REBREANU

opere

Eva Adam
a Adam şi Eva Adam
am şi Eva Adam şi Eva
i Eva Adam şi Eva Adam şi
Adam şi Eva Adam şi Eva
şi Eva Adam şi Eva Adam şi
Adam şi Eva Adam şi Eva
Eva Adam şi Eva Adam şi
om şi Eva Adam şi Eva
Adam şi Eva
Eva Adam

Editura Minerva

LIVIU REBREANU

OPERE 6

ADAM ŞI EVA

CUPRINS

ÎNCEPUTUL.....1
Capitolul I NAVAMALIKA.....21
1.....21
2.....25
3.....28
4.....35
5.....39
6.....45
7.....49
Capitolul II ISIT.....55
1.....55
2.....58
3.....62
4.....68
5.....75
6.....79
7.....82
Capitolul III HAMMA.....88
1.....88
2.....94
3.....98
4.....106
5.....111
6.....117
7.....121
Capitolul IV SERVILIA.....125
1.....125
2.....130
3.....133
4.....139
5.....147
6.....151
7.....156
Capitolul V MARIA.....162

1.....*162*
2.....*167*
3.....*170*
4.....*174*
5.....*181*
6.....*186*
7.....*191*
Capitolul VI YVONNE.....196
1.....*196*
2.....*200*
3.....*206*
4.....*211*
5.....*215*
6.....*222*
7.....*228*
Capitolul VII ILEANA.....233
1.....*233*
2.....*237*
3.....*241*
4.....*245*
5.....*254*
6.....*259*
7.....*266*
SFÂRŞITUL.....268

ÎNCEPUTUL

Odaia era albă ca un culcuş de fecioară. Apusul îşi filtra agonia prin două ferestre înalte, schiţând pe parchet doua romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrăţişare tremurătoare.

Un miros straniu de albeaţă respirau pereţii proaspăt văruiţi şi se cernea în unde subţiri pe măsuţa cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colţ, pe noptiera de la căpătâiul patului şi chiar pe jilţul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în şorţ alb, cu bonetă albă pe creştet şi cu o cruciuliţă roşie între sânii plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenuşii, înaintau domol şi apoi, brusc, se stingeau, — speriate parcă de tăcerea deasă ce căptuşea odaia şi înghiţea tic-tac-ul grav al pendulei atârnate deasupra calendarului, pe fâşia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina şedea neclintită, cu mâinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu braţele întinse peste învelitoarea aibă, capul înfăşurat într-un pansament alb din care i se vedea numai faţa de ceară, vrâstata cu trei linii negre paralele — sprâncenele, genele şi mustăţile. Pleoapele-i închise păreau nişte pete violete, iar buzele cărnoase erau atât de palide că de-abia îi se deosebeau marginile.

În ochii surorii de caritate mocnea îndoioşare şi nedumerire. Compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de când descoperise că e victima unei

drame amoroase. Era foarte blândă şi tot atât de sentimentală. Cârlionţii aurii răzvrătiţi îi alintau obrajii rumeni, şi ochii ei leneşi, albaştri, pâlpâiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi dimineaţă i-a şoptit în grabă ca pacientul e un profesor mare, că a fost împuşcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară târziu aci, la Sanatoriul Sf. Maria, şi că doctorul Filostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că şansele de scăpare sunt puţine...

Pentru Dafina, fire lacomă de iubiri romantice, cuvintele tovarăşei fură ca un bob de sare pe o rană vie; inima îi sfârâia de curiozitate. Dorea amănunte, multe, minunate, şi nu venea nimeni să i le dea. Bolnavul nu se clintise toată ziua; nici când i s-a schimbat pansamentul n-a deschis ochii. Pe foaia de temperatură, cu litere caligrafice, scria doar numele: Toma Novac.

A avut mari speranţe în *Universul* pe care i l-a strecurat, spre amiazi, tovarăşa. „Drama din Strada Albă" însă era lichidată în câteva rânduri seci. Dafina le-a citit şi răscitit, căutând înţelesuri tainice în frazele convenţionale. Negăsind ce râvnea, sufletul i se scălda într-o tristeţe sură în care pluteau, ca firicele destrămate dintr-o ţesătură veche, cuvintele tipărite: „Ieri, pe la orele şapte seara, în Strada Albă no. 7, emigrantul rus Ştefan Alexandrovici Poplinski, stabilit de curând în Capitală, venind de la Berlin unde se refugiase în urma revoluţiei, a tras patru focuri de revolver asupra d-lui Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din Bucureşti. Cauza crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tânăra şi frumoasa soţie a străinului gelos. Toate patru gloanţele au lovit în plin, încât profesorul Novac, transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrat, se află în agonie. Numai o minune i-ar mai putea salva viaţa. Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatinsă, alegându-se doar cu spaimă. Crima a produs o senzaţie imensă deoarece

asasinul este descendentul unei familii mari; se zice chiar că ar fi baron, în Capitală avea puţine cunoştinţe. Era hotărât să rămâie definitiv în ţară, frumoasa lui soţie fiind originară din Basarabia, unde se spune că ar avea moşii străvechi...”

Dar cum e eroina? Şi cum s-au cunoscut, cum s-au iubit, cum au fost surprinşi? Apoi criminalul?... Întrebările frământau pe Dafina în jilţul de paie ca într-un scaun de tortură, încerca să-şi mai astâmpere setea cântărind pe eroul dramei, îi plăcea, îşi zicea că merită să fie iubit şi de o contesă, îl iubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, ştirea din ziar. Poate că totuşi va descoperi vreun semn între rânduri asupra pacientului iubit. Desfăşură domol gazeta şi se adânci în „Crima din Strada Albă”.

Atunci Toma Novac ridică pleoapele ca şi când s-ar fi trezit dintr-un somn fără visuri. O durere uniformă îi înfăşură tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roşii că înecaţi în sânge. Văzu întâi pendula dintre ferestre: limba se legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi uşor un şapte negru arab şi altul roşu roman.

„Ciudat calendar!” îi trecu prin minte. „Şi luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit...”

Şi numaidecât îşi zise, parc-ar fi vrut să-şi controleze luciditatea:

„Ziua a şaptea din luna a şaptea... Coincidenţa!... Care-i luna a şaptea...”

În aceeaşi vreme însă privirile ochilor imobili lunecau, mirate şi întrebătoare, de ici-colo:

„Unde sunt?... Ce s-a întâmplat?”

Pe frunte simţea o bandă de fier ce-i apăsa ţeasta. Se gândi să întindă braţul, să-şi pipăie capul, încercarea de mişcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i

stârni un gemăt scurt, năbuşit. Gemătul apoi scormoni alte dureri, ca nişte cuţite înfipte deodată crestându-i trupul în mii de locuri, încât nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspinul ca prin vis, se spăimânta, scăpă ziarul din mâini, sări în picioare şi murmură buimăcită, apropiindu-se de pat:

— Doriţi ceva, domnule?... O, bine că v-aţi...

Toma Novac de-abia acum o zări. Îl supără atât de rău că strânse repede pleoapele, uitându-şi suferinţele.

„Sanatoriu!” se gândi pe urmă mai nedumerit, aproape mânios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întâmplat?”

În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respiraţia înfricoşată a surorii de caritate care rămăsese uluită lângă pat. Peste un răstimp îi auzi paşii, numai trei, foşnetul rochiei de stambă nouă, pârâitul scaunului de nuiele şi pe urmă fâsiit de hârtie. Dafina îşi întocmea ziarul, clătinând din cap, cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciumă ca sfârticat de o gheară nevăzută.

În tăcerea ce-şi urzea din nou paianjenişul în odaie, gândurile bolnavului porniră furtunos după explicaţii. Amintirea însăşi parcă i-ar fi fost rănită, nu izbutea să se înfiripeze. Crâmpeie vagi îi răsăreau şi se stingeau în creieri, fără să se poată închega într-o rânduire cu rost. Tocmai târziu se ivi, şovăitor, chipul unei femei care-şi smulse numele din caleidoscopul cioburilor de imagini:

„Ileana...”

Apoi numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzleţe şi amorţite. Chipul femeii se limpezea acum: un căpşor blond cu nişte ochi în care bulbucea fericirea... Îi răsări în suflet o bucurie atât de fierbinte că într-însa parcă i se topiră îndată toate durerile. O clipă. Apoi în spatele femeii se ridică o umbră care o îmbrăţişă, din ce în ce mai brutal, până când vedenia bălaie se transformă într-o figură sălbatică şi hidoasă cu privirea clocotitoare de ură. Pe

urmă patru răbufnituri, ca lovituri de ciocan, îi răsunară în urechi, izgonind chiar fărâmiturile de gânduri din creierii aprinşi. Bubuiturile, mereu câte patru, se repetau tot mai repede, amalgamându-se în sfârşit într-un vâjiit prelung ce-i alerga prin oase, prin carne, prin nervi, aţâţând pretutindeni focare de dureri. Apoi şi vâjâitul se curmă brusc, parcă i s-ar fi extirpat rădăcinile auzului, lăsând în urmă doar un întunerec amar în care rătăceau iarăşi frânturi de gânduri, fără stăpân, că stropii de ploaie în noaptea vântoasă de toamnă.

„Acuma trebuie să mor!” îi luci în sfârşit deodată, ascuţit ca o săgeată.

Gândul îl întărita întocmai ca cleştele de fier ce-i zdrobea fruntea. Ar fi vrut să-l strivească, dar îşi simţea adormite toate puterile.

„Acuma trebuie să mor!” îi juca prin creieri, stăruitor, un ritm sprinten ca o sfidare.

Necutezând să-l alunge căută să se împace cu el:

„Cine se naşte trebuie să moară.”

Un zâmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înţelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nesam, pretutindeni, ostentativ, deşi îşi dădea seama cât e de ieftină. Şi totuşi, acuma parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobândit un înţeles nebănuit de adânc!

„Moartea e o ipoteză până în momentul când omul se pomeneşte în braţele ei, fără nici o speranţă de întoarcere”.

Fraza apăru nechemată, ca un răspuns la lozinca lui răsuflată, îşi aducea aminte foarte clar cum a surâs, cu o superioritate îngâmfată, când a auzit-o întâia oară, dar nu se putea dumeri unde a auzit-o şi cine a rostit-o? Silindu-se să descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gândul:

„Acum trebuie să mor”.

Atât de poruncitor astă dată, că-i stârni veşnica

întrebare:

„De ce?”

Înaintea lanţului de argumente, fără început şi fără sfârşit, prin care se silise o viaţă întreaga, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, i se întruchipa în suflet iarăşi femeia de adineaori, mai ispititoare, ca o călăuză pentru o cale lungă şi necunoscută. Inima i se umplu deodată de o fericire dureros de mare. Numai o clipire ţinu, dar clipirea parcă răscumpăra din belşug suferinţele tuturor vieţilor.

„Fericirea adevărată e totdeauna o clipă — se gândi bolnavul, cu amintirea ei proaspătă în suflet. Mai multă n-ar putea îndura firea omului care, deseori, într-o viaţa de mulţi ani, nu are norocul să întâlnească nici clipa aceasta, nici măcar să se apropie de ea”.

Toma Novac îşi simţea mintea limpede şi liniştită, ca după o odihnă binefăcătoare. Amintirile îl pândeau din toate ascunzişurile, se înşiruiau, zâmbeau, sfioase şi albe că florile castităţii, îi mângâiau inima, vorbindu-i numai despre Ileana.

Era o dimineaţă de mai când a întâlnit-o, întâmplător, pe o stradă plină de lume. A recunoscut-o înainte de a se apropia de dânsa, deşi n-o mai văzuse niciodată. De câteva zile inima lui o aştepta şi o căuta. Şi a găsit-o printre miile de oameni indiferenţi. I-a zărit mai întâi ochii verzi cu luminile calde şi moi. S-a cutremurat până în temeliile fiinţei lui, ca şi când i s-ar fi lămurit fulgerător toate misterele vieţii. Apoi li s-au încrucişat privirile şi din uimirea ei a înţeles că şi ea l-a recunoscut deşi nu l-a mai văzut niciodată. Mergea la braţul unui bărbat străin, dar Toma simţea cum inima ei rămânea în urmă lângă inima lui.

Şapte zile lungi a pierdut-o. Îndoieli şi nădejdi i-au răscolit măruntaiele sufletului. Pe urmă s-au întâlnit iar, pe neaşteptate. A urmărit-o pretutindeni, ceasuri întregi, până acasă, seara târziu. Şi a doua zi a bătut la poarta ei,

a intrat şi s-au îmbrăţişat înainte de a-şi cunoaşte numele, îşi dădeau seama amândoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mii şi mii de ani.

Străinul, la braţul căruia o zărise pe stradă, i-a găsit îmbrăţişaţi. În faţa revolverului, Toma Novac a avut o singură grije: Ileana. A primit gloanţele fără nici o durere. Numai ţipătul ei l-a durut, un ţipăt desperat în care se sfâşia o inimă.

„Acuma trebuie să mor!” îi ţâşni iar în creieri un fir de argint înroşit ce arse amintirile dimprejur, lăsând în urmă un gol cenuşiu.

Golul se mărea mereu că o băşică în care sufli fără să-ţi pese că s-ar putea sparge.

„Asta înseamnă că se apropie sfârşitul” — se gândi bolnavul şi, pe portiţa gândului, simţea cum se furişa în golul ameninţător o dâră de groază care totuşi părea plăcută.

În aceeaşi clipă, însă, Toma Novac mai simţea că sora de caritate a venit iar lângă pat; îi auzea chiar bătăile inimii.

„Se uită la foaia de temperatură — îşi zise dânsul. Acuma se uită la mine... Acuma ridică mâna... parc-ar vrea să-mi pipăie pulsul...”

Groaza dinlăuntru cu gândurile de-afară se împreunară deodată într-un simţământ de uşurare. Alte amintiri i se deşteptară, întâi încâlcite, apoi mai închegate şi în sfârşit rotunjite ca verigile unui lanţ.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprins de o mulţumire mare. Da, da, Aleman... În sfârşit.

Acum îşi dădu seama că Aleman a rostit fraza care-l zbuciumase adineaori şi că amintirea lui a fost aici, la picioarele patului, lingă sora de caritate, aşteptând doar prilejul să-şi vestească prezenţa şi să-i ofere toate lămuririle.

Un om mărunţel, slăbuţ, cu un barbişon alb, cu părul

alb şi obrajii rumeni, cu nişte ochi negri veşnic zâmbitori şi atât de vii că privirea lor te pătrundea până în fundul sufletului. Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosit târziu, în timpul slujbei religioase. Preotul citea şi cânta, un dascăl fonf îi răspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Singur Aleman asculta cu evlavie cuvintele evangheliei. La sfârşit, după prezentări, Novac murmură indiferent:

— Frumoasă slujbă...

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos — zise bătrânul cu o sclipire stranie în ochi.

Toma îl privi puţin mirat şi trecu. Schimbă câteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă şi cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman parcă l-ar fi atras o vrajă. Omuleţul explica unei domnişoare nerăbdătoare ca moartea, ca şi naşterea, n-are decât o însemnătate relativă în cursul adevăratei existenţe a sufletului. Toma Novac, cu ironia-i obişnuită, îşi arunca lozinca în cumpănă. Bătrânul însă răspunse grav, cu o frază care se înfipse ca o suliţă în mintea profesorului:

— Moartea e o ipoteză până...

Nu se mai despărţiră toată seara. Vorbiră numai despre viaţă şi moarte şi despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri ciudate, dar cu atâta candoare în privire ca Toma îl asculta cu plăcere şi numai în gând îşi zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gândul interlocutorului său. Naivitatea, nu filosofia.

— Din păcate însă sunt tocmai profesor de filosofie — murmură Toma zâmbind.

— Ştiu. Am fost şi eu — urmă bătrânul, puţin aprins. Ce-i drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Şi am crezut în filosofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar când mi-a murit nevasta, cea dintâi, am întors spatele tuturor filosofilor. Atunci am priceput că

filosofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvânt explică alt cuvânt care lămureşte iar un cuvânt, aşa mereu, până ce, în pragul morţii, sufletul se pomeneşte gol şi părăsit în faţa lui Dumnezeu.

— Din păcate însă eu sunt necredincios, aşa că Dumnezeu... — îl întrerupse Toma Novac, tot zâmbind, deşi mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mândrie supărătoare. De altfel şi eu am fost necredincios. Când te-ai dezgustat de filosofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Aşa şi eu, până ce mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea converteşte de obicei pe necredincioşii care nu aşteaptă decât să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar şi cam batjocoritor.

— Da, da! Fără nici o ironie, domnule profesor, se încăpăţâna bătrânul. Aşa este! Căci moartea e taina tainelor şi totodată cheia necunoscutului.

Oftă, îşi netezi barbişonul. Avea acuma ochii înlăcrimaţi şi atât de blânzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilinţă şi cu căldură, încât profesorul se simţi vinovat şi se gândi să-l împace cu o vorbă bună. Înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări uşor, ca şi când şi-ar fi venit în fire, şi rosti, cu un ah în glas şi cu obişnuita-i privire surâzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieţii şi noi vorbim despre moarte. Dacă îţi face plăcere să continuăm, vino pe la mine, domnule profesor! Ca să te ispitesc, te anunţ că am şi o bibliotecă interesantă. Când vrei să te aştept?

Toma Novac îi dădu o zi şi o oră, mai mult în glumă. Era hotărât să nu meargă. N-avea vreme de pierdut cu discuţii zadarnice despre lucruri zadarnice. Totuşi, la data stabilită, bătu la uşa bătrânului, care-l întâmpina cu o bucurie zgomotoasă:

— Ştiam că ai să vii! Trebuia să vii! Ai vrut să mă ocoleşti, dar...

După vreun ceas de vorbărie Toma Novac îl întrebă:

— Adică d-ta crezi că ai dezlegat taina cea mare?

Tudor Aleman răspunse repede, cu o convingere aproape ostentativă:

— Încă de-acum şapte ani! Şi de-atunci moartea nu mă mai spăimânta, căci viaţa adevărată e una şi neîntreruptă, dincolo de viaţa şi moartea pământească. Viaţa e Dumnezeu!

— Un cuvânt explică alt cuvânt şi aşa mai departe — glumi Novac. Ceea ce arată că filosofia n-a vrut să te părăsească, deşi d-ta ai părăsit-o!

Atunci bătrânul întrebă scurt, aspru:

— D-ta ai văzut cum mor oamenii?

— Cum mor?... Da... cred că da... — îngână Toma, nesigur din pricina uimirii.

— Ei bine, eu am văzut murind sute, sute de oameni! zise Aleman cu o înflăcărare subită, în care fâlfâia credinţa pătimaşă. Şi în ochii multora am zărit străfulgerările ce luminează şi lămuresc misterul, în clipa morţii de-abia omul *e* dezlegat să explice ceea ce n-a putut înţelege pe pământ: începutul şi sfârşitul între care se înşiră cele şapte vieţi ale sufletului. Cele mai cumplite chinuri ale morţii trupeşti nu sunt în stare să înăbuşe licărirea în care trăieşte, în afară de timp şi spaţiu, scânteia divină. Am şovăit mult, şi eu, până să înţeleg. Ştiinţele pozitive m-au obişnuit să-mi impun multiple verificări înainte de a crede.

— Un fel de metempsihoză împrospătată — murmură profesorul, ridicând din umeri.

— Poate că da... Fiindcă ţinem negreşit să tălmăcim prin vorbe o realitate pe care numai sufletul o poate pătrunde. O, Doamne, ce uşor e să iei în râs chiar pe Dumnezeu! adaogă bătrânul cu imputare.

— Dar omul care gândeşte, nu se poate mulţumi cu realităţi sufleteşti nelămurite! D-ta zici că ai pătruns rostul vieţii şi al lumii, înţelegerea d-tale totuşi nu

înseamnă nimic, dacă nu e accesibilă tuturor.

Toma Novac dorea o explicaţie clară, rotundă, ca un sistem în care toate părţile se potrivesc între ele spre a alcătui împreună un întreg. Aleman însă parcă se ferea de o expunere, obiectând în răstimpuri că legile sunt o născocire omenească şi deci incapabile să îmbrăţişeze esenţa lucrurilor. Se pierdea în amănunte şi digresiuni, iar când îşi dădea seama, revenea, începea altă idee.

— D-ta ai călătorit mult — zise bătrânul deodată vesel, ca şi când ar fi găsit ce căuta. Nu ţi s-a întâmplat să ai impresia că ai mai umblat prin unele ţinuturi, deşi ştiai bine că le vedeai întâia oară în viaţa asta? Sau n-ai întâlnit niciodată vreo persoană absolut necunoscută şi pe care totuşi să simţi precis că o cunoşti?

— Da... Exact! răspunse Toma înviorat. Chiar şi d-ta... Din clipa când te-am văzut la Brebenaru, mă bate mereu gândul că te-am mai întâlnit şi mă întreb: unde?

— Aceeaşi siguranţă o am şi eu — zâmbi Aleman. Parcă am fi fost buni prieteni, cândva, demult, poate în altă viaţă.

— Dacă cumva n-o fi la mijloc vreo sugestie — adaogă profesorul, gânditor.

— Nu, nu! Asta nu se lichidează cu o vorbă goală! se împotrivi bătrânul. Sugestie! Iar o vorbă! Îndată ce lipseşte explicaţia, vine un cuvânt sec s-o înlocuiască.

Se plimba agitat de ici-colo, cu mâinile la spate, bufnind. Apoi, parcă supărarea i-ar fi rânduit gândurile, urmă:

— Cine vrea să explice *totul* prin cuvinte, ajunge curând să nu poată explica nimic! Eroarea începe din clipa când vrem să identificăm cuvântul cu spiritul. Sufletul n-are nevoie de cuvinte pentru a înţelege. Sufletul comunică direct cu lumea spirituală, cu lumea lumilor. Şi doar spiritul e esenţa, spiritul etern, infinit, cuprinzător a toate, însăşi lumea materială nu poate fi decât o faţă a esenţei divine. Veşnica materie e implicată

de esenţa ei. De altfel materia şi toată lumea materială există numai în funcţie de percepţia omenească. Densitate, culoare, căldură, toate atributele materiei există numai pentru om. În fond nu e nici o deosebire între eterul sideral şi corpurile cereşti: toate sunt, în ultima analiză, o formă de manifestare a spiritului. Modificările aparente alcătuiesc şi întreţin atributele fără număr. Precum materia se transformă neîncetat, dobândind, prin aceasta, o existenţă efectivă, şi spiritul are să-şi asigure echilibrul atributelor printr-o perpetuă regenerare. Licăririle spirituale trebuie să se îmbine permanent cu schimbările din planul material. Regenerarea spiritului nu se poate săvârşi decât prin identificarea cu materia. Transformările materiei sunt astfel înfăţişări diverse ale spiritului animator, începând cu cele mecanice şi până la cele biologice. Deosebirea e mimai de grade, încât gradul suprem ar fi omul în care spiritul se recunoaşte pe sine însuşi dincolo de scoarţa materială.

Dacă materia e aceeaşi în atomii ei, spiritul cuprinde virtual toată dumnezeirea, întreg şi parte sunt identice. Ca şi atomii materiali, miliardele de miliarde de atomi spirituali se află într-o mişcare eternă între lumea materială şi cea spirituală. Viaţa unui atom e însăşi viaţa universului. Unul *e totul* şi *totul* e unul.

Dar atomul material e echilibrul dintre două energii, în atomul spiritual echilibrul îl formează două principii. Echilibrul principiilor e spiritualitatea. Când atomul se rupe în planul spiritual, echilibrul i se frânge, principiile se diferenţiază şi se prăbuşesc în planul material. Timpul şi spaţiul devin realităţi pentru părţile întregului, începe viaţa materială. Cele două principii însă rămân esenţa spirituală şi în transformările pe care le îndură ca animatori materiali. Spiritul pur palpită în ele ca un ideal spre care râvnesc necontenit, întoarcerea în planul spiritual totuşi e imposibilă până ce nu vor redobândi,

prin unire, echilibrul pierdut. Râvna lor spre idealul spiritual se concretizează astfel în penibila încercare de a se regăsi şi de a se reuni.

În planul material, cele două principii reprezintă infinitele forme ale pozitivului şi negativului, care, pe treptele mai de sus ale scării vieţii, se numesc masculin şi femenin. Când principiul îşi recunoaşte originea, apare sufletul şi omul! Iată acuma un atom spiritual pierzându-şi echilibrul. Cele două principii se diferenţiază îndată în două suflete, bărbat şi femeie, sortite de-acum vieţii materiale. Urmează căi diferite spre aceeaşi ţintă. Trebuie să treacă prin toate planurile existenţei pământeşti, purtând pretutindeni dorul lor de unire şi permanentă nostalgie după lumea spirituală; în clipa când sufletul gol se întrupează, începe viaţa omului. Pentru suflet e încercarea supremă, încătuşat complet în coaja materială, trebuie să-şi recucerească anevoie cunoştinţa de sine, să urmeze supus legile vieţii materiale. Mereu trează stăruie doar trebuinţa de-a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul şi femeia se caută în vălmăşagul imens al vieţii omeneşti. Un bărbat din milioanele de bărbaţi doreşte pe o singură femeie, din milioanele de femei. Unul singur şi una singură! Adam şi Eva! Căutarea reciprocă, inconştientă şi irezistibilă, e însuşi rostul vieţii omului. Pentru a înlesni căutarea aceasta se fac, se refac şi se desfac toate legile şi convenţiile morale şi sociale, tot ceea ce se numeşte emfatic progresul omenirii. Instinctul iubirii e reminiscenţa originii divine. Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din lumea spirituală. Iubirea aceasta e rodul divin al sufletului omenesc. Dumnezeu sub chipul iubirii trăieşte în om.

Iubire şi Dumnezeu, conştient sau inconştient, trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenesc. Fără de ele omul nici n-ar putea exista!

O viaţă omenească nu ajunge însă pentru a prilejui

întâlnirea bărbatului cu femeia. Spaţiul şi timpul sunt piedici de care sufletul strâns în obezile materiale numai treptat le poate învinge. Apoi chiar când le-a învins, intervin obstacolele convenţiilor sociale care de multe ori sunt mai puternice decât puterile oricărui om. Avântul sufletului se sfarmă în clipa prăbuşirii trupeşti. Moartea materială descătuşează sufletul fără a-i înlesni posibilitatea de unire cu sufletul pereche. Unirea lor numai în viaţa materială poate fi mântuitoare. Aşa sufletul slobozit după întâia incarnare va pluti în alte planuri ale lumii ca o sărmană conştiinţă pură, aşteptând prilejul unei noi întrupări omeneşti. A doua viaţă pe pământ începe, şi moartea o curmă iar, şi sufletul tot nu şi-a dobândit perechea adevărată. Apoi urmează a treia viaţa, secerată de a treia moarte. Apoi alta şi iar altă. Poate că în timpul unei reîncarnări celălalt suflet a rămas în vreo sferă îndepărtată; atunci omul simte cumplit zădărnicia vieţii pământeşti şi a tuturor zbuciumărilor sale, încercând să se apropie de Dumnezeu prin singurătate şi meditaţie.

Câte vieţi terestre alcătuiesc o viaţă adevărată?... Şapte!... De ce tocmai şapte? O, Doamne, Doamne, de ce şapte? Dar pentru că şapte e numărul sfânt! A fost sfânt totdeauna, în toate sufletele!

Fiecare moarte materială pecetluieşte regretul zădărniciei. În ochii muribundului, în lumina ultimei clipe, tremură durerea neputincioasă a sufletului. A trăit în zadar.

A şaptea viaţă aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet. De aceea a şaptea moarte cuprinde revelaţia. Fiindcă moartea a şaptea înseamnă sfârşitul existenţei materiale şi începutul întoarcerii în lumea spirituală, sufletul retrăieşte într-o străfulgerare toate vieţile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieţii noi, eterne, ce-l aşteaptă. De-acuma nu va mai rătăci în sferele lumii materiale, ci, transformat în

principiu pur, echilibrat iarăşi în atom spiritual cu celălalt suflet, redevenit de asemenea principiu. Îşi va relua existenţa divină în planul spiritual.

Şi iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin spirit! Unitatea desăvârşită prin dualitate. Aleman se oprise de mult în faţa lui Toma, care asculta cu ochii în pământ. Glasul bătrânului avea inflexiuni ciudate. Când tăcu Aleman, Toma tresări, parcă tăcerea l-ar fi deşteptat dintr-un vis. Ridică fruntea. Aleman îşi mângâia barbişonul cu amândouă mâinile pe rând, zâmbea plin de încredere.

— Pe d-ta te mulţumeşte aievea sistemul? întrebă Novac cu o sfială neobişnuită.

— Care sistem? se minună Aleman. Nu, nu! Nici un sistem! Sistem înseamnă o compoziţie savantă, pe când eu ţi-am povestit doar o evoluţie sufletească!

— Dar evoluţia d-tale, trebuie să recunoşti, e o simplă combinaţie metafizică, domnule Aleman! zise Toma iar, puţin ironic. Pe de o parte dispreţuieşti filosofia ca pe o creaţie hibridă a minţii, de altă parte însă clădeşti pe o revelaţie îndoielnica un adevărat labirint arbitrar.

Batonul se posomorî şi întrerupse cu o ameninţare:

— Ai să te convingi totuşi odată că vorbele sufletului merită mai multă încredere!

— Încrederea nu vine decât prin verificarea directă!

— Verificarea directă e rezervată pentru clipă supremă! reluă Aleman mai patetic. Atunci ai să-ţi aduci aminte! Eu sunt mai înţelept ca d-ta; am priceput din moartea altora şi am învăţat. Cei mulţi nu se cuminţesc decât prin moartea lor.

— În orice caz verificarea în clipă supremă e cam tardivă, aşa că...

— Bine... bine... bine — repetă bătrânul, mohorât, drept încheiere. Nu mai stăruim!... Bine... bine... bine...

Totuşi se împrieteniră. Se întâlneau des. Vorbeau mereu despre aceleaşi lucruri. Aleman găsea veşnic

amănunte noi care credea că lămuresc mai bine ceea ce nu se poate pătrunde dintr-o singură ochire. Pe Toma însă îl interesa mai mult omul decât construcţiile lui. Uneori, gândindu-se la el, se tulbura şi-i bătea inima, roasă parcă de o teamă. Atunci îndoiala îi şoptea: „Dar dacă?”... O alungă îndată. Se ruşina că el, profesor de filosofie, poate fi zdruncinat de închipuirile unui bătrân exaltat...

*

„De ce mi-au venit tocmai acum în minte toate vorbele lui?” se întrebă bolnavul, cuprins deodată de un cutremur.

O clipă întrebarea rătăci de colo până colo printre cutiuţele creierului. Un crâmpei mai chinuitor o izgoni:

„Dar dacă?...”

Gândul nu îndrăznea să se întregească. Inima lui Toma îl simţea însă ispititor, mai dureros decât dacă ar fi fost sfârşit.

„Clipă supremă conţine verificarea directă — îşi aminti pe urmă, slab, ca o voce dintr-altă lume.”

Amintirea îi stinse durerea din inimă, încât se simţi iar mulţumit, încrezător, îşi zise că poate gândurile stranii ce i se vâltoresc în minte sunt aiurări pricinuite de febră care l-a doborât. Pe urmă îşi zise totuşi că nu poate fi vorba de aiurări. Conştiinţa i-e foarte limpede, atât de limpede, că acuma aude chiar tic-tac-ul pendulului, ba şi un ciripit de păsări, de-afară, prin geamurile duble. Ar mai fi trebuit, ca să se convingă deplin, să deschidă ochii, dar nu cuteza de frică să nu-l năpădească iar durerile. De când s-a trezit, acuma parcă se simţea mai liniştit. Doar respiraţia îi era grea, fiindcă îşi auzea plămânii gemând. Deodată un zgomot nou îi izbi urechile. „Vine cineva... Cine-o fi?”' se gândi, auzind cum se scoală sora de caritate din jilţul de pai; şi cum jilţul suspină uşurat de povară.

Zgomotul dăinui câteva clipe în condor, apoi uşa se deschise larg în ţâţâni unse. Doctorul Filostrat, înalt, uscat, ras, cu părul bogat şi creţ, apăru în prag. Făcu un gest de cavaler medieval, zicând curtenitor:

— Poftim, doamnă... Pofteşte şi d-ta, domnule Aleman.

O doamnă zveltă, blondă, în rochie neagră simplă, cu pălărie mică neagră, intra şovăind, murmurând ceva cu voce muiată în lacrimi. Tudor Aleman, în jachetă cenuşie, cu cravată neagră, cu joben cenuşiu într-o mână şi în cealaltă cu un bastonaş tineresc, se repezi în odaie parcă l-ar fi împins cineva de la spate. Privirile amândurora căutau pe bolnav, fără măcar să observe pe Dafina, rămasă cu gura căscată la doamnă frumoasă în care bănuia pe însăşi eroina dramei din Strada Albă.

Doctorul închise uşa cu băgare de seamă, se apropie de pat, se uită la bolnav, îi atinse pulsul cu un deget, întrebând pe sora de caritate:

— Ei?

— Nimic, domnule doctor — bolborosi Dafina încurcată mai ales de privirile doamnei. Adineaori a deschis puţin ochii, câteva secunde, şi de-atunci e mai neliniştit. Vedeţi ce greu respiră!

— Ei da — mormăi Filostrat cu o uşoară strâmbătură. Ce să facem? Mare-i Dumnezeu...

Doamna veni lângă Filostrat, întrebătoare şi rugătoare, în vreme ce Aleman, în vârful picioarelor, înconjură patul şi ajunse lângă Dafina.

— Doctore, doctore! şopti doamna atât de încet încât cuvintele păreau un oftat înăbuşit.

Filostrat strânse din umeri în semn de compătimire şi neputinţă. Ochii doamnei, verzi, mari, cu lumini de taină, se înmuiară într-un văl de lacrimi.

— Doamnă, vă rog... mult... doamnă! zise doctorul, blând şi totuşi cu o mustrare. Mi-aţi făgăduit c-o să vă stăpâniţi durerea... Vă rog... V-am făcut o favoare deosebită când v-am îngăduit să-l vedeţi, deşi bolnavul

are nevoie de linişte absolută. Gândiţi-vă că orice emoţie i-ar putea fi fatală. Dacă n-aţi fi îndurat împreună cu el spaima atentatului, vă rog să credeţi că niciodată n-aş fi consimţit să trec peste... Aşa, am fost silit să fac aceeaşi excepţie şi pentru domnul Aleman, prieten bun cu bolnavul.

Aleman, care examinase cu înfrigurare faţa lui Toma Novac, trecu acuma repede de partea doctorului, bombănind cu imputare:

— De azi dimineaţă mă zbat să pătrund şi...

— Mulţumesc, doctore — murmură doamnă foarte moale şi puţin înecată de plâns.

Amândouă glasurile izbiră ca nişte săgeţi urechile bolnavului. Auzise clar toate zgomotele, paşii, vorbele Dafinei şi pe-ale doctorului. Ascultase însă numai ca să afle ceva despre starea lui. Glasurile noi îi vălmăşiră o clipă simţurile.

„Ileana!”

Numele i se aprinse în inimă, stăpânitor, umplând-o de fericire.

Încerca să i se încuibeze în minte gândul:

„Aleman a venit pentru verificare... E sigur că trebuie să mor...”

Trecu însă ca un fulger, lăsând întipărit în tot cuprinsul sufletului numai tremurarea glasului ei şi numele:

„Ileana...”

— Doctore, te rog, te implor, spune-mi drept, mai e vreo speranţă? întrebă doamna, frângându-şi mâinile, cu ochii la bolnavul care se zbuciumă.

Toma sorbea glasul ca o sărutare fierbinte, îi mângâiau sufletul undele lui mătăsoase. Ileana pronunţa cuvintele îndulcindu-le moldoveneşte, de păreau mai calde.

Fericirea era atât de vie în sufletul bolnavului încât se temea să nu-l înece. Inima îi bătea rar, ca şi când fiece bătaie ar fi căutat să prelungească clipele fericirii.

— Toate patru gloanţe s-au oprit în corpul victimei —

explică Filostrat, grav, adresându-se lui Aleman. Situaţia e îngrijorătoare. Nici n-am încercat să le extragem. Poate să fie vreo hemoragie internă. De altfel a pierdut mult sânge, organismul s-a slăbit... Extenuarea... În sfârşit, Dumnezeu mai face minuni!

— Şi acuma din cauza mea se prăpădeşte! izbucni doamna nemaiputându-se stăpâni. Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!

— Iubire şi Dumnezeu — mormăi Aleman, gros, aspru, cu o lucire subită în ochii de tăciune.

În urechile bolnavului glasul Ilenei se împleti deodată cu al lui Aleman într-un amestec supărător. Simţea privirile lor. Îl usturau. Explicaţiile doctorului i se păreau stupide. Ce primejdie, când conştiinţa lui e limpede ca apa de izvor! Vru să dovedească tuturor că a biruit moartea şi încercă brusc să se ridice. Dureri furtunoase îi transformară mişcarea într-o zvârcolire neputincioasă. Atunci se îndârji mai rău şi deschise mări ochii negri, cu bulbii înroşiţi.

Întâlni tocmai privirea ei, tremurătoare de milă. Pe obrajii albi lacrămile curgeau şiroaie. Mâinile îi erau împreunate pe piept ca la rugăciune, în adâncimile verzi ale ochilor licărea trist iubirea tainică. În aceeaşi vreme însă vedea şi ochii lui Aleman, două mărgele negre în care fâlfâia o curiozitate bolnăvicioasă.

Încrucişarea privirilor dură numai o clipă. Şi atâta obosi pe Toma. Pleoapele parcă-i erau de plumb. Simţea că i s-au înţepenit deschise. Privirea ostenită i se odihni în peretele dintre cele două ferestre. Zări calendarul cu un şapte negru arab şi altul roşu roman, iar deasupra pendula a cărei limbă se legăna rar, rar... Cadranul era acuma lucitor de alb. Minutarele, două dungi negre, însemnau ora şapte precis.

„Trei şapte... numărul sfânt...” — îi trecu prin minte.

Auzi foarte clar şi în acelaşi timp glasul Ilenei şi al lui Aleman:

— Doctore, uite că moare... Scapă-l, doctore... sca...

— Vezi strălucirea rece a privirii, doctore? Ai vă...

Auzul i se frânse brusc, parcă s-ar fi trântit o uşă tăind în două cuvintele, lăsând afară silabele din urmă. Apoi geana de lumină i se stinse în ochi, lăsând suspendată în stânga limba pendulei.

„Acuma e clipa verificării supreme? se gândi Toma. „Acuma ar fi să-mi retrăiesc, într-o fulgerare, toate cele şapte vieţi. Şi totuşi nu se...”

Gândul se opri la mijloc, neterminat.

Sufletul parcă i se prăbuşea în veşnicie, vertiginos. Avea senzaţia scufundării, care însă nici nu-l spăimânta, nici nu-l bucură, ca şi când orice simţire pământească i s-ar fi şters din fire, fără urme. Căderea ţinu o secundă sau un lanţ de veacuri — nu-şi dădea seama. Se schimbă însă pe nesimţite într-o înălţare tot atât de fulgerătoare şi tot atât de indiferentă. Conştiinţa îi era totuşi mai trează şi mai cuprinzătoare. Plutea deasupra spaţiului şi în afara timpului.

Golul infinit îl înconjura, monoton, împrejur, în nesfârşit, pâlpâiau raze albe, palide, din altă lume, ca nişte ispite născătoare de amintiri ale unei existenţe divine. Sufletul înţelegea şi se îndoia între regrete şi speranţe. Singurătatea îl îmbrăţişa şi îmbrăţişarea ei îl tortura...

Capitolul I
NAVAMALIKA

...Apoi chinul se lămuri într-o aşteptare ca presimţirea unei schimbări inevitabile. Sufletul se zbuciumă în tulburarea viitorului prezent. Conştiinţa îşi pierdea treptat limpezimea atotcuprinzătoare, parcă s-ar fi scufundat într-un nour alburiu şi năbuşitor. Sferele lumii noi apăsau fiinţa sufletului şi îl mărgineau din ce în ce. Era o fâlfâire plăpândă în spaţiul fără început şi fără sfârşit, în bătaia timpului transparent.

Începu senzaţia unei coborâri prin planuri tot mai dese în care conştiinţa se subţia ca un fir de argint răsucit fără cruţare.

Şi deodată însăşi conştiinţa parcă se frânse în două, iar sufletul se închise într-un zid nepătruns.

1

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regel Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic şi drept ca Siva, fiul lui Usinar, iar numele tău să fie Mahavira!

Aşa binecuvânta păstorul Kaurava pe noul născut, înfăţişându-l soarelui ce-şi sulița lumină răcoroasă în zarea răsăritului, în mâinile noduroase şi arse de vânturile fierbinţi ale Indiei, copilaşul roşcovan gângurea speriat,

sorbind lacom razele viorii ale dimineţii.

— Mahavira! suspină Radha, femeia păstorului, cu glas plângător de fericire, din culcuşul de zdrenţe, uitându-şi durerile în mândria de-a fi dăruit lumii un om.

Kaurava o privi cu recunoştinţă. Era întâiul lor copil şi se părea că a dobândit o comoară. Inima lui slăvea pe atotputernicul Vishnu.

— Radha — murmură păstorul cu blândeţe — sunt omul cel mai fericit din lume!

Aşează odrasla la sânul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roşie de lotus. Acuma însă, cu copilul în braţe, îi apărea asemenea copacului sfânt mango, alcătuind o singură fiinţă cu nevinovata floare albă navamalika. Îi îmbrăţişă din ochi pe amândoi şi zise:

— Mă duc să cer binecuvântarea înţeleptului rishi.

Porni. După câţiva paşi se întoarse.

— Radha, să-i duc şi copilul!

Ochii femeii se umplură de lacrimi. Marele rishi să binecuvânteze rodul pântecelui ei! Pustnicul vestit, pentru înţelepciunea şi cucernicia lui, în tot ţinutul până la Hastinapur, oraşul regelui. Înfăşură copilaşul într-o haină şi-l sărută cu foc:

— Du-te, Kaurava!

Soarele se ridică dintre dealurile line, acoperite cu cedri bătrâni. Faţa lui purpurie surâdea aspru ca obrajii viteazului în viitoarea luptei. Spre miazănoapte, în fundul zărilor, sfânta Himalaya, cu coamele veşnic cărunte, lăcaşul puternicului Indra se înălţa ca un zid ocrotitor. Şiraguri de munţi coborau în caturi tot mai joase, în culori tot mai închise până la codrul de kesara cu poiana sfântă unde piosul rishi îşi petrecea viaţa în posturi şi rugăciuni. În depărtare, spre apus, brâul de argint al râului Malini licărea blând înainte de-a se pierde în valurile tulburi ale sfântului Ganga care curge de vale, la miazăzi, cale de două zile de-aici. Satul Ram, câteva colibe sărace de lemn

necioplit, era răsfirat pe coasta uşoară. Căsuţele rare, cu loc de păşune printre ele, păreau nişte movile cenuşii în verdele moale al câmpului.

Păstorul, cu copilul în braţe, urca voios pe cărarea bătătorită de paşii credincioşilor, spre codrul de kesara. O gazelă, cu ochii mari şi curioşi, îl întâmpină la marginea pădurii. Kaurava se bucură; era semn bun. Printre crengile cedrilor razele soarelui ţeseau păinjeniş de aur. În văzduh, mirosul florilor roşii de patala se îmbina cu gâlceava cetelor de maimuţe care se avântau speriate din copac în copac. Ţipetele lor răsunau ascuţite ca nişte tăişuri de pumnale, spintecând val-vârtej liniştea codrului.

Kaurava ajunse gâfâind în poiana sfântă, străbătută de un pârâu stăvilit în care înţeleptul cu ucenicii săi îşi făceau băile de pocăinţă. Coliba sfântului era proptită de trunchiul unui copac prăvălit de furtuni. Prinprejur, veşminte de scoarţă, agăţate de crengi, se uscau la soare. Înaintea colibei, la marginea pârâului, bătrânul cu barbă albă până-n brâu se închina, cu ochii pierduţi în lumina soarelui, nemişcat ca un stâlp de piatră.

Îmbătat de fericirea copilului, păstorul porni să treacă prin pârâu, din sus de locul de scaldă. Înainte însă de-a atinge apa cu picioarele-i necurate, auzi ca un tunet mânios:

— Num!

Se opri spăimântat. Era avertismentul pustnicului, supărat că-i tulbură rugăciunea. Se ghemui pe iarbă, la mal, cu odorul în poală. Pe faţa-i dogorita de arşiţe, bucuria alungă îndată teama. De peste pârâu soseau, ca nişte îndemnuri, rugăciunile către Surya, stăpânul soarelui. Buzele moşneagului parcă nici nu se mişcau şi totuşi cuvintele pluteau în văzduhul îmbălsămat ca nişte flori sfinte nevăzute:

— Că tâlharii se ascund stelele şi noaptea dinaintea ta, Surya atotvăzătorule! Înalţă-te peste mulţimea de zei şi oameni, deasupra marelui nesfârşit, să cercetezi cerul lui

Indra. Şapte armăsari roşii poartă carul tău, Surya cu plete de raze, Luminătorule! Urcându-te în cerul cerurilor, mântuieşte-mă de groaza întunerecului, Mărinimosule, şi alină durerile inimii mele, Binefăcătorule! Surya, Surya!

Când isprăvi închinăciunile, înţeleptul făcu semn lui Kaurava să se apropie, dar din jos de locul scaldei. Păstorul se supuse şi trecu prin apă până-n genunchi, sfios parc-ar fi luat o baie de curăţirea păcatelor.

Marele rishi îl aştepta, aşezat pe o blană de antilopă, având alături toiagul cu şapte noduri. În dosul colibei, trei ucenici bătrâni se căzneau să aprindă focul de jertfă, frecând o uscătură de lemn sami pe o buturugă de măslin. Kaurava se aruncă la picioarele sfântului şi-i sărută haina de scoarţă aspră, udă de baia dimineţii.

— Stăpâne prea milostive, uite copilul meu! bâlbâi dânsul. Binecuvântează-l!

Înţeleptul luă copilaşul în mâinile-i cu pielea zbârcită ca şi scoarţa hainelor, îl privi lung şi rosti:

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic şi drept ca Siva, fiul lui Usinar!

Kaurava se avânta iar la picioarele moşneagului şi i le îmbrăţişă cu mai mare izbucnire evlavioasă. Dacă marele înţelept a binecuvântat copilaşul cu aceleaşi cuvinte, înseamnă negreşit că clipa naşterii a fost pe placul zeilor eterni. Apoi, luându-şi odorul, adaogă întrebător:

— E întâiul născut din sângele meu, milostive rishi, şi l-am numit Mahavira!

— Mahavira! oftă bătrânul cu ochii în depărtare şi repetă îngăduitor: Mahavira...

Aprobarea înţeleptului desăvârşi fericirea pastorului care îşi zise în sine:

— Marele erou înseamnă numele Mahavira, marele Vishnu să-l ocrotească!

2

Kaurava era toată ziua cu vitele şi cu grijile vieţii. Radha, tânăra şi copilăroasă, rămânea cu copilaşul. Cu dragostea ei s-a făcut Mahavira de şapte ani. Era blând ca maică-sa, avea ochii ei negri şi sufletul ei visător. Ascultă mai bucuros poveştile ei cu regi, viteji, cu brahmani făcători de minuni, cu lupte nesfârşite între neamuri de eroi, decât să se joace cu copiii din sat.

Pe urmă însă Mahavira trebui să treacă alături de tatăl său, să păzească vitele. Povestirile minunate îl urmăreau mereu. Era harnic şi alergător, încât Kaurava putea fi liniştit în privinţa viitorului bogăţiilor sale. Dar în ochii copilului ardea un foc înăbuşit care-l umplea de griji.

Când ajunse de două ori şapte ani, Mahavira întrecea în cuminţenie chiar pe tatăl său Kaurava, căruia soarta nu-i mai dăruise altă odraslă. Înţelepciunea copilului acuma îl înfricoşa. Se sfătuia deseori cu Radha şi femeia, rămasă tot nesocotită, dorea să vadă pe Mahavira în oastea regelui Arjuna. Kaurava clătina din cap, uluit. În mintea lui de vaisya nu puteau prinde rădăcini asemenea gânduri. El multe nu ştia şi nici măcar nu bănuia din tainele lumii. Avea închipuirea de altar în faţa colibei, pe care făcea zilnic jertfele obişnuite, cerând marelui Vishnu, în vorbe simple, belşug în prăsila vitelor, iarbă grasă şi vreme bună, ori rugându-l umil să-l ferească de fiarele sălbatice pe el şi cireada sa. Pentru dânsul, Vishnu şi Siva erau tot. Alte nume de zei şi regi, cuprinse în rugăciuni învăţate din copilărie, aveau în inima lui răsunet misterios, îl spăimântau doar ca duhurile rele Rakshas. Îşi simţea totuşi neştiinţa ca o povară i şi de aceea se frământa pentru Mahavira.

Într-un amurg apoi luă copilul de mină şi porniră spre poiana sfântă.

— Stăpâne, primeşte pe Mahavira să te slujească şi să

se lumineze din rămăşiţele înţelepciunii tale! zise Kaurava, închinându-se. Să afle din gura ta sfânta ceea ce mintea mea proastă nu e în stare să-l înveţe!

Înţeleptul tăcu îndelung. Se uită de două ori în ochii copilului, luminoşi şi cuminţi. Răspunsul era greu. Brahmanul se murdăreşte chiar numai vorbind cu oamenii necuraţi. Şi totuşi vorbi: Să vie dimineaţa şi seara, înainte de rugăciune, să usuce hainele ucenicilor.

Mahavira mergea voios în poiana sfântă de câte două ori pe zi. Sârguinţa lui plăcu ucenicilor care întâi, de frică să nu se murdărească, nici nu se uitară la dânsul. Începură să-i vorbească şi în cele din urmă îl îndrăgiră, spre mulţumirea brahmanului însuşi.

Multe luni de zile se duse Mahavira în poiana sfântă, în mijlocul ucenicilor marelui înţelept, şi mintea i se deschise ca o floare subt sărutarea soarelui. Începea să înţeleagă lucruri despre care nici nu visase, dar care zăcea amorţite în inima lui. Cerul şi pământul îşi deschideau tainele şi se populau cu fiinţe vii, cârmuitoare de lumi. Sufletul nu se mai simţea singur nicăieri.

Era însă de nouăsprezece ani şi inima lui avea tresăriri ciudate. Se temea de Yama, judecătorul din împărăţia morţilor, se închina în faţa lui Vishnu, marele stăpân al zeilor, iubea pe Siva, domnul pământului, şi pe Lakshmi soţia mult iubită a lui Vishnu, şi pe Indra, stăpânitorul cerului albastru şi pe Surya, soarele binefăcător care-şi poartă prin văzduh carul cu şapte armăsari roşii mânaţi de regină zorilor Aruna, şi pe toţi cei treizeci şi trei de zei din Brahman. Dar în sufletul lui mai viu trăia Kama, copilul frumos, călare pe papagal, cu arcul de trestie împletit cu flori şi în tolbă cu cinci săgeţi de sirişa. În vreme ce brahmanii îşi împlineau pocăinţa zilnică, scufundaţi în contemplarea sufletului lor, Mahavira privea, cu inima dornică, desişul codrului, aşteptând parcă să se ivească o fecioară cerească Apsara să-l mângâie şi să-i şoptească vorbe frumoase. Încet-încet,

dorul i se înfiripa în ochii sufletului: o fecioară subţire, mlădioasă, învălită într-o haină străvezie care-i alintă formele, cu ochii verzi ca pajiştea spălată de rouă înainte de arătarea trandafiriei Aruna. O vedea râzând: gura ei era roşie ca lotusul cel mai scump.

În vremea aceea brahmanii îi vorbeau deseori despre taina tainelor:

— Numai Unul este fără Al Doilea şi această singură realitate este Atman. Cel ce se coboară în adâncimea sufletului său găseşte acolo pe Atman, lumea cea adevărată, unde nu e deosebire între ce a fost şi ce va fi, între ce este şi ce pare a fi, căci numai mintea omenească, neputincioasă de a cuprinde tot, a născocit împărţirile care sunt pricina tuturor neînţelegerilor. Inima omului dezleagă uşor toate tainele. Inima e cheia înţelepciunii.

Mahavira se simţea aievea pe calea adevărului. Inima lui înţelegea şi râvnea scânteia care să aprindă focul cel mare.

— Trebuie să vie fecioara — îşi zicea dânsul, pitulându-se mereu în acelaşi loc, nemişcat, cu ochii spre acelaşi colţ al poienei sfinte.

Şi, socotind că numai acolo, sub scutul marelui brahman, poate să se apropie de el fecioara cerească, hotărî să rămâie în slujba sfântului toată viaţa. Tălmăci tatălui său gândul ce-l poartă, dar Kaurava se spăimânta.

— Înţelepciunea îndepărtează pe om de cuminţenie — îşi zise Kaurava, încercând să se împotrivească cu vorba hotărârii feciorului.

Mahavira însă avea mai multă putere în cuvinte. Spuse că marele înţelept ar fi mai binevoitor dacă l-ar vedea gata să-şi dăruiască întreaga fiinţă pentru mântuirea veşnică. Numai la oraşe, unde se adună toată stricăciunea omenească şi unde chiar brahmanii se tăvălesc în ticăloşie, omul păcătos e osândit să rămână în vecii vecilor în aceeaşi varna. Iar de nu l-ar primi

înţeleptul să trăiască mereu în poiana sfântă, el e în stare să se ascundă în singurătatea codrului, să se hrănească numai cu iarba musta ca porcii, şi totuşi să aştepte ivirea fecioarei cereşti Apsara care-i va aduce mântuirea cea mare.

Auzindu-l Kaurava vorbind aşa, se spăimânta mai rău, încât nici nu îndrăzni să întrebe ce are să se aleagă mai târziu de vitele lor dacă Mahavira, singurul său vlăstar, va părăsi pentru totdeauna vatra părintească? Se sfătui cu Radha: ce-i de făcut? Şi, după şapte zile de sfat, hotărâră să-l însoare. Înainte de a-i spune gândul lor, trebuiau să-i găsească o fată bună, harnică şi cu ceva avere. Radha se însărcina s-o dibuiască. Ea cunoştea mai bine pe toţi oamenii din sat, până şi copiii. Totuşi ceru şi poveţele câtorva bătrâne iscusite în asemenea treburi. Se opriră asupra fetei Anuya a lui Durga. Se duse însuşi Kaurava să se tocmească. Durga avea multe vaci şi oi, un câmp de orez şi robi fără număr care prindeau peştele din râul Mălini, îl cărau la oraş şi aduceau în schimb câte trebuiau gospodăriei. După ce se înţeleseră din preţ, Kaurava chemă pe Radha şi ceru să vadă pe Anuya. Le plăcu. Era o fată voinică, cu picioarele mari, cu mâini mari, cu sânii mari şi cu nasul mic. Era bună de muncă şi de mamă.

Mahavira se întrista când află porunca părinţilor. Trebuia să se supună, căci Kaurava era stăpânul şi tatăl sau. Inima lui însă plângea. Încă nu cunoscuse femeie. Se duse la marele rishi şi-i imploră, oftând, binecuvântarea. Îşi luă rămas bun de la brahmanii ucenici şi de la fecioara cerească pe care o aşteptase în zadar.

3

Mahavira se mai ducea din când în când în poiana

sfântă, acuma însă ca un străin de viaţa înţelepţilor. Era primit acolo ca şi ceilalţi nevoiaşi de primprejur care veneau să se închine marelui rishi şi să-şi pocăiască astfel sufletele.

Într-o zi un brahman din poiană sfântă căuta acasă pe Mahavira. Înţeleptul înţelepţilor, mânat de o poruncă cerească, vrea să plece de îndată la Hastinapur, cetatea sfântă a regilor. N-a spus nimănui de ce, dar ucenicii bănuiau că vrea să dojenească pe regele Arjuna. Înţeleptul are aproape o sută de ani şi e slăbit la trup de posturi şi rugăciuni, încât nu poate porni la drum aşa de lung, singur. Ucenicilor le-a poruncit să rămâie în poiană să urmeze neîntrerupt pocăinţa. Pe Mahavira l-a ales să-l însoţească. Deci să se pregătească.

Se făcu fierbere în satul Ram pentru cinstea nemaipomenită ce dobândise Mahavira din senin. Se zicea că fiul lui Kaurava are să ajungă dvija, de vreme ce înţeleptul l-a ales soţ în călătoria cea mare. Kaurava era mândru şi jertfi un viţel alb lui Vishnu, în semn de bucurie, iar Anuya şi Radha se apucară, plângând, să-i gătească merinde bogată. Mahavira însă, ascultând sfatul ucenicilor, dărui merindea săracilor şi nu luă de-acasă decât blana leopardului pe care-l ucisese cu doi ani în urmă. Femeile se bociră mai tare, iar Kaurava îi făgădui să aibă grije de nepoţei şi să-i crească, orice s-ar întâmpla.

Satul întreg, cu mic şi mare, i-a petrecut până la ţărmul râului Mălini. Marele înţelept, fiul lui Vasishta, purta obişnuitul vestmânt de scoarţă încins cu brâul de brahman, era desculţ şi avea în dreapta toiagul cu şapte noduri. Barba-i alba flutura în adierea vântului, cu sclipiri de argint vechi, întocmai ca şi coamele sfintei Himalaya în miezul zilelor de vară. Cu mâna stângă se sprijinea pe braţul puternic al lui Mahavira care, înalt, chipeş, lat în umeri, cu pletele negre şi cu blana de leopard strânsă pe coapse, avea în ochii cuminţi luciri de bucurie tainică şi

de umilinţă pioasă. Nu se uitară de loc înapoi, nici măcar la despărţire, spre mulţimea care-i binecuvânta urându-le sănătate şi noroc la drum.

Merseră şapte luni de zile, trecură prin şapte oraşe şi de şapte ori şapte sate şi peste nenumărate pârâuri şi ape mari. Când oboseau, poposeau unde se nimerea. Mâncau poame şi rădăcini găsite în cale. Pretutindeni lume multă îi privea trecând, căci înaintea lor alerga vestea că marele înţelept, fiul lui Vasishta, merge să dojenească pe regele Arjuna. Şi norodul se temea parcă s-ar fi coborât însuşi atotputernicul Vishnu pe pământ.

Urcară munţi şi scoborâră văi multe, străbătură codri sălbateci şi câmpii mănoase până ce ajunseră la apele sfântului Ganga, cei cu ostroave multe şi cu tufişuri nepătrunse de trestia vetasa. Zăboviră şapte zile în Doab, pe urmă merseră mai departe, acuma mereu prin câmpuri nesfârşite de orez. Sosiră la inima sfântului Ganga, trecură dincolo, înaintară până la sfânta Djamuna cu apele limpezi albastre-verzui şi iară veniră în Doab, luând-o spre răsărit. Apoi într-o dimineaţă Mahavira văzu, în fundul zării, zidurile cetăţii regale şi murmură:

— Hastinapur...

Brahmanul însă nu ridică ochii, parcă i-ar fi fost scârba.

Vestea se îngroşa cu cât se apropia de cetate. Un negustor viclean dădu de ştire tuturor că însuşi Durvâsa, cel mai straşnic dintre sfinţii brahmani, s-a coborât din Himalaya cu blestemele zeilor. Un pescar pios spunea, dimpotrivă, că blândul şi înţeleptul Narâda, fiul lui Brahma, vestitorul zeilor, vine cu o solie de binecuvântare de la Siva. Cei mai mulţi credeau totuşi că cel ce soseşte trebuie să fie chiar Vasishta brahmanul sfânt ucis odinioară de către regele Kansa după îndemnul frumoasei Nisumba, adăugând că mai poartă în piept săgeata otrăvită cu un semn al răutăţilor regeşti de totdeauna. Oraşul sfânt Hastinapur creştea mereu în faţa drumeţilor, pe o spinare de deal. Închizând zărea, în mijloc, pe colina

turtită, deasupra zidurilor înconjurătoare înalte de zece coţi, se ridicau pereţii de marmoră roşie ai palatului regal cu şapte rânduri de coperişuri piramidale, între coroanele verzi ale platanilor seculari ca nişte evantaiuri uriaşe. Împrejurul cetăţii, din trei părţi, se oploşea oraşul, cuprinzând, în peste zece mii de case, mai mult de o sută de mii de suflete.

O sută de trepte de piatră albă şi apoi o alee de platani, prunduită cu multă grijă, coborau din cetate, la miazănoapte, spre Ganga, la scăldătoarea regelui.

În Hastinapur, cetatea cu şapte porţi, era frământare ca într-un furnicar. Oamenii ieşeau în faţa caselor, se sfătuiau, se adunau în pâlcuri pe ulicioarele fără număr şi se uitau mereu spre Doab, să zărească pe marele rishi. Din când în când câte-un îndrăzneţ se repezea cu veşti la poarta apuseană a cetăţii, păzită de soldaţi mulţi cu spete scurte şi lănci cu vârfuri de aramă, aşezaţi pe două rânduri; fruntaşul umblând de ici-colo semeţ, nici nu voia să audă. De-abia când un bătrân cărunt spuse că fiul lui Vasishta a sosit la marginea oraşului sfânt, mai-marele oştilor şovăi. Trimise şapte oameni să cerceteze dacă-i adevărat, iar el intră grabnic în cetate să vestească pe regele Arjuna, care se întorsese de curând, împreuna cu onetenii săi, de la o mare vânătoare de *gazele.* Înţeleptul înţelepţilor, proptindu-se pe umărul lui Mahavira, urca greu uliţele spre cetate. Aripile porţii de aramă erau larg deschise. Ostaşii căzură în genunchi şi-l lăsară să treacă, copleşiţi de spaimă. Mulţimea rămase la poartă ca în preajma unei mari nenorociri.

Alături de înţeleptul care mergea cu pleoapele strânse ca să nu mai vadă zădărniciile lumeşti pierzătoare de suflete şi care totuşi înainta drept spre ţintă parcă ar fi cunoscut locurile şi cărările mai bine ca paznicii ori chiar însuşi regele, Mahavira se uită împrejur uimit şi fermecat. Pagoda cu numeroasele cintri susţinute de stâlpi de granit cu bazinurile pentru scaldele zilnice ale

brahmanilor, cu copacii pentru uscarea hainelor lor, cu purohitarii în veşminte albe şi brâu roşu încremeniţi în contemplaţie pioasă ca nişte bolnavi uitaţi acolo demult, apoi staulele elefanţilor de război cu sutele de îngrijitori, casele marilor sfetnici, cu colonade de piatră şi cu coperişuri şi caturi multe, şi în sfârşit palatul regelui Arjuna, cu terase deschise, adumbrite cu învelitori de purpură, sprijinite pe coloane răsucite de bambu, cu trepte albe de marmoră — toate i se păreau minuni din basme, îşi amintea povestirile din copilărie şi-şi zicea că ceea ce i-a fost dat să vadă aievea acuma, e mai presus de închipuirile lui de odinioară.

Păşeau numai pe cărări presărate cu prundiş cernut, străjuite ici de platani falnici, colo de câte un mango stufos, dincolo de un kesara cu ramurile tremurătoare. Cotiră pe o alee spre palatul regelui, în dreapta, la vreo douăzeci de paşi, pe oglinda unui lac cu apa albastră ca undele sfintei Djamuna, se alintau perechi aurii de ciakravaka, raţa minunată a brahmanilor. Mahavira întoarse privirea peste capul înţeleptului. Un lanţ de fecioare zglobii, în văluri subţiri ce le înmuiau trupurile gingaşe, se fugăreau împrejurul lacului, râzând, chemându-se... Lui Mahavira i se părea că vede aievea o ceată de fecioare cereşti, cum le visase el altădată în poiana sfântă. Inima îi bătea de o bucurie nemărginită. Între ele zări una cu trupul plăpând ca trestia încovoiată de mângâierea zeului Vayu. Tocmai se desprinsese din cerc, acoperindu-şi cu mâinile albe sinii ce tremurau de oboseală ca două porumbiţe înfricoşate. Auzi pe celelalte strigând-o cu drag:

— Navamalika!... Navamalika!

Fecioara se întoarse şi Mahavira îi întâlni ochii mai verzi ca pajiştea ce împrejmuia locul, în blândeţea lor tainică Mahavira îşi ceti într-o singură clipire tot trecutul şi viitorul. Privirea lor îi deschidea parcă porţile cerului şi-i arăta căleai unirii eterne în Brahma.

Văzându-l, râsul fecioarei încremeni pe buzele umede. Tovarăşele ei o chemau, zicându-i în glumă:

— Ce e cu tine, Navamalika! Nu cumva te-a lovit vreo săgeată de sirişa din arcul înflorit al şăgalnicului Kama?

Ea nu auzea glasurile lor. Îl vedea numai pe el şi el era acuma toată lumea ei.

Mahavira şi Navamalika simţeau, în aceeaşi clipă, că s-au mai văzut, că se cunosc din vecii vecilor şi că soarta lor e împlinită pentru totdeauna.

— Mahavira! mormăi înţeleptul aspru, băgând seama că însoţitorul său se gândea să se oprească.

Trebui să-şi urmeze calea alături de moşneagul sfânt ochii lui însă rămaseră vrăjiţi înapoi la gingaşa Apsara care stătea în acelaşi loc ca o vedenie fermecătoare de suflete.

— Navamalika! îşi zicea Mahavira. Are numele cel mai gingaşe flori şi într-adevăr ea e floarea cea mai scumpă din lumea lui Siva!

— Mahavira! îşi zicea Navamalika. Numele lui e marele bărbat şi într-adevăr nu poate să fie sub cerul lui Indra bărbat mai mare ca dânsul!

Cei doi drumeţi suiră treptele terasei, trecură prin săli minunate, printre curteni în veştminte strălucitoare de scumpe, şi ajunseră în faţa tronului. Regele Arjuna şedea falnic în scaunul de aur, având la stânga pe femeia care-i născuse trei feciori, împrejurul tronului stăteau celelalte şaptezeci şi şapte de femei ale puternicului rege, toate tinere şi frumoase, ca nişte nestimate într-o coroană domnească, toate îmbrăcate numai în valuri ţesute din fir de aur şi de argint şi împodobite cu diamante, încât sala scânteia de focurile ochilor şi ale pietrelor preţioase, în dreapta şi în stânga veneau sfetnicii regelui, cu toiagele de bambu, cu bărbile îngrijite, apoi mai departe fruntaşii oastei, cu haine aspre înarmaţi până-n dinţi. Puţin la o parte se află marele purohita, arhiereul casei regale, înconjurat de sacrificatorii cu ştiinţa de la bahvrica, de

cântăreţii versurilor şaman, blânzii udgâtar, apoi de potrivitorii jertfelor, ucenici de-ai şcoalei Yayurveda, şi în sfârşit de paznicii tuturor sacrificiilor, neîndurătorii atharva, îngrijitorii celor ce s-au întâmplat şi încă nu s-au împlinit.

Mahavira însă parcă nu mai vedea nimic, în sufletul lui nu mai trăia decât fecioara Navamalika. De-abia în faţa tronului se mai dezmetici puţin, auzind glasul dârz al marelui pustnic:

— Te dojenesc, rege Arjuna! Şapte luni şi şapte zile am umblat ca să-mi târăsc bătrâneţele până la tine şi să-ţi strig în faţă: opreşte-te! Ai uitat poruncile sufletului, te-ai înconjurat de femei fără număr şi te-ai lăsat copleşit de poftele stârnite în inima ta slabă de lacoma zeiţă Rati. Pilda ta a cuprins ţara întreagă, de la un capăt la altul, şi toate cele şapte ostroave care împlinesc pământul. Tu ai îndemnat pe oamenii nepricepuţi să primească stăpânirea plăcerilor trupeşti şi să-şi bată joc de poruncile zeilor! Nefericire ţie, rege Arjuna! Blestemată va fi amintirea ta! la seama, rege! Vremea se apropie! Găseşte-ţi sufletul şi pocăieşte-te!

Cuvintele bătrânului cu barba căruntă şi spinarea gârbovită de înţelepciunea anilor scăpărau ca nişte fulgere cumplite peste capetele mulţimii de fruntaşi. Mahavira simţi o săgeata de mustrare în inimă. Dojana parcă-l privea şi pe dânsul care, toiag de drum al înţelepciunii, îmbrăţişa în gând numai pe Navamalika. Ceru în suflet iertare sfântului, dar în rugăciunea lui se amesteca amintirea fecioarei, ea însăşi o rugăciune, unindu-se cu gândurile cucernice ca o merinde a veşniciei.

Atunci regele Arjuna se sculă în picioare şi vorbi. Ochii îi erau încărcaţi de mânie şi vorbele-i parcă erau săbii:

— În lanţuri ar trebui să te arunc pentru dojana-ţi nedreaptă, bătrâne fără minte! Oprit-a oare Vishnu vreodată pe oameni să iubească femeia şi să se

înmulţească? Sfintele datini nu poruncesc oare regilor să-şi sature inima în patul femeilor poftite spre a lăsa mulţi urmaşi de sânge curat în lume?

Marele înţelept, ca şi când n-ar fi auzit răspunsul regelui, murmură:

— Mahavira!

Şi porni cu Mahavira afară.

Ieşind, Mahavira auzi din urmă, batjocoritor şi ameninţător, glasul regelui:

— Tatăl tău, Vasishta, umbla călăuzit de gazela sfântă, iar tu murdăreşti casta brahmană, sprijinindu-ţi bătrâneţea pe braţul unui nemernic sudra!

Inima lui se umplu de înfricoşare, parcă vorbele regelui ar fi deschis deodată o prăpastie între el şi Navamalika. De-abia acum îşi dădu seama că până la inima fecioarei e o cale atât de lungă că o singură viaţă nu va ajunge poate s-o străbată.

4

Coborâră treptele terasei. Slujitorii regelui se aruncau cu faţa la pământ înaintea marelui înţelept. Împrejurul lacului nu se mai zăreau fecioarele zburdalnice. Un glas tânguitor de ciakravaka spinteca tăcerea, ca o prevestire urâtă. Văzduhul se întunecase. Munţi de nouri negri se frământau deasupra oraşului. Doar spre apus şi miazănoapte stăruia, ca o făgăduinţă, o dungă vânată de cer.

Păşeau desculţi pe prundişul cărărilor albe. Înţeleptul mormăia cuvintele neînţelese în care Mahavira simţea minia zeilor jicniţi.

Apoi deodată un fulger orbitor despică vălmăşagul norilor, iar trăsnetul zgudui din temelii cetatea regelui.

Marele pustnic ridică spre cer toiagul cu şapte noduri, parc-ar fi ispitit mânia lui Rudra, tatăl furtunilor nimicitoare. Mahavira tremura, cuprins de spaimă. I se părea că de acum va porni ploaia de foc care să prăpădească palatul regelui afurisit şi inima lui era îngrijorată că prăpădul nu va cruţa pe Navamalika.

Când sosiră la poarta de aramă, alt trăsnet cutremură văzduhul. Paznicii îngroziţi, văzând pe înţeleptul mânios zvârliră armele şi sărutară urmele picioarelor lui.

Şi se porni o ploaie fierbinte, cu stropi mari ca boabele de vişine pârguite. Trăsnetele se înteţeau şi firele de ploaie leşiatică ciocăneau coperişele caselor ca pliscurile unor nevăzute cobitoare. Norodul, aflând ce se petrecuse în palatul regelui, se risipise şi se ascunsese parc-ar fi aşteptat sfârşitul lumii. Ochii umflaţi de înfricoşare priveau de prin case cum trecea, în revărsarea apelor cereşti, marele sihastru cu barbă albă fluturată de vânt, cu părul alb răscolit de ploaie, cu toiagul de brahman înălţat spre tronul lui Rudra. Alături, Mahavira mergea cu fruntea plecată, cu inima toropită de amărăciune. Vecinătatea moşneagului sfânt nu-i mai mulcomea sufletul. Venind spre Hastinapur i se păruse că împrejurul lor erau toţi zeii. Acum înţeleptul îi era o povară, căci din pricina lui trebuia să se depărteze de cetatea în care trăia Navamalika. Şi cu cât se depărta, cu atât simţea mai limpede că unde e Navamalika, acolo e şi inima, ca numai acolo e mântuirea.

Păşeau iar pe cărările cotitoare din Doab, printre câmpuri de orez, pe sub copaci cu crengile sfâşiate de furtună. Mahavira se uita înapoi mereu-mereu. Oraşul sfânt Hastinapur, zidurile cetăţii măreţe dispăruseră. Urgia cerului se potolise, în faţă soarele scăpăta roşu, furios, în dreapta, departe, apele tulburi ale sfântului Ganga aveau sclipiri trandafirii. Înţeleptul se întoarse într-acolo şi Mahavira înţelese că vrea să se cureţe de atingerea oraşului stricat printr-o baie în fluviul sacru.

Pământul se înmuia sub picioarele lor. Ochiuri de apă licăreau dintre tufişuri de trestie şi ierburi cu frunza lată, înalte cât omul. Când pământul se simţi iarăşi vârtos, se pomeniră în faţa sfântului Ganga, cu apele liniştite galbene, atât de lat că celălalt ţărm de-abia se putea deosebi în zare.

Mahavira se aşeză subt un palmier tânăr. Malul era lin. Un prundiş se zugrăvea subt un strat subţire de noroi gălbui, ca un fagure de miere. Brahmanul păşea spre marginea apei. Picioarele desculţe desemnau urme uniforme în care se dezveleau pietricele albe şi rotunde. Înţeleptul se opri şi îşi lunecă privirea bătrână pe oglinda undelor sfinte. Stătu aşa un răstimp, cu gândurile duse, înfăşurat în razele roşii ce i le trimitea din asfinţit Surya, ca o haină de glorie. Când soarele închise geana luminoasă, moşneagul intră în râu încet, cu paşi şovăitori, pipăind cu toiagul de brahman. Valurile calde şi moi mângâiau picioarele uscate. Iar se opri. În haina de scoarţă, cu părul şi barba de argint, părea un copac împovărat de zăpadă. Apoi mai înainta spre adânc. Amurgul cernea peste dânsul pulbere de întunerec. Mahavira îl privea, cum îl privise de atâtea ori, dar acuma gândurile lui zburau aiurea. Vedea că buzele înţeleptului se mişcau. Glasul însă i se împreuna cu gâlgâirea apelor sfinte şi se înălţa spre cer, tainic, neînţeles de urechi omeneşti.

Apoi marele pustnic ridică în sus toiagul cu şapte noduri. Braţul îi tremura. Apa îi venea până la şolduri şi undele se jucau cu brâul roşu. Glasul i se făcu mai puternic, alergă parcă printre valurile gălăgioase până ce, brusc, le stăpâni cu sfântul cuvânt care răsună ca un tunet:

— Aum!

Înţeleptul se aplecă spre răsărit. Barbă albă atinse apa, se scufunda. Rămase deasupra numai părul, o pată albă. Toiagul de brahman plutea întins pe valuri. Apoi, într-o

clipire, se stinse tot.

Mahavira crezu întâi că moşneagul vrea să guste din apa sfântă. Pe urmă se sperie. Sări în picioare, îşi lepădă blana de leopard, se repezi în râu să caute pe marele rishi. Pânzele înserării se îngroşau în văzduhul plin de murmurul undelor tulburi. Mahavira căută în zadar.

Ieşi pe uscat. Singurătatea îl cuprinse în braţe şi-i turnă fiori de groază în suflet. Îşi zise că s-a împlinit minunea cea mare. Vishnu a chemat în lumea zeilor pe înţeleptul rănit în inimă de către regele Arjuna.

Se părea că n-au mai rămas pe pământ decât păcatul şi pedeapsă, şi-i era frică. Se întreba de ce nu l-a luat şi pe dânsul marele înţelept în lumea cealaltă? Din amărăciunea părerilor de rău îi răsări în inima Navamalika. Amintirea ei îi spori tulburarea. Se crezu vinovat, începu să se bată cu pumnii în piept şi strigă desperat:

— A murit înţeleptul!

Plânse amarnic că şi când s-ar fi prăbuşit lumea întreagă şi ar fi rămas el singur pe mormântul de ruine.

Împrejur, noaptea îşi întindea stăpânirea. Prin tufişurile dese, prin coroanele copacilor bătrâni, răcoarea se îngâna tainic cu şoaptele valurilor neostoite, cu târâitul de greieri, stridente ca nişte împunsături de ace. Apoi undeva, aproape, o ciakravaka îşi începu chemările triste la care soţul amărât răspunse curând, de pe celălalt ţărm al râului, cu glas stins de depărtare.

Mahavira îşi curmă deodată lacrimile şi ascultă cântecul raţei brahmanilor. Tânguirile pasărilor lovite de crâncen blestem parcă jeleau moartea înţeleptului pustnic. Ciakravaka însă se apropia mereu de locul unde stătea ghemuit Mahavira pe blana de leopard. Cântecul, cu cât se apropia, devenea mai sfâşietor, parc-ar fi pornit din însuşi sufletul bărbatului. Mahavira nu-şi mai dădea seama dacă plânge moartea sfântului său dorul de Navamalika. Se uită împrejur, aşteptând vreun ajutor

nebănuit sau o minune cerească; în tufişuri se iveau sclipiri ciudate: uneori ochii înţeleptului, alteori privirea fecioarei. Erau întâi ca nişte mângâieri. Pe urmă însă îi trecu prin minte că ar putea fi ochi de fiare sălbatece care îl pândesc sau chiar duhurile rele Raksha care vor să-l chinuiască toată noaptea, închise pleoapele, să nu mai vază nimic. Tânguirile raţelor sfinte îi stăpâneau urechile şi-i picurau în suflet, stăruitor, amărăciune şi spaimă. Atunci socoti că ar trebui să plece undeva. Nu se poate să adoarmă aici, pradă tuturor duhurilor nopţii. Se ridică, îşi încinse blana, încotro să apuce?! Nici ziua nu cunoştea locurile, dar noaptea? Buimăcit, bolborosi ca o apărare:

— A murit înţeleptul înţelepţilor...

Îndată se mulcomi cu gândul că nu i se poate întâmpla nici o răutate pe ţărmul sfântului Ganga, îşi aşternu blana de leopard, se ghemui, îşi cuprinse picioarele, peste fluiere, cu amândouă braţele, îşi odihni fruntea pe genunchii împreunaţi. Ciakravaka nu mai contenea cu tânguirile şi, prin trestia deasă, vântul sâsâia ca şerpii întărâtaţi.

Deodată însă văzduhul se înfiora de trilurile dulci ale unei kokila, pasărea măiastră care îndulceşte somnul zeiţei Lakshmi. Inima lui Mahavira se umplu de bucurie atot-stăpînitoare. Navamalika îi alungă toate temerile. Nu mai auzea nici jeluirile raţei brahmane, nici şuierul vântului, ci numai picurările fermecătoarei kokila. Parcă era chiar glasul fecioarei Navamalika. Între pleoapele strânse îmbrăţişa toată fiinţa ei. Buzele îi tremurau:

— Navamalika... Navamalika...

Somnul îi aduse împlinirea speranţelor. Regele Arjuna îl făcu conducătorul carului său de război şi, drept răsplată pentru vitejia cu care a luptat, îi dărui pe Navamalika... Se deşteptă cu sărutarea ei pe buze şi cu amintirea unei nemărginite fericiri în suflet.

Îşi spălă obrajii în apele sfântului Ganga. Vrea să fie frumos, deşi simţea că n-are nevoie să cucerească. Apa

răcoroasă îl dezmeteci.

Aruna, cu raze trandafirii în buclele de aur, vestea răsăritul soarelui.

5

Mahavira porni singur înapoi, spre sfântul oraş Hastinapur, să dea de veste norodului şi regelui că a murit marele rishi în apele râului etern. Avea remuşcări pentru că se gândea totuşi la Navamalika.

Ajunse la marginea oraşului tocmai când soarele suliţa mai fierbinte. Mergea pe uliţa strâmbă către cetatea regală. Nimeni nu-l lua în seamă. Doar copii goi şi murdari căscau gura după dânsul din pricina blănii de leopard care-i strângea mijlocul. Mahavira se miră şi apoi se supară că nu-l mai cunoaşte lumea. Iuţi paşii şi începu să strige:

— A murit înţeleptul, fiul lui Vasishta!

Atunci oamenii se opriră, întrebându-se cine e străinul şi ce strigă? Unii îşi aduseră aminte că l-au mai văzut ieri întovărăşind pe pustnicul de subt Himalaya. Încolţi în suflete bănuiala că s-a întâmplat vreo nenorocire. Câţiva alergară să-l întrebe. Mahavira însă striga într-una:

— Marele rishi a murit...

Vestea se întinse ca focul în paie. Paznicii cetăţii, cuprinşi de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavira să intre pe poartă de aramă, în vreme ce gura lui repeta plângător aceleaşi cuvinte, inima îi tremura şi din ochi căuta nerăbdător pe Navamalika.

Strigătele străinului ridicară în picioare toată cetatea. Războinici şi brahmani şi slujitori furnicau pe cărările întortocheate, înconjurară pe Mahavira care înainta mereu spre palatul regelui Arjuna, uitându-se împrejur tot

mai îngrijorat. Apoi deodată descoperi pe Navamalika, pe terasa unui palat ascuns între platani uriaşi, şi inima i se făcu cât un puişor speriat de kokila. Fecioara îl zări şi se avântă spre cărarea pe care umbla el. Când o văzu în faţa lui, cu sânii palpitând, i se opriră picioarele, singure, şi bâlbâi zăpăcit:

— A murit înţeleptul...

Adaogă însă îndată, fierbinte ca o flacără mistuitoare:

— Navamalika!...

Privirile lor se sorbeau încrucişându-se, îmbrăţişându-se. Până la treptele palatului regal mai erau doar câţiva paşi. Soarele cernea raze de aur pe covoarele de pajişte, pe oglinda lacului albastru cu perechile de ciakravaka.

— Regele... Regele...

Glasuri murmurau împrejur. Pe terasa umbrită se ivise Arjuna cu ochii plini de mare mânie. Mahavira nu auzea glasurile şoptitoare, nici nu vedea privirile spăimântate. Sufletul lui îşi simţea înfăţişarea în ochii verzi ai fecioarei. Căzu în genunchi, ca înaintea unei zeiţe coborâte pe pământ, şi îi cuprinse picioarele cu amândouă braţele, bolborosind cuvinte pe care nici el nu le înţelegea şi prin care inimile lor totuşi se întâlneau.

Îl zgudui glasul regelui Arjuna:

— Afară, sudra! Mahavira bâigui speriat:

— A murit marele rishi...

În aceeaşi clipă toiagul greu al regelui căzu şi-l izbi în creştet, ameţindu-l. Zeci de braţe apucară pe Mahavira care striga năuc:

— Înţeleptul s-a stins în apele sfântului Ganga! Ochii lui mai întâlniră privirea fecioarei îngrozite. Era târât spre poartă într-un vălmăşag de urlete peste care stăpânea glasul regelui Arjuna rostind parcă acelaşi cuvânt nimicitor:

— Sudra... Sudra...

La poarta de aramă străjerii îl primiră cu lovituri de spete. Fu zvârlit pe urmă mai la vale, ca o grămadă de

carne netrebnică, în mijlocul unui grup de oameni care vorbeau aprins despre moartea marelui rishi. Cineva recunoscu pe Mahavira; îl văzuse adineaori ducând vestea cea minunată în cetate. Se ridicară glasuri, întâi sfioase, apoi mânioase, că regele şi-a îngreuiat păcatul de ieri schingiuind azi pe solul care venise cu ştirea morţii înţeleptului. Strânseră pe Mahavira din ţarina uliţei, îl adăpostiră în casa giuvaergiului Gianuka, nişte femei îi spălară rănile şi-l puseră să povestească pe îndelete cum s-a stins fiul lui Vasishta. Amănuntele treceau din gură în gură şi oamenii murmurau:

— Minune!... Mare minune!...

Un pescar zdrenţos, cu faţa murdară, luminată de însufleţire, zise poruncitor:

— Mă duc la sfântul Ganga, poate să aflu acolo rămăşiţele înţeleptului.

Porni. Mulţi îl urmară, mai ales bătrâni cu ochii înfricoşaţi de taine şi femei speriate de mânia zeilor care ameninţă să se abată asupra oraşului. Curând alte cete, mai numeroase, alergară spre râul sfânt. Pe ţărmul mlăştinos mii de oamenii umblau de ici-colo, gemând, căutând şi implorând, îndurare cerului. Unii intrară în valuri şi mulţi se înecară, fericiţi să poată muri în apele sfinte care au înghiţit pe marele înţelept.

Mahavira rămase uitat în casa giuvaiergiului. Era văduv de mulţi ani Gianuka şi trăia singur-cuc, ciocănind toată ziua la brăţări, inele şi alte podoabe scumpe pentru curtea regelui, pentru rnai-marii ţării şi femeile lor. Îl iubeau toţi pentru că îl cunoşteau om supus, muncitor, blând şi credincios.

Seara, întorcându-se din cetate şi găsind acasă pe Mahavira, giuvaergiul se miră, dar nu-l alungă, îmbucară împreună, apoi ieşiră în faţa uşii se aşezară jos şi ceru străinu lui să-i spună tot. Gianuka îl ascultă şi zâmbi:

— Am priceput, străine. Mare noroc ai avut că regele n-a poruncit îndată să-ţi taie capul !

— Ce-am greşit oare, stăpâne? Pentru că am adus vestea despre sfârşitul înţeleptului?

— Şi asta — dădu din cap giuvaiergiul. Regele Arjuna nu poate ierta dojana marelui rishi. Dar mai rău ai păcătuit apropiindu-te de Navamalika aşa. Căci Navamalika nu e o Apsara, cum crezi tu, ci chiar faţa vistiernicului Gutayana. Arjuna a îndrăgit-o atât de mult că în curând o va lua în palatul său. Tu însă ai murdărit pe Navamalika, îmbrăţişându-i picioarele albe, şi ai răscolit minia stăpânului care de-abia aşteaptă să-i culeagă fecioria, nădăjduind să dobândească un vlăstar frumos ca maică-sa şi viteaz ca dânsul.

Mahavira întrebă cu glas de frică:

— Dară părinţii ei se învoiesc să o dăruiască regelui ?

— Nepriceput eşti — se sfătoşi Gianuka. S-ar putea oare mai multă cinste pentru un părinte decât să-şi vază odrasla în palatul regelui ?

— Dar ea? urmă Mahavira încăpăţânat.

— Navamalika? Ar fi o nebună dacă nu s-ar mândri că regele îi pofteşte trupul şi iubirea. De altfel cine întreabă ce vrea o fată fără minte?

— Dar regele Arjuna are şaptezeci şi şapte de femei! stărui Mahavira. Navamalika să fie cea din urmă?

— Va fi cea dintâi fiindcă pe ea o iubeşte mai mult regele! spuse giuvaiergiul cu mândria slujitorului credincios care ocroteşte pe stăpânul său.

Mahavira tăcu. Era întuneric acuma şi Gianuka nu vedea cât de albi s-au făcut obrajii străinului şi nici nu auzea cât de cumplit îi bătea inima.

— Păcat numai că sărmana Navamalika nu prea e bine — urmă giuvaiergiul într-un târziu, aproape înduioşat de gândurile sale. Când i-am dus podoabele pe care i le-am gătit din aurul regelui Arjuna, am găsit-o plânsa. Maică-sa îmi spuse că s-a speriat fata din pricina vălmăşagului stârnit de tine. A şi chemat o babă să-i descânte.

— Navamalika ştie că sunt în casa ta? întrebă deodată

Mahavira, apucând mina giuvaiergiului.

— Cum să ştie, când nici eu nu ştiam? răspunse Gianuka râzând de întrebarea lui fără rost. Dacă s-ar afla şi apoi s-ar întâmpla să se îmbolnăvească mai rău Navamalika, ar fi vai de tine, căci regele ţi-ar curma viaţa. De aceea acuma culcă-te, să aduni puteri, iar mâine să pleci acasă de unde ai venit!

— Am să plec negreşit! murmură Mahavira cutremurându-se parc-ar fi rostit o vorbă de ocară.

Se culcă afară, lângă uşă, pe blana lui de leopard, şi toată noaptea o petrecu privind stelele care licăreau întocmai ca ochii fecioarei Navamalika. Inima lui suspina, iar în minte i se frământau mii de planuri: cum să mai pătrundă până la ea, cum s-o smulgă din braţele regelui, s-o ducă undeva, să trăiască numai ei doi lumea lor. Îşi zicea mereu că va pleca acasă, dar mereu adaogă că nu poate pleca singur. Simţea foarte lămurit că aici îl ameninţa primejdii şi, în acelaşi timp, că nici o primejdie nu e mai cruntă decât despărţirea de Navamalika. Încerca să-şi înăbuşe inima gândindu-se la marele rishi, la satul de subt Himalaya, la copiii săi şi la Anuya. Gândurile i se stingeau în creieri ca nişte luminiţe în bătaia soarelui de amiazi. Dimineaţa îl găsi cu ochii înroşiţi de nesomn şi cu sufletul zdrenţuit de nehotărâre.

— Fie-ţi calea binecuvântată! îi zise Gianuka, ieşind cu somnul în gene.

— Primeşte-mă slugă în casa ta! îl rugă Mahavira, umil ca un câine rătăcit într-o ogradă străină. Giuvaiergiul îl privi nedumerit:

— De ce nu te întorci acasă?

— Nu mai pot pleca de-aci — zise Mahavira cu fruntea în pământ. Nu mai cunosc calea până la poalele sfintei Himalaya.

Gianuka se înfricoşa: cum să adăpostească el, slujitorul curţii, pe străinul oropsit de regele Arjuna? Nici măcar n-avea nevoie de dânsul. Mahavira însă i se părea cuminte

şi supus. Nu-l lăsa inima să-l gonească. Şovăind, amina răspunsul.

Înspre amiazi, plecând cu o cutie de argint, spuse lui Mahavira:

— Alte podoabe pentru frumoasă Navamalika...

Se întoarse târziu, vesel:

— De-acuma poţi sta aici cât pofteşti, străine! Oamenii te-au uitat parcă nici n-ai fi umblat prin cetate. Aşa uită de repede oamenii! Toată lumea vorbeşte numai despre serbările ce le pregăteşte regele Arjuna în cinstea fecioarei Navamalika. De altfel şi ei i-a trecut spaima. Am găsit-o ciripind ca o turturică. Numai ea m-a întrebat de tine, dacă nu cumva te-am văzut. Se vede că ea nu te-a uitat, fie că ai speriat-o prea rău, fie că i-a plăcut înfăţişarea ta. Tânăra şi nesocotită cum e, n-ar fi de mirare să-i fi pătruns inima o săgeată de sirişa.

Mahavira îşi stăpâni bucuria. Lepădă blana de leopard şi se încinse cu un sorţ vânat de slujitor. A doua zi însă, când Gianuka se gătea să meargă în cetate, Mahavira zise:

— la-mă cu tine, stăpâne, să-ţi fiu de ajutor!

— Vishnu să mă ferească să fac una ca asta — se apără giuvaiergiul. Dacă te-ar cunoaşte cineva, mi-ai primejdui şi mie viaţa!

Mahavira nu stărui. Speranţa îi oţelea răbdarea.

În fiecare zi, Gianuka îi povestea noutăţile din cetate. În fiecare zi afla câte ceva despre Navamalika.

Apoi, într-o zi, Gianuka vorbi triumfător:

— Mâine dimineaţă Navamalika se va scălda în apele sfântului Ganga, iar seara se va culca în patul regelui Arjuna.

Mahavira îngălbeni. Toate speranţele se risipeau în sufletul său ca mărgelele când se rupe aţa pe care au fost înşirate, însuşi chipul fecioarei parcă i se topea în inimă, ameninţând să nu mai rămâie decât o durere nesfârşit de chinuitoare, îşi pierdu stăpânirea. Se aruncă la picioarele

giu-vaiergiului, plânse, îi mărturisi că Navamalika e rostul vieţii lui, îl ruga să-l ia cu dânsul în cetate, s-o vază baremi ultima oară. Gianuka nici nu îndrăzni să înţeleagă dintr-o dată, atât de îngrozitor era cei-i auzeau urechile, îl izgoni cu vorbe blânde, dar hotărâte. Mahavira, ca şi când i-ar fi încolţit în inimă o nouă speranţă, se supuse îndată, îşi luă blana de leopard şi plecă fără părere de rău. Văzându-l dus, Gianuka respiră uşurat:

— Slavă ţie, Vishnu, Atotputernicule, că m-ai scăpat de primejdia cea mare!

6

Fără să-şi dea seama, Mahavira mergea spre sfântul Ganga. Amurgul cobora repede. Ajunse pe întuneric afară din oraş. Nu cunoştea locurile, dar nu-i era frică. Departe, în câmpia înnegrită, râul sfânt se desluşea ca o panglică cenuşie cu unduiri mătăsoase, într-acolo se îndrepta acuma hotărât, ca spre un liman mântuitor. Trunchiuri putrede de copaci doborâţi de vânturi încercau să-l abată din drum, tufişuri îl plesneau cu crengi subţiri peste faţă, gropi şi şanţuri îi încetineau paşii, bălţi şi ochiuri de mlaştini îl trăgeau de picioare. Nimic nu-l oprea, întreaga fiinţă îi era pătrunsă de chipul fecioarei. N-avea nici un gând în creieri. Sufletul însă îi era plin de o încredere stranie şi mângâietoare.

Osteneală şi somnul îl copleşiră mai târziu. Se trânti subt un copac şi adormi îndată atât de adânc că nici un vis nu se putu apropia de dânsul.

Îl deşteptă soarele cu raze calde care-i gâdilau pleoapele. Simţi în suflet o hotărâre gata, parcă şapte nopţi ar fi chibzuit până să-i potrivească toate amănuntele. Inima îi era uşoară şi veselă ca în preajma

unei mari fericiri.

Spre apus, ca un gard viu, se zărea aleea de platani coborând din cetate şi întinzându-se până la scăldătoarea regală în Ganga.

— Pe-acolo are să treacă Navamalika — îngână Mahavira ca şi când ar fi vorbit cu cineva.

Porni voios. Ajunse repede. Se ascunse într-un desiş aproape de alee şi aşteptă liniştit. De la giuvaiergiul Gianuk ştia prea bine ca nici un picior de om nu se poate afla prin preajma scăldătoarei când trece regele, cu atât mai puţin când va trece Navamalika. Din ascunzătoarea lui vedea bine cărarea bătută cu nisip alb printre platanii cu trunchiuri groase cât mijlocul unui bărbat. O urmărea până la treptele de piatră care urcau în cetate şi până la poarta de bronz cu cuie de aur, zăvorită. În minte i se depăna un plan ce se închegase singur; cum se va strecura până la marginea aleei, cum va lua în braţe pe Navamalika, apoi cum va dispărea cu dânsa în tufişele sfântului Ganga înainte ca ostaşii de pază să-şi vie în fire, cum va duce-o departe până în codrii de pe Himalaya.

Într-un târziu auzi zgomot de paşi. Erau ostaşii trimişi, să cerceteze ţinutul că nu cumva ochi străini să pângărească pe iubita regelui. Mahavira nu se clinti din loc. Trei vlăjgani, cu suliţe lungi scotocind prin tufe, trecură pe-aproape. Vorbeau despre Navamalika, cu glas tare, amănunţindu-i frumuseţea prin cuvinte murdare: Unul oftă:

— Ei, de-aş fi eu la noapte în locul regelui... Ceilalţi râseră grosolan.

Apoi Mahavira văzu ostaşii rânduindu-se pe alee, câte unul la o sută de paşi, de o parte şi de cealaltă.

„De-acuma trebuie să vie!” se gândi Mahavira şi întoarse privirea spre poarta din capul scării de piatră.

Deodată inima i se strânse ca într-un cleşte de fier. Poarta de bronz se deschise încet, greoi. Apăru întâi vistiernicul Gutayana, părintele fecioarei, în haina

strălucitor de albă, cu un toiag lung în dreapta. Apoi, în urma lui şapte fecioare în văluri de argint, cu părul pe spate, cu picioarele goale. Apoi Mahavira se cutremură: în pervazul porţii se ivea Navamalika. Era albă şi ea ca celelalte, da înfăşurată într-un val de aur presărat cu pietre scumpe care scânteiau în bătaia soarelui. Două roabe negre, cu apărători de păun, îi ţineau umbră şi răcoare. Apoi veneau şapte femei de-ale regelui în veştminte roşii ca lotusul cel scump. Pe urmă patrusprezece sclave purtau pe umeri litiera de bambu, aşternută cu blănuri de tigru şi perne de mătase, în care avea să se urce Navamalika, după baia sfântă, ca să o-o mai atingă nici o necurăţenie pământească până ce regele se va milostivi s-o facă femeie.

Mahavira stătu împietrit un răstimp, urmărind apropierea alaiului tăcut. O tresărire puternică îl vesti c-a sosit clipa. Se târî printre tufe, domol ca şarpele, îngrijorat numai să nu-l zărească vreunul din ostaşii ce străjuiau aleea. Izbuti să se strecoare până lângă un trunchi scorburos. În dreapta şi în stânga paznicii nici nu se vedeau; dincolo însă, chiar în faţa lui, răzimat de tulpina platanului, un ostaş voinic, cu nişte mâini mari, noduroase, care ţineau drept o suliţă mai înaltă ca dânsul, se uita cu ochi lacomi spre cetate de unde venea încet convoiul.

Tăcerea era ca pânza deasă. Doar muştele şi nişte bondari greoi bâzâiau sfios printre frunze. Apoi Mahavira auzi scârţâit de paşi pe nisipul cărării şi un zumzet blând, cântecul fecioarelor ce însoţeau pe Navamalika. În clipa aceea, deasupra lui, în platan, o kokila porni să psalmodieze duios, ca o melodie de iubire, încât ostaşul din faţă ridică ochii căutând pasărea măiastră a zeului Kama.

Inima lui Mahavira plângea ca o rană proaspătă, iar în creieri i se chinuiau roiuri de gânduri. Cântecul kokilei se unea cu murmurul fecioarelor într-o armonie care

proslăvea iubirea lui şi pe Navamalika.

Se furişă mai aproape de marginea aleiei, cu groază în suflet că paznicul de dincolo i-ar putea auzi bătăile inimii.

Gutayana trecea agale, cu ochii în pământ, târându-şi prin nisip toiagul. Printre cele şapte fecioare recunoscu unele pe care le văzuse lângă lacul din cetate. Navamalika avea privirea rătăcitoare parcă ar fi căutat mereu pe cineva. Pieptul ei se zbuciumă subt vălul de fir şi şoldurile i se legănau. Deodată ochii ei întâlniră focul privirii lui Mahavira în tufişul ce-l adăpostea. Se opri brusc. Obrajii ei erau luminaţi de văpaia unei bucurii mântuitoare.

În aceeaşi clipire, Mahavira năvăli din ascunzătoare o ridică în braţe şi se întoarse cu ea spre desişuri. Navamalika îşi răzimă trupul pe pieptul lui şi îi cuprinse capul cu mâinile albe. Faţa lui Mahavira se odihnea între sânii ei feciorelnici. Nările i se umplură de mirosul corpului ei. Îşi pierdu cumpătul simţind atingerea pieliţei catifelate. Buzele lui sărutau cu disperare sinii scăpaţi din strivirea vălului. Numai trei paşi mai putu face. Fericirea îl copleşi. Uită toate primejdiile, toată lumea în îmbrăţişarea ei. El şi ea erau începutul şi sfârşitul.

Roabele cu apărători de păun amuţiră de spaimă. Femeile regelui însă ţipau ca din gură de şarpe. Fecioarele dinainte se întoarseră, Gutayana veni gâfâind. Ostaşul de subt platan se repezi ca uliul asupra lui Mahavira, îi smulse din braţe pe Navamalika şi apoi, apucându-l de gât, începu să-i care la pumni în obraz, căci suliţa o scăpase jos în zăpăceală. În câteva clipe sosiră şi alţi paznici, năpustindu-se cu toţii pe Mahavira, trântindu-l la pământ, zdrobindu-l în lovituri. Fu legat cobză şi azvârlit deoparte, în vreme ce Navamalika, înconjurată de femei, îngâna:

— Mahavira... Mahavira...

Vistiernicul o lua de mină şi alaiul îşi urmă calea, păr nu s-ar fi întâmplat nimic. Navamalika însă întoarse cap şi

văzu pe Mahavira însângerat, încătuşat, nemişcat. Avu o tresărire, ca şi când ar fi vrut să se oprească, dar Gutayana o sprijini, mulcomând-o:

— Linişte, linişte, Navamalika! A fost un rob ticălos, ameţit de frumuseţea ta.

Fecioara suspină. Nu-şi mai simţea picioarele. Pe piept o ardeau urmele buzelor lui.

Trei ostaşi dezlegară pe Mahavira, apoi îl înţepară cu vârful de suliţă şi-l loviră cu picioarele să se scoale.

— Înainte, înainte, gâfâi răguşit paznicul de subt plata izbindu-l cu pumnul noduros în coaste.

— Navamalika! murmură Mahavira, cu ochii spre ăleia sfânta.

Alaiul nu se mai vedea.

7

Pe la amiază, Mahavira intra iar în cetate, pe aceea poartă de aramă, acum însă călăuzit de ostaşul cu pumni noduroşi, care-l trăgea de un lanţ petrecut pe după gât, de ceilalţi doi care în răstimpuri îl izbeau din spate cu picioarele sau cu vârful suliţei. În cetate se aflase despre întâmplarea de pe aleea regală.

— El e tâlharul? întrebă fruntaşul paznicilor de la poartă.

Ostaşul dinainte răspunse doar din cap, smucind furios lanţul. Atunci fruntaşul se apropie de Mahavira şi-l scuipă în obraz:

— Câine!

Trecură pe cărări lăuntrice până la temniţa de lângă poarta Yama. Fu coborât pe nişte scări întunecoase într-o văgăună ce se afla subt zidul cetăţii. Acolo ostaşul îi puse cătuşe la picioare, îl legă cu lanţul de un stâlp de piatră şi

apoi îl lăsă singur. Mahavira auzi răbufnitul lespedei grele care astupa gura temniţei, încercă să se mişte, dar nu izbuti decât să se întoarcă cu faţa în sus. Trebui să stea aşa, ca un trunchi sfâşiat de dureri. Trupul îi era însângerat de lovituri, încins doar peste mijloc cu şorţul de la Gianuka. Blana de leopard îi rămăsese în ascunzătoarea din tufiş. Pământul rece şi umed îi mai răcorea chinurile.

Ochii deschişi mari sorbeau numai întunerec. Încet-încet gândurile se limpeziră. Amintiri începeau să-i lumineze întunerecul. Navamalika, cu ochii verzi ca livada înrourată, plutea în jurul lui. Îi simţea în nări mirosul sânilor. Buzele îi erau dogorite de urmele sărutărilor. Pe gât, în locul lanţului, îi strângeau braţele ei calde. Sufletul îi era pătruns de o fericire aromitoare, iar gura lui şopti fierbinte:

— Navamalika...

Ca o străfulgerare îi apăru presimţirea morţii care însă se topi fără urme în noianul de fericire. Timpul însuşi parcă se oprise în loc să-i statornicească bucuria.

Într-un târziu îi trecu prin minte că în noaptea aceasta regele Arjuna are să strângă în braţe pe Navamalika. Şi deodată se stinse lumina amintirilor, şi temniţa rămase mai neagră, mai chinuitoare ca un mormânt. Se zvârcoli ca o rimă să se scoale să-şi rupă lanţurile şi să alerge în ajutorul ei. Guzgani flămânzi se fugăreau primprejur. După sforţări crâncene, ajunse să se ridice în picioare. Stătu o vreme aşa, răzimat de stâlpul de piatră. Un zgomot de sus îl dezmetici. Părea că lespedea grea s-ar fi dat la o parte. Paşi mânioşi coborau pe trepte. Mahavira se învioră. Poate că totuşi va împiedeca pângărirea fecioarei.

Acelaşi ostaş îi dezlegă picioarele din lanţ şi-l târî afară. Mahavira văzu mulţumit ca soarele e în asfinţit şi-şi zise că Navamalika mai poate fi mântuită. O sumedenie de paznici furioşi îl înconjurară. Fu pornit pe o cărare.

Cineva, din spate îl pleznea neîncetat cu un bici. Loviturile îi frigeau inima, îşi muşca buzele, dar nu scotea nici un strigăt de durere.

La stânga, pe o terasă albă, femeile regelui se îmbulzeau să vază pe cel ce a încercat să răpească pe Navamalika. Multe îl compătimeau, îl găseau frumos, deşi trupul lui era murdar de noroi amestecat cu sânge.

Ajunse într-o hală deschisă. Regele Arjuna şedea în scaunul de judecată, înconjurat de marii sfetnici şi de brahmanii curţii. Ostaşul trânti cu faţa la pământ pe Mahavira înaintea stăpânului, care însă făcu semn să se ridice ca să-l vază mai bine. Paznicii din spate tăbărâră cu bicele asupra lui Mahavira până îl scularâ în picioare.

Regele îl privi lung, vrând să-i citească din ochi pentru ce s-a năpustit câinele de sudra la Navamalika. Ochii lui Mahavira însă rătăceau de ici-colo, aprinşi de îngrijorare, căutând pe cineva. Arjuna înţelese că privirea lui umblă după fecioara iubită. Sări de pe scaun şi strigă:

—- Să piardă lumina ochilor!

Mahavira parcă n-ar fi auzit. Ochii mari negri aveau o lucire fierbinte şi nerăbdătoare.

Două mâini vrăjmaşe îl apucară de umeri, iar în faţă îi apăru un om scund, uscăţiv, cu pielea gălbejită, cu gura strâmbă într-un rânjet ciudat, cu ochii piezişi. Era călăul regelui Arjuna, primit în dar de la stăpânitorul oamenilor galbeni. Un brâu portocaliu îi subţia mijlocul. Omul galben schimbă o privire cu paznicii de la spatele lui Mahavira, apoi ridică amândouă mâinile strânse în pumni, cu degetele mari întinse şi întoarse înlăuntru. În clipa următoare Mahavira simţi o durere sfâşietoare, parcă două pumnale i s-ar fi înfipt în orbite zdrobindu-i bulbii ochilor. Un ţipăt de fiară, prelung, şerpui în văzduh. Mahavira căzu în genunchi. Pe obraji îl frigeau două dâre de sânge. Bolborosi totuşi în neştire, ca o chemare deznădăjduită:

— Navamalika...

Regele Arjuna auzi şoapta, se ridică iar de pe scaunul de judecată şi porunci:

— Smulgeţi-i limba!

O mână îşi înfipse degetele în pletele lui Mahavira şi-i dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase îi frământau încheieturile fălcilor, silindu-l să caşte gura. Un cleşte rece îi apucă limba pitită în dosul dinţilor de jos şi, cu o smucitură scurtă, i-o rupse din rădăcină. Valuri de sânge bolboceau în gura lui Mahavira, zvârcolindu-se într-un horcăit înfundat.

— Să-l jupoaie de viu şi să-l arunce hrană câinilor! răcni regele Arjuna, furios, parcă în gâlgâirile de durere ar fi auzit iarăşi numele fecioarei.

Bicele se abătură pe spinarea lui Mahavira cu atâta poftă că-i sfârtecară carnea şi-l făcură să se ridice în picioare. Ostaşul cu lanţul îl târî afară. O ceată de robi se repeziră să spele urmele de sânge pe pardoseala lucioasă...

Mahavira nu-şi simţea picioarele care totuşi îl duceau pe aceleaşi cărări, înapoi spre poarta Yama. Dincolo de zid, în faţa porţii, se afla terasa chinurilor, unde cei osândiţi erau arătaţi norodului veşnic doritor de cruzimi. Un vestitor suflă într-un bucium de corn, chemând poporul să alerge, să vază şi să se înfricoşeze. La poalele terasei, în piaţa cea mare din care porneau şapte ulicioare, se şi adunase mulţimea deasă, nerăbdătoare. Zvonuri felurite se încrucişau despre străinul care a pângărit pe aleasa regelui Arjuna. Cei mai curioşi puneau întrebări ostaşilor ce păzeau, ca un gard viu, terasa. Şi ostaşii răspundeau cu glume grosolane, aţâţând şi mai mult aşteptările.

Un fior străbătu prin mulţime când apăru în poarta călăul care alergase înainte să-şi pregătească cele trebuincioase. Era cunoscut şi iubit pentru iscusinţa lui uimitoare.

Glasuri prietenoase porniră, chemându-l pe nume:

— Ham-Ciun!... Ham-Ciun!

Omul galben se simţea măgulit. Se închină rânjind şi apoi îşi rândui sculele aduse într-un săculeţ cenuşiu despre care se zicea în popor c-ar fi din piele de om.

Se făcu tăcere mare împrejurul terasei. Mahavira se ivise, cu orbitele roşii, cu obrajii năcleiţi de sânge, cu gura ciopârţită ca o rană căscată. Ostaşii îl loveau necontenit cu bicele că nu cumva, încetând, osânditul să se prăbuşească. Ham-Ciun îi smulse şorţul de la brâu şi spuse ceva, foarte încet, ostaşilor. Doi câte doi apucară pe Mahavira de picioare, îl întoarseră cu capul în jos şi-l duseră subt piroanele bătute în zidul cetăţii. În câteva clipe fu atârnat întocmai ca o vită înjunghiată gata de jupuit. Trupul se zvârcolea, capul se legăna maturând cu pletele lespedele terasei.

Călăul alese un cuţit cu lama lungă şi îngustă, îl ascuţi îngrijit pe o gresie rotundă. Apoi se apropie de osândit şi trase cu vârful cuţitului o linie dreaptă de la buric până sub gât, încet, cu mare băgare de seamă să nu pătrundă prea adânc şi să nu ţâşnească mult sânge. Mahavira se zbătea mai crunt şi din gura însângerată izbucniră nişte glasuri groase, înecate. Ostaşii se înşirară de amândouă părţile şi priveau cu ochi lacomi. Jos, norodul se îmbulzea, cu respiraţia năbuşită, urmărind toate mişcările. Pe urmă Ham-Ciun luă cuţitul în dinţi, ca să-l aibă la îndemână, şi începu jupuirea cu degetele, izbind uneori cu piciorul în capul osânditului care se tot bălăbănea şi-i stânjenea meşteşugul.

Munca omului galben se isprăvi de-abia când cele din urmă raze ale soarelui se stinseră în apus. Atunci, cu o mulţumire mândră, reteză pielea vie la mâini şi la glezne, şi o desfăşură, arătând-o întreagă mulţimii. Ostaşii dezlegară corpul, îl ridicară în picioare, Mahavira se clătina şi se prăvăli. Loviturile de bice şfichiuiră cu sete mormanul de carne crudă, care se mai ridică, mai merse câţiva paşi şi apoi se prăbuşi fără simţire.

Ham-Ciun luă repede alt cuţit, întoarse pe Mahavira cu faţa în sus, îi făcu o crestătură adâncă în piept, ca să-l trezească din leşin. Mahavira îşi mai veni în fire, simţi cuţitul cum îi pătrunde în gât. Trupul se întinse ca într-o sforţare supremă. Conştiinţa mai morfoli o frântură de gând: „Fecioara Navama...” Pe urmă se întunecă brusc...

*

Sufletul avu senzaţia unei uşurări înălţătoare. Apoi senzaţia însăşi se subţie ca un abur care se împrăştie. Mai dăinui amintirea unei vieţi zadarnice, apoi şi ea se stinse.

Conştiinţa pură de-acuma plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca şi când ar fi încercat să ocolească un destin. Mişcarea însă se îngreuia cu cât sferele se uşurau, până ce se transformă în imobilitate chinuitoare.

Între două lumi, sufletul gol se scufundă în nesfârşitul singurătăţii...

Capitolul II
ISIT

...Singurătatea era cenuşie şi apăsătoare. Sufletul tremura, o fâlfâire de eter în nemărginire. Amintirea vieţii pure în altă lume străbătea ca un luminiş înviorător, ca o promisiune a împlinirii speranţelor. O aşteptare grea îl atrăgea din ce în ce mai stăruitor spre o ţintă necunoscută. Timpul alerga alături, apă tulbure în care se îneacă toate schimbările.

Apoi reminiscenţele se întunecară şi aşteptarea se prefăcu iar într-o prăbuşire dureroasă. Sufletul parcă se subţia, în vreme ce conştiinţa i se împovăra mereu până ce, brusc, se stinse ca o flacără peste care s-a lăsat un capac greu...

1

Copilul se născu în ziua a şaptea a misterelor lui Osiris, în anul când se făcu a şaptea numărătoare a vitelor sub stăpânirea marelui Kufu, domnul celor două coroane.

Era întâiul vlăstar al nomarhului Senusret din Abotu. Bucuria tatălui nu cunoştea margini, mai ales că soţia şi sora sa, Merit îi dăruise fecior. Împlinea patruzeci şi trei de ani. Trăise ros de groază că i se va stinge neamul care

râvnea în taină să cucerească tronul faraonilor ajuns în puterea nomarhilor din Nu-Ptah.

Îl numi Unamonu şi-l înfăţişă cu mândrie Celui iubitor de dreptate, bunului Osiris, fiul lui Geb şi al lui Nut. Peste patru ani Senusret avu o nouă bucurie. Merit îi născu o fetiţă pe care, după dorinţa ei, o numi Neferura.

Acum nomarhul din Abotu îşi zise că poate muri liniştit. Unamonu şi Neferura, uniţi prin căsătorie, îi vor continua neamul şi-i vor păstra curat sângele.

Cel bun însă îi mai îngădui mulţi ani de viaţă. Senusret avu mângâierea să înveţe pe micul Unamonu a scrie sfintele semne şi a le citi, a vindeca boli şi a rândui socoteli, a mânui săgeata şi arcul, lancea şi sabia.

Când se făcu Unamonu de şaptesprezece ani, nomarhul primi porunca de la Kufu să-i mai trimită degrabă vreo două sute de oameni voinici pentru Casa Veşniciei la care munceau, de multă vreme, mii şi mii de robi, fără a ajunge s-o isprăvească. Senusret puse o ceată de ostaşi să-i adune, de prin locurile de dincolo de Marea Oază, cât mai mulţi nubieni. I se aduseră curând, legaţi în lanţuri, peste trei sute. Vru să-i pornească, precum era obiceiul, cu un dregător care să-i predea Faraonului. În ultimul moment se răzgândi. Era un prilej bun spre a înfăţişa regelui pe Unamonu.

În fruntea bărcilor cu oamenii negri, plutea corabia nomarhului cu pânză roşie triunghiulară umflată de vântul cald de miazăzi. Întâlniră sute de vase ce urcau anevoie spre Svenet după blocurile de piatra trebuincioase pentru piramida uriaşă a Faraonului. Senusret arăta lui Unamonu oraşele de pe ţărmii fluviului sfânt până la Nu-Ptah.

Kufu primi pe nomarhul din Abotu, prieteneşte, în sala cea mică a tronului. De pe coloanele albe ce susţineau tavanul înstelat, cuvintele sfinte aurite pofteau viaţă lungă domnului viteaz şi numai biruinţi. Faraonul şedea pe un scaun de aur, cu pschentul în cap, cu barba falsă regală pe piept, iar picioarele desculţe i se odihneau pe o

lespede de argint. Ascultă bucuros pe Senusret şi răspunse prin câteva vorbe pe care scribul, ghemuit alături, le însemnă cu sfinţenie pe o foaie de papirus. În sală era zăpuşeală grea şi pe obrajii Faraonului, de subt pschentul împletit din fire de aur curat, se prelingeau dâre de sudori lucitoare. Trei perechi de sclave, goale, cu apărători de pene de struţ, se străduiau zadarnic să mai răcorească puţin aerul dimprejurul tronului. Unamonu avu fericirea să poată săruta piciorul faraonului şi să primească, din mâinile lui, ca amintire, un scarabeu de aur cu pecetea stăpânului stăpânilor.

Senusret, foarte mulţumit de toate, se întoarse apoi acasă, împreună cu Unamonu, în oraşul sfânt Abotu, ale cărui împrejurimi adăposteau aşezămintele de veşnicie ale întâilor faraoni stăpânitori peste cele două ţări egiptene şi în mijlocul căruia se înălţa falnic marele templu al zeului Osiris, domnul tuturor lucrurilor, binefăcătorul lumii, regentul eternităţii.

Cinci ani trebui să petreacă Unamonu între preoţii zeului, să înfrunte toate ispitele, să-şi însuşească toate învăţăturile ca să dobândească în sfârşit, iniţierea în tainele lumilor văzute şi nevăzute. După ce se înfăţişă zeiţei Isis ca un luminos desăvârşit, Senusret îi dădu de soţie pe Neferura, împreună cu o casă nouă, clădită înadins pentru ei, urându-le doar să-i dăruiască un nepot.

Unamonu era acuma bărbat între bărbaţi, în ochii lui negri domneau parcă visuri şi dorinţi tainice. Mitra albă, pe craniul ras, îi lungea puţin faţa. Avea o fire blânda, potolită, spre deosebire de sora şi soţia sa Neferura, mlădioasă şi frumoasă că floarea de lotus, dar aspră şi sâcâitoare încât ajunsese spaima tuturor slujitorilor.

Bătrânul Senusret se stinse într-o dimineaţa caldă de primăvară, fără a fi bolit. Găsindu-l mort, Merit începu să se vaite desperat, îşi sfârtica hainele, îşi smulse puţinul păr alburiu ce-i mai împodobea capul. Ţipetele ei aduseră degrabă şi pe Neferura la căpătâiul mortului, apoi pe

toate femeile din Pahimtu, încât palatul şi grădina nomarhiei se umplură de bocete.

Numai Unamonu îşi stăpâni durerea şi porunci sclavilor să ridice îndată corpul rece al tatălui său şi să-l ducă în casa morţilor, unde să-l gătească pentru călătoria cea mare. Apoi el însuşi merse cu vestea tristă în mijlocul celor şapte mari preoţi ai lui Osiris, înştiinţându-i că, urmaş de sânge al lui Senusret, se urcă în scaunul de nomarh. Preoţii şi dregătorii de frunte i se închinară până la pământ, după obicei, şi-i urară să trăiască şi să domnească milioane de milioane de ani întru mulţumirea lor şi a oraşului sfânt Abotu. Noul nomarh însă, în aceeaşi zi, trimise solie umilă Faraonului, dând de ştire că înţeleptul Senusret s-a săvârşit din lumea aceasta şi că el, Unamonu, este de azi înainte stăpânitorul locurilor.

2

Trei zile Unamonu aproape că nu ieşi din casa morţilor unde, sub privegherea preotului Aahotep care ardea mereu miresme şi citea rugăciuni, sclavi pricepuţi munceau cu sârguinţă la îmbălsămarea cadavrului. Fiind el însuşi un hekau care cunoştea toate, aşeză cu mâinile lui în pântecele mortului amuletele sortite să uşureze trecerea sufletului prin primejdiile lumii lui Osiris.

Apoi corpul, acoperit cu pânză de in, fu lăsat să usuce şaptezeci de zile, iar Unamonu se apucă să cercetez cu amănuntul pregătirile făcute de răsposatul pentru odihna-i de veci. Îi era mare frică să nu fi uitat ceva şi astfel să zădărnicească lunga călătorie a sufletului înspre Câmpiile Yalu.

Senusret îşi clădise din vreme mormântul. Şaptezeci robi au săpat doisprezece ani, în coasta stâncoasă

dinspre Uahe Psoi, coridor larg şi adânc în fundul căruia alţi muncitori au tăiat odăiţele funerare. Meşteri iscusiţi au zugrăvit pe pereţi întâmplările mai de seamă ale vieţii lui pământeşti presărându-le cu semne de cuvinte sfinte. Chiar sarcofagul de bazalt fusese gata cu şapte ani înainte de moartea lui. Unamonu cobora zilnic în Casa Veşniciei, citea şi răscitea formulele magice de care are nevoie sufletul spre a dobândi nemurirea ca Osiris, supraveghea îngrămădirea celor trebuincioase în încăperea zidită alături de lăcaşul de odihna a corpului.

Înmormântarea se făcu în ziua a şaptezeci şi şaptea. Mulţime nesfârşită veni să însoţească pe Senusret în ultima-i călătorie pământească; toţi cei trei mii şapte sute de preoţi ai marelui templu, apoi mai-marii oraşului, capetele tuturor breslelor de meseriaşi, păstori, ţărani, până şi mult dispreţuiţii porcari. Femeile se boceau de se cutremura văzduhul, în vreme ce ostaşii cu suliţe aurite şi căşti de piele păşeau ţeapăn, înconjurând mumia purtată de şasesprezece slujitori şi urmată de vacă cu coarnele poleite pentru jertfă. În fruntea cortegiului mergea însuşi Unamonu, înfăţişând pe credinciosul zeu Horus, având în dreapta şi în stânga preoţi întruchipând pe Thot şi Anubis, iar la spate pe maică-sa Merit, care ţinea locul zeiţei Isis, şi pe Neferura, care avea rolul blândei Neftis.

Porniră spre marele templu şi se opriră câteva clipe îi faţa pilonului uriaş străjuit de catarge înalte în vârful cărora fluturau steagurile celor două coroane. Unamonu murmură o rugăciune şi pe urmă convoiul se îndreptă spre Casa Veşniciei. Înfăşurată într-un linţoliu alb, având pe piept,ca o podoabă pioasă, chipul bunului Osiris, cu faţa ovală zâmbitoare, cu biciul faraonic într-o mână şi în cealaltă cu toiagul de păstor, mumia fu aşezată pe banca de nisip de lângă gura mormântului. Preotul sacrificator ucise vaca şi împărţi carnea.

Ceremonia fu lungă şi solemnă, cum se cuvine. Merit şi Neferura, neştiind cuvintele sfinte şi trebuind să le

rostească după şoaptele preoţilor dimprejur, încurcară puţin slujba, încât de vreo două ori Unamonu încruntă din sprâncene. În cele din urmă însă mumia fu coborâtă subt pământ şi aşezată în sarcofag, într-o dungă şi cu gâtul pe o răzimătoare ca să poată vedea mai lesne formulele mântuitoare pentru viaţa de dincolo ori să şi le reamintească de le-ar fi uitat. Zidarii începură degrabă să astupe intrarea coridorului subteran, în vreme ce mulţimea întristată se ospăta din pomenile bogate.

Toată noaptea următoare, Unamonu urmări în gând peregrinajul sufletului tatălui său. Îl vedea ajungând la templul lui Osiris, bătând la poarta împărăţiei sufleteşti, pătrunzând în sala îndoitei dreptăţi unde omul se desparte de păcate spre a se învrednici pentru viaţa eternă. În fund, sub un naos de sicomor, Zeul cel bun şi drept aşteaptă pe fiul Senusret care soseşte tremurând. O cumpănă uriaşă se află în mijlocul sălii. Mait, femeia dreptăţii şi a adevărului, stă în picioare, aproape, să cântărească inima răposatului. Mai încolo, o fiară groaznică, Amait, mâncătoarea, jumătate crocodil şi jumătate hipopotam, întoarce gura către Osiris, cerându-i parcă voie să sfâşie pe cel de-abia venit. Şi împrejur, ghemuiţi pe călcâie, şed liniştiţi cei patruzeci şi doi de zei judecători, întocmai atâţia câte nomuri are Egiptul şi câte păcate grele ispitesc pe om în viaţa pământească. Anubis pune inima pe cântar. Senusret se înfricoşează cumplit şi zice: „Inima mamei mele, inima naşterii mele, inima vieţii mele, nu te scula cu mărturie împotriva mea, nu fi vrăjmaşa mea în faţa nemuritorilor!”. Isis, bună şi iubitoare, e gata să-i sară în ajutor. Dar nu e nevoie. Senusret a fost fără păcate, încât zeul Thot poate vesti stăpânului Osiris: „Răposatul e cântărit pe cântar şi nu e greşeală într-însul, inima lui e dreaptă, acul cântarului arată drept...” Atunci Osiris rosteşte bucuros: „Biruitor să iasă răposatul ca să umble prin toate locurile, printre duhuri şi printre zei, iar Paznicii porţilor Apusului deloc să

nu-l oprească!...” Cuprins de mare veselie, Senusret înşira toate cele o sută şi unu de nume ale lui Osiris, apoi pe ale tuturor zeilor deosebi apoi pe ale celor şapte săli ale raiului cu patrusprezece porţi şi patrusprezece locuinţe...

Unamonu nici nu mai putu adormi în noaptea aceea. Mereu i se părea că a uitat ceva şi că sufletul celui ce i-a dat viaţă, rămas fără sprijinul talismanului cuvenit, va fi mâncat de vreun duh vrăjmaş şi se va pierde în neant pentru vecie. Gândul îl îngrozea. Primejdia nimicirii i se înfăţişa ca o ameninţare ce-l aştepta şi pe el. Trebuia s-o înlăture. Simţea poruncitor că viaţa lui e nevoie să se prelungească şi dincolo de moarte, ca şi când ar fi avut o însărcinare tainică de împlinit.

A doua zi se hotărî să înceapă îndată a-şi clădi Casa Veşniciei. Se sfătui cu meşteri, îşi alese locul într-o parte ascunsă a dealurilor. Făcu el însuşi nişte planuri, porni lucrul numai cu oameni de încredere. Şi se linişti, parc-ar fi învins de acuma puterea morţii.

Peste doi ani închise ochii maică-sa Merit, nu atâta de bătrâneţe, cât de jale pentru neuitatul Senusret pe care l-a iubit mult şi cu care se învoiau în toate.

Şi peste alţi doi ani, un sol domnesc aduse nomarhului ştirea că a murit faraonul. Oraşul sfânt Abotu se cutremură de întristare, iar Unamonu se găti grabnic să plece la Nu-Ptah, la înmormântarea celui ce a fost rege şi la încoronarea celui nou. Neferura, cum află de plecarea lui, îl linguşi şi-l rugă să o ia şi pe dânsa. N-a avut parte să iasă nici baremi până la Nut-Amon, deşi e soţie de nomarh şi ar avea dreptul să se mai arate şi ea în lume. Plânse şi îşi blestemă soarta nenorocită. Toţi bărbaţii îşi iau nevestele când e vorba de nişte serbări aşa de frumoase. Nu e nici slută, nici proastă, să fie osândita a-şi îngropa tinereţea în oraşul unde nu întâlneşti decât preoţi şi morminte. Vrea să cunoască şi ea obiceiurile curţii, să vorbească cu femei faraonului.

Unamonu nu putu rezista. O luă.

3

Nu-Ptah, oraşul domnesc, jelea zgomotos pe Kufu, vreme ce marii preoţi ai zeului Amon pregăteau încoronarea principelui regal Dadefra, cel mai mare dintre cei treizeci şi trei de feciori ai răposatului.

Unamonu fu găzduit în Casa Faraonilor, ca şi ceilalţi nomarhi sosiţi. Moştenitorul tronului se afla de câteva zile în templu, supunându-se curăţeniilor obişnuite înainte de încoronare. Kafra, al doilea fecior al lui Kufu, se însărcinase cu primirea nomarhilor. Stătea toată ziua în mijlocul lor, vorbea cu fiecare, se interesa de mersul treburilor. Avea vorbă bună şi privirea de oţel. Unamonu îl îndrăgi.

În ziua încoronării oraşul îşi întrerupse jalea. Toată lumea se îmbulzi pe uliţele strâmte şi strâmbe, iar cei mai norocoşi pe aleea dintre palatul regal şi marele templu al lui Amon, pe unde trebuia să treacă cortegiul. Când apăru Dadefra, cu pschentul greu pe cap, cu mantia de fir pe umeri, iar în mâini cu toiagul şi biciul zeului Osiris, oraşul întreg izbucni într-un clocotitor strigăt de bucurie.

În sala tronului, în templu, pretutindeni, Unamonu urmărise numai faţa noului faraon, latã, cu buzele cărnoase şi umede. De pe frunte i se prelungeau mereu, împrejurul sprâncenelor, picuri de năduşeală, brăzdând fardul gros cu care sclavele negre îi rumeniseră obrajii, în ochii măslinii avea oboseala şi lâncezeala omului ce-şi petrecea vremea numai în Braţele femeilor. Privindu-l, Unamonu simţea o ură ciudată împotriva faraonului. Căuta să o înăbuşe şi nu izbutea, îşi aduse aminte nişte cuvinte pe care i le şoptise odinioară tatăl său despre moştenitorul tronului: „Dadefra mai mult iubeşte femeia

decât pe Amon...” Apoi zvonul ajunsese demult până la Abotu despre Isit, fata unui rob, pe care Dadefra a luat-o în Casa Femeilor sale. Din pricina ei principele ocoleşte pe sora şi soţia sa, şi o umileşte. Isit l-a fermecat cu farmece necunoscute, făcându-l să poftească mereu alte femei, dar să nu se despartă de ea nici o noapte.

În timp ce înconjurau zidurile sanctuarului, Unamonu întrebă pe un preot din cortegiu:

— Faraonul are copii?

— Are trei, cu Isit — răspunse preotul uimit că un nomarh nu ştie ceea ce ştie ultimul sclav din Nu-Ptah. Un ospăţ minunat sfârşi solemnitatea, în grădinile palatului, bogate în umbre de platani, cu pajişti tunse şi înflorite ca nişte covoare, cu bănci de sicomor şi de marmură. Mese joase erau întinse pe marginile aleielor, pentru căpeteniile breslelor şi miile de slujitori ai Casei Faraonului. Chiar în faţa palatului, pe terasa albă, se improvizase un chioşc uriaş, acoperit, unde se aşezară nomarhii cu soţiile lor şi toţi sfetnicii regali cu marii preoţi ai tuturor zeilor.

Dadefra apăru întovărăşit de Marea Femeie, sora şi soţia sa, şi de Isit, femeia inimii sale. Toată lumea se închină sărutând pământul, dar în sufletul mai-marilor se ascunse anevoie mirarea că faraonul nici la ospăţul încoronării nu s-a putut despărţi de Isit. În loc să ţină de mâna pe soţia să domnească, Dadefra îşi sprijinea braţul stâng pe umărul frumoasei ibovnice, care zâmbea triumfătoare şi se uita peste mulţimea ploconită ca şi când ea ar fi fost adevărata stăpâna a celor două ţări.

Unamonu şedea la o masă aproape de masa faraonul când zări pe Isit, tresări parcă i s-ar fi implântat o săgeată în inimă. Nu-şi mai putu lua ochii de la ea. Îl cuprinse spaima care totuşi îi mângâia sufletul. „Isit... Isit...”

Îi umblă prin minte numele ei într-un vârtej sălbatec parc-ar fi căutat urmele unei amintiri ascunse undeva tainiţele sufletului.

„O cunosc pe Isit... De unde o cunosc?” se întrebă deodată, încercând să-şi adune într-o grămadă toate clipele vieţii, să poată alege pe cele lămuritoare.

Nu găsi nimic, dar simţământul stărui, tot mai viu, umplându-i inima cu bucuria arzătoare a unei revederi de mult aşteptate.

Isit stătu o clipă în picioare, înainte de a se lăsa banca aşternută cu blănuri de lei, în stânga faraonului. O pană stufoasă de struţ, albă, înfiptă în părul arămiu, buzele subţiri, culoarea sângelui, nasul mic răsfrânt puţin strengăreşte... Rochia străvezie îi dezmiardă trupul. Gulerul de fir brodat cu pietre scumpe se răsfrânge pe umerii fildeşii, iar în faţa i se odihneşte pe sânii rotunzi ca două portocale. În picioare poartă sandale de aur.

Cete de sclavi alergau printre mese, cu tăvi grele încărcate de mâncări. Gâştele fripte întregi erau mai căutate şi vinuri vechi în cupe cu două torţi pe care le umpleau mereu fecioarele slujitoare. Neferura era fericită, se simţea mai frumoasă ca toate femeile, râdea şi mânca. Dezghiocând cu degetele-i fine carnea albă de pe un piept de gâscă, şopti lui Unamonu:

— Pâinea noastră de seminţe de lotus e mai bună ca asta de orz...

Unamonu n-o auzi. Strângea în mână o bucată zdravănă de friptură din care nici nu gustase. Se uita necontenit la masa faraonului, în neştire. Neferura îi mai zise ceva. Nu înţelese, dar îşi veni în fire.

„Isit are într-adevăr vrăji tainice” se gândi îngrijorat.

Bău două cupe de vin, una după alta, şi intră în vorbă cu un nomarh bătrân despre Casa Veşniciei pe care şi-o înălţase răposatul Kufu, sfârşita de-abia acum un an, parcă faraonul şi-ar fi presimţit moartea. Bătrânul mâncăcios, cu faţa murdară de unsori şi fărâmături de carne, cu ochii holbaţi de lăcomie, răspundea în monosilabe, înghiţind după fiecare gură de mâncare câte o gură de vin. De-abia când isprăvi halcă de friptură i se

deschise cheful de vorbă, pornind să povestească cum şi-a clădit şi el un mormânt scump în apropierea piramidei marelui faraon, ca să se odihnească în vecii vecilor lângă stăpânul cel bun şi drept. Unamonu nu-l mai putea asculta. Ochii lui sorbeau iar pe Isit care nici baremi nu-l văzuse. Apoi brusc întrerupse povestirea batonului, zicând din toată inima:

— E frumoasă Isit, femeia regelui...

Nomarhul clipi şiret, întoarse capul s-o vază şi murmură:

— Frumoasă. Şi nu va îmbătrâni niciodată. Are treizeci de ani, a născut trei copii şi iată, parcă-i o fecioară de cincisprezece.

Neferura prinse vorbele bătrânului, oftă şi adaogă cu imputare:

— A, dacă aş afla şi eu tainele ei! Unamonu le ştie şi nu mi le spune.

Unamonu se uită la ea mirat, parcă ar fi văzut-o întâia oară. Şi îi veni în gând, din senin: „Femeia asta mi-e străină, deşi e sora şi soţia mea, iar Isit, deşi mi-e străină, parc-ar fi adevărata mea soră şi soţie!” Gândul i se păru ciudat, îl înfricoşă. Vrând să-l alunge, îşi aruncă iar ochii la Isit care râdea zgomotos şi se răsfăţa în vreme ce faraonul îi mângâia spinarea goală. Ura împotriva lui Dadefra izbucni mai vie în inima lui Unamonu. Se zbuciumă parc-ar fi plănuit să se repeadă să scape pe Isit de alinările unui duşman. Glasul Neferurei îl potoli:

— Vezi ce frumoasă e rochia marii favorite? Am să-mi fac şi eu una la fel. Ce zici, mi-ar sta bine? Îţi place tăietura mânecilor în coadă de rândunică? Uite cum o îmbrăţişează Faraonul! O, şi sărmana regină zâmbeşte trist şi rabdă. Dar şi ea e prea rece. Isit e mult mai dulce.

Atunci Isit, cu gâtul întins sub sărutarea regală, întoarse ochii spre masa unde şedea Unamonu, îi întâlni privirea şi rămase deodată aşa, cu buzele întredeschise şi înflorite de surâsul zburdalnic. Unamonu de-abia acum îi

văzu ochii mari, albaştrii ca cerul dimineţii, cu genele lungi încărcate de fard, cu o strălucire misterioasă şi ispititoare în care scânteiau amintiri din alte lumi. Privirea ei tulburată se odihni atât de lung asupra lui Unamonu că atrase atenţia tuturor. Însuşi Faraonul se uită spre masa nomarhului din Abotu şi şopti ceva Isitei, care avu o înfiorare parcă ar fi trezit-o dintr-un vis plăcut. Neferura observase privirea favoritei şi se înroşi de mândrie când Dadefra învrednici de asemenea cu o privire masa lor. Murmură încântată:

— Ai văzut, Unamonu? Isit s-a uitat la mine. Şi Faraonul. Dintre toate numai la mine s-a uitat. Sunt fericită.

Sclavii aduceau acum fructe şi dulceţuri.

În faţa mesei regale, în locul pătrat înadins lăsat liber, apăru dansatoarea Tantnuit, goală din cap până în picioare, cu un văl roşu diafan în mâini, cu răsuciri de corp voluptoase, însoţită de cântăreţele din sistru, flaut şi harpă. Ochii Faraonului se aprinseră văzând trupul dansatoarei. O melodie tărăgănată începu. Câteva roabe tinere, ghemuite între cântăreţe, băteau din palme în tact rar. Tantnuit dansa cu mişcări de şolduri şi tremurări de pântece, învârtind vălul parcă s-ar fi apărat de îmbrăţişări prea pătimaşe. Dadefra o sorbea, lingându-şi mereu buzele, cu priviri lacome.

Apoi, când dansatoarea se grămădi la picioarele lui, la sfârşit, îi dărui un inel de cornalină, strângându-i braţul puţin asudat.

Tantnuit nici nu apucase să iasă şi piticul Danga, răsfăţatul curţii, se repezi înlăuntru. Fu primit cu râsete gălăgioase la care el răspunse scoţând limba. Umblă în patru labe cu lătrături de căţel flămând, se dădu peste cap. Faraonul însă nici nu se uita la el acuma. Mânios că Dadefra nu îl ia în seamă, piticul zbieră ceva într-o limbă sălbatică. În zadar. De-abia mai râseră câţiva nomarhi necunoscători ai cuviinţei obişnuite la ospeţele regale.

Veni un harap cu nişte maimuţe învăţate să joace ca oamenii după o muzică specială de fluiere şi tobe. Toată lumea se minuna afară de Dadefra. Nu-i mai plăcu regelui nici chiar meşteşugul străin cu doi papagali dresaţi să vorbească între ei despre Faraon şi să strige la urmă: „Milioane de milioane de ani stăpânului Dadefra!”

Deodată Faraonul porunci cu glas aspru:

— Tantnuit!

Maestrul plăcerilor regale alergă desperat. Tantnuit, înfăşurată într-o mantie de în, şedea între tovarăşele ei, sub un palmier bătrân, aproape. Cum o văzu iar, Dadefra se lumină la faţă. În mijlocul dansului, spuse o vorbă reginei şi alta favoritei, se sculă, făcu semn dansatoarei, o luă de mină şi apoi porniră toţi patru spre poarta palatului. Plecând, Isit se mai uită o dată lung la Unamonu, parcă ar fi căutat să-şi umple ochii cu privirea lui. Faraonul cuprinse în mers mijlocul dansatoarei Tantnuit, pipăindu-i şoldurile goale cărnoase. Se ridicară de pretutindeni murmure de uşurare:

— Dadefra a poftit pe Tantnuit. Dadefra a scăpat de vraja frumoasei Isit! Slăvit fie marele Amon!

Unamonu se bucură şi nu-şi dădea seama de ce; i se făcuse un gol dureros în inimă când nu mai văzu pe Isit, şi totuşi era vesel.

— Mereu s-a uitat la mine Isit, îi spuse la ureche Neferura, triumfătoare. Dar dansatoarea Tantnuit e mai frumoasă şi de-acuma ea va fi aleasa Faraonului.

Toate cuvintele pe care le auzea i se păreau înmuiate în fericire.

Serbarea continuă. Veniră alte dansatoare, apoi luptătorii libieni. Unamonu privea şi zâmbea mereu, pierdut. La o masă alături, femeia nomarhului din Mes-Ra, o bătrână înăcrită, zise cu glas tare:

— Faraonul va izgoni din Casa Femeilor sale pe Isit, cu toate că e mama copiilor lui, iar Isit va fi iar sclavă cum a fost şi maică-sa...

Unamonu prinse vorbele bătrânei. Îi plăcură atât de mult că-i venea s-o îmbrăţişeze. Îi răspunse râzând încrezător:

— Aşa! S-o izgonească faraonul! Am s-o cumpăr apoi eu pe Isit, s-o duc acasă la noi, la Abotu.

I se încurcă limba parc-ar fi fost beat, deşi nu băuse nici pe sfert cât ceilalţi.

Neferura surise foarte mulţumită că Unamonu se gândeşte să-i cumpere ca roabă pe Isit, iubita faraonului.

4

A doua zi Unamonu se duse la marele preot al lui Osiris, despre care ştia că cunoaşte toate cele ce se petrec în casele faraonului. Trebuie să afle neapărat ce-i cu Isit sau barem să vorbească despre ea. Marele preot cunoscuse şi iubise odinioară pe Senusret. Fiind guraliv din fire, nu aştepta decât să fie stârnit. Încrezător în fiul lui Senusret, preotul îşi deschise larg inima, mai ales când veni vorba despre noul faraon.

— Nu sunt bune semnele! Dadefra e cu totul robit de femei, mormăi dânsul cu amărăciune; în loc să-l doară grijile cârmuirii, se gândeşte veşnic la poftele trupului nesăturat. Faraonul trebuie să fie asemenea lui Amon, zeul zeilor, şi Dadefra nu-şi poate stăpâni nici pornirile inimii.

Unamonu dădea din cap cu gravitatea cuvenită şi chibzuia mereu cum ar putea întreba ce s-a făcut cu Isit? Preotul însă îi spuse singur cât de indignaţi sunt toţi slujitori zeilor din pricina purtării noului faraon. Nu s-a mai pomenit de când lumea că un domn al celor două ţări să se arate cu ibovnica de mina chiar la ospăţul încoronării. Să aibă femei câte îi doreşte inima, dar să le păstreze în

Pahimtu cum e obiceiul, pentru potolirea trupului. Ş-apoi cum a plecat de la masă cu Tantnuit, lăsând de ruşine pe mai-marii ţarii, ca să se culce degrabă cu ea!

— E cu totul robit femeilor, gemu bătrânul iar îndurerat.

Atunci Unamonu zise cu glas care parcă voia să pipăie:

— Dar barem aşa Dadefra a scăpat din mrejele vrăjitoarei?...

Preotul zâmbi îngăduitor:

— Crezi c-a scăpat? Nu cunoşti pe Dadefra, tinere. N-a scăpat şi nici nu poate scăpa. Isit i-a pătruns în sânge ca otrava dulce de care nimeni nu mai vindecă pe om. De când a luat pe Isit în Casa Femeilor sale, Dadefra a mai schimbat mii de femei, după toane. Toate au trecut, Isit a rămas.

— Dansatoarea Tantnuit e prea frumoasă, îngâna Unamonu cu o strângere de inimă.

— Numai trupul ei e frumos, pe când Isit are şi sufletul frumos! răspunse bătrânul apăsat.

— Isit... şopti Unamonu stins parcă i s-ar fi topit încet toate nădejdile.

— Tantnuit poate fi bună pentru o noapte, dar Isit pentru toată viaţa! urmă preotul.

— Faraonul trebuie să alunge din Casa Femeilor sale pe Isit, zise nomarhul cu o lucire de mânie în ochii speriaţi.

— Niciodată! După fiece femeie nouă, Dadefra se leagă mai mult de Isit!

Unamonu îngălbeni. Se uita la marele preot ca şi când i-ar fi cerut îndurare. Bâlbâi apoi îngrozit:

— Trebuie s-o alunge!

— Trebuie? făcu atunci bătrânul zâmbind puţin batjocoritor. Află dar că adineaori am văzut în grădina palatului, pe Dadefra, în chioşcul de sicomor, împreună cu Isit. El o ţinea pe genunchi şi o săruta, iar ea de-abia răspundea la mângâierile lui...

Preotul nici nu observa cum se clatină din picioare Unamonu, parcă i-ar fi venit ameţeală. Continuă să-i

povestească întâmplări din căsnicia faraonului, să compătimească apoi pe regina care n-a avut norocul să fi născut barem vreun copil, să laude în sfârşit pe Kafra şi să regrete că răposatul faraon n-a lăsat moştenitor pe Kafra, spre binele şi mărirea ţării.

Unamonu nu mai auzea nimic, ca şi când ar fi mâncat din carnea spurcată a peştelui oxirinx care a înghiţit bărbăţia binefăcătorului Osiris. De-abia seară îşi veni în fire, zicându-şi că marele preot e un zevzec care torăie verzi şi uscate, şi că Isit, orice-ar fi, nu mai poate rămânea în Casa Femeilor lui Dadefra.

Marea Femeie a Faraonului pofti la o petrecere, în casele ei pe toate femeile nomarhilor. Neferura se găti de dimineaţă până după amiază, îşi puse toate podoabele. Voia să fie iar cea mai frumoasă, cum îşi zicea că a fost şi la ospăţul încoronării. Se întoarse de-acolo la Unamonu strălucitoare de fericire:

— Am fost fermecătoare, iubitule! Am petrecut minunat! Toată lumea m-a admirat. Câteva femei de-ale faraonului au chemat pe loc sclavele să-mi vadă rochia, să le facă şi lor rochii la fel...

Unamonu o aşteptase înfrigurat. Spera să afle ceva despre Isit. Neferura îi povesti amănunţit cum a cunoscut pe toate cele optzeci şi opt de femei ale lui Dadefra, silindu-se să-şi amintească numele lor şi mai cu seamă rochiile şi podoabele fiecăreia. Regina nu-i prea plăcuse; o găsise într-adevăr prea rece şi tristă. Bărbatul, nerăbdător, întrebă:

— Dar Isit? A izgonit-o faraonul?

Neferura îi aruncă doar o privire dispreţuitoare, ca şi când întrebarea nici n-ar merita răspuns. Mai vorbi un răstimp despre sandalele reginei şi pe urmă trecu la Isit. Unamonu suspină.

— Mai toată vremea numai cu mine a stat Isit! zise femeia cu mândrie. Nu-ţi spuneam eu la ospăţ că se uită mereu la mine? Chiar aşa a fost. Mi-a mărturisit Isit că eu

am fost cea mai frumoasă!

Unamonu tremura. Inima îl îndemna să-i pună deodată mii de întrebări, îi era frică să nu-i ghicească taina Neferura. Tăcea şi-i sorbea cuvintele.

— M-a întrebat şi de tine — urmă Neferura, strângând buzele cam ironic. Parcă-i era ruşine să vorbească despre un biet nomarh. Ai avut noroc că i-am plăcut eu mult de tot! Ca să mă măgulească pe mine, m-a întrebat mai de multe ori şi despre tine. Vezi, ce înseamnă să ai o femeie isteaţa şi frumoasă cum sunt eu? Şi cât de puţin m-ai preţuit tu până acuma! N-ai merita să fac atâtea sacrificii pentru tine, Unamonu!

Bărbatul murmură cu o pizmă ce i se vedea pe faţă:

— Fericită eşti tu, Neferura!

— Sunt cum mi se cuvine să fiu! zise femeia privindu-l de sus. Îmi pare însă rău că nu rămânem aici!

— Până la înmormântarea lui Kufu trebuie să stăm...

— Eu vorbeam să rămânem aici totdeauna — făcu Neferura. Păcat că nu se poate. Isit m-a întrebat de ce nu venim în Nu-Ptah, că doar tu eşti prietenul faraonului. Nu ştia frumoasă că soarta te-a osândit să trăieşti în Abotu. Se îmbiase chiar să vorbească faraonului să ne aducă la curte, să-ţi dobândească vreo dregătorie potrivită.

— S-a îmbiat Isit? întrebă Unamonu cu o izbucnire de bucurie care se înecă însă repede în amărăciune. Adăugă trist : Adevărat, nimeni în lume, nici chiar faraonul, nu mă poate smulge din marele templu al Celui Bun. Numai moartea.

— I-am spus şi totuşi ea a mai stăruit, zise femeia. Mă iubeşte mult de tot, nici nu-ţi poţi închipui cât mă iubeşte. E o fiinţă nespus de drăgălaşă. Nu mă mir că Dadefra îi zice „stăpâna gingăşiei” şi o ţine ca ochii din cap !

— Lumea spunea că are s-o alunge — oftă Unamonu, fără speranţă.

— Mai curând va alunga faraonul pe toţi preoţii şi mai-marii ţării decât să se despartă de Isit! răspunse Neferura

cu o siguranţă ce nu mai îngăduia nici o îndoială.

Unamonu era zdrobit. Visul, pe care şi-l făurise dintr-o vorbă auzită întâmplător, care înflorise în sufletul lui ca o lume aievea, se destrăma. În inimă însă îi rămase dorul după Isit ca un cărbune aprins. Rătăcea pe uliţele murdare, printre oameni urâţi şi gălăgioşi, îmbrăcaţi în zdrenţe, prin alelele grădinilor palatului, grăbit şi speriat parc-ar fi căutat ceva pierdut pentru totdeauna. Apoi, din senin, a doua zi întrebă pe Neferura:

— Cum i-e glasul?

— Glasul reginei? se miră femeia neînţelegând îndată.

— Nu... şovăi Unamonu. Nu al reginei...

— Vorbeşti de Isit — râse Neferura. Cald şi dulce parcă te mângâie.

Mai trecu o zi până ce Unamonu întrebă iar:

— Era veselă?

— Isit e veselia întrupată, îl lămuri Neferura. Dar inima ei oftează des. Aşa e inima, niciodată nu se mulţumeşte cu ce are.

— Poate că nu-l iubeşte pe Dadefra? îndrăzni Unamonu.

— Care femeie n-ar iubi un rege?...

Unamonu nu mai avea odihnă. Zile întregi pândea primprejurul porţilor grele ce despărţeau Casa Femeilor regale de atingere cu lumea bărbătească. Nădăjduia s-o zărească. I s-ar fi astâmpărat inima întâlnindu-i barem o privire. Încercă să intre în vorbă cu paznicii scopiţi, care însă, de frica morţii, îl izgoniră ca pe un sclav pribeag.

În sfârşit sosi ziua înmormântării răposatului Kufu. Ca nomarh al oraşului sfânt unde a înviat din morţi blândul zeu Osiris, Unamonu avu rol de frunte în desfăşurarea ceremoniei şi îndeosebi la ritul deschiderii gurii. Se încurcă totuşi în litaniile pe care le ştia bine de mic copil. Ochii lui descoperiseră pe Isit printre celelalte femei regale. În tot timpul slujbei săvârşite în templul nou ce se ridicase lângă Casa Veşniciei lui Kufu, nu se mai gândea decât să-i audă glasul, chiar de-ar fi să-şi piarză pe urmă

fericirea sufletului în viaţa de dincolo. Se bucură când mumia faraonului dispăru în pântecele piramidei uriaşe.

Mii de vaci şi mai multe pasări fură jertfite spre a dobândi, pentru sufletul mortului, mila Celui ce iubeşte dreptatea. Mii de mii de oameni înconjurau Casa Veşniciei care părea un munte de lespezi lucitoare. Ospăţul pomenilor mulţumi toată lumea. Fumul sacrificiilor acoperea câmpia întreagă, ca un nour albastru, şi cobora până peste apele Nilului sfânt. Mii de preoţi mari şi mici împărţeau bucăţi de carne sfinţită norodului lihnit de foame şi totuşi certăreţ.

Faraonul oferea, chiar cu mâinile sale sfinte, bucăţile cele mai bune din vaca cea mai grasă fruntaşilor ţării, începând cu Marea Femeie Regală, urmând cu prinţii, fraţii săi, cu femeile casei sale. Unamonu, ca mare stăpân peste marele templu al marelui Osiris, dădea mina de ajutor faraonului. Acuma era fericit. Putea vedea de aproape pe Isit, care a stat toată vremea acolo, lingă Dadefra şi lângă el. Uneori mantia lui albă atingea haina ei albastră şi fină ca pânza de păianjen. S-au privit întâi lung, citind fiecare în ochii celuilalt bucuria inimilor ce s-au regăsit după despărţiri de milioane de ani. Feţele lor erau luminate de sclipirea ochilor care se mângâiau. Apoi faraonul a întrerupt farmecul cu o întrebare. Isit răspunse şi Unamonu îi auzi doar glasul, fără a înţelege cuvintele. Fericirea îl ameţea, îşi dădea seama că de s-ar mai uita la ea, nu-şi va putea stăpâni patimă şi o va îmbrăţişa în faţa lumii întregi. Nu mai cuteză un răstimp să întoarcă ochii spre dânsa. Simţea însă mereu privirea ei pe obrajii lui, pe pieptul lui, pe mâinile lui care tremurau ciopârtind un şold rumen de vacă sacrificată. Apoi însetat după inima ei, ridică iar pleoapele, îi întâlni zâmbetul fierbinte. O văzu cum ţinea în mână o felie de friptură din care de abia gustase. Văzu bine chiar locul de unde au muşcat dinţii ei mici, albi.

Mâinile faraonului erau unsuroase de carnea ce o

dăruia, în semn de prietenie, fruntaşilor dintre fruntaşi. Unamonu tăia bucăţile cu dibăcie, deşi cuţitul îi juca în mina. Deodată însă, tocmai când se uita pierdut la Isit, îl deşteptă o durere ascuţită în arătătorul stângii. Tăişul cuţitului îi pătrunsese până la os. Scoase un ţipăt scurt, înăbuşit. Sângele ţâşnea din rană. Dadefra se întoarse spre el, văzu şi surâse. Isit, speriată, se repezi întrebând:

— Te-ai tăiat rău?

— M-am zgâriat puţin — bolborosi Unamonu cu ochii în ochii ei.

— Totuşi, să te leg! adaugă Isit aruncând o privire rugătoare faraonului.

— Leagă-l! porunci Dadefra.

Unamonu zâmbea uluit. Nu-l durea nimic şi se uita doar la Isit, care, având felia de carne în mină, nu ştia ce să facă. Îi veni el în ajutor. Cu acelaşi cuţit tăie o fâşie din mantia-i albă şi o întinse frumoasei Isit. Ea o luă, dar rămase tot atât de încurcată. Atunci Unamonu puse cuţitul pe altarul de piatră şi apucă lacom carnea din mâna ei. Isit râse. Râsul ei era ca o picurare de grăunţe de argint. Legându-l, îi şopti :

— Te doare?

— Nu! răspunse Unamonu tainic.

Atingerea degetelor ei calde îi dădea fiori de beţie. Îi simţea respiraţia uşoară pe mână murdară de grăsimi şi roşită de sânge. Suflarea ei era ca umbra sicomorului în arşiţa verii. Cum stătea puţin aplecată peste braţul lui, îi vedea umerii plini şi, sub rochia ce-i dezvelea gâtul, rotunjimea sânilor. În nări sorbea mirosul trupului ei mai ameţitor şi mai dulce ca toate parfumurile înti.

— Cum te cheamă? îl întrebă pe urmă Isit, îndreptându-se, privindu-l în adâncul ochilor, în vreme ce degetele ei pipăiau uşor mâna lui înfăşurată.

— Unamonu din Abotu — zise dânsul domol şi înfricoşat de bătăile inimii sale.

— Unamonu! repetă ea cu glas visător, parcă dincolo

de sunetul cuvântului ar fi simţit adierea unei amintiri. Isit se retrase apoi la locul ei şi rămase gânditoare, cu buzele repetând mereu, fără glas, numele lui. Unamonu îşi privea mâna stângă pe care o mângâiaseră degetele ei, îngrijorat numai să nu-i dispară urmele. Apoi văzu felia de carne în mâna dreaptă, văzu urmele dinţilor ei. Muşcă brusc în acelaşi loc, cu o lăcomie sălbatecă, încercând aşa să-şi mulcomească pofta inimii. Isit îl zări. În ochii ei ca cerul lucea soarele bucuriei.

5

Peste câteva zile avea să plece acasă, cu Neferura la Abotu. Se îngrozea. Toţi cei patruzeci şi doi de nomarhi îşi luară rămas bun de la faraonul Dadefra, sărutând de şapte ori pământul. Faraonul le porunci să înceapă degrabă numărătoarea vitelor.

Unamonu nădăjduise să mai vadă pe Isit. Trebui să pornească pe Nil în sus cu nădejdea sfărâmată. Începuse vântul de miazăzi parcă ar fi vrut să oprească corabia care îndepărta pe Unamonu de dragostea inimii lui. Pe cât era corabia de încărcată cu daruri de-ale faraonului pentru marele templu al lui Osiris, pe atât de împovărat de dureri era sufletului nomarhului. Treizeci şi trei de perechi de lopeţi sfârticau apele râului sfânt vâltorite de mânia vântului fierbinte. Unamonu şedea afară, în arşiţă, pe scaun înalt, cu faţa spre oraşul în care rămânea Isit. Nemişcat, înfăşurat îi mantia albă, cu mitra albă în cap, părea un Osiris fără barbă sfântă. Privirea lui cerceta chinuită orizontul, deşi era mult de când templele, palatele, grădinile pieriseră ca închipuirile unui vis frumos care se spulberă când deschizi ochii. Două sclave negre se sileau să-l apere de suliţele soarelui, făcându-i mereu

vânt cu nişte apărătoare uriaşe de papirus.

Coborî noaptea şi Unamonu rămase singur, în acelaşi loc, pe acelaşi scaun. Zadarnic îl chema Neferura în chioşcul unde li se pregătise pat moale şi masă bogată. Singurătatea îl ispitea. Tăcerea o măsura plescăitul regulat al lopeţilor precum sclipirile stelelor pipăiau puterile întunerecului. În urechile lui răsuna din ce în ce mai limpede glasul ei până ce auzi, repetate de mii de ori, cuvintele pe care i spusese ea. Acuma cuvintele acelea parcă aveau înţelesuri multiple, în ele parcă s-ar fi topit toată iubirea lor. Mâna stângă îi era legată de aceeaşi fâşie pe care i-o potrivise acum şapte zile. Târziu, privind oglinda apei cu licăriri misterioase îi apăru din valuri însăşi Isit, albă, zâmbitoare. Se apropia cu legănări de şolduri şi cu o strălucire pătimaşe în ochii ca două stele. I se părea mai ademenitoare decât zeiţa Isis, cea ocrotitoare a iubirilor şi a tainelor. Unamonu întinse braţele, însetat. Chipul dispăru ca o vedenie înşelătoare.

Acasă, tristeţea i se încuiba în suflet că frigurile cele rele în oase. Neferura credea că e bolnav şi rugă pe marele rekh-akhet, care cunoştea toate leacurile, să redea lui Unamonu sănătatea şi veselia. Nomarhul află şi fu cuprins de bănuieli: poate că într-adevăr Isit l-a fermecat cu vreo vrajă, precum a fermecat şi pe Dadefra? Îşi aminti cum a mâncat carnea din care muşcase ea. Alergă în sanctuarul templului, mormăi acolo toate formulele mântuitoare de farmece, înghiţi din toate zămurile sfinţite câte o gură. Dar noaptea următoare Isit îl dojeni în vis: „Aşa mă iubeşti?” şi Unamonu avu remuşcări şi plânse în taină că şi-a pângărit iubirea.

Pe urmă îşi atârnă speranţele de marea sărbătoare a bunului Osiris. Noul faraon are să vie la Abotu cu toată curtea, după obiceiul din strămoşi. Va veni şi Isit. Cu cât se apropia luna Choiak, cu atât Unamonu se înviora. Dadefra sosi fără femei. Nomarhul cunoscu atunci toate sfâşierile deznădejdii, precum Neferura gustă toate

mulţumirile bucuriei. Era unica femeie de neam mare. Faraonul îi vorbi numai ei ca unei surori de sânge; la ceremonia marelui mister înfăţişă pe zeiţa Isis. Mai avea o singură dorinţă: s-o îndrăgească Dadefra şi s-o ia în Casa Femeilor sale pentru totdeauna.

Acelaşi mare preot care îi vorbise lui Unamonu despre Isit, în curtea templului osirian din Nu-Ptah, îi povesti acum frământările cele mai noi din casa faraonului. Regina s-a săturat de umilinţe. „Dacă merge şi Isit la Abotu, eu rămân acasă!” i-a zis în faţă faraonului, îndemnată în ascuns către vrednicul Kafra. Faraonul s-a mâniat şi era să vie într-adevăr numai cu Isit şi celelalte femei, iar pe Aia s-o lase acasă. Ar fi fost o ruşine fără seamăn. În ultima zi, spre fericirea celor două ţări, Dadefra a ascultat rugăciunile marilor preoţi şi n-a mai adus pe Isit, dar nici pe regină.

Unamonu ascultă povestirea preotului până la capăt, apoi îi întoarse spatele fără o vorbă, încât bătrânul se înfurie şi-i strigă în gura mare:

— Necuviinciosule!

Înainte de a pleca înapoi, Kafra, care însoţise pe rege la marea sărbătoare, luă deoparte pe Unamonu să schimbe cu el câteva cuvinte în patru ochi. Nomarhul spera iar în vreo taină care i-ar putea hărăzi pe Isit. Kafra însă îl ispiti mai mult din ochi parc-ar fi vrut să-i citească în suflet ceva. Unamonu avu o nouă dezamăgire. Kafra îl întrebă despre revărsarea Nilului, despre retragerea apelor, despre culesul viilor... Nici măcar nu pomeni de Isit.

Acum Unamonu se găsea fără nici un sprijin. Doar vreo minune l-ar mai putea apropia de Isit. Începură îndoielile. Poate că ea nici nu se mai gândeşte la dânsul. A răstălmăcit el nişte cuvinte nevinovate ale ei şi a ajuns să-şi închipuie că marea favorită a faraonului ar fi în stare să se coboare până la el. Suferă din pricina prostiei lui. Îşi aduse aminte cum i-a spus Neferura că Isit a întrebat-o despre el şi totuşi la înmormântarea lui Kufu a rămas pe

gânduri, când i-a spus numele, parcă nu l-ar fi auzit niciodată.

Hotărî să şi-o smulgă din inimă, îşi zise că trupul lui pofteşte cu patimă bolnavă trupul alesei faraonului, ca să găsească plăcerea trecătoare pe care nu i-o mai poate dărui sora şi soţia sa Neferura. Plăcerea această uşoară însă poate s-o caute la alte femei. Tatăl său Senusret, pregătindu-l pentru marea preoţie, îl învăţase să dispreţuiască poftele trupeşti şi să nu vază în femeie decât mijlocul de-a avea urmaşi care să-i păstreze neamul. De aceea nici n-a cunoscut altă femeie afară de Neferura.

Începu să caute femei. Când aduse în casă pe cea dintâi Neferura îngălbeni. Se lăudase către prietene că Unamonu ar muri mai bine decât să o împartă pe ea cu alte muieri. Era singurul nomarh care nici nu avea Pahimtu. Ce nevoie de Casa Femeilor, când nu dorea nici o femeie? Îl ocărî, plânse, leşină, Unamonu parcă era de piatră. Porunci îngrijitorului caselor să-i pregătească degrabă un Pahimtu. Femei cea nouă era frumoasă şi foarte tânără; o alesese pentru asemănarea ei cu Isit. Era fata unui preot mărunt al marelui templu. Toată familia se bucură şi slăvi pe bună Isis că a trimis odraslei lor un noroc aşa de mare. Peste şapte zile Unamonu se satură de trupul ei. O păstră însă în Pahimtu şi o copleşi cu daruri.

Puse pe păstorul tainelor să-i găsească altă. I se mai aduse o fecioară, mai drăguţa, mai fragedă.

Când avu şapte femei în Pahimtu, lui Unamonu îi trecu prin minte ca mulţumirea plăcerii trupeşti nu astâmpăra focul inimii. Nu se dădu bătut. Voia să ucidă în sufletul său pe Isit cu orice preţ. Trebuia să nimerească o femeie care s-o înlocuiască barem. Pe care o poftea, o lua. Nici nu le mai aducea în Casa femeilor. Îşi împlinea pofta unde se întâmpla. Nu mai alegea. Între sclavă şi stăpâna nu e deosebire. E aceeaşi femeie.

Totuşi cu cât schimba mai multe, cu atât golul din inima creştea. Isit îl urmărea pretutindeni, ziua şi noaptea. Apoi într-o bună zi, pe neaşteptate, porni spre Nu-Ptah cu o barcă uşoară şi iute ca săgeata de argint. Se duse la Dadefra şi-i ceru voie să dea numele „Bunătatea Faraonului Dadefra, fiul lui Kufu” unui canal mare ce plănuise. Faraonul primi bucuros. Unamonu însă n-avu nici o bucurie. Nu izbutise să zărească pe Isit. Ba mai află că Faraonul, spre a o feri de mânia reginei Aia, a clădit un palat nou, în mijlocul unei grădini minunate, înadins pentru Isit. Acolo nu poate pătrunde nimeni afară de Dadefra.

6

Şase ani se chinui Unamonu, nomarhul din Abotu. Se ducea din când în când la Nu-Ptah, se apropia de palatul alb, aşteptând minunea. S-a împrietenit cu marele scrib Tetunu, purtătorul peceţii regale şi paznicul tainelor faraonului. Îi aducea daruri scumpe şi, prin cuvinte meşteşugite, îi smulgea veşti despre Isit, căci Tetunu o vedea uneori. Află că Isit, din veselă şi zburdalnică ce era, s-a făcut gânditoare şi mohorâtă parcă inima ei ar fi roasă de o durere ascunsă. Unamonu se mângâia. Isit îl doreşte. Isit din pricina lui e întristată.

Neferura îşi recâştigase mulţumirea de când Unamonu renunţase la celelalte femei, deşi le mai ţinea în Pahimtu. Îi cerea însă, de câte ori pleca la Nu-Ptah, s-o ia şi pe dânsa.

În cele din urmă îi împlini dorinţa socotind că, prin Neferura, va ajunge la Isit. Marele scrib îl sfătui să se potolească. N-ar fi bine să se amestece în ceartă din familia faraonului. Dacă s-ar duce Neferura la regina Aia,

s-ar putea supăra faraonul; dacă ar pătrunde la Isit, s-ar mânia regina şi toţi prietenii ei, în cap cu viteazul Kafra. Cei mici să nu se bage în neînţelegerile celor puternici. Unamonu stărui, îşi plăsmuise prea multe speranţe. Neferura trebuie să vorbească cu Isit. Puţin îi pasă de supărările reginei. El numai pe Dadefra vrea să-l slujească. Faraonul e stăpânul lui. Tetunu se înduplecă. Dadefra, prin mijlocirea lui, îngădui bucuros soţiei nomarhului din Abotu să cerceteze pe Isit în casa iubirii regale.

Neferura se minună de bogăţiile ce le văzu acolo, dar şi mai mult de primirea ce i-o făcu Isit. Parc-ar fi fost surori, aşa o îmbrăţişă şi o cinsti. Era drăgălaşa ca şi acum şase ani, dar în ochii albaştri plângea o taină chinuitoare. Vorbiră despre multe nimicuri şi mai ales despre solemnităţile de odinioară care le-au prilejuit putinţa să se cunoască şi să se împrietenească.

— Unamonu ce face? întrebă apoi deodată Isit cu glasul mai dulce.

Neferura îi povesti cum s-a schimbat Unamonu, parcă ar fi mereu bolnav. Isit avu o tresărire. Ochii i se umplură de lacrimi.

„Atât de mult mă iubeşte că o înduioşează chiar suferinţa soţului meu!” se gândi Neferura, măgulită.

Isit nu se plângea de singurătate. Avea mii de sclave şi faraonul îi ghicea toate dorinţele şi i le împlinea cu bucurie.

— Mă iubeşte prea mult faraonul, zise Isit cu un suspin. Din pricina mea nu poate iubi pe sora sa regală. Eu nu sunt vinovată cu nimic! Sunt o biată femeie. De câte ori nu l-am rugat în genunchi să se întoarcă la Aia, iar pe mine să mă lase în voia soartei! Nu-i cer nici măcar să mă păstreze în Casa Femeilor sale. Degeaba! Mai curând zice c-ar da foc tuturor oraşelor din cele două ţări, decât să mă piardă pe mine.

Până ajunseră acasă, Neferura trebui să-i povestească

totul lui Unamonu, de zeci de ori, vorbă cu vorbă. Ascultând-o sufletul i se lumină. De-acuma era sigur că Isit înfăţişează însăşi taina fiinţei lui. Fără ea, viaţa lui nu putea avea înţeles, nici aici, nici în altă lume. În ochii ei e strălucirea luminii lui Osiris. Numai unindu-se cu ea, s-ar topi în sânul marelui zeu. Isit e talismanul nemuririi lui, precum el e chezăşia eternităţii pentru ea.

De-abia amândoi, împreună, alcătuiesc un suflet divin vrednic să contemple veşnicia. Iubirea lor e iubirea în Osiris, fericirea fericirilor şi taina tainelor.

Trebuie să smulg cu orice preţ pe Isit din temniţa iubirii faraonului! îşi zise Unamonu.

Se închise în odaia vrăjilor care se afla în dosul sanctuarului. Era hotărât să încerce puterea unui hekau despre care însemnările sfinte spuneau doar atâta: „Dărama ţările şi coroanele!” Nimeni nu îndrăznea să dezlănţuie vraja aceasta, căci cerea moartea vrăjitorului însuşi. Unamonu îndrăzni. Fără Isit, viaţa lui nu mai merita frica morţii. Topi zece tabonu de aur curat, îl amestecă cu şapte picături din sângele său şi făcu o statuetă întruchipând pe Isit. Apoi o ascunse într-un palat miniatură, asemănător casei albe în care trăia marea favorită. Şaptezeci de zile în şir, de câte şapte ori pe zi scotea chipul ei de aur din închipuirea de palat, mormăind de câte şapte ori cuvinte vechi pe care nici el nu le înţelegea. La sfârşit sfărâma palatul cu un ciocan de argint, iar statueta o topi din nou şi o prefăcu într-un lănţişor pe care şi-l atârna după gât, ca să-l poarte până la împlinirea vrăjii.

A doua zi sosi în Abotu o veste grozavă: a murit regina Aia. Unamonu îşi frecă mâinile în ascuns:

— Iată puterea neîncercatului hekau!

Porunci să-i pregătească marea corabie cu trei pânze şi porni îndată spre Nu-Ptah. Înainte de a se arăta în zare oraşul Mes-Ra, întâlni un şir lung de vase iuţi, venind tocmai dinspre miază-noapte. Steagul lui Kafra fâlfâia pe

toate corăbiile. Unamonu nu pricepea: cum pleacă tocmai Kafra de la înmormântarea reginei Aia? Totuşi voia să-şi continue calea. I se făcură semne să oprească. Fu chemat pe vasul lui Kafra. Îi vorbi însuşi principele:

— Faraonul a otrăvit pe Aia, Marea Femeie Regală, sora lui şi a mea, ca să ridice pe tron, în locul ei, pe Isit, aleasa inimii sale. Viaţa mea şi a tuturor odraslelor marelui Kufu se află în primejdie mare. Dadefra vrea să ucidă pe toţi cei din neamul faraonilor, să dăruiască amândouă ţările copiilor săi cu Isit. Marii preoţi din Nu-Ptah s-au cutremurat de atâta nelegiuire şi m-au îndemnat pe mine să mântuiesc ţările lui Amon de stăpânul stăpânit de o sclavă fără minte. Iată de ce am plecat. Şi te întreb, Unamonu, ca să răspunzi îndată, mergi cu mine ori cu nelegiuirea?

— Merg cu tine! zise Unamonu fără şovăire.

— Te-am crezut duşmanul nostru —- urmă Kafra, mulţumit. Soţia ta a fost o dată la Isit, în casa iubirii regale. Acuma vom ucide pe Dadefra şi vom restabili domnia dreptăţii!

Unamonu strălucea de bucurie. Se împlinea puterea vrăjii descătuşate. Dacă va muri Dadefra, Isit va fi scăpată şi va fi a lui.

— Toţi nomarhii ţării de miază-zi sunt de mult de partea noastră, adaogă Kafra. Tu singur ai tăcut. Acuma ne ducem la vest, să adunăm oştire multă, să ne gătim de luptă. Până în şaptezeci de zile trebuie să izbândim!

7

Un an şi jumătate se zvârcoli războiul până ce, într-o ciocnire cruntă, aproape de Mes-Ra, oştile faraonului fură zdrobite şi împrăştiate. Dadefra însă fugi la Nu-Ptah să

strângă în grabă oaste nouă.

Kafra, înainta falnic spre miazănoapte, doborând în trecere templele ridicate de Dadefra. Odată cu moartea regelui nelegiuit, voia să piară toate urmele trecerii prin lumea aceasta. În faţa oraşului Nu-Ptah, dădu peste oştirile noi ale faraonului. Se încinse o bătălie mai crâncenă; începută îndată după răsăritul soarelui, ţinu o jumătate de zi. Dadefra cu oastea sfărâmată, fu pus pe fugă, încât nu se mai putu opri până în spatele piramidei sale neisprăvite unde avea să învingă sau să moară.

Unamonu adusese lui Kafra cei mai buni ostaşi şi cele mai multe bogăţii. De aceea era mâna dreaptă şi sfetnicul cel mai ascultat al principelui. Înverşunarea pentru zdrobirea cât mai grabnică a lui Dadefra, Unamonu o întreţinea. Întârzierile îi frigeau inima. I se păru lung sorocul de şaptezeci de zile; soarta n-a îngăduit biruinţa cea mare nici după ce au trecut de două ori şapte luni. Nerăbdarea lui sporea cu cât se apropia de oraşul Nu-Ptah. Îl cuprindeau clipe de groază : dacă în vălmăşagul războinic ar fi omorâtă şi Isit? Îi era frică alteori să n-o fi luat cu el Dadefra, să cadă în mâinile ostaşilor însetaţi de măcel. Bucuria fiecărei victorii îi era amărâta: oare n-o fi şi ea printre cadavrele pe care le batjocoreau învingătorii răzbunători? Descosea furios pe toţi prizonierii: „Unde-i Faraonul?... Dar Isit?” Oamenii tremurau, bâlbâiau, nu ştiau nimic, îşi aşteptau moartea cu torturi grele. Unamonu îi ucidea, crezând că sângele lor va astâmpăra setea inimii lui chinuite.

Iscoade veniră cu vestea că Dadefra a pus să ardă mumia reginei Aia şi a-i risipi în vânt cenuşa. Kafra răcni:

— Tot astfel va pieri Isit!

Unamonu auzi şi înmărmuri. Atunci străduinţele şi nădejdile lui trebuie să se prăbuşească. Aşteptă să se mai mulcomească mânia lui Kafra şi apoi îi ceru să-i dăruiască pe Isit.

— Sufletul meu are nevoie de Isit! stărui Unamonu.

Kafra văzu o înflăcărare ciudată în ochii lui. Înţelese că nomarhul are de gând să-şi împlinească o răzbunare mare. I-o făgădui. Grosul oastei ocoli oraşul faraonilor, îndreptându-se pe urmele lui Dadefra. Unamonu îşi opri o ceată bună de soldaţi:

— Mergem să găsim pe Isit!

— Dacă cumva n-a luat-o Dadefra! răspunse Kafra, despărţindu-se.

Unamonu simţi un ac în inimă. Intră în oraş. Întâlni un preot.

— Isit!... Unde-i Isit! strigă Unamonu.

— Faraonul n-a mai avut vreme s-o ia... Isit a rămas în casa iubirii! zise preotul, ploconindu-se până la pământ.

Uliţele erau pustii. Oamenii înfricoşaţi se ascundeau. Ici-colo fugari răzleţi din oastea lui Dadefra încercau să dobândească îndurare, aruncându-se cu faţa în ţărână în semn de supunere. Biruitorii îi măcelăreau ca pe nişte vite de jertfă, îşi muiau armele în sângele fierbinte.

În sfârşit Unamonu zări zidurile albe care împrejmuiau casa iubirii regale, şi, printre coroanele de palmieri şi sicomori, terasele înflorite ale coperişului. La poarta cea mare era o grămădire de oameni. Poate că alte cete de ostaşi au sosit acolo mai de mult şi atunci Isit...

Începu să alerge. Câţiva soldaţi tineri, agitându-şi lăncile cu vârful de bronz ruginit de sânge, îl întrecură. În urma lui paşii celorlalţi veneau greoi, amestecaţi cu gâfâieli obosite, cu vorbe murdare şi râsete grosolane. Era acuma în mijlocul cetei, înconjurat de trupuri goale de la brâu în sus, lucitoare de sudori, cu arcuri lungi pe umeri şi tolbe de săgeţi în spinare. Încotro întorcea privirea, întâlnea numai oameni.

Apoi deodată se poticni parcă cei din faţă s-ar fi izbit de un zid. Ceata se risipi. Unamonu se repezi înainte. Poarta cea mare era numai la vreo cincizeci de paşi. Câţiva ostaşi de-ai lui, străpunşi de săgeţi, se zvârcoleau în nisip, gemând şi văitându-se. Un pâlc de duşmani înarmaţi

dispăru pe poarta: care se închise cu zgomot greu de bronz.

Unamonu alergă spre poartă, cuprins de spaimă, răcnind către soldaţii vrăjmaşi ce se iveau pe zidurile grădinii:

— Daţi-mi pe Isit şi vă dăruiesc viaţa!

— Vino să ţi-o iei! răspunse un glas gros, batjocoritor, urmat de râsetele celorlalţi.

În aceeaşi clipă Unamonu auzi şuier de săgeţi împrejurul său. Se opri năuc. Oamenii lui năvăliră asupra porţii, în vreme ce arcaşii trăgeau în cei de pe ziduri, silindu-i să se ascundă. Lovituri de pumni, de mânere de săbii răbufneau în poartă de cedru întărit cu benzi de bronz. Câteva topoare începură să sfârtice aşchii. Bolovani grei, aruncaţi dinlăuntru, întrerupeau truda celor de-afară, întârâtându-i în sălbătăcie. Unamonu, desperat, în mantia-i albă tivită cu lotuşi de aur, cu blana de panteră pe umăr, îşi frângea mâinile, umbla de ici-colo, zorindu-şi ostaşii să spargă poartă mai degrabă şi dorind totuşi să nu izbutească, de teama că nu va putea scăpa pe Isit de furia lor. Glasuri aprinse se întreceau în sudălmi:

— Isit, zdreanţă faraonului, să vie aci!... Ea ne trebuie!... Eu am s-o sugrum cu mâinile mele!... Eu am să-i rad sânii cu sabia asta!... Nu însă înainte de a-mi fi făcut eu pofta cu ea!... Vreau să trec şi eu pe unde a trecut Faraonul!... Şi eu...

Toate cuvintele lor erau cuţite în inima lui Unamonu. Se amestecă printre ei, să fie barem acolo când se va prăvăli poarta, să alerge înainte, s-o apere pe Isit. O piatră îi zdreli umărul. Nu simţi durerea, într-atâta grija pentru viaţa ei îi stăpânea inima.

Apoi cineva porunci oamenilor să se împartă în două: o parte să rămâie aici, ceilalţi să înconjoare grădina şi să escaladeze zidul fără apărare.

— S-a sfârşit, îşi zise Unamonu văzând o ceată

depărtându-se.

Peste câtva timp auzi răcnete prelungi în grădină, departe. Cei din faţa porţii izbeau mai aprig. Apoi urletele din grădină se înteţiră, apropiindu-se parcă. Ultimii apărători de la poartă dispăruseră să înfrunte pe duşmanii pătrunşi înlăuntru.

Unamonu zări în colţul porţii o spărtură. În vreme ce ostaşii loveau cu securile din ce în ce mai furioşi, Unamonu încercă să se strecoare în gradină. Blana de panteră îi alunecă, mantia de in se sfâşie, umărul drept îi era însângerat. Pătrunse totuşi. Se rostogoli ca un sac pe prundişul alb. Era fericit. Se ridică sprinten şi porni în goană spre clădirea albă, înaltă, cu coloane care sprijineau sus şapte terase transformate în grădiniţe de flori. Trepte de marmoră arătau intrarea străjuită de statui colosale ale zeiţei Hator cu cap de pisică. Unamonu părăsi cărarea prundită. Alerga în linie dreaptă, peste pajiştea tunsă cu îngrijire, printre tufe de flori multicolore. Zgomotul luptei rămase în urmă. Se simţea biruitor. Va lua în braţe pe Isit şi vor fugi împreună.

Cele două rânduri de zeiţe parcă-i făceau semne să se grăbească. Urechile ciulite de pisică se mişcau, încurajându-l. Unamonu începu să ţipe în culmea bucuriei:

— Isit!... Isit!... Sufletul meu!... Iată-mă!

În capul treptelor albe, între statuile cenuşii ale zeiţei voluptăţii, răsări brusc un bărbat înalt, spătos, cu pieptul gol, cu un şorţ roşu dinainte, ca un arcaş. Unamonu văzu o faţă negricioasă, aspră şi doi ochi umflaţi de ură. Întinse amândouă braţele, parc-ar fi vrut să spuie arcaşului că a venit să salveze pe Isit. Omul ridică arcul, ochind. Strigă cu glas în care tremura numai iubirea:

— Isit!... Isit!...

Auzi săgeata zbârnâind în aer, o clipă apoi simţi o lovitură în gât şi îndată o durere ascuţită. Picioarele mai alergară câţiva paşi, se împleticiră, corpul se răsuci cu braţele înălţate spre cer şi se prăvăli la pământ, pe spate.

Săgeata înfiptă adânc în gât stătea acuma vertical şi se zbătea ca coada unui şarpe furios. Unamonu îşi simţea sângele fierbinte bolbocind în rană şi prelingându-se pe gât, când în dreapta, când în stânga, după cum se clătina săgeata vrăjmaşă. În aceeaşi vreme se gândea însă că Isit poate nici nu mai e aici sau că omul cu ochi de ură a ucis-o ca să nu cadă în mâinile duşmanilor. Gândul îi ştergea durerea. Ochii lui vedeau foarte sus cerul aproape alb şi o ramură uscată de palmier, ca o mână întinsă în gol. Îi trecu prin minte să facă o sforţare şi să-şi smulgă săgeata din rană, să nu fie otrăvită. Braţele îi erau parcă pironite în pământ, nu le putu mişca. Doar pieptul i se încovoia într-o zvârcolire. Apoi se gândi fără teamă că trebuie să moară şi Isit...

Cerul se întunecă brusc, parcă s-ar fi tras o perdea neagră, şi în clipa aceea gândul se stinse neisprăvit.

*

Sufletul izbucni ca dintr-o încleştare purificatoare. Zborul se iuţea mereu prin sfere tot mai uşoare. Mişcarea se transforma în plutire fără ţintă, apoi în imobilitate. Materia informă înconjura stropul de conştiinţă ca o temniţă de întunerec. Pe urmă atmosfera se limpezi într-o pânză de lumină pe care surâdeau amintirile unei existenţe divine şi speranţe palide.

O încercare de înălţare rupse echilibrul în conştiinţă. Formele materiei se topiră în golul nemărginirii. Spaţiul însuşi se stinse în conştiinţă. Doar timpul se învârtea subt cerul ei ca o chemare neobosită care îndurerează singurătatea...

Capitolul III
HAMMA

... În golul nesfârşit, sufletul stingher pâlpâia ca o licărire de speranţă.

Aşteptarea dincolo de timp era străbătută mereu de o rază caldă din infinit, aducătoare de îndemnuri.

Apoi aşteptarea se subţia şi timpul parcă începea iar să curgă în linie dreaptă. Conştiinţa spaţiului se închega treptat, se îngroşa în unde tot mai dese. Planuri de materie se schimbau caleidoscopic, împovărând aripile sufletului şi născând senzaţia mişcării.

Era o coborâre spre o ţintă nouă, nelămurită şi totuşi simţită ca o călăuză sigură. Sufletul parcă îşi chibzuia forma, în vreme ce conştiinţa se zbuciumă tot mai neputincioasă.

Şi deodată conştiinţa se curmă copleşită de îmbrăţişarea lumii noi...

1

Îi dădu numele Gungunum, în amintirea regelui viteaz, înţelept şi iubitor de dreptate care a stăpânit odinioară în Larsa şi despre care spunea deseori că ar fi fost un străbun de-al ei. Ea însăşi era femeia marelui nubanda

Pidur Libur, slujitorul şi prietenul regelui Samsu-Iluna, fiul şi urmaşul neuitatului Hammurabi, domn peste Sumer şi Akkad. Se numea Nim-Utumu, era veselă că a născut fecior şi aştepta cu nerăbdare plină de mândrie întoarcerea soţului ei din războiul împotriva regelui Rim-Sin, care năvălise în ţară, cuprinzând oraşele Uruk şi Isin, măcelărind mii şi mii de oameni.

Nim-Utumu mai născuse de şase ori, dar nu avusese norocul să-i trăiască nici o odraslă. Tremura pentru viaţa lui Gungunum şi jertfea zilnic câte o vacă albă marelui zeu Marduk, implorându-i ocrotirea. Bătrâna Luballat, sclava meşteră în dădăcirea copiilor, îl scălda de câte trei ori pe zi în apă neîncepută, adusă din râul sfânt Buranun, mormăind fel de fel de descântece care alungă negreşit duhurile tuturor bolilor.

Pidur Libur sosi mohorât din război. Biruiseră oastea duşmană în câteva bătălii, dar regele Rim-Sin izbutise să scape. Şi până ce nu va fi jupuit de viu Rim-Sin, se ştia că n-are să fie pace şi linişte la hotare. Supărarea însă îi trecu în clipa când Nim-Utumu îi înfăţişă copilaşul de două luni voinic şi sănătos. Îl strânse la piept, făgădui jertfe bogate zeilor şi porunci lui Ululai, feciorul bătrânei Luballat, să fie câinele lui Gungunum.

Aşa crescu Gungunum nedespărţit de Ululai. Când împlini Gungunum cinci ani, Ululai împlinea douăzeci.

Acuma hoinăreau împreuna pe uliţele şi prin grădinile falnicului oraş Babilu. Se duceau deseori pe ţărmurile zidite ale râului sfânt Buranun care spinteca în două oraşul ocrotit de marele Marduk, zeul zeilor. Acolo mai ales, privind bărcile nenumărate ce mişunau pe valurile nămoloase, Ululai îi povestea câte grozăvii din războaiele regilor din Babilu cu vecinii neastâmpăraţi şi hrăpăreţi. Lui Gungunum nu prea îi plăceau, dar ascultă cuminte pentru că iubea mult pe Ululai, deşi Ululai îl bătea în ascuns, fiind o fire sângeroasă ca toţi oamenii din Assur. Şi Ululai din Assur era. Ajunses în Babilu când fusese

numai de trei ani, cu maică-sa, Luballat, pe care o luase prizonieră de război un ostaş de-a regelui Hammurabi şi o vânduse pe un preţ de nimic, deoarece avea copil mic, părinţilor lui Nim-Utumu, care apoi a adus-o în zestre lui Pidur Libur.

Mai ales despre războiul cu kasiţii ştia multe Ululai. Povestise de atâtea ori încât Gungunum cunoştea cum a pornit regele Samsu-Iluna împotriva lor, cum i-a înfrânt, dincolo de oraşul Kuta, că şapte mii au căzut în luptă şi nouă mii în prinsoare împreuna cu regele Ulamburiaş, iar ceilalţi, încercând să fugă, s-au înecat cu miile în apele râului Idigna ca şoarecii. Plăcerea cea mare pentru Ululai era răzbunarea lui Samsu-Iluna asupra duşmanilor ajunşi în mâinile lui. Îi luceau ochii ca ai tigrului, faţa i se strâmba şi nările i se umflau parc-ar fi mirosit sânge proaspăt, când spunea cu glas răguşit, cum Samsu-Iluna, după ce şi-a îngropat morţii, a pus să jupoaie de vii o mie de prizonieri, iar pe ceilalţi i-a tras în ţeapă şi a făcut din ei gard de spaimă la graniţă lăsându-i acolo să-i mănânce ciorile şi să fie de învăţătura celor ce ar mai îndrăzni să năvălească în ţară. Regele Samsu-Iluna a scos, cu mâinile sale, ochii regelui Ulamburiaş precum fruntaşii oastei babiluiane au scos ochii fruntaşilor kasiţi prinşi. Pe urmă i-au legat în fiare pe toţi şi i-au adus în Babilu, minaţi dinapoi cu bicele, ca o turmă de porci. Aici, la poarta templului Esagil, lăcaşul marelui Marduk le-au tăiat braţele din coate şi apoi au fost lăsaţi să-i scuipe şi să-i schingiuiască poporul, să moară de foame şi să-i sfâşie câinii pribegi.

— Şi eu am scuipat pe Ulamburiaş — gâfâia Ululai cu patimă — şi l-am lovit cu băţ de trestie peste obraz. Gemea şi se zvârcolea. Eram de două ori şapte ani. Atunci tu nici nu erai pe lume, Gungunum! Peste un an de-abia te-a născut pe tine Nim-Utumu!

Gungunum privea tăcut, înfiorat, într-un târziu murmură:

— Eu nu vreau sânge...

Ululai scuipa cu dispreţ, se înfuria şi jură că nu-i va mai povesti niciodată nimic. Mânia însă îi trecea repede. Era guraliv şi tăcerea îl chinuia mai tare chiar decât duhurile rele de care se temea cumplit, îndeosebi de când, din nebăgare de seamă, a săvârşit marele păcat de-a fi scuipat în sfântul râu Buranun. A avut noroc că nu l-a văzut nimeni, altfel judecătorii regelui l-ar fi osândit să i se smulgă limba din gură. De-atunci se simte veşnic urmărit de duhurile utukke, chiar şi în somn. I-e frică să iasă noaptea pe-afară, să nu-l sugrume vreun utukku hain care-l pândeşte, ştiut fiind că în beznă puterea duhurilor e mai mare ca a zeilor. Spaima lui Ululai se mai înteţise de când, deunăzi, în templul zeiţei Istar, un ghicitor abkallu, scrutându-i viitorul în ulei plutitor pe apă, i-a spus că va muri de mâna duşmanului.

Ceasuri întregi petreceau prin multele temple ale zeilor, căscând gura la mulţimea de oameni ce forfoteau în curţile pardosite cu lespezi albe şi negre, la altarele de jertfe şi la preoţii sacrificatori, supărăcioşi, pătaţi de sânge ca şi măcelarii. Lui Ululai îi era drag să hoinărească mai mult prin Emah,, casă minunată a zeiţei Iştar, cu grădina plină de Femeile Plăcerii, care jertfeau necontenit ocrotitoarei lor sâmburi de măsline ca să le dăruiască bărbaţi mulţi şi bogaţi. Ululai trăgea nădejdea că o dată şi o dată va pune mâna el pe o harimatu grasă şi frumoasă, cum îi plăcea lui să fie femeia bună de iubit. Gungunum însă era mai bucuros să stea toată ziua în Esagil, mai ales când se ţineau judecăţile subt poarta cea mare străjuită afară de doi gigantici lamasse cu trup de taur, cu cinci picioare, cu cap de om şi cu aripi de balaur. Se uita pierdut numai la scriitorul care însemna sentinţele pe tăbliţe de lut. I se păreau o jucărie nespus de plăcută semnele ciudate ce le zgâria iscusitul dupşaru, cu stilul de trestie, pe cărămida de lut moale. Mergând apoi acasă ruga mereu pe Ululai să-i facă şi lui o tăbliţă şi un stil, dar

sclavul se temea de semnele care întemniţează numele oamenilor şi-i făcea mai bucuros săbii de lemn ori alte jucării.

Într-o zi, fiindcă era prea cumplită arşiţa şi Nim-Utunu le poruncise să stea acasă la umbră, Ululai se apucă să împletească un coş asirian pentru Gungunum. Împletind firele subţiri de trestie, povestea nişte vitejii sângeroase ale unui luptător din Assur. Gungunum privea şi asculta. Vedea iar pe braţul drept al sclavului semnul săpat în carne. Niciodată n-a îndrăznit să-l întrebe, socotind că ar fi ceva în legătură cu duhurile rele de care se temea Ululai. Acuma nu-şi putu stăpâni curiozitatea şi zise, întrerupându-l:

— Ce e acolo, pe braţul tău, Ululai?

— Asta? făcu sclavul cu un rânjet ciudat. E semnul care nu se stinge niciodată. Arată că sunt ardu şi că stăpânul meu e Pidur Libur, marele nubanda din Babilu. Un scriitor mi-a spus demult că aici stă chiar numele tatălui tău.

— Cine ţi-a făcut semnul care nu se stinge? mai întrebă copilul pipăind cu un deget urma de rană veche:

— Fierul înroşit în foc, râse Ululai.

— Te-a durut rău?

— Nu-mi aduc aminte, eram cât tine de mic!

— Îmi face şi mie semn cu fierul înroşit? zise Gungunum deodată înfricoşat.

— Tu eşti amelu şi stăpân, răspunse sclavul. Dar dacă ai cădea în mâinile duşmanului, ai fi şi tu ardu şi te-ar însemna negreşit cu fierul roşu!

— Eu nu vreau să mă bat. cu duşmanul, făcu copilul repede adăugind apoi cu o înseninare: Eu vreau să fac semne pe tăbliţe de lut!

Ululai se înfurie şi, uitându-se împrejur, îi zgâlţâi de urechi zdravăn. Gungunum nu cuteză a plânge, dar, cu ochii năpădiţi de lacrimi, se depărta şi nici nu se opri până subt poarta păzită de câinele cel rău, veşnic legat în lanţ. Acolo îl găsi Pidur Libur care tocmai sosea acasă.

Întâi se spăimânta: dacă l-ar fi muşcat câinele? Pe urmă strigă pe Ululai:

— Câine ticălos, cum ai lăsat copilul în primejdie?

Îl bătu cumplit, umplându-l de sânge. Nemulţumit cu atâta, vru să-i taie braţele amândouă din coate, pedeapsa cuvenită slugii necredincioase. Numai rugăminţile soţiei sala Nim-Utumu îl înduplecară să-l ierte.

Sclavul, ca să se răzbune, pârî a doua zi pe Gungunum că îi bate mereu capul să-i facă tăbliţe de lut. Asirianul era sigur că Pidur Libur va stâlci în bătaie pe copilul care-l face de râs umblând să înveţe a zgâria semne în lut, în loc să se gătească a mânui bine armele. Rămase însă uluit când marele nubanda, mâna dreaptă a regelui, râse de bucurie şi-i porunci să împlinească pe dată dorinţa lui Gungunum. Ululai făcu o tăbliţa care semăna mai degrabă cu o cărămidă, şi un stil ca un băţ de împuns bivolii când se tăvălesc în nămol. Copilul se juca acuma toată ziua cu băţul şi cărămida, spre marea mulţumire a lui Pidur Libur care, văzându-i străduinţele, îi aduse într-o seară câteva tăbliţe şi un stil de la însuşi marele scriitor al regelui. Ba într-o zi, mai zăbovind pe-acasă, arătă lui Gungunum cum se ţine stilul între degete şi cum se apasă cu vârful în lutul moale pentru a dobândi semne frumoase ca urmele de cuie culcate.

Gungunum, sârguitor, ruga de-acuma mereu pe tatăl sau să-l mai înveţe. Pidur Libur însă nu voia să-l pună la muncă grea. Mai are vreme. Deocamdată era mulţumit că Gungunum iubeşte meseria scrisului. Astfel avea încredere că îşi va putea arăta recunoştinţa faţă de ocrotitorul zeu Nabu. Căci Pidur Libur din simplu dupşaru a ajuns întâiul sfetnic al regelui Samsu-Iluna. Pe vremea înţeleptului Hammurabi a învăţat dânsul în şcoala cea mare de la Borsippa, în templul Ezida al zeului Nabu, născocitorul scrisului şi oblăduitorul scriitorilor. Fiind silitor şi deschis la minte, a învăţat în trei ani cât alţii nu sunt în stare a cuprinde nici în zece ani sau mai mulţi.

Marele preot al zeului, mai mare peste toţi învăţătorii din Borsippa, îl iubea din toată inima şi, când i-a cerut Hammurabi un dupşaru isteţ, i-a trimis îndată pe tânărul Pidur Libur. Aşa s-a făcut scriitor al regelui, cu locuinţa la palatul cel măreţ din Babilu, cunoscând pe Samsu-Iluna şi împrietenindu-se cu el, încât, în ziua când s-a stins Hammurabi şi s-a suit pe tron Samsu-Iluna, Pidur Libur a fost ales mare nubanda în grija căruia cade toată averea regelui, toate moşiile sale şi toată ţara în vreme de pace, iar în război fiind căpetenia oastei alături de marele stăpân.

De-abia în toamna când sosi la Babilu uriaşul bloc de granit din muntele Amurru spre a se ridica un monument nemaipomenit marelui Marduk, zeul-zeilor care a purtat regelui Samsu-Iluna numai noroc în războaie, în vremea când Gungunum împlini treisprezece ani, Pidur Libur zise, într-o dimineaţă, către femeia sa Nim-Utumu:

— La vară, după sărbătoarea Akiti, voi pune pe Gungunum în grija ocrotitorului Nabu, la Borsippa, să înveţe sfintele semne...

Nim-Utumu îi căzu în genunchi, să n-o despartă de lumina ochilor ei. Pidur Libur se supără şi o lovi cu piciorul. Femeia ţipă, se prefăcu că leşină, apoi toată ziua se plânse sclavilor că Pidur Libur are de gând să înstrăineze copilul. Fiindcă bărbatul nu mai aduse de loc, vorba despre planul său, Nim-Utumu se linişti, îşi închipuia că bocetele şi lacrimile ei l-au convins. Avea şi ea planuri pentru viitorul lui Gungunum: să-l însoare cu o fată de neam mare, poate chiar cu vreuna din Casa Femeilor regale, şi să-l vază apoi işakku peste vreun oraş mare.

2

Sosi întâia dimineaţă a lunii Nisanu, când începea sărbătoarea Akiti, care ţinea unsprezece zile neîntrerupte. Oraşul Babilu, cu terase şi temple fără număr, cu palate şi grădini fără pereche, cu mii de uliţe şerpuind printre căsuţe sărace de trestie şi lut, înconjurat cu ziduri înalte de cărămidă arsă, late cât să meargă pe ele, alături, două care trase de câte trei măgari, apărat de şanţul adânc, de trei ori mai larg că zidul şi veşnic plin cu apă curgătoare din Buranun — trebuia să adăpostească acuma lume multă din toate cele patru regiuni ale ţării. Zeii din diferitele oraşe, întovărăşiţi de sumedenie de preoţi şi credincioşi, veneau să se închine marelui Marduk, care avea să hotărască destinele pentru un an întreg. Fiindcă zeii erau mai mulţi de câte temple se aflau în oraşul colosal, cei mai săraci şi mai puţin temuţi fură nevoiţi să se mulţumească cu nişte corturi ridicate înadins pentru ei în grădini.

Cum în prima zi regele Samsu-Iluna, însoţit de Pidur Libur şi alţi mari sfetnici, plecă la Borsippa de unde aveau să se întoarcă împreună cu zeul Nabu, Gungunum voia să vadă şi să înţeleagă bine toate ceremoniile sfintei sărbători Akiti. Umbla până seara, cu nedespărţitul Ululai, să cunoască pe zeii străini.

A doua zi uliţele oraşului gemeau de lume. Gungunum ştia că încă n-are de văzut nimic deosebit. Marele preot urigallu s-a scăldat, înainte de răsăritul soarelui, în apă de râu, s-a îmbrăcat în vestmânt alb de in, a intrat în sanctuarul lui Marduk şi a spus acolo o rugăciune tainică. Cel puţin aşa îi povestise odinioară un slujitor al templului, căci despre lucrurile acestea tatăl său n-a vrut să-i vorbească niciodată, zicând că are vreme să le înveţe mai târziu, când le va şi pricepe rostul.

De altfel nici ziua a treia nu aducea nimic pentru cei

necuprinzători ai tainelor. Doar seara, trei ceasuri după ce apune soarele, se spunea că un argintar, un lemnar şi un ţesător au să meargă la templu, să facă acolo două statuete, una din lemn de cedru şi alta din lemn de tamarin, pentru întâmpinarea zeului de la Borsippa. Gungunum dorea să-i vadă intrând pe poarta cea mare de la Esagil. I se părea că, văzând pe lucrători, va înţelege ceva neînţeles. Ieşi mai târziu de-acasă, cu Ululai. Până la sfârşitul soarelui, se gândea să privească puţin pregătirile ce se făceau pe malurile canalului Arahtu, ce venea de la Borsippa, pentru primirea bărcii divine. Ululai însă îi duse spre templul Emah, în grădina minunată a zeiţei Iştar, unde mii de curtezane sacre se îmbiau trecătorilor, căci de dragul lor a păstrat Iştar pe bărbat şi l-a dăruit lor. Cărările albe erau bătătorite de sute de bărbaţi de toate vârstele, toţi dornici de plăceri pătimaşe şi gratuite, cum numai în vremea sărbătorii Akiti se găseau în grădina zeiţei. Pe pajiştea tunsă, la poalele copacilor, subt tufele de flori, pretutindeni femeile voluptăţilor, care goale de tot, care umbrite de văluri diafane menite să le facă ispititoare, se lăfăiau în aşteptarea poftitorilor, unele lungite cu faţa în sus, altele ghemuite şi repetând felurite semne obscene, fiindcă prin grai nu le era îngăduit să oprească pe nimeni.

Ululai plescăia din limbă când vedea câte o kizretu mai grăsună şi cu sânii mari. Avea el acuma acasă o femeie pe care i-o cumpărase mai demult Pidur Libur şi care îi născuse vreo patru copii. Îi era scârbă de ea şi de trupul ei istovit de muncă.Îi trebuiau femei meştere în dragoste. Soarele încă nu apusese, dar în grădina iubirii coborâseră umbre ademenitoare. Gungunum privea uluit corpurile curtezanelor sacre, se roşea şi simţea valurile de sânge care îi strângeau inima.

— Haidem, Ululai, la Esagil! Iată, sfinţeşte soarele şi ajungem prea târziu! zise apoi deodată, cuprins parcă de o teamă.

— Mai stai, stăpâne! îl rugă sclavul. Avem vreme destulă. Nu putem pleca de aici aşa...

Gungunum nu văzu faţa lui Ululai, dar înţelese şi se roşi mai tare. Totuşi stăruinţa îi plăcea. Inima îi bătea ca niciodată. Ici-colo, din tufişuri, se auzeau oftări şi gemete de plăcere. Ululai zăbovea, voia să se uite mai bine şi se strâmba de râs. Apoi, la o cotitură, chiar la marginea cărării, dădură peste o pereche încopciată, nepăsătoare de oamenii care treceau şi care, nici ei, n-o luau în seamă, ca şi când ar fi fost minaţi înainte de gânduri grele.

— Uite! şopti Ululai apucându-l de mină şi încercând să-l oprească.

Gungunum îşi smulse mâna şi trecu mai departe, îi tremurau genunchii.

Subt un salcâm cu crengile atârnate până la pământ, ca o perdea străvezie, Ululai zări două harimate. Bâlbâi răguşit:

— Aici!

Gungunum îl urmă aproape în neştire. Rămurelele îl mângâiară pe obraji întocmai ca nişte degete dojenitoare. Amândouă femeile erau goale: mama şi faţa, slujitoarele zeiţei Iştar. Mama grasă, cu pântecele şi şoldurile ca pernele, îşi ţinea în mâini sânii mari şi vorbea foarte încet cu fata mlădioasă, fragedă, cu coapse de băiat, cu pieptul de-abia rotunjit, învăluită în păru-i lung bălai, ca într-o blană de pui de leu. Văzându-i că se apropie de ele, cea grasă se lăsă îndată pe spate, râzând către fata şi îngânând batjocoritor:

— Pomană de Akiti...

Ululai se aruncă asupra ei ca un tigru flămând. Cea tânără sărise în picioare. Avea un surâs speriat pe faţă. Gungunum o privea ruşinat, mai ales că sclavul gâfâia alături şi se zvârcolea. Fata îşi reveni, zâmbi, îl luă de mână şi-i şopti:

— Culcuşul meu e dincolo. Aici e locul mamei.

Da cealaltă parte a tulpinei era întins pe pajişte un covoraş pestriţ. Fata se aşează, trăgând jos şi pe Gungunum care tremura şi-şi simţea fruntea brobonată de sudori. Fiindcă stătea fără măcar să o privească, fata îi înţelese sfiala, avu o lucire de mândrie în ochi şi zise fierbinte:

— Copile, eu am să te fac bărbat!

Îi smulse cingătoarea de la brâu, îl sărută pe buze, îi cuprinse gâtul cu braţele ei moi şi se întinse pe covor încolăcindu-l cu picioarele. Sângele clocotea în vinele lui Gungunum parcă s-ar fi aprins.

Când ieşiră din grădina templului Emah, era întunerec de-a binelea. Secera lunei albea pe cerul negru, ciuruit de stele. Pe uliţe oamenii se îmbulzeau ca ziua. Paşii desculţi tipăiau înfundat ca nişte şoapte înfricoşate. Gungunum era atât de ruşinat parcă ar fi săvârşit o murdărie. Ululai fluiera mulţumit, uitând chiar de duhurile care-l pândeau. Mergea drept spre casă, fără să-şi mai aducă aminte că fusese vorba să se ducă la Esagil, să vază pe cei trei lucrători. Aproape de casă, Ululai zise deodată, cu un râs gros:

— Acum eşti şi tu bărbat, stăpâne!

Gungunum nu răspunse. Nici nu îndrăzni să se uite în ochii mamei sale în seara aceea. Se culcă şi toată noaptea se visă numai în grădina iubirii, printre trupuri de femei şi suspine de voluptate.

3

A doua zi, Gungunum porni de acasă mai devreme. Ululai îi zâmbea cu înţeles, aducându-i aminte astfel grădina zeiţei Işţar. Gungunum se mai roşi puţin, dar amintirea i se stinse repede. Erau multe de văzut azi.

Curiozitatea îl copleşea. De altfel tot oraşul ieşise pe uliţe. Oamenii se îmbulzeau împrejurul templelor în care, două ceasuri după răsăritul soarelui, începeau purificările cele mari.

Gungunum se duse la Esagil să vază ieşirea marelui urigallu din sanctuarul nebiruitului zeu Marduk. Se credea că această poartă mult noroc. Era o lume ca nisipul mării în curtea cea mare, pătrată, mai cu seamă străini veniţi de departe şi care încă n-avuseseră parte să se bucure de contemplarea ceremoniei. Gungunum se înghesui şi ajunse chiar în faţă. Tocmai atunci începea curăţirea. Un preot kalu îmbrăcat în alb, având pe umăr un ştergar şi în mână o cădelniţă în care ardeau miresme, stropea pereţii cu apă sfântă luată din Buranun şi Idigna, ce o purta în urma lui, într-un vas de argint, alt preot, mai tânăr, în vreme ce un al treilea bătea cu pumnul în toba de aramă balaggu. Toţi trei cântau rugăciuni, cu glasuri aspre, spăimântătoare, iar bătrânul kalu, trecând pe lângă uşi, se închina deosebii şi freca ţâţânile cu ştergarul alb de în. Isprăvind, plecară pe poarta cea sfântă, afară, cântând şi bătând mai zdravăn în toba balaggu, spre lăcaşul zeului Nabu, cel înţelept. Gungunum cu Ululai îi urmară singuri, căci încolo toată lumea rămase să aştepte ivirea norocoasă a marelui urigallu din sanctuarul zeului zeilor.

— Noi am văzut pe urigallu şi anul trecut — zise Gungunum ca o scuză către sclavul care mormăia nemulţumit. E mai frumos acolo.

Ululai nu răspunse. El nu pricepea de ce n-au stat acolo unde surâde norocul. Nici Gungunum nu-şi dădea seama, îl rodea o nerăbdare parc-ar fi fost în preajma unei întâmplări inevitabile. Nu-şi găsea locul. Căuta ceva şi nici nu bănuia ce.

În curtea templului, lingă altarul micilor jertfe, aştepta o oaie albă, păzită de un preot aşipu cu sabia la umăr, iar pe altar un vas cu ulei de cedru. În clipa când se iviră în poartă preoţii lui Marduk, cel cu sabia reteză dintr-o

singură lovitură capul victimei şi apoi începu să bată furios într-un balaggu până ce se scurse tot sângele. Atunci bătrânul kalu lua vasul cu ulei, celălalt puse capul de oaie pe altar şi ridică în braţe cadavrul cald încă. Moşneagul porni să ungă cu ulei porţile templului şi mai vârtos uşa sanctuarului, în vreme ce tovarăşul său ştergea pereţii cu trupul oaiei, iar ceilalţi răcneau rugăciunile cuvenite. În sfârşit adunară rămăşiţele jertfei şi plecară zgomotos până afară din oraş să le arunce în Buranun.

Gungunum făcu întâi câţiva paşi, să-i însoţească. Îşi luă seama. Se uita însă mereu împrejur, umbla de ici-colo prin mulţimea de oameni, parcă ar fi vrut să se întâlnească negreşit cu cineva. Peste vreun ceas veni o ceată de preoţi, aducând din visterie cerul de aur cu care trebuia să îmbrace întreg templul înţeleptului Nabu, de sus până jos. Ceremonia ţinu mult. Grupuri de kale, unii din lire halhallatu, alţii din timpine lilissu, făceau un zgomot asurzitor din care ţâşneau, ca nişte plângeri sugrumate, cuvintele rugăciunilor cântate de glasuri înfricoşate.

Înainte de-a se sfârşi învestmântarea templului, Gungunum făcu semn lui Ululai şi se strecurară afară. Era aproape de amiazi şi tocmai la amiazi avea să sosească barca de aur de la Borsippa, cu zeul Nabu şi cu regele Samsu-Iluna. De-abia mai apucă să mănânce ceva. Maică-sa, Nim-Utumu, îl zorea; îi era frică să nu întârzie.

Amândouă ţărmurile zidite ale canalului Arahtu gemeau de oameni. La debarcader se afla masa de aur pe care adineaori s-au slujit jertfe de miere marelui Marduk şi pe care acuma se vor dărui altele celui mai înţelept dintre zei. Toţi marii preoţi, în frunte cu marele urigallu, înconjuraţi de fruntaşii ţării şi sfătuitorii regelui, aşteptau pe terasa debarcaderului. Oile albe, ce urmau să fie sacrificate, behăiau speriate, puţin mai la o parte. Pe treptele de piatră, subt un umbrar improvizat din frunze

de palmier, femeile celor mari, în podoabe sclipitoare, vorbeau tare despre lucruri de nimic, îngrijorate să nu li se strice frumuseţea din pricina zăpuşelii. Aici, în rândul întâi, era şi Nim-Utumu cu Gungunum.

Deodată, dinspre Borsippa, pe ţărmurile canalului, se apropie o bucurie sălbatică în valuri tot mai puternice. Un clocot de mii de glasuri umplu văzduhul moleşit de căldură. Mii de braţe goale se frământau peste capetele mulţimii cuprinsă de însufleţire. Barca divină, îmbrăcată în aur, se ivea în zare. Gungunum se uita, mişcat şi uluit, ca într-o aşteptare dureroasă. Căutând din ochi, în depărtare, barca zeului, întâlni, numai la câţiva paşi, pe treptele femeilor, o fetiţă de vreo doisprezece ani. Privea şi ea, ca toată lumea, spre locul de unde sosea zeul cu regele. Se ţinea de braţul unei femei mai bătrâne, desigur, maică-sa. După haină albastră ca cerul, subţire şi străbătută cu figuri de fir, prinsă în jurul gâtului cu un lănţişor de aur, după părul lung ce-i atârna pe spate,

strâns doar la ceafă cu o panglică albastră care-i înfăşura şi fruntea, după brăţările simple de aur ce-i împodobeau braţele goale din sus de coate, Gungunum ştia că era o fecioară zărmaşitu. Numai faţa nu i-o vedea şi totuşi nu mai putea să-şi ia ochii de la ea.

Apoi, tocmai când barca divină ajungea la debarcader fecioara întoarse capul parcă ar fi simţit privirea arzătoare. Gungunum se cutremură până în rădăcinile sufletului, întâlni nişte ochi albaştri peste care genele lungi negre aruncau umbre, dându-le o întunecime viorie. În lumina lor erau moliciune şi o văpaie ciudată. Când i se încrucişa privirea cu a lui Gungunum, parcă toată înfăţişarea fecioarei se schimbă. Pe buzele subţiri încremeni surâsul ştrengăresc, iar ochii i se umplură de o duioşie în care licărea şi speranţa, şi chemarea, şi o iubire tulburătoare.

De-aci înainte Gungunum nici nu mai voia să ştie de ceremonia pe care o aştepta, în fiece an, cu neastâmpăr.

Barca se oprise, cântecul preoţilor şi zgomotul tuturor instrumentelor acopereau chiotele de entuziasm ale mulţimii. El privea în ochii fecioarei necunoscute, sorbindu-le lumina cu o dorinţă atotstăpânitoare. De-abia când coborî regele pe ţărm, urmat de Pidur Libur, Gungunum socoti c-ar fi mai bine să meargă la tatăl său, de unde s-ar putea uita mai liniştit numai la ea. În vreme ce fură jertfite cele nouăsprezece oi şi pe urmă până ce zeul Nabu fu aşezat pe carul tras de marii preoţi îmbrăcaţi în albastru, Gungunum văzu pe tatăl său vorbind cu un bătrân care mai apoi se duse drept la fecioara necunoscută şi o alintă ca pe un copil.

— Cine e bătrânul cu care vorbeai adineaori? întreba repede Gungunum.

— E Armuri, fiul lui Şamaiatu, vechi işakku din Eridu, un oraş care e departe tare, tocmai lângă mare — răspunse Pidur Libur, mângâindu-l, luându-l de mină şi apoi amestecându-se în vorbă cu alţi bărbaţi.

Cortegiul se urni. Preoţi cântăreţi mergeau în frunte, apoi venea carul zeului, apoi regele Samsu-Iluna pe jos şi, după el, îndată Pidur Libur cu Gungunum de mână, apoi încet-încet mai-marii oraşului şi toată lumea, până la templul lui Nabu unde zeul fu închis cu mare pompă în sanctuar. De-acolo, precedat de marele urigallu, regele plecă spre Esagil. Gungunum era amărât, pierduse pe fecioara cu ochii albaştii şi nici măcar n-avea nădejde s-o mai întâlnească, fiindcă femeile nu puteau lua parte, nici ca privitoare, la ceremonia templul lui Marduk.

La poarta cea mare toată lumea se opri. Chiar Pidur Libur rămase lângă stâlpul colţuros de-afară. Regele singur, îmbrăcat cu toate podoabele domneşti, pătrunse în curtea templului şi stătu acolo, umil, aşteptând în bătaia soarelui arzător. Peste câtva timp marele urigallu ieşi din sanctuar, despuie pe Samsu-Iluna de sceptrul greu, de mantia scumpă, de cercul înfăţişând mărirea, de arma şaruru, de mitra regală, şi le duse de la aşează pe

toate pe un scaun în faţa marelui Marduk. Apoi se întoarse la rege, îi trase o palmă peste obraz, îl călăuzi înaintea zeului, acolo îl mai trase de urechi şi-l puse în genunchi să se spovedească. Pe când Samsu-Iluna era la picioarele zeului zeilor, Gungunum descoperi sub poartă, mai departe, pe Armuri din Eridu. Se umplu de bucurie şi începu să se frământe cum s-ar putea apropia de dânsul să-l întrebe despre fecioara fermecătoare.

Regele apăru iar în curte cu marele urigallu care-i aducea insignele domniei. Pidur Libur, ca mare nubanda, îi ajută să se împodobească iarăşi. Urmă o clipă de tăcere adâncă. O îngrijorare cumplită stăpânea toate sufletele. Samsu-Iluna însuşi parcă era cuprins de spaimă. Marele urigallu, în tăcerea dureroasă, se apropia încet, cu paşi întinşi, cu privirea înflăcărată. Se auzeau limpede lipăirile picioarelor desculţe pe pardoseala curţii. Se opri în faţa regelui şi apoi brusc, îi trăsni o palmă zdravănă peste obrazul drept, încât răsună curtea. Ochii regelui fură năpădiţi de lacrimi. Pidur Libur se aruncă la picioarele lui, strigând fericit:

— Au curs lacrimi!

Parcă s-ar fi ridicat o povară de pe toate inimile. Lumea izbucni în urlete de bucurie. Mulţi se târau să sărute haina regelui. El însuşi râdea mândru, ştergându-şi lacrimile cu dosul palmei. Minunea se împlinise: dacă au curs lacrimi, înseamnă că anul va fi cu belşug şi războaiele vor fi biruitoare.

Gungunum, profitând de emoţia generală, se furişă lângă bătrânul Ahnuri şi, apucându-l de ciucurii hainei, îl întrebă:

— Işakku, spune-mi cum se numeşte fata ta?

Bătrânul îl măsură o clipă mirat şi, recunoscându-l, răspunse:

—- Tu eşti feciorul lui Pidur Libur?... Aha... Pe fata mea?... Îţi place?... O cheamă Hamma!

Gungunum se făcu roşu ca sângele proaspăt, nu mai

îndrăzni să întrebe altceva, ci alergă la tatăl său care se apropia de ieşire, în urma regelui. Ahnuri clătină din cap, se gândi că n-ar fi rău dacă feciorul marelui nubanda ar lua de soţie pe Hamma, şi râse mulţumit.

Seara, după asfinţitul soarelui, Gungunum merse iar cu tatăl său la Esagil, unde urma o ceremonie nouă. Lui însă puţin îi mai păsa de toate ceremoniile. Se gândea mereu la Hamma şi voia să mai intre în vorbă cu Ahnuri, să-l mai întrebe despre ea. Era sigur că acuma are să-l întâlnească. Marele urigallu legase, cu viţă de palmier, într-un snop, patruzeci de trestii. Snopul fu aşezat solemn într-un şanţ anume săpat în mijlocul curţii, şi apoi stropit din belşug cu miere, lapte şi ulei. Un taur alb fu adus pentru jertfă. Regele Samsu-Iluna îi împlânta, cu mâna lui, un cuţit drept în inimă. Pe urmă un preot kalu veni cu o trestie aprinsă, o dădu regelui, iar regele, cu mâna lui, dădu foc snopului. Alţi preoţi se repeziră îndată cu torţe şi le aprinseră la focul snopului sacru. Curtea se umplu de lumini roşiatice şi de umbre mari ce jucau pe pereţii dimprejur. Gungunum alerga acuma de ici-colo sa dibuiască pe Ahnuri din Eridu. Nu-l găsi. Întorcându-se acasă, târziu, întrebă pe tatăl său de ce n-a venit la serbarea aceasta guvernatorul oraşului Eridu.

— A trebuit să plece în oraşul său, îndată după spovedania regelui — zise Pidur Libur îngrijorat, parcă întrebarea i-ar fi răscolit o rană ascunsă. Trei soli, unul după altul, au venit cu veşti negre de la miazăzi. Iluma-Ilum, regele Ţării de la Mare, se mişcă şi ameninţă cu foc şi sânge graniţa noastră. De aceea stăpânul Samsu-Iluna a poruncit să meargă acasă îndată Ahnuri şi să pregătească apărarea hotarului.

Toate nădejdile lui Gungunum se sfărâmară. Plânse, în noaptea aceea, cu faţa înfundată în culcuş, să nu i se audă suspinele. Adormi sperând s-o mai vază barem în vis. În zadar. A doua zi se deşteptă abătut parcă şi-ar fi pierdut rostul vieţii. În loc să se ducă la serbările sfinte,

care continuau, ascultă pe Ululai şi merse la Emah în grădina iubirii. Trupurile de femei îl scârbiră însă. Dorea numai pe Hamma.

În ziua a şaptea, Pidur Libur îl luă să vadă îmbrăcarea lui Marduk în hainele de aur. Gungunum se plictisi cumplit chiar şi ziua următoare, când îi fu hărăzit să privească de aproape cum dă mâna Samsu-Iluna cu Marduk spre a-l conduce la Akiti. Nimica nu-l mai mulţumea.

Îndată după sărbătorile Akiti, Pidur Libur porunci lui Gungunum să se pregătească să meargă la Borsippa, la şcoala de scriitori. Nim-Utumu se îngrozi mai tare ca odinioară. Bărbatul însă o linişti repede: se va muta şi ea, cu Gungunum, la Borsippa. Avea el acolo, chiar lângă Ezida lui Nabu, o casă cumpărată de câţiva ani, cu două mine şi zece sticle de argint, pe care o păstra numai pentru solemnităţi religioase, să aibă unde să se odihnească. În casa aceea vor sta până ce Gungunum va isprăvi învăţătura în şcoala cea mare a vestitului magician Gimilu.

Pregătirile ţinură aproape două luni. În sfârşit se hotărî ziua plecării. Pidur Libur se retrase într-o odaie cu Gungunum. Era foarte înnourat.

— Eşti bărbat, Gungunum, şi trebuie să ştii toate! îi zise. Află dar că Iluma-Ilum, regele Ţării de la Mare, a năvălit cu oaste mare şi a luat cetatea noastră Eridu, a măcelărit oamenii, a pângărit templele. Bătrânul işakku Ahnuri a fost ucis în grele chinuri...

— Dar Hamma? întreba brusc Gungunum, tremurând de spaimă.

— Care Hamma? se mira Pidur Libur, neînţelegând despre cine vorbeşte.

— Fata lui Ahnuri, îngâna tânărul, ruşinat, stăpânindu-şi inima.

— Nu ştiu, făcu tatăl, puţin supărat că Gungunum întreabă asemenea mărunţişuri. Cine se gândeşte la o muiere, când se prăpădesc atâţia bărbaţi? O fi omorât-o

sau o fi luat-o sclavă vreun ostaş duşman. Acum însă noi trebuie să răzbunăm cutezanţa câinelui de la Mare. Înţeleptul oracol paazu a prorocit chiar azi biruinţe stăpânului nostru Samsu-Iluna. Deci războiul poate începe. Zeii noştri ne vor sprijini, marele Marduk e cu noi, iar Şamaş ne va îngădui să spălăm în sânge batjocura vrăjmaşului. Eu voi pleca în curând cu oastea, tu însă apucă-te cu suflet de învăţătură. Dacă ar fi să mor şi să mă scufund în ţara de unde nimeni nu se mai întoarce, tu să rămâi la învăţătură şi apoi să slujeşti pe regele nostru cu cinste şi bărbăţie!

Gungunum asculta cu ochii mari şi nu înţelegea nimic. În mintea lui pusese stăpânire singur gândul că Hamma s-a prăpădit. I se părea că s-a prăbuşit toată lumea.

4

În Borsippa fu urmărit multă vreme de amintirea fecioarei fermecătoare. Simţea mereu c-a cunoscut-o de când lumea, că a trăit cu ea în acelaşi adăpost, că soarta lui se leagă de soarta ei. Dacă s-a pierdut ea, de ce mai trăieşte el? Se întreba deseori şi totdeauna îi tresărea inima.

Încetul cu încetul viaţa de toate zilele îl cuprinse în mrejele ei, făcându-l să mai uite pe Hamma. Învăţătura îi obosea, mai ales la început când a trebuit să frământe lut, să facă tăbliţe şi stiluri de trestie pentru cei înaintaţi în cunoştinţe. Era o muncă de sclav care îl amărea. Apoi învăţătorii, preoţi bătrâni şi supărăcioşi, nu sufereau nici o lenevire şi pedepseau cu bătăi orice abatere. Dacă nu i-ar fi fost frică de mânia lui Pidur Libur, s-ar fi lăsat de meserie în prima lună, mai ales că maică-sa îl încuraja în dispreţuirea învăţăturii.

După trei luni însă, când trecu la semnele vorbirii, dragostea de lumină îi reveni şi se schimbă repede în adevărată patimă. Într-un singur an a învăţat toate slovele şi semnele simple, precum şi diferitele lor feluri de-a fi citite, în anul al doilea îşi însuşi grupurile de semne, formulele obişnuite şi legile împreunării cuvintelor, iar în al treilea formulele vechi şi rare, apoi toate socotelile. Între timp mai fu iniţiat şi în unele taine religioase, învăţând zeci de litanii pentru sacrificii la felurite ocazii, ba chiar şi descântece pentru bolile mai uşoare şi ceva din ştiinţa prezicerii.

Fiind ager la minte, fu îndrăgit de toţi învăţătorii. După al patrulea an, însuşi marele machu al şcoalei spuse lui Pidur Libur că Gungunum n-are ce să mai înveţe aici, iar când regina Barnamtara, femeia lui Samsu-Iluna, avu nevoie de un dupşaru mai iscusit, Gungunum fu ales şi trimis fără şovăire.

În Casa Femeii mai erau doi scriitori pentru trebuinţele obişnuite. Gungunum avea să orânduiască nişte tăbliţe vechi pe care regele Samsu-Iluna le adunase că pradă de prin oraşele sumeriene subjugate şi le dăruise doamnei Barnamtara.

Când văzu Gungunum odăi întregi pline de coşuri cu tăbliţe, îl îngrozi gândul că va trebui să citească toată biblioteca aceasta. Se apucă totuşi de lucru. Puse deoparte întâi tăbliţele cu cântece rituale, fără să le mai cerceteze, fiindcă la Borsippa mai ales cu ele fusese hrănit. Le cunoştea dintr-o aruncătură de ochi. În câteva zile le înşiră pe sfori, le pecetlui cu etichete de lut în formă de măsline găurite pe care însemna cuprinsul coşului. Zăbovi mai îndelung la tăbliţele cu diferite formule magice şi îndeosebi la cele tălmăcitoare de visuri. Ziua aproape nici nu se mai gândea, demult, la Hamma; noaptea însă îi apărea mereu în toate visurile îl chema, îl dojenea. Întrebase el şi la Borsippa pe un şailu, dar lămuririle nu-l mulţumiră. Încerca acuma să găsească în

tăbliţele de lut cheia tălmăcirii adevărate. După multe zile pierdute, renunţă. Erau numai formule generale, goale de înţeles.

Apoi dădu peste nişte coşuri cu tăbliţe care păstrau povestirile despre luptele dintre zei, despre facerea lumii şi a oamenilor, despre potopul cel mare, despre coborârea zeiţei Iştar în arallu, despre vitejiile lui Gilgameş... Povestirile acestea îi mângâiau inima. Citindule, parcă se ridică într-o lume nouă unde toate tainele se dezleagă. Din nenorocire, tocmai coşurile cu tăbliţe interesante aveau lipsuri mari. Unele tăbliţe erau sparte, din altele rămăseseră doar cioburi, iar multe nici nu se găseau. Aşa povestirile ieşeau trunchiate chiar în părţile mai ispititoare. Datoria lui era să le întregească, fiindcă regina Barnamtara, deşi nu ştia să citească, de altfel că şi Samsu-Iluna, ţinea negreşit să aibă o bibliotecă asemenea celei pe care o avea marea şcoală de scriitori de la Sippar.

În vreme ce Gungunum trăia în lumea legendelor, maică-sa Nim-Utumu stăruia să-l însoare. Pidur Libur găsea înţelepte gândurile femeii, mai ales că el era acuma veşnic la război şi nu se ştia ce soartă i-au hărăzit Marduk şi Inurta, viaţă sau moarte. De ani de zile Iluma-Ilum, regele Ţării de la Mare, nu se astâmpără. Se năpustea din ţara lui mlăştinoasă asupra oraşelor sumeriene, le jefuia, necinstea templele, omora oamenii. Samsu-Iluna alerga cu oastea să-l lovească, dar Iluma-Ilum nu-l aştepta, iar când primea lupta, biruia, căci îşi spălase armele în apele mării şi un kalamachu i-a proorocit izbânzi fără număr. Samsu-Iluna a făcut mare jurământ în faţa lui Marduk că nu se va odihni până ce nu va jupui de viu cu mâna lui pe Iluma-Ilum, dar deocamdată duşmanul cuprinsese oraşele Eridu, Ur, Kutalla, Uruk din care n-a mai putut fi alungat. Războiul, firește, urmează mai crâncen, dar sfârşitul cine să-l ghicească? De câte ori n-a văzut Pidur Libur moartea cu

ochii? Într-o zi fără noroc poate să-i rămâie oasele pe câmpuri. Barem să ştie pe Gun-gunum aşezat, înainte de a pleca iar la război. Numai în privinţa viitoarei nurori nu se puteau înţelege. Pidur Libur ochise pe Babilitum, fata lui Bel-Ilâni, pe când Nim-Uturrm ţinea morţiş la Nubta, fata văduvei Gaga, frumoasă, bogată şi de neam mare. În cele din urmă lăsară să hotărască Gungunum. Auzind propunerea părinţilor, Gungunum se zăpăci. Nici nu se gândise până acuma la însurătoare. Le ceru voie să cumpănească, să caute a le cunoaşte, îi apăru în inimă chipul fecioarei Hamma, ca o mustrare.

În aceeaşi noapte apoi o văzu mai bine în vis: îi poruncea hotărât să n-o părăsească, să aibă răbdare. În visuri el credea mai mult chiar decât în puterea zeilor, socotind că visurile sunt porunci divine misterioase pe care mintea omenească slabă nu le poate înţelege îndeajuns. Acuma nici tălmăcire nu-i trebuia. Simţea că, subt chipul fecioarei, i s-a arătat însăşi zeiţa Iştar, binefăcătoarea.

Ululai îl însoţea mereu în palatul reginei, îi dădea ajutor mutind de ici-colo coşurile, ştergând de praf tăbliţele. Visul lui era să fie măcar o lună stăpân peste Casa Femeilor regale sau mare preot al zeiţei Iştar în mijlocul curtezanelor sacre. A doua zi, mergând la slujbă Gungunum îi spuse că are de gând să se însoare. Ululai râse:

— Stăpâne, femeia e duhul rău când o aduci cu tăbliţa în casă! Ori multe, ori nici una, căci una singură e pacoste!

Gungunum zâmbi, dar nu mai vorbi. Iubirea lui tăinuită îl durea.

Regina Barnamtara, iubitoare a povestirilor din bătrâni, aflând din gura lui Gungunum despre lipsurile bibliotecii, porunci să găsească, oriunde ar fi, tăbliţe întregi şi să le ia pentru dânsa ori barem să le copieze. Gungunum se sfătui cu ceilalţi doi scriitori ai casei reginei. Nu putu afla

nimic, ei neînţelegând nici despre ce e vorba. Erau nişte bieţi slujbaşi buni numai pentru corespondenţa obişnuită. Întrebă apoi pe marele dupşaru al regelui, care avea faima unui mare învăţat şi cunoscător al tainelor magiei. Nu ştia nimic. Atunci luă pe rând templele, să descoasă pe scriitorii tainelor. În Emah, în sfârşit, găsi un dupşaru bătrân, anume Lulana, care cunoştea povestirile. Le citise odinioară în biblioteca zeului Enlil, la Nippur, oraşul sfânt. Adaogă că acolo s-ar mai afla multe tăbliţe necunoscute, vechi din moşi-strămoşi, pe care nimeni nu le mai sloveneşte, fiindcă scrisul e foarte încurcat cu semne sfinte neînţelese acuma.

Bucuros de cele auzite, Gungunum se abătu în templul zeiţei care, spre deosebire de toate celelalte, era alb pe dinăuntru ca fruntea munţilor înzăpeziţi, având doar pe sus, lângă tavan, un brâu simplu de aur. Se apropie de altar cu mierea şi uleiul ce le cumpărase de la diaconii negustori, să facă o iertfa de mulţumire. În vreme ce, cu faţa la pământ, murmura obişnuitele cuvinte sfinte, simţi deodată un glas limpede în inimă:

„Du-te cu oastea să găseşti pe Hamma!”

Se sculă plin de mirare. Prinprejur nu mai era nimeni, însăşi zeiţa Iştar, ocrotitoarea iubirii, i-a suflat dar porunca de plecare, fiindcă unirea lor e dorită de sfatul zeilor puternici.

Şovăirea dispăru din sufletul lui Gungunum. În aceeaşi seară dădu de ştire tatălui său ca zeiţa Iştar i-a poruncit să plece la război. Pidur Libur, războinic pătimaş, tresări de mândrie auzind rugămintea lui. Îi plăcea că Gungunum, ca şi dânsul odinioară, râvneşte gloria luptei cu duşmanul, cea mai frumoasă pentru un adevărat bărbat. Nim-Utumu însă se împotrivi din răsputeri şi se boci amarnic că odorul ei se va prăpădi.

A doua zi Gungunum se duse întâi la regina Barnamtara şi îi spuse ce a auzit de la bătrânul dupşaru Lulana. Pe urmă se înfăţişă cu tatăl său înaintea regelui, îi

sărutară împreună picioarele şi Pidur Libur îl rugă să îngăduie odraslei sale să lupte împotriva vrăjmaşului. Samsu-Iluna privi lung pe Gungunum, parcă l-ar fi cântărit dacă e bun de ostaş, apoi zise:

— Tu să mergi la Nippur, să scrii tăbliţele pentru Casa Femeii mele Barnamtara! Aşa e dorinţa ei şi porunca mea!

Îi sărutară iar picioarele, fără a mai crâcni.

Regele însă bătu din palme să se aducă o tăbliţă de corespondenţă şi puse chiar pe Gungunum să scrie guvernatorului din Nippur:

„Porunca regelui Samsu-Iluna către marele işakku Uş, fiul lui Aplî, din Nippur, oraşul sfânt. Eu sunt sănătos. Inima ta fie fericită. În ziua când citeşti tăbliţa aceasta a mea, să primeşti bine pe Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, trimisul meu. Îndată să aduni pe toţi scriitorii templului Enlil, să-i arate toate tăbliţele bătrâne, cele despre viteazul Gilgameş, cele despre facerea lumii, cele despre coborârea zeiţei Işţar şi toate tăbliţele de mare preţ ce le aveţi. Caută-le şi arată-le lui Gungunum şi porunceşte scriitorilor să asculte poruncile lui, să scrie ce porunceşte el, să nu greşească. Aşa să faci!”

Scriind, Gungunum înghiţea noduri amare şi stilul de trestie îi tremura în mina încât semnele se strâmbau ciudat pe lutul moale. I se părea că îşi scrie osânda la moarte. Două lacrimi i se rostogoliră pe obraji. Regele Samsu-Iluna le văzu şi întrebă:

— De ce plângi?

— De bucurie, stăpâne, îngâna Gungunum.

— Atunci du-te cu inima veselă! sfârşi regele.

5

Chiar a doua zi, după ce făcu jertfa cuvenită zeului Nabu şi zeiţei Iştar, Gungunum porni pe Calea Sacră, însoţit de Ululai, care ducea un coş cu haine şi merinde. La Buranun îi aştepta, gata de plecare, barca regală cu douăzeci şi patru de vâslaşi, încărcată cu daruri mari pentru templele din Suruppak.

Până la Nippur, pe apă, era cale de cincisprezece leghe akkadiene. Merseră toată ziua, cu pânza înfăşurată, căci vântul suflă de la *miazăzi.* Lopeţile vâslaşilor băteau neîncetat valurile tulburi ale râului sfânt. Seara poposiră la Dilbat. Dădură jertfe bogate zeului Gibil, cel ce păzeşte apele curgătoare împreună cu soţia sa Nina, fiica lui Ea, de asemenea şi zeului Adad, stăpânul văzduhului, implorându-le un vânt prielnic. Jertfele fură primite cu bunăvoinţă şi Adad le trimise dimineaţa următoare vintul răcoritor care, umflând puternic pânza triunghiulară a bărcii, îi duse până seara la Nippur, încât nici nu mai opriseră la Kiş, cum era obiceiul.

Marele işakku Uş al oraşului sfânt Nippur sărută de şapte ori tăbliţa cu pecetea de lut a regelui, puse pe *scriitorul* său să o citească, o sărută iar şi porunci îndată să împlinească întocmai dorinţa stăpânului Samsu-Iluna. Pe Gungunum, atât ca trimis al regelui cât şi ca vlăstar al marelui nubanda Pidur Libur, îl găzdui chiar în casele sale. Trei zile însă veni poruncă nouă de la Samsu-Iluna: oştirea oraşului Nippur să se adune degrabă şi să pornească împotriva lui Iluma-Ilum.

Gungunum fu îndrumat de marele dupşaru al templului Enlil, mare cunoscător al tuturor tăbliţelor. Acesta îi arătă şapte coşuri cu tăbliţe vechi pe care erau însemnate cele douăsprezece cântece despre faptele măreţe săvârşite de către viteazul Gilgameş, rege din Uruk, împreună cu tovarăşul său Enkiclu, chiar şi călătoria lui în lumea

cealaltă, precum şi povestea cu iarba tinereţii veşnice. În alte cinci coşuri se găseau tăbliţele cu facerea lumii şi a oamenilor prin bunătatea şi înţelepciunea marelui zeu Enlil care locuieşte în oraşul sfânt Nippur.

Se apucă de lucru, dar cu inima îndoită. Mai avusese nădejde, venind aci, că va sfârşi repede şi se va putea întoarce înainte de izbucnirea războiului, încât aşa să împlinească şi porunca zeiţei Iştar, cea scumpă sufletului său. Acuma vedea că şi nădejdea aceasta l-a înşelat. De altfel şi copierea tăbliţelor mergea greu. Trebuia să ceară mereu marelui dupşaru să-i tălmăcească semne şi cuvinte bătrâne neînţelese. Erau lucruri scrise cu aproape o mie de ani înainte.

După ce plecă marele işakku Uş cu oastea, Gungunum se simţi cuprins de o tristeţe din ce în ce mai apăsătoare. Avea visuri stranii, foarte întortocheate, care-l chinuiau noaptea şi pe care le uită de cum deschidea ochii, parcă o fiinţă nevăzută i le-ar fi şters din minte.

Pe urmă îi pieri pofta de mâncare. Smochinele, rodiile, curmalele îi erau deopotrivă de nesuferite. Peştii cei mai buni, prăjiţi în uleiuri fine, mâncarea lui favorită, acuma îl scârbeau.

Căzu la pat. Un aşipu, cel mai înţelept, îi făcu toate descântecele şi mai ales cele împotriva duhurilor limnuti. Gungunum gemea şi în somn vedea mereu pe Hamma, deseori de mâna cu stăpâna Iştar care i-o arăta şi-l dojenea că nu i-a ascultat îndemnul să plece la război, chiar peste voia regelui, căci regele însuşi nu e decât servitorul ei. În sfârşit mărturisi neobositului aşipu ce i-a poruncit odinioară Iştar. Atunci preotul îi recită un descântec deosebit şi jertfi o vacă albă zeiţei ca să-l ierte. Peste zece zile, după trei luni de bolire, Gungunum se sculă. Era însă ca o umbră.

Ululai, care îl slujea ca un câine, îi spuse într-o zi prin oraş umblă vestea că regele Ţării de la Mare ar fi zdrobit oştirile akkadiene şi că regele Samsu-Iluna de-abia a

scăpat prin fugă.

— Poate că totuşi zeii m-au ocrotit, se gândi Gungunum. M-au scăpat de la moarte.

Peste câteva zile un sclav de-al casei reginei aduse o scrisoare pentru Gungunum. Nu era nici în plic de pânză, nici sigilată, ci o tăbliţă simplă, scrisă în mare grabă. O citi cu spaimă: „Lui Gungunum, fiul lui Pidur Libur, spune: Aşa vorbeşte Nim-Utumu, femeia marelui nubanda Pidur Libur, către Gungunum, copilul ei. Află că Pidur Libur, tatăl tău care te-a zămislit, în război a pierit. Regele Ţării de la Mare cu mâna lui a ucis pe Pidur Libur, în luptă. Sclavul lui a adus vestea. Pleacă degrabă înapoi la Babilu. Trebuie bărbat în casă. Pământurile nu se muncesc bine, sclavii sunt leneşi dacă nu e stăpân. Grăbeşte-te. Nu mai zăbovi”.

Gungunum răspunse, prin acelaşi sclav, că se va întoarce negreşit îndată ce va isprăvi lucrul, căci nu poate pleca cu mâna goală să supere pe regina Barnamtara. Făcu apoi cuvenitele jertfe pentru tatăl său din arallu, gândindu-se iarăşi:

— Zeii m-au ferit, altfel aş fi acum şi eu în locul de unde nimeni nu se mai întoarce.

Deşi slăbit, începu să lucreze de zor. Cu ajutorul marelui dupşaru, credea că într-o lună va avea copiate tăbliţele trebuincioase.

În oraş însă zvonurile cele mai crâncene se întreceau. Soseau fugari care aduceau groaza. Şapte mii de ostaşi akkadieni au pierit în lupta cea mare, împreună cu Pidur Libur, iar alte mii au căzut în prinsoarea duşmanului. Regele Samsu-Iluna a fugit cu rămăşiţele oştirii pe dincolo de râu şi vine spre Babilu, dar că oastea vrăjmaşă se apropie pe dincoace de Buranun, dând foc oraşelor şi măcelărind locuitorii, vrând să taie calea akkadienilor ca să prindă de viu pe Samsu-Iluna.

Peste şapte zile sosi în oraş marele işakku Uş cu două mii de oşteni prăpădiţi, dinspre Isin, de peste râu, să

oprească înaintarea lui Iluma-Ilum. Cetăţenii fură înarmaţi grabnic, iar scalvii fură puşi să întărească zidurile şi porţile cetăţii ca să poată ţinea piept oastei duşmane. Zidurile însă nu erau mai late de şapte coţi şi nici destul de înalte să înfrunte un asalt puternic.

Apoi uraganul veni. Ostile lui Iluma-Ilum împresurară cetatea din două părţi, dădură foc semănăturilor şi tuturor caselor de pe câmp. Fiindcă Uş nu deschise îndată porţile şi nu alergă, împreună cu fruntaşii oraşului, să îmbrăţişeze picioarele regelui duşman, porni bătălia. În zece zile o poartă fu siluită. Duşmanul răzbi în cetate. Lupta fu mai cumplită pe uliţele strâmte, care se umplură de cadavre. Ostaşii ucideau fără cruţare bărbaţi, femei, copii. Până seara oraşul fu îngenunchiat. Marele işakku căzu viu în mâinile vrăjmaşului.

Iluma-Ilum puse stăpânire pe palatul marelui işakku Uş. În grădina palatului se ţinu ospăţul de biruinţă. Începu seara şi nu se isprăvi până în zori. Platani bătrâni aprinşi luminau poiana în care regele Ţarii de la Mare, cu fruntaşii oastei sale îşi întinseră mesele. La dreapta şi la stânga regelui şedeau goale şi îngrozite, cele două fete-fecioare ale marelui işakku Uş. Fete de-ale fruntaşilor din Nippur, de asemenea despuiate, slujeau pe biruitorii care beau din vase grele de argint. În faţa mesei regale fură aduşi, cu mare alai, peste o mie fie prizonieri, cu lanţuri de gât, cu coatele strânse pe spinare, cei mai mulţi sângerând încă din răni proaspete. Între ei se afla şi marele işakku, încătuşat ca şi ceilalţi, având în locul ochiului stâng o pată de sânge ce se scurgea pe obraz şi în barba jumulită, iar în moalele capului altă pată de sânge închegat din care se burzuluiau smocuri de păr încâlcit. Ceva mai târziu un convoi nou de prinşi: slujitorii templelor în cap cu marele preot al zeului Enlil. Gungunum era în mijlocul lor. Templele şi odoarele fuseseră cruţate, fiindcă lui Enlil se închina şi Iluma-Ilum. Grupul preoţilor fu rânduit mai departe, să privească şi să

se umple de spaimă.

Băutorii zvârleau cupele goale în grămada de prizonieri răniţi. Cei izbiţi horcăiau prelung de durere, spre veselia mesenilor care, din ce în ce mai ameţiţi de vinurile tari, râdeau în hohote sfidătoare şi-şi frecau bărbile negre muiate de bale. De altfel, pentru a spori mulţumirea chefuitorilor, ostaşii alergau mereu de ici-colo printre prizonieri, lovindu-i cu bice sau sfîrticîndu-le carnea cu săbii scurte strâmbe ca nişte secere.

Înspre miezul nopţii, regele Iluma-Ilum şopti ceva unui dregător care stătea necontenit la spatele său, cu braţele încrucişate, aşteptând porunci. Dregătorul dispăru o clipă şi reveni aducând o canapea akkadiană, aşternută cu perne şi covoare scumpe, pe care o aşeză puţin mai la o parte, mai ferit de lumina torţelor. Atunci Iluma-Ilum se sculă de la masă. Pe faţa-i bărboasă, bronzată, lucea un surâs ciudat. Făcu semn cu degetul unei fete-fecioare de-a marelui işakku. Fata înţelese şi se întinse umilita pe canapea. Iluma-Ilum se repezi asupra ei. Toată lumea se închină cu respect în faţa spectacolului, iar ţipetele fecioarei umplură de bucurie toate inimile supuse.

De-abia sculat de lângă faţa aproape leşinată, Iluma-Ilum se îndreptă spre marele işakku Uş, tatăl ei, şi cu o apăsare de deget meşteşugită îi smulse din orbită şi ochiul drept, aruncându-l cu mândrie în obrazul altui prizonier. Marele işakku se prăbuşi cu un răcnet sfâşietor care stârni nespusă plăcere tuturor fruntaşilor de la mese. Regele se aşeză iar la petrecere. Apoi, când vinurile îi aţiţară pofta, porunci celeilalte fecioare să se lungească pe canapeaua din umbră.

În zori începu uciderea prizonierilor în faţa învingătorilor sătui de vinuri, dar însetaţi mereu de sânge. Marele işakku fu jupuit de viu, iar pielea lui fu dusă îndată să fie bătută în cuie pe poarta palatului. La fel fură chinuiţi încă doisprezece fruntaşi din Nippur. În sfârşit o ceată de şasezeci de ostaşi porni să înjunghie pe ceilalţi

prizonieri. Corpurile fură târâte de sclavi afară din oraş, să slujească de ospăţ câinilor pribegi şi corbilor. Capetele însă fură aşezate în grămezi dinaintea mesei regale.

Când răsări soarele, Iluma-Ilum, istovit de plăceri şi de beţie, se retrase în palat, să se odihnească, poruncind ca grupul de preoţi încătuşaţi să fie închis deocamdată în templul zeului Inurta.

A doua zi regele Ţării de la Mare pe arătă mai milostiv. Pe cele două fete ale lui Uş le trimise la Eridu, pentru Casa Femeilor sale. Prizonierilor care nu fuseseră omorâţi le îngădui să-i sărute picioarele, dăruindu-le viaţa, dar lăsându-i în lanţuri. Toţi preoţii fură scoşi din fiare, afară de Gungunum care era babiluian. Fiind dupşaru, i se ceru, pentru răscumpărare, până într-o lună, să plătească cinci mine de argint; altfel avea să fie ucis împreună cu alţi câţiva oameni din Babilu, surprinşi în Nippur de către oştirea duşmană.

Gungunum se simţea nespus de fericit că se află încă în viaţa chiar aşa încătuşat. Nădejdea întoarcerii acasă îi stăpânea inima. Era sigur că va fi răscumpărat. Fie regele Samsu-Iluna, fie regina Barnamtara, fie maică-sa Nim-Utumu vor trimite cele cinci mine de argint, numai să le poată da de ştire. Ceru voie să trimită la Babilu pe Ululai, care scăpase din vălmăşeală doar cu o bătaie zdravănă. Scrise o tăbliţa frumoasă şi jalnică chiar regelui Samsu-Iluna:

„Stăpânului meu glorios în strălucire, vlăstarul cerului, lumina regilor mândră că soarele, călăuzitorul domnilor puternici şi spăimântători, hrana poporului, masa fruntaşilor, eroul neamului, cărui Anu, Enlil, Ea şi Marduk i-au dăruit neistovite bogăţii de milă şi dreptate, Stăpânului meu spune: Aşa vorbeşte Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, pulbere umilă şi slujitorul care te iubeşte. Află, stăpâne luminos, că regele Ţării de la Mare m-a prins viu în Nippur. În lanţuri m-a pus regele Ţării de la Mare. Dacă aduce sclavul tău Ululai

cinci mine de argint, viaţă îţi dăruiesc. Dacă nu aduce nimic Ululai, peste o lună să mori ca un câine. Aşa zice regele Ţării de la Mare. Trimite, stăpâne, cinci mine de argint pentru viaţa mea, căci n-am venit la Nippur de bunăvoie. Mi-ai poruncit tu să viu negreşit. Povestirile bătrâne să le scrii pe tăbliţe în Nippur. Aşa mi-ai poruncit. Acuma m-a prins regele Ţării de la Mare. Să nu se întoarcă Ululai cu mâinile goale. Dacă vine cu mâinile goale, câinii şi corbii mă mănâncă. Nu mă lăsa să mor în casa ticăloşiei. Trimite argint să-mi răscumpere viaţa, stăpâne”.

Cu tăbliţa sigilată, Ululai plecă îndată, pe jos, pe marginea râului sfânt Buranun, pe cărarea bătătorită de robi ce trăgeau la deal bărcile. Gungunum rămase liniştit, îşi zicea plin de încredere:

— Nabu a fost milostiv şi mi-a cruţat viaţa.

6

Prizonierii, câteva sute, fură aruncaţi în curtea porcilor din fundul grădinii oraşului. Spatele temniţei se răzima de zidul cetăţii lângă care se ticluise un coperiş de trestie pentru adăpostirea râmătorilor în vreme de ploaie şi furtună. Curtea întreagă de altfel era mică, de-abia vreo zece sari, fiindcă nu se aduceau niciodată de la moşii decât vitele trebuincioase pentru şapte zile. Nu se rânise însă niciodată, aşa că gunoiul şi duhoarea stăpâneau aici înăbuşitor.

Un pâlc de treizeci de ostaşi păzeau, pe dinafară, poarta temniţei. Numai câte doi supravegheau pe dinăuntru numai ziua şi numai câte un ceas, pe prizonierii legaţi, doi câte doi cu lanţuri de gât. În zilele dintâi grupul de pază se schimba, pe urmă aceiaşi paznici fură uitaţi

parcă acolo. Hrana celor închişi venea din mila oamenilor: curmale, ceapă, pâine, usturoi, castraveţi, chiar smochine şi uneori peşte sărat. Din ce era mai bun se ospătau paznicii, iar rămăşiţele se azvârleau înlăuntru ca să se bată pe ele prizonierii ca nişte câini flămânzi, spre veselia tuturor străjerilor.

Gungunum avea tovarăş de lanţ pe un muşkinu bogat din Babilu care venise la Nippur numai pentru negoţ şi căzuse aşa în vâltoarea războiului. Era gras şi cu o rană de lance în coastă. I-o făcuse ostaşul care l-a prins, numai din plăcerea de-a schingiui, căci el se trântise pe pântece umil şi supus, fără gând de vreo împotrivire, ca omul ce n-a pus niciodată mâna pe armă. Negustorul gemea toată ziua şi nu voia să se urnească de subt adăpostul de trestie unde era ferit barem de soarele ce frigea cumplit. Îi era frică tare că va fi ucis în cele din urmă şi se plângea lui Gungunum că ar fi mai bucuros să stea o viaţă întreagă în curtea porcilor, decât să moară, să ajungă pradă duhurilor rele din arallu şi să se hrănească numai cu noroi şi ţărână. Gungunum îl îmbărbăta, încrederea lui sporea cu cât se înmulţeau suferinţele. Inima lui îi spunea că trebuie să trăiască.

Într-o zi veni marele dupşaru să vază pe Gungunum, aducându-i mângâiere şi merinde, îl îndrăgise cât lucrase în templu şi voia să-i fie acuma folositor în nenorocire. De la dânsul află Gungunum că regele Iluma-Ilum a plecat cu oaste spre Kiş, după ce a pus peste Nippur un nou işakku. Totuşi marele dupşaru credea că războiul are să înceteze curând, căci şi Iluma-Ilum a avut pierderi grele. Poate că nici cetatea Kiş n-o va mai putea cuprinde, având ziduri groase, înalte şi bine apărate.

De-aci înainte paznicii fură mai blânzi cu Gungunum. Nu-l mai loveau, ca pe ceilalţi, ba stăteau şi de vorbă cu dânsul socotindu-l un mare machu care ar putea ajunge chiar sangu, dacă ar avea zile de trăit. Atunci Gungunum vru să întrebe despre Hamma. Minţi că marele işakku

Ahnuri din Eridu a fost văr cu maică-sa, de aceea ar fi bucuros să afle ceva despre soarta lui şi a familiei, cu toate că au trecut peste zece ani. Căpetenia paznicilor, mai bătrân, voinic şi înalt, cu o falcă purtând urmele unei răni mai vechi, luptase în toate războaiele regelui Iluma-Ilum. Îi chema Ahuşunu, vorbea gros şi se lăuda bucuros cu vitejiile lui.

— Eridu? făcu dânsul cu mare mândrie. Am fost acolo! Acum zece ani!... Eu am urcat cel dintâi pe zidul cetăţii... Am ucis cu mâna mea trei sute de duşmani!... Mult sânge a fost la Eridu, şi multă pradă!... Tot am omorât şi am aprins... Templul zeului Ningirsu eu l-am aprins!

Paznicii şi prizonierii făcură cerc, ascultându-l cu admiraţie. Inima fruntaşului se umfla de mulţumire.

— Rana asta, de la Eridu! strigă apoi mânios, parcă i-ar fi reamintit o durere crâncenă. Dar am răzbunat-o!... Toţi morţii duşmani i-am împrăştiat pe câmp să-i mănânce şacalii şi păsările...

Gungunum rosti numele lui Ahnuri.

— Câine turbat a fost Ahnuri din Eridu! răcni Ahuşunu. Iluma-Ilum l-a prins viu şi pe dată i-a tăiat amândouă braţele din coate!... Pe urmă l-a jupuit şi l-a chinuit şapte zile!

Atunci Gungunum întrebă iar, cu glas tremurător:

— Ahnuri avea o fată, Hamma?...

Faţa ostaşului se descreţi deodată.

— Ce fată! zise apoi, lingându-şi buzele. Regele Iluma-Hum a culcat-o degrabă în pat şi i-a luat fecioria. Dar n-a ucis-o nici după ce şi-a săturat pofta. I-a plăcut trupul ei şi a pus-o în Casa Femeilor sale...

— Mai trăieşte? făcu Gungunum cu ochi ieşiţi din orbite.

— Trebuie să trăiască, răspunse Ahuşunu. În Casa femeilor lui Iluma-Ilum sunt fete multe, ca nisipul mării, frumoase, cu sclave să le slujească şi cu mâncare bună... el iubeşte femeile, nu le omoară.

Gungunum aflase destul, în sufletul lui cântau mereu

numai două cuvinte:

— Hamma trăieşte!

Cuvintele acestea îi răsturnară deodată toate gândurile. Ce să mai caute el în Babilu, când Hamma nu e acolo? Ce preţ ar mai putea avea viaţa lui trăită despărţit de ea ? Mai bine să fie sclav la picioarele ei, decât chiar rege departe de ea. Subt coperişul de trestie, în murdăria duhnitoare, în vreme ce tovarăşul său de lanţ se vaită, el visa cu ochii deschişi. Se vedea iar la serbarea Akiti de odinioară pe cheiul canalului Arahtu, aşteptând barca divină, între femei, la câţiva paşi, umărul ei rotund, şoldul ei plin, apoi ochii ei cu privirea caldă în care îşi descoperea însuşi sufletul lui ca într-o oglindă fermecată...

Îi părea rău că a mai trimis pe Ululai după preţul răscumpărării din robie. Îi era frică să nu se întoarcă prea curând sclavul cu argintul, înainte de a fi descoperit un mijloc pentru a ajunge la curtea regelui Iluma-Ilum. Atâta râvnea acuma: să ajungă acolo. Orişicum, numai să se apropie de pământul binecuvântat pe care păşesc picioarele ei. Era sigur că, ajuns acolo, va întâlni pe Hamma, precum i-a făgăduit zeiţa Iştar, ocrotitoarea iubirii lor.

Când veni iar marele dupşaru să-l cerceteze, Gungunum îl rugă fierbinte să-i mijlocească favoarea de-a putea merge la curtea regelui Ţării de la Mare. Bătrânul scriitor se miră şi crezu că suferinţele i-au turburat mintea. Gungunum stărui. Spuse că ştie, încă de pe când era în şcoala de la Borsippa, despre o bibliotecă bogată a lui Iluma-Ilum, unde s-ar găsi tăbliţe cuprinzând învăţăturile cele mai tainice. Ar vrea să petreacă în biblioteca aceea un răstimp, fie şi ca sclav, numai să poată citi tăbliţele sfinte. Marele dupşaru se înduioşă. Atâta dragoste de învăţătură nu mai pomenise, îi făgădui să vorbească negreşit marelui preot al lui Enlil.

Gungunum rămase fericit. Dacă marele preot va ruga

pe Iluma-Ilum, dorinţa lui va fi împlinită. Cum crezuse până acum câteva zile în scăparea de robie, aşa spera azi în revederea fecioarei de la Akiti. Încă nu umblase prin lume. Despre Ţara de la Mare ştia doar atâta că e departe, fără canaluri, cu multe mlaştini şi sălbătăcimi. Nu-l înfricoşa nimic. Unde e Hamma, trebuie să fie bine. O visă iar, mereu. Iar când se deştepta, în gemetele tovarăşului de lanţ ori în răcnetele paznicilor, surâdea: toate acestea vor fi curând răscumpărate prin fericirea cea mare.

Avu, peste trei zile, o veste bună : marele preot a vorbit deocamdată cu noul işakku care a făgăduit să tălmăcească regelui rugămintea lui Gungunum. De altfel Iluma-Ilum are să sosească la Nippur foarte curând. A curmat războiul şi se întoarce cu oştirea, dând foc semănăturilor şi satelor, nestânjenit de duşman.

7

Ululai sosi. Aducea argintul. Cinci mine, măsurat din belşug în casa reginei Barnamtara. Povesti că Nim-Utumu e desperată, şi-a smuls părul, şi-a zgâriat pielea şi nu va conteni cu plânsul până ce nu va vedea pe Gungunum în Babilu. Îi spuse că a fost cu argintul la marele işakku, care l-a cântărit, i-a dat şi tăbliţă-chitanţă de primire. El însă nu poate scoate din robie pe Gungunum, căci Iluma-Ilum singur hotărăşte. Dar Gungunum să aibă răbdare. Scăparea e aproape. I-a adus şi merinde, dar mai bine de jumătate i-au mâncat-o paznicii.

Gungunum fu cuprins de îndoieli. De ce a mai primit marele işakku argintul, dacă are de gând să vorbească cu regele? Dojeni pe Ululai că s-a dus la işakku, dar nu-i spuse nimic despre planul său, de teamă să nu-i pună

vreo piedecă. Ululai vru să rămâie să-l slujească. Paznicii îl goniră. Venea totuşi de multe ori pe zi să-i aducă ştiri despre apropierea regelui Iluma-Ilum. În sfârşit, într-o dimineaţă sosi strălucitor de bucurie:

— Peste trei ceasuri Iluma-Ilum e în oraş. Se vede de pe coperişele caselor cum se apropie pe carul de argint tras de trei armăsari. Toată lumea e pe zidurile cetăţii. Stăpâne, a venit scăparea ta! Oamenii şoptesc că Iluma-Ilum e mânios, dar eu am adus argintul! N-ai grije, stăpâne, s-a isprăvit robia ta. Am jertfit o vacă zeului Nabu, pentru tine, cum mi-a poruncit maică-ta Nim-Utumu.

Nerăbdarea se încuiba în inima lui Gungunum. Tovarăşul său de lanţ începu să plângă, sigur că i-a sosit ceasul morţii. Gungunum îl compătimea şi nu-l înţelegea. Din sufletul lui parcă s-ar fi stins cu totul frica de moarte. Groaza lui era că va fi izgonit din robie şi că astfel va pierde pe Hamma pentru totdeauna.

Trecură ceasurile înăbuşitor de grele. Apoi se auziră chiotele de bucurie ale norodului. Apoi se făcu tăcere şi iar trecură ceasuri, mai apăsătoare. Gungunum ardea. Simţea limpede că acuma, în ceasurile acestea, se hotărăşte soarta lui şi îi tremura inima.

Şi deodată se deschise cu zgomot mare poarta închisorii. Gungunum respiră de parc-ar fi scăpat dintr-o încleştare chinuitoare. Ostaşi mulţi intrară şi legară la spate, cu lanţuri, coatele prizonierilor. Gungunum iar se ului: „Dacă s-a sfârşit robia, de ce-mi leagă braţele la spate?” Cu lovituri de bice şi suliţe, fură scoşi afară. Cotiră prin câteva uliţe până ce ajunseră la templul zeului Enlil. În curtea principală, regele Iluma-Ilum, pe tron de argint, era înconjurat de târtanii săi, de ostaşi şi mulţime mare de akkadieni. Gungunum parcă se dumeri: „înainte de a ne da drumul, regele vrea să se bucure văzând cum vom fi însemnaţi cu fierul roşu al robiei!”

Sosiră înaintea regelui Iluma-Ilum îngrămădiţi, murdari

şi duhnind greu ca porcii. Gungunum apucă să vadă faţa regelui, întunecată şi cu ochii însetaţi de sânge.

„Acuma ne ucide!” îi trecu prin gând ca o lumină orbitoare.

Un răcnet îi făcu pe toţi să se prăvale cu faţa la pământ. Şi numaidecât Gungunum auzi, de-aproape, o lovitură scurtă ca şi când se înfige între oase arma strâmba care ucide mai repede. Lovitura fu urmată de un ţipăt înfundat şi apoi de un horcăit. Aceeaşi lovitură se auzi apoi din nou, însă însoţită de alt ţipăt mai puternic.

Acuma Gungunum, stând ghemuit cu obrazul la pământ, pricepu tot parcă i-ar fi spus cineva la ureche ce s-a întâmplat. Iluma-Ilum vrea să răzbune neputinţa de-a lua cetatea Kiş, ca să împace pe zeii lui nesăturaţi de sânge. De aceea a adus pe prizonierii din Babilu în curtea templului. Sângele lor trebuie să curgă pe lespezile din casa zeului. Îl rodea să ridice puţin capul, să vadă ce se petrece, dar nu îndrăznea de frică să nu-l lovească vreun paznic. Tovarăşul său de lanţ oftă şi plângea. Alţii gemeau din ce în ce mai îngroziţii aşteptându-şi rândul. Şi lovitura săbiei strâmbe ca secera cădea mereu, în răstimpuri egale, cu acelaşi zgomot ciudat scârţiitor, urmată de ţipete deosebite.

Apoi se simţi o mişcare, ca şi când o serbare solemnă e tulburată de o întâmplare supărătoare. Glasuri indignate se ridicară, printre care însă răzbătea o plângere desperată:

— Argintul... plătit... Gungunum... răscumpărare...

Era Ululai care izbutise să se strecoare până la picioarele regelui Iluma-Ilum, întinzând tăbliţa-chitanţă ca o protestare. Ostaşii se repeziră asupra lui. Câteva suliţe îl străpunseră deodată. Gungunum ridică puţin ochii şi, printre picioarele păroase ale ostaşilor, zări trupul lui Ululai zvârcolindu-se, fără a fi scăpat din mina tăbliţa doveditoare că a plătit argintul de răscumpărare.

Apoi iar se făcu linişte şi iar porniră loviturile armei

strâmbe.

Deodată tovarăşul de lanţ ţipa şi Gungunum simţi pe obrazul drept stropi fierbinţi. Înainte de a-şi putea da seama, o mână puternică îl apucă de umărul stâng ridicându-l puţin. Gungunum zări ca o fulgerare lama săbiei strâmbe de pe care picura sânge. O izbitură ascuţită în coşul pieptului şi apoi o sfâşiere parcă i-ar fi smuls inima. Aceeaşi mină îl îmbrânci la o parte, întorcându-l cu faţa în sus. O sandală umedă de sânge îl călca pe obraz. Mai simţi apăsarea sandalei grele turtindu-i nasul. Apoi gura i se umplu de ceva cald. Apoi se făcu întunerec şi gândurile se risipiră că aburii în vânt...

*

Sufletul rătăci un răstimp parcă şi-ar fi încercat zborul spre o lume nouă. Conştiinţa pură se reînchega pe cât rămâneau mai departe urmele vieţii materiale. Încet-încet sufletul îşi redobândi limpezimea. Mişcarea se intensifica mereu, prin planuri tot mai luminoase. Spaţiul însuşi se rotunjea în nemărginire până unde timpul se confundă cu imobilitatea.

O senzaţie albă stăpânea sufletul, cu atât mai vie cu cât deosebirea dintre lumea materiei şi a spiritului se subţia. În aceeaşi măsură însă creştea conştiinţa nedesăvârşirii care se transformă în simţământul singurătăţii dureroase...

Capitolul IV
SERVILIA

...Conştiinţa singurătăţii râvnea existenţa pură. Golul încă era nemărginit şi sufletul nu-şi găsea calea desăvârşirii. Începu aşteptarea chinuitoare a unui destin ce se apropie şi de care nu te poţi feri.

Apoi aşteptarea luă iar forma mişcării spre o ţintă necunoscută, cu înălţări şi coborâri, cu zig-zaguri neînţelese. Spaţiul se îngroşa, străbătut de curgerea timpului ca o ţesătură din ce în ce mai deasă. Sufletul se zbuciumă în mrejele lumii noi, şerpuind neîncetat parcă în căutarea unui adăpost. Conştiinţa i se îndoia, se mlădia şi se subţia ca o flacără în bătaia vântului.

Apoi mişcarea se stinse deodată şi conştiinţa se întunecă parcă s-ar fi topit în strânsoarea unei vieţi noi...

1

Al şaptelea copil nu era aşteptat cu prea mare bucurie în casa din Antium a lui Nigidius Saturnius, cavaler roman. Naşterea fu atât de grea că era să pricinuiască moartea mamei, dacă n-ar fi avut ajutorul priceputei sclave, Atia. Fericit că Lollia, soţia lui mult iubita, a scăpat cu bine, Nigidius oferi un sacrificiu de vin şi tămâie în

templul Fortunei. Copilului însă îi dădură numele Axius, în cinstea edilului Axius Sofronius, prieten scump al familiei, pe care bătrânul Caesar Augustus îl numise în slujbă chiar în acel an.

Totuşi Axius deveni curând răsfăţatul tuturor. Lollia îl iubea pentru că a suferit atât de mult dându-i viaţă şi sperând că va rămâne ultimul ei vlăstar. Nigidius era mândru că mai are un fecior să-i perpetueze numele şi să fie rezerva viitorului familiei. Dintre şase copii, numai cel dintâi, Nonius, fusese băiat. Grija pentru soarta celor cinci fete îl neliniştea, deşi era bogat, îl rodeau ambiţii. Spunea că se trage dintr-o veche familie patriciană sărăcită. Prin muncă şi noroc ei s-a ridicat în rândul cavalerilor, dar n-avea pregătire destulă să poată juca vreun rol în viaţa publică. Zeii nu-l înzestraseră cu talent oratoric şi nici barem nu învăţase gramatica. Prin Nonius spera să ajungă şi el, la bătrâneţe, omul zilei. Îi dărui o creştere aleasă, punându-l să ia lecţii numai cu maeştrii cei mai scumpi. Când Nonius va fi bărbat cu faimă în Roma, surorile lui se vor putea mărita, având şi zestre mare, chiar cu senatori. Axius sporea perspectivele familiei. Ce n-ar putea dobândi Nigidius prin Nonius, va înfăptui negreşit Axius.

Curând după ce îmbrăcă toga virilă, Nonius fu trimis la legiunile proconsulului Publius Quintilianus Varus, să lupte contra germanilor, ca apoi, întorcându-se acasă cu glorie militară, să obţină mai lesne onorurile ce i s-ar cuveni. Deşi Nonius a plecat subt auspiciile cele mai favorabile, familia întreagă a rămas tristă şi chinuită de îngrijorare. Vrând să afle ştiri mai dese şi mai directe de la eroul lor, se mutară cu totul la Roma, în casa lor de pe Vicus Patricius. Mutarea de altfel era plănuită mai de mult, din pricina fetelor care trebuiau să fie mai în văzul lumii bune.

Axius însă rămase în Antium, în grija bunicii, o matroană pioasă, şi a unui pedagog, Myro, cumpărat

anume pe o sumă mare, având faima unui gramatic desăvârşit, cunoscând deopotrivă de bine limba latină şi elenă. Bunica avea să-i completeze educaţia religioasă, după tradiţia romană, iar pedagogul să-l iniţieze în meşteşugul scrierii şi citirii.

Împlinea zece ani şi era copil blând, ascultător. Iubea mult pe maică-sa, Lollia, şi despărţirea de ei îl amărî, mai ales în primele zile. Se simţea oropsitul familiei. Explicaţiile bunicii îl împăcară puţin, iar libertatea deplină îl făcu să uite despărţirea. Casa din Antium era în mijlocul unei grădini mari, nu tocmai îngrijite, lângă mare, cu o privelişte minunată asupra orăşelului de vilegiatură pentru patricianii bogătaşii romani. Nigidius o cumpărase, împreună cu grădina, pe un preţ de nimic, a restaurat-o, a împodobit-o cu colonade de marmoră. Fusese casă norocului. Micului Axius îi era mai dragă marea în ale cărei veşnice frământări presimţea taine multe, însoţit de pedagogul Myro şi urmat de un capsarius, care aducea cele trebuincioase pentru scris, copilul petrecea toată ziua pe afară pe aleile şi cărările umbroase. Îi plăcea să stea ceasuri întregi pe ţărmul mării, cu cerata în mină, scriind, citind şi mai cu seamă ascultând cu nesăturată curiozitate glasul pedagogului care-i povestea şi-i explică faptele zeilor. Şoaptele spumoase ale mării, adierile răcoroase şi alinătoare ale zefirului se îmbinau cu basmele minunate ca nişte murmure misterioase din altă lume. Zeii trăiau în inima lui atât de vii că se aştepta mereu să-i întâlnească. Deseori, în zare, i se părea că se apropie Neptun, plutind pe valurile verzi, despicând cu tridentul de aur adâncimile, în vreme ce pe malul nisipos, spălat de unduiri moi ce lăsau în urma îngrămădiri lăptoase de spume, se desluşeau conturele albe şi ispititoare ale etern tinerei Venere...

În trei ani, Nigidius a venit de multe ori prin Antium, totdeauna grăbit şi fără a se interesa prea mult de Axius. Intrase în câteva mări combinaţii comerciale şi era mereu

pe drumuri. Lollia cu fetele soseau în fiece an, la sfârşitul verii, pentru câte-o lună, înainte de-a trece la Baiae unde se aduna, toamna, lumea cea mai aleasă.

Acuma însă, îndată după calendele lui noiembrie, într-o seară, pe neaşteptate, pică toată familia în Antium, spre marea mirare a lui Axius. Toţi păreau posomoriţi, îngrijoraţi şi-l îmbrăţişau, pe rând, care de care mai călduros, chiar şi tatăl său, rece şi serios din fire. În cele din urmă Lollia nu s-a mai putut stăpâni, a izbucnit în hohote de plâns şi, sărutând furtunos pe Axius, a strigat:

— Tu eşti speranţa noastră, unica speranţă!

A doua zi Axius află de la Myro ceea ce se întâmplase, mai lămurit decât din şoaptele misterioase ale surorilor sale, căci Myro se informase de la sclavii ce întovărăşiseră familia şi care cunoşteau toate veştile romane. De câteva zile umblase prin Roma o ştire pribeagă despre înfrângerea legiunilor lui Varus. Nu se ştia cine a adus-o, dar creştea din ceas în ceas, se strecura în toate casele şi în toate inimile. Apoi a sosit confirmarea: întreaga oaste romană a fost atrasă în cursă şi măcelărită de către germanii lui Arminius. Imensul oraş a avut o tresărire cumplită. Zvonurile sinistre se multiplicau: germanii au pornit spre Roma, germanii au şi trecut Alpii... Se povestea că împăratul s-a închis într-o odaie unde plânge neîncetat şi se izbeşte cu capul de pereţi. Străzile gemeau de mulţimea îngrozită, alergând de ici-colo, fără ţintă, doritoare de amănunte. Se găseau mulţi care blestemau pe Caesar Augustus pentru ca el ar fi pricina nenorocirii naţionale. Paza oraşului fu întărită. Erau temeri de tulburări şi de revolte. Apoi alaltăieri, un edict îndurerat anunţa poporului român catastrofă, îndemnând pe toţi să o suporte cu demnitate. Casa lui Nigidius s-a umplut de doliu. Nonius, fala familiei, se afla printre cei pierduţi. În sfârşit, de frica unei răscoale a poporului, s-au hotărât brusc să părăsească Roma şi să se stabilească, barem până se vor linişti lucrurile, în Antium,

unde era şi Axius, acuma singurul reazim pentru ambiţiile lui Nigidius.

Viaţa lui Axius se schimbă cu totul de-aci încolo. Însuşi Nigidius îi povesti, peste câteva zile, cum s-a prăpădit Nonius, atrăgându-i atenţia că viitorul familiei se află în mâinile lui. Copilul, deşi nu înţelegea tocmai bine, se simţea mândru.

Familia nu rămase multă vreme în Antium. De îndată ce aflară că Roma s-a potolit, se reîntoarseră acolo cu toţii luând acuma şi pe Axius. Myro se bucură mai mult, dar bucuria îi fu scurtă căci Nigidius, pentru a desăvârşi educaţia copilului, îi tocmi un retor faimos, pe Căiuş Orbilius, care dădea lecţii de oratorie tuturor odraslelor marilor familii romane. Aşa, Myro rămase simplu pedagog însoţitor al lui Axius. Apoi, fiindcă Axius era cam moleşit şi visător pentru cei treisprezece ani ce-i avea, primi un atlet special care să-l înveţe gimnastică şi mânuirea armelor.

Primăvara aduse un eveniment mai important în viaţa lui Axius. Spre a-şi pune în valoare averea şi planurile de înălţare, Nigidius îl logodi cu Chrysilla Autronia, fiica de zece ani a lui Publius Autronius. Logodna era menită să deschidă imediat porţile caselor patriciene pe seama fetelor lui Nigidius. Autronius deşi sărac, era înrudit de aproape cu câteva familii mari. El însuşi se lăuda mult cu un străbun de-al său care ar fi fost consul cu vreo trei secole în urmă. Neamurile îl ajutau cât puteau; el însă dispreţuia ajutoarele, primindu-le totuşi. Consimţământul de logodnă al lui Autronius l-a costat pe Nigidius un împrumut de două sute mii sesterţii, fără dobânda. Axius a îndurat ceremonia cu demnitatea cuvenită, asemenea şi logodnica.

Însemnătatea lui Axius, în sânul familiei, crescu mult pe urma logodnei. Chiar el se simţea bărbat, deşi Chrysilla Autronia i-a rămas tot atât de străină ca şi mai înainte. De altfel nici n-avea prilej s-o întâlnească decât rareori.

Numai de la surorile sale afla că Autronia e o fire orgolioasă, că îi place să vorbească greceşte şi că de aceea i se zice în familie Chrysilla.

Rezultatele logodnei lui Axius fură mai fericite pentru familie. Chiar în toamna următoare, două surori îşi găsiră norocul, măritându-se una cu un cavaler roman foarte bogat, cealaltă cu fiul unui senator.

2

Retorul Orbilius spuse în curând lui Nigidius ca Axius nu e tocmai tare în *controversia,* dar că e eminent la *suasoria,* ceea ce dovedeşte o fantezie bogată. Cu acelaşi prilej, celebrul învăţător făcu oarecare complimente şi lui Myro pentru eleganţa şi puritatea pronunţării limbii elene.

Myro rămase confidentul lui Axius. Îl iubea din ce în ce mai mult. Împreună au cutreierat Roma pe care Myro o cunoştea şi care pentru Axius era încă o taină uluitoare. Ceasurile libere le petreceau, la început, în splendidele grădini ale lui Maecena. Erau destul de aproape de casa lor din Vicus Patricius. Pe alelele adumbrite de platani şi străjuite de statui, Myro încerca uneori să-i explice că diferiţii zei sunt, în realitate, înfăţişarea multiplă a unei divinităţi atotcuprinzătoare. Axius clatină din cap, neîncrezător. Farmecul multiplicităţii s-ar fi distrus prin reducerea la unitate. Mul-ţimea face armonia. Când la fiece pas întâlneşti un zeu sau barem manifestarea unei divinităţi, lumea e mai bogată, mai încântătoare. Ce aridă ar fi viaţa pe pământ dacă nu s-ar amesteca printre oameni în permanenţă şi zeii cu dorinţele, pasiunile şi ordinele lor. Pedagogul nu stăruia, dar îi prevestea tainic că va înţelege toate când va face cunoştinţă cu filosofii.

Mai târziu Myro îi obişnui să treacă aproape zilnic prin

Argiletum, pe strada îngustă şi îmbâcsită ce leagă Subura cu Forul Roman. Acolo sunt cele mai multe librării. Pancarte cu titlul noilor cărţi atârnau pe toate coloanele, iar din uşile deschise răbufnea afară mirosul greu de şofran şi ulei de cedru care apară de insecte rolele sau volumele păstrate în pungi de pergament ori în lădiţe de lemn tare. Căscau gura pe stradă, privind după oamenii celebri, ascultând uneori convorbirile lor. Myro ar fi cumpărat bucuros câte-o noutate, despre care auzea mereu vorbindu-se, dar el n-avea bani şi nici Axius. Ca să-şi astâmpere setea de-a citi, intrau din când în când în bibliotecă publică, înfiinţată de Augustus în templul lui Apollo. Acolo a citit cu glas tare vestitul *Metamorphoseon* al lui Ovidiu, care incinta mult pe Axius.

În curând Nigidius, aflând că în toate casele mari se cuvine să fie o bibliotecă, porunci lui Myro să-i alcătuiască una vrednică de o persoană consulară. Se gândea în sine că Axius, cât e de deştept, ar putea să ajungă şi senator, şi chiar consul. Urmă un an fericit pentru Myro. Cutreierară toate librăriile, răscoliră toate rafturile şi adunară vreo două mii de volume, spre bucuria lui Nigidius care, deşi nu citea nimic, se lăuda pretutindeni cu biblioteca. În acest răstimp, în schimb, Axius dobândi o pasiune pentru cărţi atât de mare că îşi neglija chiar studiile de retorică şi exerciţiile de gimnastică.

Până să îmbrace Axius toga virilă, se mai măritară şi celelalte trei surori, făcând partide nu mai puţin strălucite ca cele două dintâi. Acuma Nigidius se gândea să-l trimită la legiunile lui Germanicus, să-şi împlinească datoria militară către patrie, cum se cere unui viitor senator. Moartea împăratului îi încurcă puţin socotelile. I se părea de rău augur ca Axius să plece la oaste tocmai când se stinge un om mare şi se temea să nu-l piarză cum a pierdut pe sărmanul Nonius. Consultă un oracol egiptean din Alba care-i spuse că Axius va trăi mulţi ani şi va muri în baie. Totuşi Nigidius mai şovăi până în primăvara

viitoare. Atunci, prin Autronius, obţinu permisiunea pentru Axius de-a pleca. Axius însă mai zăbovi câteva luni şi porni de-abia în august. Când ajunse la poalele Alpilor, întâlni soli care vesteau că Germanicus a zdrobit oştirile lui Arminius în câmpiile Idifiaviso şi la valul Angrivarilor. Făcu un popas de şapte zile într-un orăşel, cumpănind dacă trebuie să-şi mai urmeze calea sau să se întoarcă acasă. Se întoarse. Nu voia să fie ridicol ajungând la oaste când s-a isprăvit războiul, să creadă lumea că umblă doar să figureze şi el în triumful lui Germanicus.

Sosi acasă numai prin noiembrie şi găsi pe tatăl său pe moarte. Întoarcerea lui neaşteptată fu socotită ca un semn misterios al zeilor care n-au lăsat pe Nigidius să se stingă înainte de a-şi revedea feciorul. Bătrânul îi dădu sfaturi pentru viaţă, îi lăsa o avere de câteva milioane de sesterţii. Să profite de ea, intrând în serviciul republicei, să fie stăruitor, energic, activ. Axius îi făgădui solemn că-i va urma poveţele, îi şi improviză nişte planuri grandioase de viitor care umplură de fericire inima muribundului.

Rămăşiţele pământeşti ale lui Nigidius fură transportate la Antium unde le aştepta un mic mausoleu ridicat mai de mult prin grija răposatului. Bătrâna Lollia se hotărî să rămâie acolo, nemaiavând ce caută de-acuma la Roma. Şi Axius petrecu aproape toată iarna în Antium, discutând cu Myro asupra morţii şi a zeilor. Explicaţiile sclavului filosof nu-l mulţumeau. Îşi puse în gând să studieze filosofia, să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebările ce-l nelinişteau deseori. În martie trecu la Roma înadins ca să se iniţieze în filosofie. Capitală era un adevărat furnicar de filosofi de toate categoriile. Chiar prin tavernele de pe Subura, epicuriani vagabonzi propovăduiau filosofia plăcerilor, angajaţi în acest scop, cu lefuri grase, de curtezane care astfel cucereau mai mulţi curtenitori bogaţi şi darnici. Axius vorbi cu câţiva, la întâmplare. Fiecare îi glorifica altă înţelepciune şi-i promitea alte fericiri. Se înfricoşa de perspectivele

încurcate şi amâna pentru altă dată alegerea.

De altfel acuma Roma se interesa de triumful lui Germanicus, fixat pentru sfârşitul lunii mai. Pretutindeni şi toată lumea numai despre învingătorul germanilor vorbea, cu un entuziasm care-l cuprinse curând şi pe Axius. Se pregătea o primire măreaţă. Două cohorte de pretorieni fură trimise întru întâmpinarea eroului, dar plecară toate, fără ordin. În preziua sosirii zeci de mii de oameni porniră pe toate căile să salute mai degrabă pe salvatorul onoarei romane. Axius, întovărăşit numai de Myro, se afla printre cei mai însufleţiţi. Seara însă se întoarse acasă cam obosit. În ziua triumfului, pe o vreme minunată, Axius ieşi iar pe Via Lată până la Porta Flaminia şi aşteptă acolo două ceasuri până ce apăru în depărtare cortegiul. Apoi, alături de carul triumfal tras de patru armăsari albi, în mijlocul mulţimii înflăcărate care cânta, dansa, asuda şi se îmbrâncea, veni înapoi pe Via Lată, coti printre Saepta lulia şi Iseum & Serapeum şi trecu chiar pe subt poarta triumfală. De aici însă se despărţi de alai şi o luă pe Vicus Argentarius, sperând să ajungă mai repede pe Forum Romanum, să poată vedea sosirea în faţa templului lui Jupiter. Strada era înţesată de oameni care toţi se îmbulzeau în aceeaşi direcţie. Axius izbuti să străbată până aproape de Carcer Mamertinae. Aici învălmăşeala era cumplită. Oamenii se zvârcoleau care să răzbească înainte, care să se întoarcă înapoi, răcnind, înjurând. Multe femei leşinară în înghesuială. După o adevărată şi desperată lupta cu coatele, Axius se smulse din mulţimea înfierbântată. De altfel Germanicus trebuie să fi ajuns de mult pe Capitoliu, cel puţin după urletele de entuziasm ce se auzeau furtunoase şi pe care le îngroşau ţipetele celor ce îşi manifestau din depărtare bucuria.

Ocolind anevoie Capitoliul şi Palatinul, de-abia târziu după-amiazi reuşi să se strecoare până la Vicus Patricius, acasă. Toga-i tivită cu purpură era sfâşiată şi murdărită, iar corpul îi era vrâstat de vânătăi.

3

„Gloria militară nu se cucereşte privind triumfurile altora, ci luptând!” îşi zise Axius a doua zi, ruşinat că s-a amestecat în mulţimea dornică de spectacole.

Nu simţea însă nici o chemare pentru viaţa ostăşească. Vru să se apuce de altceva şi îşi dădu seama, curând, că nici o activitate nu-l ispiteşte. Avea dorinţe vagi, nelămurite, îi lipsea parcă mereu ceva şi întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.

Totuşi, socotind că un cavaler roman tânăr şi bogat nu poate sta degeaba, ceru sfatul lui Myro pe care îl privea ca pe an prieten.

— Să nu faci nimic, stăpâne — îi spuse sclavul. Cavalerul roman să trăiască, să petreacă şi să mediteze. E cea mai frumoasă viaţă.

— Mă plictisesc îngrozitor, Myro! Am să mă sinucid dacă nu-mi voi găsi o ocupaţie sau barem un scop în viaţă! murmură Axius, amărât.

— Numai filosofia poate destăinui omului rostul vieţii şi al lumii! zise Myro.

Şase ani jertfi Axius filosofiei, începu cu Seleucus, prietenul împăratului, epicurian faimos care-şi vindea acum învăţăturile numai odraslelor de patriciani bogaţi. Lui Axius i-au luat într-un an peste cincizeci de mii de sesterţii. În cele din urmă Axius s-a săturat de lecţiile lui pomădate şi i-a întors spatele. A întâlnit un stoic bătrân, grec, foarte de treabă, l-a adus acasă şi l-a ţinut trei ani, crezând că a găsit calea înţelepciunii. Atunci a cunoscut pe liberta Thesmina a îndrăgit-o şi a adoptat teoriile hedoniste ale lui Aristion care era nomenclatorul curtezanei şi se lăuda că e discipolul lui Aristipp din

Cyrene. S-a scârbit însă şi de el, mai curând decât de graţiile Thesminei. În sfârşit a plecat cu Myro la Alena, în patria filosofiei adevărate, a ascultat câteva luni pe scepticul Chrysipp şi s-a întors acasă nemîagîiat. Golul din sufletul lui parcă se mărea cu cât încerca să se lumineze.

Se duse la Antium, să mai vadă pe maică-sa.

— Adu-ţi aminte că eşti logodit cu Chrysilla Autronia, îi zise Lollia.

Cuvintele mamei îl înviorară. Socoti că ea are dreptate. În căsnicie va găsi fericirea şi liniştea. Era de douăzeci şi patru de ani.

Îndată ce se întoarse în Capitală, se gândi cum să reia relaţiile cu familia Autronius. Se simţea ruşinat că, de vreo doi ani, nici măcar n-a trecut pragul casei lor. Autronius trebuie să fie supărat, deşi Nigidius i-a lăsat prin testament un dar frumos de bani. Prea vinovat însă nu se găsea. Logodnica îi rămăsese aproape străină, în orice caz nu-l ispitea. I se păruse totdeauna rece, mândră şi prefăcută, îşi zisese mereu că are vreme destulă să trăiască cu ea. Până atunci să cunoască bine viaţa. Fiindcă în căsnicie avea de gând să păstreze virtutea veche romană, iubind numai pe soţia sa şi mama copiilor săi, se crezuse îndreptăţit să guste toate voluptăţile iubirii înainte de a se însura, încât să nu-l mai poată ademeni nici o femeie.

Nomenclatorul îl anunţă şi apoi îl conduse într-un atrium sobru şi modest unde Autronius îl aştepta, mirat şi mustrător.

— Credeam că ţi-ai uitat logodnică de dragul filosofiei !

— M-am pregătit numai ca să o pot respecta mai mult! zise Axius cu un surâs blând care risipi repede supărarea, bătrânului.

În vestibul, un sclav ţinea în mâini, cu mare grije, o lădiţă de lemn sculptat. Fiindcă Autronius îi privi nedumerit, Axius adaogă în semn de explicaţie:

— Pentru Chrysilla...

Ochii de oţel ai bătrânului avură o licărire de bucurie pe care însă o stăpâni repede. Luându-l de braţ, zise cu o nepăsare compusă:

— Chrysilla e în grădină cu maică-sa. Să mergem la ele!

Casa lui Autronius se afla în colţul dintre Clivus Mamuri şi Vicus Longus, înconjurată de o grădină mică, foarte bine îngrijită. Un pavilion hexagonal, cu coloane subţiri de marmură, cu trepte albe, era fala stăpânului fiindcă îngăduia o privelişte frumoasă spre Viminal, spre Forul Cesarilor şi spre Capitoliu. Statuete, colonade potrivite, câţiva platani şi adevărate covoare de flori împodobeau grădina. În dosul pavilionului era chiar şi o piscină în mijlocul căreia o nimfă speriată se ferea zadarnic de miile de fire de apă ce o stropeau din toate părţile. Câteva sclave tundeau iarba lălăind, în vreme ce grădinarul hirsut, german, plivea un rond de flori roşii.

Cei doi bărbaţi urcau spre pavilion, pe cărarea albă şerpuitoare. De cum ieşiseră din casă, Axius zărise lingă pavilion două siluete. Pe când Autronius îi lăuda calităţile grădinarului, tânărul se uita numai la figura albă, cu mâna întinsă spre o căprioară care se apropia puţin şi apoi fugea. O recunoscu. Era Chrysilla. Autronius observă privirea lui şi începu să-i spună cum căprioara a fost crescută de Chrysilla care a primit-o în dar, la Tusculum, de la administratorul unui senator, rudă de-a lor, în vila căruia au fost găzduiţi vara trecută.

— A venit Axius! strigă Autronius de departe, întrerupându-şi povestirea.

Atât Chrysilla, cât şi maică-sa rămaseră pe loc, nemişcate. Amândouă văzuseră şi recunoscură pe Axius. Fata scutura de pe degetele mâinii drepte firele de iarbă cu care momise căprioara. Autronius le povesti, cu mare lux de cuvinte, cum s-a mirat când nomenclatorul i-a vestit pe logodnicul rătăcit, cum nu-i venea să creadă... Axius examina, zâmbind, pe Chrysilla care se uita numai

la tatăl ei, simţea că e privită şi surâdea puţin cam dispreţuitor. Avea ochii mari, negri şi gene foarte lungi care le moleşeau lumina, şi o gură mică cu buzele subţiri. Tunica albă îi mlădia formele corpului.

Când Autronius conteni, Axius luă lădiţa din mâinile sclavului şi o oferi Chrysillei, murmurând:

— Frumuseţea ta n-are nevoie de podoabe. Dar admiraţia mea simte nevoia unei mărturisiri.

Fata lua lădiţa, scoase darurile, mulţumi cu acelaşi surâs indiferent. Schimbară cu toţii câteva vorbe banale. Atmosfera însă rămânea greoaie. În cele din urmă Autronius, subt pretext că are ceva cu grădinarul, plecă împreună cu bătrâna, lăsând singuri pe logodnici. După un răstimp de tăcere, Axius îi spuse că acuma, deplin pregătit pentru viaţa serioasă, doreşte să-şi împlinească obligaţia veche şi atât de plăcută de-a o duce în casa lui şi-a o face fericită, că deşi o cunoaşte prea puţin, ştie că ea îi va fi soţie demnă, iubitoare şi credincioasă. Chrysilla îl asculta cu sfială cuvenită, privindu-l însă mereu curioasă şi cercetătoare, parcă ar fi vrut să-l încurce. Ţinuta lui frumoasă, îmbrăcămintea elegantă îi plăceau tot atât ca şi ochii lui blânzi în care dormeau mistere. Totuşi voia să-l pedepsească pentru că a neglijat-o atâta vreme. De altfel i se credea superioară prin nobleţea familiei şi râvnea să-şi păstreze superioritatea şi în căsnicie. Îi răspunse calm, aproape rece, amestecând multe cuvinte greceşti în fraze, ca să-i arate că are o educaţie subţire.

Axius plecă nemulţumit. Când ajunse acasă, era hotărât să o repudieze şi să-şi caute altă mireasă. Pe urmă se răzgândi. Trebuie s-o ia, tocmai fiindcă e orgolioasă. Are s-o îmblânzească, s-o subjuge. O adevărată femeie romană aşa se cuvine să fie, mândră şi nestăpânită. Până acuma a avut legături numai cu femei care, fie pentru averea lui, fie pentru frumuseţea lui, parcă nu aşteptaseră, pentru a-i cădea în braţe, decât să

facă el primul pas. Rezistenţa ei e o calitate.

Stabili cu Autronius ziua căsătoriei. Până atunci mai văzu pe Chrysilla de trei ori. O îndrăgi. Ardea de nerăbdare s-o strângă în braţe.

Bătrânul Autronius ţinu să-şi aducă el însuşi fiica la templul lui Jupiter, spre a face acolo jertfa focului, după datină. Aleseseră templul lui Jupiter Stator, de pe Veha, aproape de Via Sacră. Era un templu mic, foarte vechi. Se zicea c-ar fi fost clădit, cu trei secole în urmă, de consulul Attilius Regulus. Avea şase coloane albe, cu faţada spre Capitoliu, iar pe fronton fascia cu fulgerele. În cella minusculă statuia marelui zeu, şezând, era vopsită în roşu, ca şi a lui Jupiter Capitolinus.

Axius aştepta acasă sosirea miresei, însăşi Lollia venise de la Antium să supravegheze şi să se bucure. Toată casa era în fierbere. Sclavii, îmbrăcaţi de sărbătoare, umblau veseli după treburi. Se răspândise printre ei zvonul că, în cinstea Chrysillei, stăpânul avea să le dăruiască tuturor libertatea.

În atrium, împrejurul impluviului pătrat, Axius se plimbă din ce în ce mai nerăbdător. Paşii lui răsunau lipicios pe pardoseala lucioasă, frecată cu ulei. În apa impluviului se oglindea de sus cerul foarte albastru. Sclavi alergători, iuţi de picior, îl vestiră când a pornit cortegiul de la Autronius, când a sosit la templu. Acuma însă, de o veşnicie, nu mai venea nimeni să-i anunţe sfârşitul ceremoniei de-acolo. Se gândi că poate sclavul, căscând gura la lume, a uitat să-şi împlinească datoria. Scrâşni mânios şi-şi zise că va pune să-l biciuiască până la moarte. În aceeaşi clipă apăru în vestibul sclavul grec, istovit de alergătură, gâfâind: „Au pornit...” şi apoi prăbuşindu-se ca un mânz cu fierea plesnită.

Axius se lumină. Trecu în peristilul vast, sprijinit pe patru rânduri de coloane corintice. În fund, în oecus, se înălţase altarul împodobit cu flori, înconjurat de socluri cu statuetele de marmoră ale strămunilor şi figurile de lut ars

ale zeilor Larii. Lollia nu era aici. O găsi în triclinium unde o ceată de sclavi pregăteau ospăţul nupţial. Îi spuse că a pornit cortegiul şi, fiindcă mai are timp, se reîntoarse în atrium, reluându-şi plimbarea în jurul impluviului.

În sfârşit auzi din stradă un zgomot surd, îngroşându-se mereu. De prin toate încăperile sclavi şi sclave năvăleau afară să întâmpine mireasa. Axius aştepta pe Lollia, răzimat de o coloană. Ieşiră împreună.

Strada gemea de lume. Curioşi şi cerşetori se adunaseră, mulţime mare, să privească spectacolul. Liberţii familiei rânduiau în semicerc pe sclavii cu flori în mâini.

Carul nupţial opri în faţa porţii. Chrysilla, în peplum alb, cu cununiţa de verbină în păr peste care se mlădia vălul de argint, coborî ca o zeiţă în sărbătoare. Sclavii căzură în genunchi şi cu faţa la pământ. Mireasa păşea numai pe petale de trandafiri albi. Autronius o luă de mină şi o duse întâi la Lollia, care o sărută pe frunte.

În peristil îmbulzeala era imensă. Toată lumea căuta să fie mai aproape, să vază mai bine. Însuşi marele flamin al lui Jupiter venise să slujească. Căciula-i conică albă, de piele de oaie, se ridica deasupra tuturor pe când, cu linguriţa de aur, picura grăunţele de tămâie peste flacăra de pe altar, murmurând cuvinte neînţelese într-o latinească arhaică. Mârâi gustară din aluatul sacru, băură din aceeaşi cupă vin îndulcit cu miere şi primiră binecuvântarea flaminului.

Pe urmă Axius se aşeză cu mireasa pe un tron improvizat, acoperit cu o blană de miei. Îi cuprinse blând mijlocul. Braţul îi tremura atingând corpul ei cald. O privea cu ochi care o sorbeau. Chrysilla era acuma fără văl şi i se părea mai frumoasă; în zâmbetul ce-i înflorea în ochi şi pe buze, el simţea o chemare tainică.

— Chrysilla — îngână dânsul cu o voce arzătoare — te iubesc!

Mireasa închise pleoapele ca şi când ar fi vrut să-şi

ascundă sfială. Axius nu înţelese gestul şi avu o săgeată în inimă. Atunci însă simţi mâna ei mica aşezându-se pe braţul lui, mângâindu-l. Mina era fierbinte şi tremura. Axius tresări de fericire, îşi alunecă degetele pe şoldul ei rotund, de-abia stăpânindu-şi iubirea.

Începură felicitările...

4

Peste un an Chrysilla Autronia născu un băiat pe care îl numiră Nigidius, după tatăl lui Axius. Peste alţi doi ani născu alt băiat, Balbus, şi apoi, înainte de-a se împlini un an, o fetiţă, Saturnina. Pe urmă trecură trei ani până ce născu iar băiat, pe Mărcuş.

Axius era fericit. Diviniza pe Chrysilla în care îşi zicea că şi-a găsit rostul vieţii. Fecunditatea ei i se părea o favoare specială a zeilor, mai ales că, după fiecare naştere, Chrysilla se făcea mai frumoasă. Se simţea iubit şi simţământul îl măgulea, fiindcă vedea în soţia să o fiinţă superioară. Iubirea îi era tirană şi exclusivistă. Din prima noapte i-a declarat că nu vrea să fie împărţită cu nici o femeie, ea nu-l va împărţi cu niciun bărbat. Axius i-a jurat atunci credinţă eternă, fără să-i atribuie vreo însemnătate, ştiind că jurămintele de iubire sunt făcute anume pentru a fi călcate. Curând însă a trebuit să-şi dea seama că Chrysilla ţine morţiş la promisiunile ce şi le-au făcut atunci. Îl urmărea mereu cu o gelozie pătimaşă. Pe când fusese însărcinată cu Saturnina, a ucis cu mâna ei pe o sclavă blondă care i s-a părut că iubeşte în taină pe Axius. Gelozia ei era de prisos, căci Axius într-adevăr, nici nu mai visa alte femei.

O singură neînţelegere le întuneca fericirea. Chrysilla, aţâţată şi de tatăl ei, era nenorocită că Axius nu vrea să

intre în viaţa publică, să dobândească onoruri şi glorie. Din pricina aceasta aveau deseori schimburi de vorbe neplăcute. Axius se împotrivea din răsputeri. Nu-şi simţea destulă energie pentru a cârmui pe alţii, când el însuşi avea nevoie de cârmuitor. Spunea că gloria oferă mai multe primejdii decât mulţumiri. Îi scotea mereu pilda lui Germanicus şi o întreba dacă invidiază soarta Agrippinei.

Ani de zile, Chrysilla n-a pierdut speranţa că totuşi îl va îndupleca. A pătruns şi în intimitatea bătrânei Livia Augusta care, îndrăgind-o, de multe ori a vrut să intervie la împăratul Tiberius pentru Axius. În sfârşit, se ivi o ocazie strălucită. Sosise la Roma o delegaţie de iudei cu o plângere împotriva procuratorului Pontius Pilatus care administra de şase ani Iudeea şi Samaria cu o severitate excesivă. Consulul Camillus Scribonianus, prieten vechi al lui Autronius, înainte de a primi delegaţia, chemă pe Chrysilla şi o întrebă dacă Axius ar vrea să meargă la Ierusalim în locul lui Pontius, cerându-i un răspuns până a doua zi. Atunci Chrysilla îşi puse în luptă toate armele: rugăciuni, lacrimi, ameninţări... Zadarnic. Axius refuză categoric, mai ales că era vorba şi de un prieten de-al răposatului său frate Nonius.

Femeia capitulă şi de-aci încolo nici nu-i mai pomeni de slujbe şi însărcinări. Pacea cea mai deplină stăpânea căsnicia. Axius nu râvnea nimic. Dragostea ei şi a copiilor îi umplea viaţa. Ca să, nu stea tocmai degeaba, îşi înfrumuseţa casa din Roma, se interesa de moşia din Antium; numai la cea din Patavium nu se duse niciodată, era prea departe şi chiar se gândea s-o vândă sau s-o schimbe. Încolo trăia cu cărţile. Pentru biblioteca bogată îl invidiau mulţi bibliofili. Pe Myro, fostul său pedagog, îl liberase din sclavie şi-l făcuse bibliotecar, fericindu-l. Unii prieteni îl credeau moleşit de trândăvie şi, în spate, îl dispreţuiau ca pe un exemplar tipic al decăderii romane. Alţii însă, mai puţini, ziceau că e un înţelept care ştie să întrebuinţeze viaţa spre binele său şi al familiei.

Într-o zi un librar şiret îi oferi în mare taină un volum în care, spunea el, un filosof grec din Alexandria dezvăluia cuprinsul celor patruzeci şi două de cărţi ermetice egiptene, împreună cu învăţăturile dictate marilor preoţi de către însuşi Hermes Trismegistos. Prin acestea ei stăpâneau misterele vieţii şi ale morţii. Volumul, nefiind multiplicat, stârni curiozitatea lui Axius care îl cumpără îndată pe trei mii de sesterţii.

De cum începu să citească, Axius se simţi cuprins de o emoţie stranie, parcă i s-ar fi răscolit toate adâncimile sufletului. Citind i se părea mereu că întâlneşte lucruri care dormeau într-însul, pe care le-a visat cândva şi apoi le-a uitat când s-a deşteptat. Şi cu toate acestea era vorba de lucruri de care, ştia foarte bine, nu mai auzise niciodată în viaţa aceasta.

În trei zile isprăvi cartea şi o trecu lui Myro, vrând să-şi controleze prin el impresiile ciudate ce i le născuse. Myro însă nu găsi nimic deosebit. Ba, când Axius îi ceru părerea, libertul spuse că autorul volumului nu poate fi un filosof, deoarece a îngrămădit superstiţii, prodigii şi miracole pe care nu le iau în serios decât spiritele naive; el credea că, prin cartea aceasta, se urmăreşte doar o propagandă pentru cultul isiac. Axius, auzindu-l, se supără parcă l-ar fi jignit în ce avea mai sacru, strigă şi apoi se înfurie într-atâta că îl ameninţă cu flagelatorul. Bibliotecarul se spăimânta, îi imploră milă, scuzându-se că se obişnuise a vorbi deschis când stăpânul binevoia să-i asculte părerea. Axius se potoli îndată, ruşinat de o ieşire pe care singur nu şi-o putea explica.

Peste câteva zile se apucă să citească iar volumul misterios. Cum îl deschise, impresia ciudată îl prinse iar în reţelele ei. Era singur în bibliotecă. Amurgea şi lumina slăbea. Pe când citea tocmai despre judecata lui Osiris, auzi brusc un glas care îl făcu să sară în picioare parcă ar fi răsunat dintr-o adâncime necunoscută a sufletului său:

— Stăpâne...

În faţa lui, lângă una din coloanele ce despărţeau biblioteca de atrium, stătea o sclavă tânără, într-o tunică verde-mohorîtă, cu braţele goale, cu nişte sandale brune de lână, cu părul blond-auriu împletit în două coade ce-i atârnau pe spate.

— Ce vrei?... Cine eşti? întrebă Axius buimac, parc-ar fi văzut o fantomă.

— Servilia...

— Servilia? bâlbâi Axius, mai nedumerit.

— Sclava stăpânei Chrysilla Autronia...

— Nu te-am mai văzut p-aici, zise el, mereu încurcat,

— Sunt numai de trei zile în casa voastră, stăpâne. Am crescut în Patavium, pe moşia ta, şi am fost învăţată de mică meşteşugul de-a servi pe stăpâna mea când vrea să se împodobească.

Sclava vorbea foarte blând, cu glasul tremurat de o emoţie mare, totuşi limpede şi grăbit, ca o lecţie spusă pe dinafară. Vorbind, privirile ei minunate şi aprinse se înfigeau în ochii iui Axius, care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochii ei erau verzi şi adânci ca un vârtej de ape şi aveau o lumină fermecătoare.

— Ce vrei? o întrerupse Axius cu o asprime prin care căuta parcă să se apere de vraja ce-l înlănţuia.

Servilia plecă ochii, ca surprinsă asupra unei fapte nesocotire. Buzele ei pline şi umede şoptiră încet, umil:

— Chrysilla Autronia te vesteşte că...

— Bine! Du-te, du-te! strigă Axius, fără să mai aştepte să afle pentru ce a venit, simţind acuma că, de va mai sta în faţa lui şi de-i va mai auzi glasul, nu se va putea stăpâni să n-o ia în braţe.

Sclava puţin speriată de vocea lui, ridică uşor pleoapele, îi întâlni privirea, se întoarse şi porni spre atrium. Axius o vedea îndepărtându-se. Şoldurile ei se legănau chemătoare. Pulpele plăpânde, goale, luceau în lumina stinsă a amurgului. Şi deodată fu cuprins de o teamă sugrumătoare, parcă plecarea Serviliei i-ar seca

inima. Simţea că, nemaivăzându-i ochii şi neauzindu-i glasul, lumea întreagă are să se sfărâme,şi el vă rămânea singur, strivit între dărâmături. Şi atunci,fără să-şi dea seama, murmură rugător:

— Servilia...

Ea se opri şi întoarse capul. În ochii ei străfulgeră o bucurie pe care însă o înăbuşi scurt. Răspunse supusă:

— Stăpâne...

În aceeaşi clipă Axius tresări, ca smuls dintr-un farmec şi zise cu o linişte stăpânită:

— Nimica... Du-te!

Servilia dispăru. În tăcerea deasă Axius mai auzi foşnetul molatec al sandalelor ei pe lespezile pardoselei. În bibliotecă, în aerul pătruns cu miros de şofran, pluteau undele unui parfum ca şi când urmele sufletului ei ar fi rămas să-l ispitească.

De-abia într-un târziu îşi veni cu totul în fire întrebându-se cum s-a putut pierde aşa în faţa unei sclave? Până azi privise numai ca obiecte de muncă pe sclavele multe ce le avea aici, ca şi la Antium sau la Patavium. Şi tocmai o sclavă să-i zdruncine iubirea pentru Chrysilla şi poate chiar toată fericirea vieţii? Râse singur, ridică din umeri cu dispreţ şi se gândi că a fost o rătăcire neroadă întâmplarea cu Servilia aceasta. Dar imediat, peste gândul dispreţuitor, se ivi o îndoioşare:

„Servilia... Ce nume şi ce privire ciudată!”

Inima îi bătea ca în preajma unei bucurii mari. Văzu iar pe Servilia, în acelaşi loc, parcă s-ar fi întors, şi-i auzi glasul alinător. Îşi aduse aminte că nici barem n-a lăsat-o să-i spună de ce a venit, îi părea rău.

Vrând să-şi alunge din suflet părerea de rău, îşi zise că desigur Chrysilla a trimis-o şi poate pentru ceva important. Cum să fie atât de bădăran cu Chrysilla din pricina unei sclave necunoscute care l-a turburat cine ştie cum, poate printr-o vrajă? Trebuie să meargă, să vază ce doreşte Chrysilla.

Puse volumul cu tainele lui Hermes Trismegistos în raft apoi trecu în atrium. Mergând şi zicându-şi că vrea să împace pe Chrysilla, îşi dădea searna că doreşte pe Servilia şi că numai pentru ea caută pe Chrysilla. Gândul i se păru jignitor. Încercă să-l gonească, dar îi revenea neîncetat că o muscă stăruitoare.

Găsi pe Chrysilla cu sclava care tocmai îi povestea cum a alungat-o fără nici o vină, stăpânul. De cum o zări, tulburarea i se mulcomi parcă s-ar fi înlăturat o mare primejdie. Inimă însă îi bătea speriată, neputincios a o mulcomi. Se apropie de Chrysilla, căutând să nu se uite la sclava pe care totuşi o vedea şi chiar îi simţea privirile. Chrysilla îi zâmbi cu o mustrare drăgăstoasă:

— Vai, Axius, nici n-ai vrut să asculţi pe Servilia?

Auzind numele ei iar se încurcă, mai ales că în aceeaşi clipă întâlni aievea, la spatele Chrysillei, ochii verzi ai sclavei. Erau atât de adânci şi-l chemau atât de ispititor, că trebui să facă sforţări dureroase să nu uite că la mijloc se află femeia lui. Vorbi ceva, chinuit numai de teamă să nu-i observe Chrysilla zbuciumarea. Şi totuşi, vorbind, nu-şi lua ochii de la Servilia care se retrăsese lângă uşă şi acuma stătea, neclintită, cu corpul puţin plecat, cu braţele atârnate, cu capul în piept. Axius simţea, de subt genele îmbinate, privirea ei arzătoare urmărindu-l neîncetat că şi când ar fi fost călăuzită de o putere supraomenească. În vreme ce inima lui o mângâia, faţa i se schimonosea din pricina încordării de a-şi înăbuşi o pornire împotriva căreia raţiunea lui se revoltă. Chrysilla îi văzu încruntarea şi vru să i-o potolească încolăcindu-i gâtul cu amândouă braţele şi murmurând:

— Lasă, nu mai fi supărat pe ea.

Cuvintele ei blânde îl întărâtară deodată parcă i-ar fi descoperit taina ascunsă cu atâta calm. I se roşiră obrajii, vinele i se îngroşară pe tâmple strigând cu un glas răguşit ca şi când o mână nevăzută ar fi încercat să-i înăbuşe vorbele:

— Pleacă!... Pleacă !

Servilia ieşi. Pe când închidea uşa, Axius repetă, dar cu altă voce, aproape chemătoare:

— Pleacă!

Când n-o mai văzu, se simţi brusc atât de singur parcă şi-ar fi pierdut sufletul. Sărutarea Chrysillei, care căuta să-i astâmpere mânia, îl ardea ca o insultă.

— De ce eşti rău cu Servilia? îi şopti Chrysilla. E o fată aşa de blândă. Mi-e dragă că o soră. Numai de trei zile o am şi parcă am fi crescut împreună. De altfel libertul tău favorit mi-a adus-o, ca să-mi facă o surpriză cu ea. În ziua căsătoriei noastre a trimis poruncă la Patavium să crească pentru mine o sclavă şi s-o înveţe toate iscusinţele unei bune slujitoare... Cei de-acolo au ales pe Servilia, pe atunci o copilă. Libertul voia să mi o dăruiască în ziua când vom împlini zece ani de căsnicie. Şi mi-ar fi oferit-o de-acum o lună, dar sărmana fată a întârziat pe drum şi apoi a mai ţinut-o şi libertul ascunsă, câteva zile, să se odihnească, s-o pună la încercare, s-o îmbrace înainte de-a mi-o arăta.

Vorbind îl dusese pe nesimţite până la un bisellium pe care se aşezară amândoi. Femeia îi cuprinse mijlocul şi-şi lipi sânii plini de pieptul lui, vrând astfel, prin aţâţarea cărnii să-i schimbe gândurile mânioase. Axius asculta bucuros lămuririle ei asupra sclavei, dar mângâierile amoroase îl supărau parcă, răbdându-le, ar fi jignit pe cealaltă.

— Are o privire atât de stranie, zise dânsul încet, desfăcându-se din îmbrăţişarea ei stăruitoare.

— Ţi se pare, murmură Chrysilla cu alt glas, puţin vexata că avansurile ei n-au fost luate în seamă. Apoi ce mai atâta vorbă pentru o sclavă. Dacă te supără vederea ei, porunceşte flagelatorului s-o bată bine, ca să te răcoreşti auzindu-i vaietele.

— Nu, nu! făcu Axius aproape îngrozit. Ar fi o nedreptate să fie biciuită fără vină!

— Sau spune-mi că doreşti şi chiar azi o trimit înapoi la Patavium, să nu te mai enerveze prezenţa ei în casă! adaogă femeia, în picioare, cu o mândrie rece.

— Nu, nici asta! se apără bărbatul, mai spăimântat. De ce să te lipseşti tu de o sclavă bună pentru un capriciu prostesc al meu? Nu, nu vreau! De altfel nu mă simt prea bine şi poate de aceea mă necăjesc toate nimicurile.

Îi veni în gând că, într-adevăr, poate să fie la mijloc, dacă nu o boală, cel puţin o vrajă. I-ar fi fost însă ruşine să mărturisească temerea de vrăji, nedemnă pentru un om ca el, cu cunoştinţe bogate filosofice. Superstiţiile sunt bune numai pentru cei simpli şi fără învăţătură.

— Şi tocmai ar trebui să plec la Antium unde pare să se fi întâmplat ceva, căci mă cheamă mama, adaogă, după o mică pauză, cu un oftat de uşurare că şi când ar fi scăpat dintr-o primejdie.

Minţea. Nu-l chemase nimeni nicăieri. Gândul plecării îi răsărise acuma. Fiindcă Chrysillei nu-i putea spune că se simte fermecat de o sclavă, are să se sfătuiască cu Lollia care, obişnuită să se lupte mereu cu toate soiurile de vrăii, poate va şti o iarbă sau vreun descântec, să-i vindece boală ciudată ce-i zdruncină sufletul.

Auzindu-l că nu i-e bine, Chrysilla îşi uită îndată orgoliul rănit şi îl imploră să nu plece, să nu se îmbolnăvească mai rău, să trimită pe un libert. Axius se încurcă şi nu cuteză să se uite în ochii ei:

— Bine, bine... Să mai vedem!

5

Înserarea era caldă şi veselă. Axius porni pe Via Suburana înţesată de o lume gălăgioasă prin care puţinele lectice de-abia îşi puteau face drum. Subt

porticuri, curtezanele gătite şi fardate ca şi prostituatele cele ieftine, pândind pe amatori, râdeau şi făceau semne obscene trecătorilor. O clipă Axius simţi ispita de-a intra la vreo curtezană, să-şi alunge în patul ei chipul obsedant al sclavei. Gândul însă pieri singur ca o impietate. Mulţimea şi îmbulzeala şi mai ales bucuria de viaţă ce înviora toate feţele, îl supărau. Coti brusc pe o stradă lăturalnică, ajunse subt Palatin, apoi se îndreptă spre Circus Maximus, o luă iar la dreaptă spre Forum Holitorium, în spatele Capitoliului, rătăci pe Câmpul lui Marte până ce se pomeni lingă Tibru.

Umbla că un lunatec, chibzuind şi cumpănind, parcă nimic n-ar fi existat pe lume afară de gândurile lui. Încerca să-şi explice motivele tulburării ce i-o pricinuieşte o sclavă ca atâtea altele. Nu găsea nimic. Servilia nu era mai frumoasă ca Chrysilla şi nici barem interesantă. Numai în ochi avea o licărire ciudată, sau cel puţin lui i se părea. Se dispreţuia că se lasă învins de o slăbiciune şi-şi zicea, că de-ar fi ales o viaţă mai activă, n-ar fi ajuns aci. Îi trecea prin minte, ca o amăgire, râvna de-a lua pe Servilia, de-a pleca cu ea undeva, să înceapă o viaţă nouă, adevărată. Alungă însă ispita care l-ar fi despărţit de femeia şi copiii lui, făcându-l de ocară lumii, înjosindu-l în faţa oamenilor. Socotea apoi că şi-ar putea potoli simţurile culcându-se o dată cu sclava tulburătoare. Dar aceasta ar fi însemnat o umilire pentru Chrysilla, nemeritată, pe care ea n-ar ierta-o niciodată. Nu voia să se încovoaie subt jugul unei porniri degradatoare. I se păru ruşinoasă chiar rătăcirea de-acuma, pe străzi, ferindu-se de oameni ca un lepros.

— Trebuie să plec! bombăni, parc-ar fi vrut să se scuture de nişte lanţuri.

Ajunse târziu acasă. Ducându-se la culcare, se întrebă unde o fi dormind Servilia? O visă toată noaptea: erau numai ei doi, în toată lumea, uniţi într-o fericire divină.

Se trezi abătut, în inimă îl durea dorinţa de-a vedea pe

Servilia, întunecându-i orice alte preocupări. Se sili să nu se mai gândească la ea. Plecă îndată spre bibliotecă, dar în loc să meargă direct, trecu prin toate încăperile, călăuzit parcă de o putere mai tare decât voinţa lui, sperând inconştient că barem va zări-o undeva. Când îşi dădu seama se ruşină, traversă peristilul, uitându-se totuşi mereu în dreapta şi stânga. În bibliotecă întâlni pe Myro şi nu-i vorbi nimic. Luă cartea misterioasă, crezând că farmecul ei va destramă vraja sclavei. Mintea lui nu mai primea nici un înţeles, în fiece rând îi zâmbeau ochii Serviliei, ca o mustrare ostenitoare.

În sfârşit, pe la a patra oră, chemă pe libertul administrator şi-i spuse că vrea să meargă imediat la Antium. Se duse repede să-şi ia rămas bun de la Chrysilla, voios deodată că va putea vedea totuşi pe Servilia. Chrysilla era singură. Prelungi convorbirea, în speranţa că sclavă va apărea. Trebui să plece fără a o întâlni.

În faţa casei aştepta un cisium cu două roţi. Axius se urcă. Vizitiul galic dădu bice catârilor care porniră în goană; în dosul marelui circ cotiră pe Via Appia, merseră un răstimp printre monumentele funerare. Catârii galopau arşi din când în când de şfichiul sclavului. Axius întorcea mereu capul spre oraşul strălucitor în bătaia soarelui, cu palatele, grădinile, arcurile, porticurile îngrămădite pe colinele care se micşorau din ce în ce. Cu cât se depărta, cu atât simţea în inimă mai adânc dorul sfâşietor.

Maică-sa, Lollia, îmbătrânita rău, se bucură văzându-l. El însă îi povesti îndată toată întâmplarea care i-a răscolit brusc liniştea. Bătrâna se spăimânta. Era sigură că sclavă l-a fermecat. Trimise îndată după baba meşteră în vrăji şi descântece. În aceeaşi seară baba făcu, într-un loc dosnic şi prăpăstios, pe malul mării, un altar mic de cărămizi vechi, sacrifică o puică neagră, topi pe jăratec mocnit o inimă de ceară, descânta o amforă cu buza spartă, în care pusese apă de mare şi cine ştie ce ierburi, apoi, exact la miezul nopţii dădu lui Axius să soarbă de trei ori din

zeama afurisită şi amară ca fierea stătută, bolborosind că tot astfel să se scârbească inima lui de farmecele negre ale sclavei blestemate.

Axius plănuise să rămână aici câteva zile. A doua zi de dimineaţă, în ciuda descântecelor, se simţea ca pe spini. Lollia îl descusu dacă i-a fost mântuitor leacul babei. Minţi: da. Se zvârcoli toată ziua: ce să mai facă? Noaptea îi aduse o nouă dezlegare. E nevoie de o ruptură lungă. De mult plănuia să facă o călătorie mare în Orient, începând cu Grecia, continuând cu Asia Minoră şi sfârşind cu Egiptul. A amânat-o an de an, mai mult din lene. Acuma călătoria aceasta poate să-l salveze de boala ce ameninţa să-i distrugă toată viaţa.

Cum sosi la Roma, de-abia avu răbdarea să se odihnească puţin, îmbrăcă toga laticlavă, porunci să-i vie lectica şi merse la consulul Paulus Fabius, un prieten din copilărie de-al tatălui său, care i-a arătat totdeauna bunăvoinţă. Fabius ştia mai demult că Axius dorea să cunoască Orientul şi chiar îl îndemnase să plece. Aflând acuma că s-a hotărât, îi făcu repede o scrisoare prin care îl recomandă călduros tuturor legaţiilor şi procuratorilor din provinciile răsăritene.

— Dacă îmi spuneai mai dinainte, adaogă consulul, îţi obţineam o scrisoare de la Tiberius, căci imperiul meu se sfârşeşte peste câteva luni. Dar fiindcă te-ai hotărât să pleci îndată, e mai bine să te mulţumeşti cu recomandaţia mea. Altfel te pomeneşti că te răzgândeşti şi rămâi iar acasă.

Îl bătu pe umăr şi-i ură călătorie bună.

Chrysilla ceru să-l însoţească. Axius refuză categoric. De altminteri, în fundul inimii, îl plictisea şi o învinovăţea că numai din pricina ei trebuie să se ferească de Servilia. Chrysilla stărui, îl imploră, plânse. Atunci intră, nechemată, Servilia. Axius n-o văzuse de trei zile. I se aprinse faţa de o bucurie mare. Ochii lui o mângâiau. Voia să-i mai audă glasul. Dar Chrysilla gemea şi-şi frângea

mâinile. Aceasta îl înfurie încât răcni deodată ca un nebun:

— Flagelatorul!... Să vie flagelatorul!

Servilia, speriată, alergă şi aduse pe libertul pedepsitor.

— Douăzeci de vergi pentru Servilia!... Îndată! Sclava se făcu albă. Chrysilla îşi curmă plânsul şi se aruncă la dânsul, strigând:

— Axius, iartă-o!... Axius!... N-a mai fost biciuită niciodată!

Flagelatorul se uită o clipă la stăpânul care rămase împietrit, cu o încordare sălbatecă pe faţă. Apucă de braţ pe Servilia şi o târî afară. Axius îi întovărăşi parcă ar fi vrut să supravegheze pedeapsa. În urma lui, Chrysilla îl ruga plângând, s-o ierte. El nici n-o auzea.

Într-un colţ al grădinii, subt un copac, flagelatorul smulse tunica Serviliei. Rămasă goală din cap până-n picioare, fata îşi uită o clipă spaima şi îşi acoperi sânii cu un braţ, iar cu celălalt pântecele. Axius, la câţiva paşi, privea ca ieşit din minţi. Trupul ei era alb şi fraged şi tremura. Părul lung se despletise şi-i acoperea spatele ca o mantie de aur, iar sânii mici aveau sfârcuri trandafirii ca doi stropi de sânge. Libertul îi legă mâinile şi petrecu sfoara peste o creangă încât corpul sclavei se întinse. Chrysilia plângea, îşi sfâşia haina, se agăţa de braţul lui Axius, s-o ierte. El părea de gheaţă. Cu ochii ieşiţi din orbite, cu respiraţia reţinută, se uita la trupul alb cu şoldurile puţin cambrate, cu pântecele plăpând, cu picioarele delicate, în care se concentrase parcă acuma toată lumea de la începutul începuturilor până la sfârşitul sfârşitului.

Apoi, brusc, flagelatorul îşi şuieră nuiaua.

Din gura Serviliei ţâşni un ţipat ascuţit care se înfipse ca un ac lung în inima lui Axius. În aceeaşi clipă ochii ei îngroziţi întâlniră ochii lui. Luminile lor se împreunară. Pe urmă sclava nu mai strigă, parcă n-ar mai fi simţit nici o durere. Doar boabele mari de lacrimi ce-i izvorau

neîncetat şi i se revărsau pe obrajii palizi, arătau suferinţa cărnii. Şi alături, Chrysilla hohotea de plâns, gemând într-una:

— Iart-o, Axius, iart-o!

După câteva lovituri, Axius deşteptat parcă dintr-o ameţeală, mormăi:

— Destul!

Şi se depărtă grabnic, aproape fugind spre casă, se ascunse într-o încăpere întunecoasă şi izbucni într-un plâns amar.

6

În aceeaşi seară, întovărăşit numai de Myro şi de doi sclavi, Axius plecă spre Orient. Dacă ar mai fi pregetat, nimica nu i-ar mai fi putut stăvili dragostea pentru Servilia aceasta fermecătoare şi spăimântătoare.

Până la Brundusium nici nu deschise gura. Se îmbarcă pe o triremă pentru Corint. Myro avea să-i fie călăuză. Grecul era fericit că se poate întoarce prin ţara lui şi, de la Roma până la Brundusium, alcătui un itinerar de şase luni numai pentru Grecia. Pe corabie Axius nu-şi mai putu ascunde suferinţa. De altfel Myro, fiind scribul şi secretarul lui, îi cunoştea secretele. I se destăinui. Myro îl îndemnă să ceară un sfat Pythiei de la Delphi.

— Sunt mistere pe care nici un filosof nu le poate lămuri, ci numai zeii şi iniţiaţii lor, adaogă Myro ca o scuză că el, atât de încrezător în puterea ştiinţei, îl povăţuieşte totuşi să recurgă la sprijinul credinţelor populare dispreţuite.

Trirema făcu escală la Delphi. Axius coborî fără multă încredere. Trebui să aştepte şapte zile până i se primi jertfa. Văzu apoi el însuşi pe bătrâna preoteasă, în

hlamidă solemnă, bând din apa izvorului sacru, rozând frunze de lauri şi apoi aşezându-se pe trepiedul de aur, deasupra deschizăturii din care bolboceau aburii ameţitori. Pythia, în extaz, bâigui crâmpeie de cuvinte, fără legătură şi neînţelese. Profeţii, dimprejurul ei, le însemnară cu grije pe tăbliţe de aramă. Şi a doua zi primi povaţa zeului: „Fereşte-te de puterea mâinilor tale!”

Axius nu se dumeri din răspunsul Pythiei, dar inima lui se linişti. Cutreieră toată Boeotia, trecu în Atica şi stătu trei luni în Atena.

Când Myro îl văzu iar mai abătut, îi propuse să meargă la Oropos, la templul lui Amphiaraos. Axius se duse, ajuna o zi şi sacrifică un taur, dormi o noapte pe pielea animalului jertfit, într-o odaie de lângă altarul zeului şi în somn îi apăru într-adevăr Amphiaraos, zicându-i numai atât: „Eros e zeul zeilor”.

Oracolul, în loc să-l mulcomească, mai rău îl tulbură, se păru o chemare misterioasă şi o dezaprobare a despărţirii de Servilia. Myro îl rugă atunci să mai încerce tămăduirea în cel mai vestit şi mai vechi templu, unde s-au făcut secole de-a rândul nenumărate minuni, în Asklepieion din Epidauros. Docil, Axius îl ascultă. Împrejurimile templului erau pline de bolnavi sosiţi din toată lumea. Până să-i vie rândul, i se urî şi renunţă la leacurile zeului. Îşi zise că pentru dânsul, singurul leac e uitarea, iar uitarea cere depărtare.

Pe la sfârşitul lui octombrie ajunse în Alexandria. Plănuise să petreacă aici mai multă vreme. În primele zile îi plăcu oraşul tumultuos ca o a doua Romă. Dar se sătură repede. Încrucişarea pestriţă a Europei, Africii şi Asiei, cu vălmăşagul de zei şi de neamuri, furnicarul de curtezane luxoase şi perverse care înlocuiau miilor de călători grăbiţi soţiile, mamele şi surorile, îi reaminteau necontenit iubirea ce căuta, dacă nu s-o stârpească, măcar s-o adoarmă în tainiţele sufletului său.

Peste zece zile porni pe Nil în sus, poposi la Heliopolis

şi apoi se opri mai îndelung în Memphis. Recomandaţia consulară îi deschidea toate porţile şi toate bunăvoinţele. Ordine grăbite îl precedau, ca să poată vedea şi cercetă orice ar dori. Se duse la mormintele faraonilor, îşi zgârie numele pe un bloc din piramidă lui Keops şi pe creştetul sfinxului. Mai acasă se simţi însă în oraşul vechi, printre ruinele pe care le înmulţise şi le răvăşise cutremurul de pământ de-acum vreo şase ani. Parcă nici nu-i venea să mai plece. Din primul moment avu impresia că a mai umblat cândva pe-aci. Simţământul acesta era şi mai ciudat pentru că se împerechea cu un dor mai mistuitor după Servilia. Printre uriaşele coloane rupte şi prăvălite îi apărea mereu, ca o fâlfâire eterică, privirea ei ademenitoare şi mustrătoare; îl chinuiau remuşcări: de ce a pus s-o biciuiască? Loviturile parcă îi şfichiuiau inima. Auzea uneori şuieratul nuielei şi zgomotul cărnos când atingea trupul fecioarei. Se răzima istovit de câte un zid străvechi. Fluturări tainice umpleau aerul în care nisipul fin, vâltorât de vânturi, plutea ca nişte nouraşi albi.

Pe Myro îl exaspera şederea printre ruine, care se prelungea mereu. De câteva ori Axius, cuprins de o pornire năvalnică, se pregăti să plece acasă, la Roma, declarând făţiş libertului că nu mai poate trăi fără Servilia, că altfel ar trebui să se sinucidă.

După o lună se îmbarcă pe o corabie egipteană şi porni spre sud. Impresia că cunoaşte locurile continuă. Nu voia să se oprească decât la Theba. Totuşi la Abydos, împotriva sfatului corăbierilor cunoscători ai ţinutului, zăbovi zece zile, simţindu-se foarte bine, visând mereu pe Servilia, o dată chiar subt înfăţişarea unei prinţese egiptene.

În Theba puterea farmecului slăbi. Nici aleea sfincşilor nu-l interesă. Trecu repede dincolo de râu, la cele două statui uriaşe ale lui Memnon, voind să audă negreşit glasul oracolului care cânta dintr-un colos de când a umblat şi pe-aici cutremurul cel mare. Îşi ridică un cort în

apropiere. Câteva sute de oameni de toate neamurile aşteptau ca şi dânsul. De-abia a treia zi, dis-de-dimineaţă, colosul de granit începu să cânte aievea, întâi nişte tonuri stridente, ca un fluier răguşit. Apoi o pauză până la răsăritul soarelui. Apoi, îmbinându-se cu adierea zefirului, porni un cântec nou, cu modulări stranii, ca o plângere de om bătut, în sfârşit, după o tăcere mai scurtă, urmă a treia strofă cu glas de femeie. Axius se cutremură: era chiar glasul Serviliei. Ghemuit pe soclul statuiei, lângă piciorul uriaş, stătu toată ziua să mai audă oracolul. Colosul rămase mut.

Călătoria continua pe Nil până la Elephantine, unde Myro văzu fântâna miraculoasă care înregistrează urcarea apelor binefăcătoare, apoi la insula Philae cu vestitul templu al Isidei. Pe Axius nu-l mai interesa nimic. Cântecul uriaşului de granit îi răsuna mereu în suflet ca o chemare poruncitoare. De-abia aştepta să plece mai degrabă acasă.

În Alexandria se mai linişti puţin. Se ruşina să se întoarcă la Roma, după o lipsă de un an, fără a fi văzut barem pământul Asiei. Imperiul lui Fabius se terminase şi deci recomandaţia lui nu-i mai folosea, ba mai curând i-ar fi stricat, fiindcă între Fabius şi unul din noii consuli, Mărcuş Servilus, era o duşmănie veche, cunoscută de toată lumea. Se hotărî să cerceteze doar Palestina, unde avea pe procuratorul Pontius Pilatus.

Trecu pe mare la Caesarea şi de-acolo porni îndată spre Ierusalim, pe drum lung şi obositor, mai ales cât ţine deşertul Saron. Văzu de departe turnul Antonia, reşedinţa procuratorului imperial, dominator şi greoi ca un pumn de gladiator.

Pontius Pilatus îl primi cu mare bucurie. Era de vreo patruzeci şi cinci de ani, cu figură aspră, cu părul puţin nins. Se duse degrabă la soţia sa Claudia Procula, mai tânără ca el cu aproape douăzeci de ani, foarte blândă şi cu ochii visători ca o profantidă.

Procuratorul îi vorbi despre Nonius, cu care a fost odinioară camarad de arme. Îi povesti cum a scăpat ei atunci de la moarte, printr-o minune. Apoi începu să se plângă de greutăţile guvernării. Se simţea aici ca un exilat şi n-avea dorinţă mai fierbinte decât să fie strămutat în altă provincie. Ura şi dispreţuia poporul iudeilor, îl indignau superstiţiile lor şi veşnicile certuri cu care-l plictiseau.

— Sunt turbulenţi şi pârâtori! De două ori s-au plâns contra mea Caesarului, zise Pilatus scrâşnind din dinţi.

Axius aprobă din cap. Despre o plângere ştia şi dânsul când Scribonianus i-a oferit lui locul de procurator. Dacă ar bănui Pontius!

În sfârşit, procuratorul, ca să-i dovedească cât sunt de nebuni oamenii aceştia, îi spuse că, nu mai departe decât cu două săptămâni în urmă, au venit la dânsul, cerându-i zgomotos să condamne pe un anume Iehoşua pentru un sacrilegiu împotriva zeului lor invizibil. Cererea i s-a părut nedreaptă; totuşi, ca să scape de gura lor şi mai ales ca să nu-l pârască iar la Roma că ar favoriza pe un duşman al împăratului, deşi asemenea duşman e mai mult o ruşine decât o primejdie, le-a făcut pe plac şi a răstignit pe Iehoşua. Iată însă că prietenii celui răstignit au răspândit zvonul că Iehoşua s-ar fi sculat din mormânt şi s-ar fi înălţat în cer, alături de zei. Cei ce i-au cerut moartea s-au înfricoşat să nu prindă zvonul în popor şi acuma umblă să condamne şi pe prietenii mortului.

— Mai interesant e totuşi că şi Claudia crede basmul cu învierea din morţi! sfârşi Pilatus cu un râs din toată inima.

— Da, cred, murmură Claudia Procula, uitându-se cu încredere la Axius. L-am văzut. Avea în ochi atâta bunătate cum nu s-a mai pomenit în lume. Era zeul bunătăţii coborât pe pământ.

Axius se înfioră şi răspunse:

— Toate minunile sunt posibile.

Le mărturisi durerea lui cu Servilia. Claudia,

înţelegătoare şi blândă, îl sfătui să nu mai şovăie, ci să asculte porunca zeilor care i s-a încuibat în inimă. Pontius Pilatus însă zise aspru, dispreţuitor:

— Ar fi ruşinos pentru un cavaler roman să-şi izgonească soţia de neam din pricina unei sclave ticăloase. Servilia trebuie ucisă fără întârziere şi atunci se va sfârşi vraja ei demonică asupra ta!

7

Cu cât se apropia de Italia, cu atât calea i se părea mai lungă. Cele câteva zile, de la Brundusium la Roma fură o eternitate. Glasul colosului de granit îi cânta iar în inimă ca o poruncă supremă.

Sosi pe neaşteptate. Nomenclatorul se minună văzându-l, parcă nu l-ar fi recunoscut. De altfel Axius slăbise; pielea i se întinsese pe obraji şi se bronzase, iar în ochii măriţi avea o lucire misterioasă ca o revelaţie.

Sclavii casei năpădiră în atrium, înconjurând cu o bucurie zgomotoasă pe stăpânul reîntors dintr-o călătorie atât de lungă. Gălăgia neobişnuită chemă îndată pe Chrysilla. Îl zări din peristil în mijlocul sclavilor. Se repezi la dânsul cu o izbucnire de lacrimi, îl îmbrăţişa vijelios, pipăindu-l cu mâinile parcă n-ar fi crezut că este el aievea. Sclavii dispărură. Rămaseră singuri.

— Axius, iubitul meu, bine-ai venit! Şi nici nu m-ai vestit ca să te aştept, îngâna Chrysilla, sărutându-i când obrajii, când mâinile, plângând şi râzând deodată.

Axius stătea nemişcat, căutând doar din ochi pe cineva, cum căutase mereu de când trecuse pragul vestibulului, printre mulţimea sclavilor, ca şi acuma în singurătatea peristilului împodobit cu coloane de porfir şi statui albe de marmoră. Apoi, cuprins de o îngrijorare, întrebă cu glas

stins:

— Unde e Servilia?

Chrysilla, copleşită de bucurie, auzi întrebarea numai ca prin vis şi totuşi o simţi în inimă ca o împunsătură de pumnal. Îşi curma brusc efuziunile de iubire şi ridică ochii în ochii lui. Văzând privirea aceea stranie, Chrysilla se retrase instinctiv. Plin încă de pulberea drumului, cu faţa murdară şi barba nerasă de trei zile, Axius părea un barbar cu sufletul stăpânit de o taină cumplită pe care o trădează ochii aprinşi într-o lumină sălbatecă şi totuşi cuminte. Din privirea lui apoi înţelese deodată tot. Ca o rază de fulger, privirea aceasta evocă în sufletul ei crâmpeie din trecut care acum dobândeau o înfăţişare nouă: ura lui nemotivată pe Servilia, biciuirea sclavei, călătoria însăşi. În urechi îi răsună mai clar întrebarea lui Axius, parcă i-ar fi repetat-o, şi într-însa simţi o primejdie care-i pune în cumpănă toată soarta. Îngrijorarea lui o făcu să ghicească răspunsul ce se cuvine să i-l dea.

— Servilia? murmură ea cu un dispreţ tăios ca o lovitură de sabie.

Ridică mândra capul, îl măsură de sus până jos, strângând puţin pleoapele şi zâmbind cu silă. Era într-o tunică culoarea şofranului, care-i mlădia corpul şi o înălţa. Adaogă din vârful buzelor:

— Hm!

Apoi întoarse spatele şi se îndreptă spre uşa de stejar a încăperilor ei. În deschizătura neagră se mai profila o clipă silueta ei galbenă, ca o ameninţare.

Axius rămase pe loc, cu aceeaşi întrebare în ochi:

— Unde e Servilia?

Simţindu-se singur, îngrijorarea lui se schimbă în groază. De ce n-a apărut Servilia? Poate că nici nu mai e aici? Pentru ce n-a răspuns Chrysilla? De-abia acuma îşi aduse aminte că Chrysilla a spus ceva. Glasul ei acuma îl spăimânta. O văzu iar întorcându-i spatele, hotărâta parcă. În aceeaşi clipă o durere violentă îl zgudui, ca şi

când i s-ar fi implântat un pumnal în piept.

Alergă desperat pe urmele Chrysillei. În cubiculum, la picioarele patului dublu, Servilia se zvârcolea, cu faţa în sus, horcăind greu. La câţiva paşi, alături, Chrysilla o privea rece, mulţumită, cu pumnii strânşi. Auzind paşii lui Axius, întoarse ochii spre el şi-i zise sfidător:

— Iată pe Servilia!

Axius se aruncă urlând de durere asupra sclavei, în pieptul căreia rămăsese înfipt pumnalul mic de argint cu mânerul de fildeş sculptat.

— Nu muri, Servilia, nu muri! strigă Axius, luându-i capul în mâini şi privind acuma de-aproape lumina ochilor care de un an de zile a trăit în sufletul lui cu speranţa eternităţii.

Pe faţa Serviliei apăru o undă de bucurie, iar în ochii verzi, întâlnind ochii lui Axius, se aprinse o flacăra vie de fericire nemărginită. Axius însă repetă în neştire, parcă prin cuvântul lui ar fi crezut că-i poate păstra viaţa:

— Nu muri...

Atunci atinse mânerul pumnalului. Se sperie şi-l smulse din rană, sigur că aşa are s-o salveze. Pe tunica verde a Serviliei se ivi o pată roşie de sânge care se înnegri repede. În ochii sticloşi mai dăinui o clipă fâlfâirea de fericire, apoi se stinse.

Axius o chemă pe nume, din ce în ce mai deznădăjduit, până ce se prăbuşi cu fruntea pe pieptul ei, într-un hohot de plâns.

Peste un răstimp auzi glasul Chrysillei care-l făcu să sară deodată în picioare. Parcă numai acuma şi-ar fi dat seama că ea a ucis-o, avu o mişcare de furie, în mâna stânga strângea mânerul pumnalului însângerat. Femeia îl înfruntă cu o linişte care îi zdrobi chiar rădăcina mâniei. De altfel un gând îi spunea stăruitor că de-acuma ar fi de prisos orice.

Ieşi năucit. Picioarele îl duceau singure. Când se pomeni în tepidarium, unde câţiva sclavi se întreceau să-i

pregătească baia, îşi aduse aminte:

— Adevărat... trebuie să mă spăl. Sunt murdar de drum şi de oboseală...

Un sclav cu trupul arămiu se apropie plecat să-i dezlege încălţămintea. Axius se dădu înapoi mirat. Zâmbi trist şi făcu semn slujitorului să plece, că nu mai are nevoie de el. În baia de marmoră trandafirie apa caldă se mai clătina uşor ca o oglindă de argint viu. Axius se uită curios, parc-ar fi văzut pentru întâia oară nu numai odaia, dar chiar lumea. Simţi în stânga mânerul de fildeş şi-i dădu drumul ca şi când atingerea l-ar fi îngrozit. Pumnalul căzu zăngănind pe pardoseala lucioasă, săltă de câteva ori ca un şarpe lovit şi pe urmă alunecă în baie, la fund. O bolbocire turbură oglinda apei şi se pierdu în rotocoale tot mai line. Axius avu o tresărire scurtă, apoi uită tot.

În mintea lui gândurile se zbăteau neputincioase, nimicindu-se unele pe altele într-un vălmăşag haotic. În suflet însă i se desluşea un simţământ dureros de zădărnicie.

Se răsuci din umeri, parcă s-ar fi smuls dintr-o încleştare, se cutremură şi începu să se dezbrace în mare grabă. Coborî cele cinci trepte. Apa caldă şi parfumată îi mângâia picioarele ca îmbrăţişarea unei femei iubite. Când îşi scufundă tot corpul, se simţi atât de bine parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

Bâjbâind cu mâinile pe fundul bazinului, dădu peste pumnalul care pândea acolo, îl scoase deasupra apei şi-l privi un răstimp cu mirare, întrebându-se ce caută pumnalul aici? Tăişul era spălat, cu stropi lucitori ca nişte diamante. Apoi, ca şi când şi-ar fi adus aminte deodată, îşi deschise vinele foarte liniştit, cu vârful de argint, întâi la braţul stâng cu mâna dreaptă, apoi la braţul drept cu mâna stânga, şi aşeză pumnalul pe marginea bazinului, întinse picioarele, îşi răzimă spinarea pe treptele de marmoră aşa încât capul să i se odihnească pe cea de sus. Simţea cum i se scurge sângele şi-şi zicea că apă

trebuie să se roşească, dar nu se uita de loc la oglindă ei, ci numai în sus, fără a vedea nimic.

Mai târziu auzi un zgomot ciudat, apătos şi se gândi că pumnalul iar a alunecat în apă, parcă ar fi viu şi l-ar ispiti mereu.

Apoi gândurile i se înşirară ca într-un cerc în care nu mai putea pătrunde nimic afară de Servilia. Remuşcări şi păreri de rău încadrau toate crâmpeiele de amintiri şoptindu-i că a scăpat din mâini un noroc ce nu se mai întoarce niciodată.

O oboseală mare îi îngreuia tot corpul. Pleoapele îi apăsau bulbii ochilor că nişte capace de plumb. Gândurile i se încurcau iar, din ce în ce mai palide. O lumină gălbuie îi stăruia în ochi, tot mai slabă, mai tulbure. Simţea cum i se subţia conştiinţa mereu până ce se pierdu în uşurarea întunerecului deplin...

*

Sufletul, slobozit din încleştarea materială se înălţa vertiginos ca spre o ţintă, sigură care-l ademeneşte şi pe care totuşi n-o poate atinge. Urmele vieţii se pierd în golul nemărginirii.

Conştiinţa singurătăţii îl însoţeşte între planurile celor două lumi. Pâlpâirile palide ale existenţei pure îi aduc îndemnuri şi speranţe, între infinitul trecutului şi infinitul viitorului sufletul şovăie ca în faţa unei imense porţi închise...

Capitolul V
MARIA

...Şovăirea sufletului părea o fâlfâire fără început şi fără sfârşit. Prin conştiinţă i se perindau imagini diafane din alte existenţe, trecute şi viitoare. Nedesăvârşirea se lumină în suflet ca o senzaţie dureroasă care provoacă o râvnă nouă.

Şi deodată mişcarea reîncepu ca o coborâre vijelioasă. Poarta timpului se deschise şi căderea continuă în linie dreaptă, mereu de-a lungul unui plan mărginitor de lume. Sufletul îşi dă seama că trebuie să se scufunde în lumea aceasta şi totuşi alunecă cu teamă înainte, parcă nu şi-ar fi găsit încă momentul.

Apoi în planul lumii nedorite se înfăţişează deschizătura în care sufletul pătrunde călăuzit de o predestinaţie supremă. Stăpânirea spaţiului frământa formele materiei într-o schimbare neîntreruptă. Conştiinţa se zbuciumă cumplit subt apăsarea înconjurătoare, se mlădie, se subţiază până ce se împreună cu materia informă...

1

Fu botezat în bazilica mânăstirii, a doua zi după ce veni

pe lume. Primi numele Hans şi binecuvântarea abatelui. Crescu oropsit de toţi, fiindcă era slăbuţ şi fără spor la muncă.

Când împlini treisprezece ani, într-o duminecă de primăvară, tatăl său îl luă de mină şi porniră împreună pe drumul cu multe cotituri ce suie din satul Odenhain, aşezat pe râuleţul Wischnitz, spre mânăstirea Lorsch, ale cărei ziduri cu creneluri se văd de departe, dominate de cele trei turnuri ale bazilicei bătrâne.

Hans cunoştea bine calea. O bătuse de multe ori minând vitele la păşune prin poienile pădurilor de fag ce înconjoară mânăstirea. Niciodată însă nu i-a tremurat inima ca azi. De săptămâni de zile nu se-vorbise în casa lor decât despre dumineca aceasta. Toţi îl învăţau, îl speriau sau îl încurajau. Tatăl său îl dăscălea şi acuma neîncetat cum să sărute mina abatelui, cum să răspundă cuviincios la toate întrebările.

Poarta mânăstirii era deschisă. Pe podul suspendat peste şanţul ce apăra zidul din afară, se îmbulzea o gloată de cerşetori şi bolnavi în aşteptarea pomenilor duminecale mai grase. Portarul, călugăr laic, cunoştea pe ţăranul Michel Boeheim, slujitor pe pământul mânăstirii, om de treabă şi cu frica lui Dumnezeu. Îi şi dădu mâna să i-o sărute şi-l întrebă, prieteneşte, de sănătate. Ţăranul îi povesti îndată, cu mare belşug de vorbe, c-a venit să dea pe Hans la mănăstire, c-ar vrea să-l facă negreşit călugăr. Portarul, fecior de ţăran şi el, foarte mândru de haina călugărească pe care o purta, clătină grav din cap, tăcu un răstimp ca un înţelept, apoi zise că s-au dus vremurile când oricine se putea călugări de azi pe mâine, că lui nu-i vine a crede că abatele va primi pe Hans în mânăstire. Totuşi, ca să-i arate un semn de bunăvoinţă, îl sfătui să vorbească întâi cu celariarul, care e adevăratul stăpân al mânăstirii, mai puternic chiar decât abatele, şi de care atârna tot.

Celariarul Primin era un călugăr gras, roşcovan, cu faţa

rasă şi părul tuns chilug. Avea în grije toată administraţia mânăstirii şi era veşnic nervos şi răguşit de cât răcnea. Acuma se necăjea cu câţiva călugări laici care potriveau porţiile pomenilor. Văzând pe Michel Boeheim, deşi altfel îi vorbea cu blândeţe, se răsti:

— Ce vrei, Michel? Nu cumva ai venit şi tu la pomana cu cerşetorii şi ologii? Să-ţi fie ruşine, Michel! Mare ruşine! Se vede că Satana vă împinge pe toţi numai la blestemăţii!

Drept răspuns, ţăranul se repezi plecat şi-i sărută mâna grasă, zicând către copil:

— Ce stai, Hans? Sărută frumos mâna prea-sfântului. Umilinţa lui Michel îl dezarmă într-atâta că binevoi să mângâie obrajii şi pletele bălaie proaspăt pieptănate ale copilului, mormăind:

— Spune ce doreşti, Michel, spune, degrabă, că, vezi bine, eu n-am nici duminecă, nici sărbători, ca toţi creştinii...

Michel Boeheim începu povestea de la Adam: că Dumnezeu i-a dăruit cincisprezece copii, că viaţa e grea, că multe păcate s-au abătut pe oamenii sărmani, că a venit vremea să ne gândim şi la cele sufleteşti mai cu nădejde... De-abia după ce izbuti să enerveze rău pe celariarul Primin, îşi spuse verde păsul:

— Şi aşa ne-am sfătuit şi ne-am socotit să dăruim pe Hans bunului Dumnezeu, să se roage şi el pentru noi şi să mijlocească o soartă mai fericită pe lumea cealaltă pe seama părinţilor şi fraţilor lui. De altminteri e copil sfânt, precum a fost de când a deschis ochişorii în lume, şi plăpând, şi supus, tocmai cum se cade să fie slujitorul celui Atotputernic. Ca mâine trec şi cei şap'ce ani până se împlineşte sorocul judecăţii de pe urmă şi cel puţin să nu apuce ziua cea mare fără pic de apărător în faţa Mântuitorului şi numai înnegriţi de păcatele ticăloşiei.

— Ce judecată din urmă, nerodule? se înfurie călugărul. Ai înnebunit rău, Michel! Unde vezi tu sfârşitul lumii?

— Apoi să ne ierţi, prea sfinte, aşa merge vestea prin prostime, se umili ţăranul. Că dacă se împlinesc o mie de ani de la venirea Mântuitorului, lumea asta păcătoasă trebuie să piară şi să înceapă judecata tuturor, aşa zice că scrie la Sfânta Scriptură. Noi carte nu ştim, că nu-i de noi cartea, dar semnele sfârşitului se arată şi orbilor; războaiele nu mai contenesc, molimile şi blestemăţiile se lăfăiesc alături de foamete şi sărăcie, om pe om se năpusteşte mai cumplit cum se spune c-ar fi fost pe vremea păgânilor...

Era atâta credinţă în ochii ţăranului, că celariarul se mulţumi să-l dojenească cu bunăvoinţă, învăţându-l să nu mai răspândească asemenea prostii păcătoase pe care numai diavolii le şoptesc oamenilor ca să-i ispitească şi să-i prăpădească.

— De câţi ani e copilul? întrebă apoi, examinând pe Hans cu luare aminte.

— Răspunde, Hans, îl îndemnă Michel. Să nu-ţi fie ruşine, Hans! Răspunde frumos, că doar eşti băiat mare şi cuminte.

— La Paşti am împlinit treisprezece, făcu Hans cu glas cald şi privind drept în ochii celariarului.

— Şi pofteşti aievea să slujeşti cu frică pe Dumnezeu şi numai pe Dumnezeu?

— Dumnezeu vrea şi Sfânta Fecioară, răspunse copilul cu o lumină mare în ochii limpezi, uimind pe călugăr.

Atunci Michel se dădu mai aproape şi şopti tainic celariarului:

— A spus de multe ori maică-şi, că mie n-a îndrăznit, că eu n-am vreme să ascult palavrele copiilor, că, zice, i s-ar fi arătat mereu în vis Domnul nostru Isus Hristos, în haină albă până-n pământ şi cu coroană de raze pe cap şi cu semnele cuielor la mâini şi la picioare, şi l-a mângâiat pe obraz, uite-aşa, şi i-a zis: „Vino după mine!” Şi a pornit copilul dar pe urmă s-a trezit...

Călugărul Primin se închină ca în faţa unei minuni, îi

fulgerase prin minte să primească pe Hans în tagma călugărilor laici, să-l aibă pentru muncă, fiindcă de meseriaşi harnici e mai multă nevoie în mânăstire decât de învăţaţi. Avea şovăiri din pricina înfăţişării costelive a candidatului; întâlnind însă lumina stranie din ochii copilului, apoi mai auzind şi cuvintele lui Michel, celariarul se înfricoşă. Slujba lui neîngăduindu-i o viaţă cucernică şi ferită de păcate, trăia în groază amară şi a pedepsei lui Dumnezeu şi a ispitelor diavolului.

— Bine, bine, să mergem la...

Porni, fără să poată sfârşi, spre bazilica severă, printre clădirile scunde cu coperişe ţuguiate ale meseriaşilor, ca pe o uliţă, urmat de-aproape de Michel şi Hans.

La intrarea bazilicei, celariarul se opri un moment şi ridică ochii la cer, întrebător, căutând parcă o povaţă. Privirea lui alunecă peste bolţile portalului, peste cele şapte rânduri de ferestre ale turnului principal, până la crucea neagră, cu braţele subţiri. Apoi, lămurit şi hotărât parc-ar fi primit o poruncă de sus, intră repede în atrium, îşi muie degetele în apă sfinţită şi îşi făcu cruce. Pe o uşă laterală ieşi în curtea pardosită şi acoperită ca un gang, trecu pe dinaintea vorbitorului şi a şcoalei, ajunse la casa abatelui, lipită de bazilică şi comunicând cu naosul printr-un coridor.

Locuinţa avea numai două încăperi rnici ca şi chiliile fraţilor. Abatele era în genunchi, în faţa unui altar, adâncit în rugăciuni. Nici nu observă când intrară cei trei. Însă auzi foarte clar cuvintele:

— *Benedictus qui venit în nomine Domini*!

Fu cuprins de spaimă parcă ar fi fost o întâmpinare cerească. Plecă genunchii şi bâlbâi înmărmurit:

— Părinte, a venit un copil sfânt în mijlocul nostru...

Michel îngenunche de asemenea, şoptind copilului:

— Aide, Hans, îngenunchează frumos, să vază prea-sfântul cât eşti de cuminte.

Abatele, ca şi când n-ar fi auzit nimic, îţi urmă

rugăciunile până la sfârşit. Apoi întoarse capul întrebător. Cu barbă albă şi capul tuns, cu ochii înflăcăraţi de o lumină pioasă, părea un pustnic sfânt, rătăcit printre oameni. Hans, parcă l-ar fi cunoscut de mult, se apropie, îi sărută mâna şi rosti rugător:

— Tată...

2

Anul de noviciat fu greu ca un păcat de moarte.

Ispita tăcerii şi a singurătăţii ţinu şapte săptămâni. Închis în chilia dosnică, nu putea vorbi cu nimeni afară de Dumnezeu. Un călugăr mut îl conducea, dis-de-dimineaţă, în capela novicilor unde trebuia să asculte, în genunchi, o liturghie lungă urmată de predici nesfârşite. Apoi iar singurătatea chiliei în care de-abia pătrundeau câteva raze de lumină cenuşie.

O revoltă crâncena îl frământa în primele zile. Genunchii îl dureau, iar tăcerea şi singurătatea îi vîltorau amintirile vieţii de-afară, zgomotoasă, veselă, pestriţă. Îl chinuiau păreri de rău şi dorinţi de evadare. Se simţea ca îngropat de viu într-o criptă străveche. Pe urmă amintirile se împuţinau, cernute parcă prin site tot mai dese. Resemnarea i se coborî în suflet, înfrumuseţată de aşteptarea unei revelaţii care trebuie să vie şi pe care trebuie s-o merite. Începu să dorească un semn de încurajare din altă lume, o vedenie sfântă care să-i oţelească inima. Umblă de ici-colo prin chilia ca o cuşcă, murmurând neîncetat cuvinte de rugăciune. Patul de scândură cu pernă de lemn îl întăreau. O măsuţă şubreda şi un scaun fără spetează mai avea, şi pe perete, la căpătâi, o icoană a Maicii Domnului, veche, cu rama mâncată de carii. În faţa ei se oprea din ce în ce mai mult,

ca înaintea unei fiinţe vii. Zugrăveala stângace arăta un cap frumos de femeie, cu ochii mari, cu privirea blândă şi plină de mistere. Şi ochii ei îl urmăreau necontenit, oriunde se mişca în chilie parcă s-ar fi întors după el, chemători şi mângâietori. Privirea lor, cunoscută, parc-ar fi întâlnit-o de mult, ascundea taina revelaţiei pe care o râvnea din adâncimile sufletului.

De-acuma nu se mai simţea singur. Privirea icoanei îl însoţea pretutindeni, îi lumina sufletul chiar în bezna nopţilor petrecute pe patul de scândură. În rugăciuni invoca mereu pe Maică Precista, adăpostul şi sprijinul vieţii lui.

Când se isprăviră cele şapte săptămâni de încercare şi fu mutat între ceilalţi novici, zgomotoşi şi indiscreţi, i se păru că s-a coborât în purgatoriu. Convorbirile lor lumeşti, întrebările lor necuviincioase îl răneau în suflet. Smerenia şi cuviosia le erau necunoscute. Sfiala lui ajunse repede bătaia lor de joc.

Începu şcoala: citit, scris, socotit, cânt, religie.

Celariarul recomandase pe Hans magistrului novicilor ca pe un sfânt care a vorbit cu Mântuitorul. Magistrul era sceptic în privinţa vedeniilor mistice, spunând că au devenit atât de numeroase încât primejduiesc bazele credinţei adevărate. Fiindcă Hans era ascultător şi silitor în toate, îl luă cu blândeţe, împotriva obiceiului său de-a bruftului pe novici spre a le strivi gândurile lumeşti.

Învăţătura însă nu-l ademenea. Iubirea tainică pentru Dumnezeu îi epuiza toate dorinţele. Numai cântul îi plăcea. Melodiile triste parcă-i răscoleau în suflet altă viaţă; învăţa totuşi cu sârguinţă citirea şi scrierea. Voia să ştie latineşte ca să afle din cărţi, fără ajutorul oamenilor, vieţile sfinţilor după care să-şi călăuzească viitorul. La socotit mânca deseori bătaie, împreună cu ceilalţi elevi, ca să le intre mai bine în cap misterele adunării şi scăderii. Singur Hans plângea amarnic, ca o fată, spre uimirea şi chiar dispreţul colegilor. Pentru toate

suferinţele găsea alinare în privirea icoanei sfinte din chilia tăcerii. Ca să nu se despartă de ea, ceruse să rămâie acolo, şi celariarul Primin, în mod excepţional, îi îngăduise.

De altfel celariarul se mândrea a fi protectorul novicelui Hans. Îl ajuta unde putea şi se gândea mereu ce nume să-i dea, sfătuindu-se în privinţa aceasta cu călugării mai bătrâni. Unii propuneau să-l numească Chrodegang, în amintirea piosului şi întâiului abate care a sfinţit mânăstirea Lorsch acum două secole şi jumătate. Magistrul novicilor, consultat de asemenea ca mai învăţat între toţi, stărui pentru numele Lollus, purtat odinioară cu mare cinste de abatele care a slujit întâia oară în bazilica nouă, în faţa împăratului Carol cel Mare. Celariarul şovăi şi, în cele din urmă, se opri la Adeodatus, după numele în care şi-a botezat copilul sfântul Augustin.

În dumineca dinaintea ceremoniei legământului solemn, celariarul chemă la mânăstire toată familia lui Michel Boeheim, să-şi ia rămas bun de la Hans, spunându-le:

— De-acuma Hans e ca şi mort pentru voi! E numai al lui Dumnezeu şi al nostru.

Ţăranul zâmbi încurcat şi înduioşat, mormăind ceva despre sprijinul ce-l vor avea, prin Hans, pe lumea cealaltă. Mama copilului însă se porni pe nişte bocete de răsună vorbitorul cu tavanul boltit. Hans, alb ca varul stins, cu un surâs de resemnare pe faţă, sărută pe toţi cei patrusprezece fraţi ai săi.

Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă, însuşi abatele Kempten, deşi bolnav, sluji liturghia şi ţinu chiar o homilie specială, aducând ca pilde, pentru novicele care intra în viaţa monacală, virtuţile marilor cenobiţi şi reamintind cele trei calităţi indispensabile celor ce vor să servească aievea biserica Domnului: stabilitas, conversie morum, obedientia.

După serbarea din bazilică, celariarul Primin,

lăcrămând de emoţie, îmbrăţişă pe tânărul frate, murmurând:

— Adeodatus, roagă-te şi pentru mine, căci multe greşeli îmi apasă sufletul!

Spre toamnă, ciuma cea mare care bântuise Italia ajunse în câmpia Rinului ca o vijelie năpraznică, răspândind moarte şi groază. Satul mânăstirii rămase pustiu; oamenii ce nu apucaseră să fugă spre miazănoapte, pieriră în mai puţin de două săptămâni. Morţii neîngropaţi putrezeau pe uliţe şi prin case. Câţiva călugări, care coborâseră în sat să îngrijească pe bolnavi, nu se mai întorseseră, iar alţii nu mai îndrăzniră să iasă dintre zidurile mânăstirii. Atunci Adeodatus se oferi să plece, să înmormânteze cadavrele, şi exemplul lui îmbărbătă şi pe alţii. Toată familia lui Michel Boeheim fusese secerată de moartea neagră; Adeodatus îşi îngropă plângând părinţii şi fraţii.

Rămas de-acuma singur pe lume, Adeodatus se simţea mai aproape de Dumnezeu. În tovărăşia călugărilor, în dormitorul comun, în refectoriul comun, parcă era un străin. Ceru şi obţinu o chilie, chiar alături de camera flagelaţiei. Îşi luă şi icoana Maicii Domnului. În seara când o văzu în chilia sa, avu o fericire atât de mare că el însuşi se spăimânta. Visuri necurate îl chinuiră. Ispita Diavolului îi tulbură inima. Dori o ispăşire aspră. Intră de dimineaţă în odaia torturilor cucernice. Rugă pe un frate să-l pedepsească. Trebui să stăruie mult până ce primi, pe spinarea goală, cincizeci de curele. Carnea i se învineţi. Durerea îi potoli sângele. Se întoarse mulţumit în chilie, căzu în genunchi în faţa icoanei bătrâne şi plânse:

— Sfânta Fecioară, îndură-te...

3

Celariarul Primin socotea că Adeodatus e atât de sfânt încât îi ajunge şcoala inferioară. De altă părere era însă magistrul care, cu încuviinţarea abatelui, trecu pe tânărul călugăr în şcoala superioară, să studieze artele liberale, de o parte gramatică, dialectica şi retorică, iar de altă parte aritmetică, geometria, muzica şi astronomia.

Adeodatus se supunea cu umilinţă tuturor îndemnurilor. Dragostea învăţăturii îl cucerea cu cât înainta mai mult în cunoaşterea limbii latine. Magistrul, cărturar pasionat, îl încuraja, îi alegea cărţile potrivite, ba îl introduse şi în biblioteca mânăstirii, aflată la stânga corului. Era o singură odaie vastă, cu dulapuri deschise de lemn înnegrit de vremuri, pe ale căror rafturi se odihneau, colbuite, feluritele volume legate în piele, scrise pe pergament cu litere greoaie. Îi povesti că biblioteca a fost adunată de primii călugări, toţi cărturari mari care, din ordinul abatelui, copiau ziua-noaptea manuscrise împrumutate. Acuma însă, de vreo sută de ani, patima învăţăturii a dispărut din sufletul fraţilor şi biblioteca e mai mult pustie. Doar magistrul şi un bibliotecar bătrân mai scormonesc arar prin foliantele uitate.

În trei ani, Adeodatus citi multe volume latineşti, ferindu-se de cele greceşti, ebraice şi arabe, pe care nu le pricepea. Dintre toate însă mai mult îi atâta curiozitatea o carte cu povestirea lui Siegfried, aflând de-acolo cu uimire că eroul ar fi îngropat chiar în mânăstirea Lorsch şi că locul unde a fost ucis mişeleşte ar fi de asemenea prin apropiere. Ceru bibliotecarului lămuriri mai bogate. Bătrânul habar n-avea. Magistrul însă îi spuse ca volumul e o copie după colecţia de legende eroice, făcută din porunca împăratului Carolus Magnus. Îi arătă, în dreapta altarului, crucea neagră pe o lespede subt care se odihnesc rămăşiţele pământeşti ale viteazului, între

mormintele celor doi împăraţi Ludovic Piul şi Ludovic cel Tânăr. Îi făgădui să-l ducă, într-o zi, să cerceteze ţinutul unde s-a prăpădit eroul-eroilor.

În sfârşit, magistrul, după multe amânări, porni cu Adeodatus pe marginea râului, în sus, prin pădurea ce adumbrea dealurile line. Inima tinărului tresaltă ca o pasăre scăpată din colivie. În vreme ce învăţătorul îi povestea întâmplări de demult, Adeodatus se gândea că, de ani de zile, azi e întâia oară când a ieşit pe poarta mânăstirii. I se părea mai vesel aici soarele primăverii, mai frumos cântecul păsărilor, iar în foşnetul frunzelor auzea chemări ispititoare. Îşi aducea aminte de zilele dinainte de-a îmbrăca haina călugărească: cum se ducea cu vitele la păşune, voios, împreună cu alţi copii de vârsta lui. Parcă vedea iar pe Margareta Hippler, mai mică decât dânsul, pierzându-şi mereu vacile prin pădure şi bocindu-se până ce alerga el să i le găsească.

Sosind la un pârâu, cotiră în dreapta. Urcuşul era mai greu şi magistrul, grăsun, gâfâia şi-şi ştergea într-una fruntea şi capul pleşuv, cu mâneca sutanei. Se opriră la un izvor clădit cu bolovani ca o fântână. Magistrul se aşează, istovit, se odihni puţin şi pe urmă explică: Uite, colo s-a plecat Siegfried să-şi astâmpere setea; uite, colea teiul bătrân în care şi-a agăţat armele; pe-aici, s-a furişat Hagen, i-a luat lancea şi l-a izbit în crucea spetelor; dincolo şi-a sfărâmat scutul Siegfried; până colo s-a dus cu lancea înfiptă în spate; mai încolo şi-a dat sufletul... Adeodatus se minuna. El mai umblase pe-aici, ştia de la oameni doar că fântâna e fermecată. Văzuse fete din Odenhain, venind în zorii zilei să ia apă de izvor, s-o dea de băut celor pe care doreau să-i înlănţuiască. Magistrul zâmbi: aşa-i poporul, îşi uită eroii şi schimbă necontenit legendele despre ei.

Adeodatus, ajuns iar în chilia lui întunecoasă şi tăcută, se simţea vinovat în suflet şi nu-şi dădea seama pentru ce. Îşi ceru iertare de la icoana sfântă, dar noaptea visa

numai viteji înarmaţi care se ucideau de dragul femeilor.

De-acuma se ducea deseori la izvorul din poiană de tei, singur, parc-ar fi căutat pe cineva. Visa cu ochii deschişi, copacii luau înfăţişări omeneşti, vâjâitul codrului îl împresura când cu chiote de veselie, când cu plânsuri înfundate.

Apoi, într-o duminecă, întorcându-se pe înserat spre mânăstire, întâlni pe cărare o femeie. Plecă fruntea, să n-o vază. Simiţi însă că ea s-a oprit şi, ajungând în dreptul ei, îi auzi glasul care îl chema pe nume:

— Hans!

Glasul îi era cunoscut. Vru să treacă înainte şi totuşi se pomeni stând pe loc. Fără să vrea, ridică ochii. Era o fetişcană de vreo şaptesprezece ani. Ochii ei căprui îl priveau cu bucurie. Cozile ei groase, împletite, cânepii, coborau pe umeri în jos, pe lângă sânii plini care se rotunjeau, subt cămaşa strâmta, ca două mere pârguite. Adeodatus văzu tocmai sinii fetei şi deodată i se aprinse sângele într-o văpaie ciudată, iar inima începu să-i zguduie pieptul.

— Nu mă mai cunoşti, Hans? îi zise fata cu un surâs de mirare. Margareta... A lui Hippler... Nu ţii minte când îmi pierdeam vacile prin pădure?

Adeodatus nu auzi nimic. Privirea lui se frământa pe sânii ademenitori şi pe buzele ei umede care, vorbind şi zâmbind, parcă-l dojeneau şi-l chemau. Încercă să plece ochii, să înăbuşe ispita clocotitoare. Nu izbutea. Şi fata ciripea mereu:

— Ştii, Hans, acum patru ani, când a venit moartea cea neagră, noi am fugit în lume şi am stat doi ani departe, într-un ţinut unde-s numai munţi şi păduri. Mult am pătimit pe-acolo, vai de sufletele noastre, dar pe urmă ne-am întors acasă. Şi acuma tata vrea să mă mărite cu Wendel, îl mai ţii minte? Oamenii, prin sat, spun că tu eşti un adevărat sfânt, zău, aşa vorbeşte lumea. Se zice c-ai făcut şi minuni. Apoi dacă mă mărit, să ştii Hans, că...

Călugărul îşi dădea seama că se pierde. O clipă de va mai asculta glasul ei şi nu-şi va smulge privirea de pe sânii ei, are s-o ia în braţe, s-o omoare în sărutări. Cu o sforţare cumplită închise pleoapele şi îngâna răguşit, desperat:

— Piei, Satano!... Satano!... Satano!...

Începu să alerge nebuneşte, cu pleoapele strânse, cu inima îngrozită, să scape din vraja pierzaniei. Nici nu cuteză să se mai uite înapoi, ca şi când i-ar fi fost frică să nu-l întoarcă ispită.

În tăcerea chiliei se bătu cu pumnii în piept, implorând sprijinul Domnului împotriva Diavolului care încearcă să-i zdruncine cuvioşia. Pe când se ruga însă, prin inimă îi umbla, ca un tâlhar, regretul că barem n-a sărutat pe Margareta. Uluit, ridică ochii spre icoana Maicii Sfinte, dar şi ea parcă-l mustra: de ce n-a sărutat-o?

Se crezu pierdut şi părăsit. Plânse multe nopţi, nemaiştiind bine nici pentru ce plânge: că n-a strâns în braţe pe fata cu sânii aţâţători sau de teamă că o prăbuşire mare îi ameninţă sufletul?

Fură cartea cântecelor de vitejie şi iubire, pândi o clipă când nu era nimeni în bucătăria cea mică şi aruncă în foc volumul cu file îngălbenite, legat în piele de capră sălbatecă.

4

Aşa se linişti, îşi zicea că toată tulburarea numai cărţile i-au pricinuit-o, deschizându-i ferestrele altei vieţi, cu ispitiri şi păcate. Cine trăieşte pentru Isus, n-are trebuinţă de învăţătură, ci numai de credinţă. Adevăratul suflet cucernic se fereşte de prilejurile care-i pot zdruncina credinţa, întocmai cum spuneau şi ceilalţi fraţi

dispreţuitori ai bibliotecii.

Peste câteva săptămâni amintirea Margaretei pieri ca un vis fără urme. De altfel gândurile îi fură întoarse spre grija cea mare ce stăpânea tot mai stăruitor sufletele pioase. Nici doi ani nu mai erau până la împlinirea miei de ani de la Hristos, care însemna sfârşitul lumii şi judecata supremă. În mânăstire se vorbea mereu de apropierea vremii, înfricoşarea sporea. Semne dese vesteau venirea Mielului. A fost moartea cea neagră: acuma ameninţa foametea, căci de trei ani seceta e aşa de aprigă încât oamenii de-abia îşi mai trag zilele din rodul pământului. Totuşi mulţimea nu părăsea calea păcatelor şi nu se pocăia. Ticăloşiile lumii se înteţeau încât duhoarea lor se ridica, sfidătoare, până la cer. Preoţii şi călugării se bălăceau în rele întocmai ca şi slăbănogii şi nemernicii vieţii.

Episcopii şi cârmuitorii se întreceau în încercări de-a lămuri poporul că credinţa despre sfârşitul lumii e păcătoasă. Lămuririle lor mai mult măreau îngrijorarea.

Adeodatus credea puternic în apropierea sfârşitului când Satana cel încătuşat va fi slobozit pe pământ să distrugă viţa şi sămânţa omenească ticăloasă. Dormea cu Apocalipsul la căpătâi. Cu cât îl citea mai sârguincios, cu atât cuvintele întunecate i se înfăţişau ca nişte lumini strălucitoare. Compară cele ce auzea că se petrec în lume cu prevestirile din cartea sfântă şi se cutremura de orbirea celor ce nu vor să vadă.

Începu să-l roadă în inimă o îndoială: poate că păcătuieşte stând la adăpostul zidurilor unde nu pătrunde ispită? Nu ferindu-se de încercări, ci înfruntându-le şi biruindu-le se întăreşte credinţa slujitorului Domnului. E uşor să fii curat când mâna Diavolului nu te atinge. Binele n-ar exista în lume, dacă n-ar fi şi răul. De-abia în lupta cu răul se poate învedera binele şi virtutea.

Vru să caute ispitele, să iasă în lume şi să-şi oţelească sufletul. Se gândi să facă un pelerinaj până la Ierusalim

sau barem la Roma, să sufere chinuri şi durere pentru credinţa lui. Celariarul Primin, aflându-i planurile, îl convinse să mai aştepte.

Apoi, în toiul iernii, aproape de Crăciun, se ivi pe cer o cometă care spăimânta toată lumea. Era atât de luminoasă că se vedea şi ziua, parc-ar fi umblat să înghită soarele. Oamenii aşteptau din ceas în ceas prăpădul. Chiar episcopii împărţeau binecuvântarea apostolică şi iertarea păcatelor spre a mântui cât mai multe suflete pentru viaţa eternă. Ţăranii dimprejur se adunară subt zidurile mânăstirii, să-i găsească lingă lăcaşul sfânt trâmbitele judecăţii din urmă. Se îmbulzeau la spovedanie şi se rugau fierbinte cu ochii în sus, spre cerul tăinuitor de primejdii.

După ce se stinse semnul ceresc şi lumea reintră repede în făgaşul vieţii desfrânate, inima lui Adeodatus se umplu de amărăciune. Se simţea nevrednic de mila Atotputernicului pentru că el huzurea în chilie, în loc să propovăduiască prin vorbe şi fapte credinţa binefăcătoare. Cum se desprimăvără, se înfăţişa la abatele Kempten şi-i mărturisi plângând zbuciumările, cerându-i voie să plece printre oamenii rătăciţi, să-i întoarcă pe calea mântuirii. Abatelui îi plăcu gândul tinărului călugăr. Ca să-l pună la o încercare prealabilă, îl însărcina să-i ducă o scrisoare către arhiepiscopul Willegis de Mainz, să se înapoieze curând cu răspunsul şi, dacă dorinţa de plecare îi va mai stărui în suflet, pe urmă să meargă încotro îl va îndrepta Dumnezeu.

Adeodatus coborî în valea Rinului, trecu prin sate şi oraşe, sosi într-o seară subt zidurile bătrânei cetăţi Mainz şi mase pe câmp, nevroind să se adăpostească prin hanurile ce se aflau în apropierea porţilor închise şi despre care auzise că sunt cuiburi de pierzanie pentru sufletele cele mai tari în credinţă. În noaptea aceasta, pe când se odihnea ghemuit subt un copac înmugurit, i se arătă întâia oară Diavolul subt chipul unui căţeluş negru

cu ochii ca doi cărbuni aprinşi. Necuratul se apropia mereu, tiptil, dar dispărea în beznă îndată ce călugărul îşi făcea semnul crucii. Spre miezul nopţii, aţipind puţin, văzu chipul Fecioarei Maria, coborând parcă din icoana lui scumpă. Prea-Curata îi zâmbea blând. Pe buzele-i sfinte, Adeodatus citea cuvântul: „Iubeşte...”. În aceeaşi clipă se trezi, simţind aproape de obrazul drept o respiraţie caldă şi văzând iar ochii ca doi cărbuni aprinşi. Sudori reci îi broboneau fruntea. Braţul îi tremura încât de-abia putu schiţa semnul mântuitor al crucii. Se ridică în genunchi şi începu să se roage fierbinte. Aşa îl găsi răsăritul soarelui.

Intră în Mainz împreună cu carele ţăranilor care duceau merinde şi dijme. Paznicii porţii, văzându-l murdar de noroi, râseră:

— Uite, călugăraşul, cum s-a tăvălit ca un purcel printre purcele!

Adeodatus roşi, dar nici nu ridică ochii. Merse pe străzile întortocheate, printre casele cu coperişuri ţuguiate şi cu zidurile mohorâte, înainte, ca şi când ar fi umblat toată viaţa numai pe-aici. Oamenii se opreau, se mirau de înfăţişarea lui sălbatecă şi se închinau ori îl ocărau. Dădu peste un halebardier ce se plimba sever prin faţa unui palat. Îşi aduse atunci aminte că are de împlinit o misiune şi că nu ştie unde poate găsi pe arhiepiscopul Willegis. Halebardierul îi arătă, fără a scoate un cuvânt, un turn ascuţit şi înalt care se ridica departe deasupra tuturor caselor. Călugărul porni într-acolo. Se rătăci. Pe la amiazi de-abia nemeri în piaţa dominată de reşedinţa guvernatorului spiritual şi militar al oraşului. Pătrunse în clădirea greoaie şi întunecoasă, cu ochii mereu în pământ, pe o scară cu treptele tocite, cuprins într-un vălmăşag de oameni urcând spre aceeaşi ţintă, îşi făcea cruce din când în când şi murmură frânturi de rugăciuni. Vedea numai cizme mari cu pinteni lungi şi sandale cu curele sub sutane castanii. Apoi deodată se pomeni într-o sală vastă, cu ferestrele întocmai ca ale

bazilicei din Lorsch şi cu un tron strălucitor în care şedea un bătrân cu barbă neagră pişcată abia de cărunţeală, cu obrajii roşii, îmbrăcat în haină scumpă de hexamiton cu ape mătăsoase şi având în dreapta toiagul episcopal. Adeodatus îşi croi drum cu coatele prin mulţimea de preoţi şi ostaşi, şi se prăbuşi la picioarele tronului, parc-ar fi căutat acolo apărare şi odihnă. Un lăncier îl apucă de umăr, vrând să-l arunce înapoi. Arhiepiscopul însă făcu semn să-l lase. Călugărul scoase din sin scrisoarea şi o întinse, bâlbâind istovit:

— Abatele... sfântul.... Lorsch...

Faţa stăpânului oraşului se înseninã. Luă scrisoarea şi începu să citească. Adeodatus îl privea şi în privirea aceasta tremurau mii de speranţe tulburi. Văzu în ochii marelui pastor aprinzându-se o lumină ciudată, batjocoritoare, care-l spăimânta. Apoi auzi glasul lui compătimitor:

— Ei, sărmanul Kempten! A rămas tot cu nălucirile pioase.

Arhiepiscopul Willegis se uită zâmbind la cei dimprejur, clătină din cap şi adaogă:

— Spune abatelui, tinere, să fie liniştit! N-a sosit încă sfârşitul lumii! Să citească mai cu luare aminte cărţile sfinte şi să-şi alunge din suflet îngrijorarea, aşa să-i spui, tinere! De altfel îi vom trimite şi răspuns scris, mai târziu.

Adeodatus nici nu mai sărută mâna arhiepiscopului. Fugi din sală, coborî pe scara de piatră, alergă pe uliţe, îngrozit, aşteptând din moment în moment să se pornească o ploaie de foc şi pucioasă care să nimicească cuibul nelegiuirii, precum au fost prăpădite odinioară Sodoma şi Gomora.

Ieşi din oraş plângând cu hohot. Paznicii se hârjoneau cu nişte ţărance şi nici nu-l luară în seamă. Adeodatus, desculţ, cu capul gol, alerga, parcă l-ar fi gonit. Spre seară ajunse într-un sat. Bătu la mai multe porţi în zadar. Ţăranii se fereau de călugării rătăcitori ca de diavoli. De-

abia porcarul îl găzdui după oarecare şovăiri, fiindcă avea o fată mărişoară. Era evlavios şi nevoiaş, cu o droaie de copii. Povesti călugărului mulţime de întâmplări destrăbălate şi crime monstruoase care vesteau sfârşitul lumii. Îl îndemnă să se oprească la Niersteyn, să caute pe pustnicul sfânt dacă vrea într-adevăr să audă glasul Domnului.

Până la Niersteyn merse două zile. Un copil îl călăuzi la lăcaşul schimnicului, subt o stâncă, lingă apele Rinului. Copilul îi spuse că sfântul n-are nume, că trăieşte acolo de ani de zile, singur, şi că afuriseşte pe oricine încearcă să se apropie. Adeodatus se apropie umilit. Pe o lespede de piatră, în genunchi, pustnicul se ruga, scrutând cerul cu privirea înflăcărată, lovindu-şi pieptul cu pumnii încât îi tremura barba încâlcită, plină de noroi şi mărăcini. Cuvintele nu se înţelegeau, ci doar un mormăit prelung. Când simţi pe Adeodatus, întoarse capul spre el, îl cântări şi rosti răspicat:

— Vii să mă ispiteşti, Diavole, subt chip de om?

Călugărul căzu în genunchi, se închină şi tăcu. În ochi avea lacrimi şi o privire atât de amărâta că sfântul murmură:

— Am fost şi eu ca tine, iar acuma iată-mă mai ticălos, nevrednic să mă alinte lumina soarelui.

Îşi continua apoi rugăciunile până se coborî întunerecul fără a se mai uita la tânărul călugăr care se simţea fericit că barem poate sta în apropierea unui sfânt. De câteva ori, în cursul nopţii, Adeodatus se deşteptă în mormăituri mânioase; pustnicul alunga diavolii ce încercau să se apropie.

Şapte zile şi şapte nopţi petrecu Adeodatus în preajma anahoretului. Nu-i află numele, dar îi descoperi povestea. Era dintre călugării de la mânăstirea Farfa, cei ce uciseseră pe abatele Dagobert, aduseseră acolo femei şi trăiseră mulţi ani numai în desfrâu şi blestemăţii. Într-o bună zi, pustnicul de azi, cuprins de remuşcări, a fugit

dintre tovarăşii criminali, a rătăcit prin Italia, a căutat să urce pe muntele Gargano în vârful căruia se zice că sihaştrii sfinţi stau de vorbă cu îngerii, a fost însă oprit la jumătate cale de un glas care i-a poruncit să trăiască şi să ispăşească dacă vrea să dobândească iertare de la Dumnezeu. Atunci a plecat mai departe prin lume, s-a hrănit numai cu rădăcini şi a nemerit aici, unde vrea să-şi încheie viaţa păcătoasă vestind apelor cuvântul Domnului, căci oamenii, scufundaţi în noroi până-n gât, nu mai sunt în stare să se pocăiască şi vor fi stârpiţi curând de pe faţa pământului. A început anul când se împlineşte mileniul, se înmulţesc mereu semnele sfârşitului, dar nimeni nu ia seama. Numai când vor suna trâmbiţele arhanghelilor,se vor dezmeteci păcătoşii, dar va fi prea târziu.

Adeodatus sosi la mânăstire împăcat şi mângâiat. Avea singura grije să-l găsească judecata cea mare cu inima curată. Cuvintele arhiepiscopului stârniră indignare în Lorsch. Abatele Kempten muri înainte de-a veni răspunsul scris de la Mainz. Călugării văzură în moartea cuviosului lor stăpân favoarea Mântuitorului care a vrut înadins să-l ferească de chinurile pierzaniei obşteşti.

Iar nu mai părăsea chilia Adeodatus, decât când se ducea la bazilică. Postea şi ajuna şi se ruga. Nu citea nimic. Chiar cărţile de rugăciuni le aruncase, îi spusese şi pustnicului; cartea e izvorul relelor, începutul şi sfârşitul tuturor păcatelor de moarte. Icoana Fecioarei Maria veghea asupra lui, neîncetat, cu ochii ei prea iertători. Uneori totuşi se mai surprindea morfolind amintiri lumeşti: ba o scenă neruşinată zărită pe drumul spre Mainz, ba iarăşi întâlnirea de odinioară cu Margareta Hippler... Nu şovăia deloc. Trecea îndată în camera flagelaţiei şi îşi tortura carnea până i se potolea sângele.

Veni un abate nou în fruntea mânăstirii. Era tânăr, se îmbrăca îngrijit şi iubea cărţile. Adeodatus nu vedea într-însul nici urmă de adevărată cucernicie. Începu în

mânăstire o viaţă mai slobodă. Fură aduşi câţiva fraţi învăţaţi să reorganizeze şcoala, iar alţii să cerceteze volumele bibliotecii şi să le înmulţească.

Noul abate nu mai dădea voie călugărilor nici să vorbească despre sfârşitul lumii, deşi era acuma aproape. Declară într-o homilie, de pe amvon, că e o erezie să se creadă în asemenea copilării, că nicăieri în cărţile sfinte nu se spune asemenea absurditate.

— Iartă-l, Doamne, că nu ştie ce vorbeşte! bolborosi Adeodatus auzind vorbele abatelui care i se păreau un sacrilegiu.

Ultima zi sosi cu un senin îngrozitor. Pe cer se ivise brusc o cometă, însuşi abatele se sperie, iar călugării aşteptau din clipă în clipă să răsune trâmbitele sfârşitului. Noaptea spori înfricoşarea. Se făcu în bazilică o liturghie care avea să dureze până va începe judecata divină. Toţi fraţii, chiar cei laici se îmbulzeau să fie mai aproape de altar în momentul suprem. Curtea mânăstirii se umpluse de ţărani.

Când înfloriră zorile în ferestrele multicolore, abatele încheie repede slujba şi plecă să se culce, şoptind celor dimprejur:

— Nu v-am spus că n-are să fie nimic?

Toată lumea respiră uşurată şi se împrăştie.

Adeodatus însă rămase în genunchi, în acelaşi loc, cu ochii la crucea de aur de pe altar, cu ghimpele dezamăgirii, în inimă, aşteptând totuşi minunea. Lumânările se stinseră pe rând. Doar câteva candele mai pâlpâiau ici-colo. Era acuma singur în bazilica întunecoasă. Inima îi tremura, sfioasă, într-o aşteptare mare. Gândurile toate i se împletiră într-o fâşie luminoasă în care înţelesurile se pierdeau încet-încet. Avea simţământul că sufletul i se desprinde uşor şi pluteşte lin deasupra vieţii. Biserica se umplu apoi de o lumină viorie. Dintr-o firidă înaltă, Fecioara Maria în haină albă, cu surâsul blând pe faţa-i albă, coborî de pe soclu şi veni

spre dânsul, cu braţele întinse, albe, îngânând cuvinte pe care inima lui le simţea, înţelegându-le. O fericire atât de mare îi cuprindea sufletul încât îşi dădea seama că n-ar putea-o îndura dacă ar ţine mai mult. Şi deodată lumina se stinse, vedenia se risipi, iar Adeodatus se prăbuşi în nesimţire pe treptele altarului.

Se deşteptă în chilie, pe patul de scânduri, întâlnind îndată privirea Fecioarei din icoană. Spinul îndoielii îi dispăruse din inimă. Acuma ştia că a tălmăcit greşit proorocirea din Apocalips.

— Când se vor împlini o mie de ani de la învierea Mielului, nu de la naştere! îşi zise cu încredere. Mila Domnului e nemărginită! Iată treizeci şi trei de ani pentru pocăinţa deplină a oamenilor!

5

Totuşi nu se mai simţea bine în mânăstire, subt oblăduirea tânărului abate care, în locul cucerniciei, punea năzuinţele cărturăreşti, poruncind tuturor călugărilor să citească, ba chiar să copieze cărţi păgâne. Apoi când, într-o zi, abatele îşi bătu joc de zbuciumările lui pioase, îndrăznind a le socoti exagerări sau prefăcătorii, Adeodatus nu se mai putu stăpâni, îl afurisi în faţa mai multor fraţi, îşi luă icoana sfântă şi plecă în lume.

Ani de zile pribegi de la Franconovurd până la Spira oprindu-se când la o mânăstire, când la alta. Apoi îl cuprinse dorul de-a vedea Roma, oraşul în care au suferit mai mult martirii şi peste care azi domneşte urmaşul Sfântului Petru.Trecu Alpii, desculţ, cum umbla de altfel totdeauna. Când ajunse subt zidurile străvechi, era de treizeci de ani. Oraşul însă îl nemulţumi. I se păru mai

ticălos chiar decât Mainz. Ruinele din vremile păgâne îl supărau ca nişte sfidări. Rătăci pe străzile fără viaţă, călăuzit de un călugăr care cunoştea bine Roma şi care-i spunea că acuma oraşul nu adăposteşte nici treizeci de mii de suflete. Îi arăta uliţi întregi, pustii, părăginindu-se văzând cu ochii.

Adeodatus ar fi pornit mai departe a doua zi, dacă nu l-ar fi reţinut dorinţa de-a săruta mâna Pontificului. Ca să pătrundă însă la papă Sergius, trebuia să aştepte cel puţin o săptămână. Fu găzduit într-o casă veche, pe Viminal, anume pentru pelerini. Locul i se păru cunoscut parc-ar mai fi umblat cândva pe-acolo. În casă se simţi deodată în puterea unui farmec ciudat. Crezu într-o ispitire a Necuratului. În odăiţa întunecoasă aşeză icoana Fecioarei pe mescioară murdară, căzu în genunchi şi rosti de câteva zeci de ori, cum obişnuia când voia să-şi înalţe inima:

— Domine, Jesu, Rex pie, Rex clemens, Pie Deux...

Fecioara îi zâmbi. Şi zâmbetul era atât de ispititor încât Adeodatus luă icoană, cu amândouă mâinile, şi o sărută pierdut, fără să-şi dea seama că patima lui ar putea fi necurată.

Lemnul vopsit se încălzi de buzele-i arse. Inima îl durea.

Noaptea avu visuri de care se ruşina dimineaţa şi pe care totuşi le alintă cu drag, parcă n-ar fi fost în stare să se despartă de ele. Fecioara Maria părea o femeie ca toate femeile, iar el însuşi fără credinţa adevărată în suflet. Şi se iubeau cu o iubire păcătoasă: se îmbrăţişau vijelios şi îşi muşcau buzele cu o plăcere atât de drăcească încât, trezindu-se, mai simţi câteva clipe în tot corpul voluptatea pierzătoare de suflet.

Izbucni în plâns amarnic. Satana l-a biruit, murdărindu-i chiar icoana Fecioarei Maria. Toată ziua îşi biciui trupul dar nu cuteză să se uite la icoană. Şi noaptea următoare visul se repetă mai nelegiuit, lăsându-i în minte şi nişte

cuvinte de-ale femeii: „Eu sunt perechea ta adevărată, numai eu. ...”. Şi a treia noapte la fel.

Adeodatus îşi vedea prăbuşirea, dacă va mai stărui în oraşul ruinelor. Renunţă brusc de a mai săruta mâna papei, îşi înfăşură icoana şi fugi din Roma, parc-ar fi săvârşit toate crimele lumii. Pribegi fără ţintă pe drumurile Italiei, huiduit de ţărani şi de mercenarii baronilor războinici. Îi trecu prin minte că dragostea exagerată pentru icoană poate să fie idolatrie şi că, tocmai punându-şi în ea toate speranţele de mântuire, păcătuieşte statornic împotriva Sfintei Treimi. Poate că e chipul cioplit de care Domnul a poruncit să ne ferim? Nu cuteză s-o arunce, ci o dărui unei bisericuţe.

Peste trei zile însă se întoarse şi o reluă, căci fără icoană îl încercau mereu gânduri de sinucidere şi se temea să nu ajungă cu totul în mrejele Necuratului. Se abătu într-o mânăstire, învăţă meşteşugul fierăriei şi îşi făcu un brâu de cuie pe care îl încinse pe corpul gol ca să-i ciopârţească neîncetat carnea şi astfel să alunge prin dureri grele, poftele sângelui neostoit.

Totuşi ispitele Diavolului îl urmăreau ca umbră, pretutindeni. Cu cât se ruga mai mult, cu atât Satana se înverşuna mai tare împotriva lui. Începea să se gândească, desperat, că Dumnezeu o fi lăsat înadins omenirea în puterea Necuratului şi că deci orice luptă ar fi deşartă. Se zvârcolea aprig să nu se scufunde în mocirla păcatelor în care se bălăcea pământul.

Douăzeci de ani se chinui, mai mult pe drumuri. Deseori, în ceasuri de mari încercări, a căutat să se refugieze pe Muntele Gargano. Nu l-a putut găsi şi sfârşi prin a se îndoi dacă într-adevăr există undeva pe pământ vreun munte sfânt. Pustnicul de la Niersteyn spunea că l-a aflat, dar poate ca vorbele lui au fost în pilde. Când în sfârşit îşi dete seama că vrea să suie pe sfântul munte numai pentru a sta de vorbă cu Fecioara Maria, se flagelă ca un nemernic şi nici nu vru să se mai gândească la

cuvântul Gargano.

Prin Sicilia se gândi că mai sunt de-abia trei ani până la împlinirea sorocului adevărat al sfârşitului lumii. Nu se poate să-l apuce în pribegie judecată cea dreaptă. În Lorsch trebuie să-l găsească glasul Domnului, acolo unde a făcut legământul de statornicie. Călători doi ani încheiaţi până ce ajunse iar în valea Rinului.

Nici celariarul Primin, acuma moşneag de peste optzeci, nu recunoscu în călugărul bărbos, sălbăticit, pe Adeodatus, fratele blând şi înfocat de odinioară. De altfel şi mânăstirea Lorsch suferise schimbări multe. Abatele cărturar era azi episcop la Spira. La Lorsch venise un stăpân evlavios, bătrân, căruia Adeodatus îi sărută mâna ca unui sfânt. Dintre fraţii de-atunci de-abia vreo zece mai erau de faţă. Ceilalţi se risipiseră, care pe la alte mânăstiri, care morţi, care rătăciţi în lumea plăcerilor vinovate.

Lui Adeodatus i se dădu vechea chilie, de lângă camera flagelaţiei, din care nu lipsea decât icoana luată de dânsul.

Nici aici nu găsi liniştea şi pacea. Ispitele nu încetau. Toate luptele lui parc-au fost zadarnice. Se simţea ostenit. Groaza îi rodea inima ca un cariu. A avut treizeci şi trei de ani pentru pocăinţa deplină şi acuma sufletul e bolnav şi mai nevrednic ca atunci când aşteptase întâia oară sfârşitul. I se părea că Diavolul şi-a făcut cuib statornic în chiar sufletul său şi de aceea nu se mai poate feri de ispită nicăiri subt soare.

Era sfârşitul primăverii şi ploua necontenit ca în preajma potopului. Câmpurile nu apucau să înverzească. Firicelele de iarbă de-abia răsărite putrezeau ca şi mugurii copacilor. Pe cerul plumburiu soarele nu se mai arătase de şapte luni. Părea că Dumnezeu vrea să nimicească omenirea a doua oară prin apă şi foamete.

Adeodatus înţelegea rostul ploilor pedepsitoare, dar cu cine vorbea despre apropierea sfârşitului acuma,

strângea din umeri, necrezător. Unii călugări îi spuseră chiar pe faţă că a fost de-ajuns înfricoşarea de odinioară şi că azi nici un om cuminte n-ar mai putea crede asemenea basme. O dată se poate înşela lumea, a doua oară se fereşte. Adeodatus se întristă şi îşi închise în suflet durerea pentru nesocotinţa omenească. Era sigur însă că Dumnezeu, înainte de a zdrobi pe păcătoşi, va trimite un semn care să deschidă toate minţile, ca să fie cu atât mai crâncenă pedeapsa ce va urma îndată.

Într-a şaptea duminecă cerul se înseninã deodată şi soarele străluci mai mândru ca altădată. Lume multă din împrejurimi se strânse la mânăstire să mulţumească Domnului că s-a îndurat de suferinţele oamenilor. În câteva ceasuri câmpiile înverziră. Iarba creştea aievea văzând cu ochii, şi pomii înfloreau. Pe toate buzele fâlfâia acelaşi cuvânt:

— Minune!

Adeodatus văzu soarele cu un simţimânt de resemnare. Se duse de-a dreptul în bazilică, unde îl întimpinară numai feţe lucitoare de mulţumire. Se aşează în genunchi, la locul său, cu ochii în pământ, murmurând deznădăjduit:

— Doamne, Doamne, nu mă părăsi!

Până la sfârşitul liturghiei ferestrele bazilicei se întunecară din nou, încât oamenii de-abia se mai vedeau unii pe alţii. Lumea năvăli afară, în curtea mânăstirii. Cerul era senin, de un vânat întunecat, ca în amurgurile de vară. Soarele însă se zvârcolea subt zăbranic, împroşcând raze neputincioase în lumina cărora oamenii păreau cenuşii la faţă şi îmbătrâniţi. Abatele căzu în genunchi, apoi întreg poporul, implorând mila Cerului.

Adeodatus ieşise cel din urmă. Curiozitatea îl îmboldea, dar o stăpânea, socotind-o un păcat. Ridică ochii în sus şi avu un mormăit de satisfacţie. Întunecimea soarelui era semnul suprem pe care îl râvnise inima lui întru mărirea Domnului. Singur în picioare, în mijlocul mulţimii prosternate, cu sutana murdară, desculţ şi nespălat, cu

părul şi barba vâlvoi — nu mai voia să-şi murdărească sufletul, îngrijindu-şi trupul — părea un profet mânios. În ochii negri avea o înflăcărare dojenitoare şi rugătoare. Izbucni deodată cu glas tunător:

— Fraţilor, înglodaţi în păcate, fraţilor care în fiece clipă mâhniţi pe Domnul, iată, a sosit începutul sfârşitului! În curând trâmbiţele arhanghelilor vor scula morţii, chemând pe toţi la judecata cea mare. Fraţilor nelegiuiţi, pocăiţi-vă cât mai e vreme! Alungaţi din inima voastră pe Satana!

6

Cerul se înnoura iarăşi înainte ca soarele să-şi recapete strălucirea. Şi ploaia porni iar, mai nimicitoare, înăbuşind degrabă înmuguririle pământului.

Adeodatus se închise în chilia lui şi petrecu toată ziua în rugăciuni fierbinţi. Noaptea însă îi zdruncină toată mulţumirea zilei. În vis îi apăru Diavolul şi, mai îndrăzneţ ca totdeauna. Încercă să-i fure icoana Fecioarei Maria. Adeodatus se aruncă desperat asupra Necuratului. Se deşteptă, îşi făcu cruce şi simţi cum se goleşte repede chilia de urmele drăceşti, cum se limpezeşte întunerecul şi cum i se coboară liniştea în inimă. Se zvârcoli un răstimp pe patul de lemn mormăind cuvinte mântuitoare până ce adormi din nou. Diavolul îl mai trezi de câteva ori din somn, căutând parcă să-l biruiască prin hărţuieli necontenite.

Dimineaţa, obosit de ispitele Satanei, vru să mai stea în pat, să strângă puteri. Era o lumină tulbure, cenuşie în chilia strâmtă şi umedă. Adeodatus, cu ochii în tavanul boltit, se gândea la luptele ce le poartă de peste treizeci de ani cu vicleniile Diavolului, care de atâtea ori era să-l

piarză, căci nenumărate sunt înfăţişările răului şi numai cel drept găseşte mijloacele de împotrivire până la moarte. De câte ori n-a zărit dânsul prin copaci şi pe lângă fântâni forme ciudate care se stingeau îndată ce le încerca cu semnul crucii. Îşi aduse aminte că odată, într-un sat din Alpi, a văzut pe Necuratul strâmbându-se chiar în vârful unei bisericuţe şi zgâlţâind crucea de lemn până ce a mişcat-o din loc. Atunci el a scos un ţipăt de indignare atât de crâncen că demonul a intrat în pământ, dar crucea s-a prăvălit şi a rămas împiedecată pe acoperiş. Preotul, când i-a spus vedenia, a zâmbit necrezător, explicându-i că lemnul crucii era putred şi tocmai voise să o înlocuiască cu una nouă de fier. Adeodatus se revoltă de atâta orbire necredincioasă. Avu însă mulţumirea să afle peste trei zile că preotul a căzut bolnav la pat. Pedeapsa Domnului a venit ca trăznetul.

Pe când frământa în minte amintiri şi temeri, Adeodatus auzi deodată un zgomot uşor, parc-ar fi intrat cineva în chilie. Coborî privirea şi văzu, foarte bine, pe Satana chiar la picioarele patului. Era un monstru negru, mititel şi cu chip de om. Avea gâtul subţire şi lung, faţa uscată, ochii roşii, fruntea îngustă şi păroasă, nasul turtit, gura până la urechi şi buzele lătăreţe, o bărbiţă bârligată de ţap, urechile mari de catâr, părul ca ţepile ariciului, colţi de câine, o cocoaşă în piept şi alta în spate, hainele scârnave. Se zvârcolea furios şi clănţănea dinţii. Adeodatus încremeni de groază, uitând să se închine. Aşa de clar şi aproape nu i se arătase Necuratul niciodată. Crezând că acuma l-a învins, Diavolul cu nişte degete ca ghearele, apucă picioarele călugărului şi strigă rânjind triumfător:

— Eşti al meu!

Adeodatus îşi reveni, îşi făcu cruce, sări jos din pat şi se repezi afară cu spaimă în suflet, neoprindu-se decât pe treptele altarului, în biserică. Sudori îi curgeau pe tâmple. Rugăciunile salvatoare de-abia îi mai veneau în minte.

Primejdia pierzaniei îi vâjâia în tot corpul.

Într-un târziu, mai potolindu-se, îşi aminti că acelaşi glas triumfător l-a mai auzit odată, acum vreo trei ani. Era în Sicilia, într-o seară veselă, într-un orăşel. Pe străzi se lăfăiau fără ruşine păcatele dragostei. Atunci, dintre ruinele unei clădiri păgâne care servea de adăpost femeilor ce-şi vindeau pe bani trupul, a auzit un glas vestindu-l cu mândrie că Diavolul a fost descătuşat din temniţele iadului şi că începe domnia lui pe pământ până la sfârşitul lumii. I s-a părut o nălucire, totuşi clipa aceea l-a îndemnat să se întoarcă la mânăstirea Lorsch, reamintindu-i apropierea judecăţii.

Repetarea glasului îl puse pe gânduri. Poate că e vreun semn?

Luă *Apocalipsul* şi caută să dezlege proorocirile ascunse în pilde adânci. Răsfoi cărţile Sfântului Augustin în care ştia că se află toate socotelile întâmplărilor viitoare, tălmăcite după cuvintele Mântuitorului şi ale apostolilor. Citi că, între descătuşarea Diavolului şi judecata din urmă, patruzeci şi două de luni va stăpâni Satana pe pământ, în care răstimp are să se aleagă griul de neghină. Îi trebuiră câteva zile până ce îşi aminti ziua când Necuratul i-a vestit descătuşarea, fusese 13 octombrie. Patruzeci şi două de luni se vor împlini ia 14 aprilie 1034, iar 13 aprilie cade în sâmbăta Paştilor, adică tocmai când se încheie o mie de ani de la învierea Mielului din morţi.

Descoperirea îl înspăimânta întâi. Pe urmă însă înţelese favoarea cerească. O mândrie pioasă îi mângâie sufletul că Dumnezeu, chiar prin ispitele diavoleşti, îl deosebeşte din gloata păcătoşilor. Acuma îşi dădea seama de ce s-au înmulţit sforţările Necuratului pentru a-l abate din calea virtuţii. Iată, mai sunt doar câteva luni până se sfârşeşte stăpânirea lui ticăloasă şi cine va fi rezistent, va dobândi aievea fericirea veşnică.

Satana i se arăta mereu, îl ademenea necontenit până

şi în bazilică. Adeodatus îl vedea rânjind uneori pe un capitel dintre două ferestre, alteori pe speteaza unei strane sau între ogivele unui portal. Nu-i mai era frică. Se închina cu încredere şi Necuratul se depărta scrâşnind mânios.

Credinţa îi era acuma atât de vie în suflet că începu să se amestece iar printre ceilalţi călugări, dorind să le înmoaie inimile pentru a putea primi vestea cea mare. Îndoielile ce le întâlnea pe faţa lor nu-l mai supărau şi nici nu-l descurajau. Asculta povestirile lor despre ticăloşirea lumii, despre fărădelegile urmaşilor Sfântului Petru, despre ereticii care zăpăcesc mintea mulţimii şi pentru a căror stârpire nu ajung toate rugurile, despre războaiele ce pustiesc în toate părţile răspândind foametea, desfrâul şi moartea; în toate vedea semnele domniei Satanei şi îndemna pe toţi fraţii să se pregătească de judecată care bate la uşă.

Într-o zi, un călugăr tânăr, anume Ioan, venit de curând de la Lyon unde învăţase carte, vru să dovedească lui Adeodatus că socotelile lui despre sfârşitul lumii sunt cu totul greşite. Tânărul era socotit în mânăstire ca un adevărat înţelept. Se spunea că ar fi citit toate cărţile sfinte şi că ar cunoaşte chiar învăţăturile păgânilor. Adeodatus zâmbi şi primi discuţia. Ioan susţinea că Sfântul Augustin n-a precizat nimic în cărţile lui, şi ale altor învăţaţi creştini se spune doar că va fi o luptă cumplită între Isus şi Anticrist, războiul dintre lumină şi întunerec întrevăzut de profetul Daniel, proorocit de Sfântul Ioan şi confirmat de Sfântul Paul. De-abia după aceasta va urma o mie de ani de domnie a Mielului pe pământ şi numai pe urmă va începe judecata cea mare peste vii şi morţi. Sfîrşitu-s-a oare lupta sau început-a? Numai Dumnezeu poate să ştie. Adeodatus însă se înverşună cu cele patruzeci şi două de luni, cu semnele care arată chiar orbilor voinţa Domnului, aruncă în cumpănă glasul Diavolului care i-a vestit descătuşarea

din iad.

Disputele ţinură zile şi săptămâni şi luni. Călugării se împărţiră în tabere, în cele din urmă cerură cuvântul abatelui:

— Nimeni nu poate pătrunde planurile Atotputernicului, dar omul dator este să fie gata totdeauna!

Răspunsul nu mulţumi pe nimeni şi discuţia continuă până ce, într-o noapte, chiar în ajunul Crăciunului, tânărul Ioan fugi din mânăstire, lepădând haina monacală, începând o viaţa de plăceri desfrânate.

În loc să-şi glorifice izbânda aceasta cumplită, Adeodatus îşi simţi inima mai împovărată de întristare. Se credea vinovat pentru că n-a găsit cuvinte destul de puternice să deschidă ochii omului şi să-l scape din ghearele Satanei. Se hotărî să-şi jertfească de-acuma toate puterile pentru mântuirea celor rătăciţi şi slabi.

În dumineca a treia, chiar în timpul liturghiei, îşi aminti un imn pe care-l auzise undeva în pribegia lui. Se sculă îndată şi-l cânta spre uimirea tuturor, cu glas profetic, care răsună în biserica vastă ca revărsarea unei dureri imense a unui suflet sugrumat de îngrijorare:

Audi, tellus, audi, magni maris limbus;
Audi, homo, audi, omne quodi vivit sub sole:
Veniet, prope est, dies irae supremae,
Dies invisa, dies amară;
Qua coelum fugiet, sol erubescet,
Luna mutabitur dies nigrescet,
Sidera supra terram cadent.
Heu miseri, heu miseri! Quid, homo, ineptam
Sequeris laetitiam?

Toată lumea fu cuprinsă de mare duioşie, parcă un avertisment ceresc ar fi vorbit oamenilor prin gura lui Adeodatus. Abatele porunci călugărilor să înveţe pe dată imnul sfânt şi să fie cântat apoi la toate liturghiile.

Ca şi când glasul ar fi răsunat până dincolo de zidurile mânăstirii, peste şapte săptămâni Ioan fugarul se întoarse pocăit înapoi, cu cenuşă pe cap, mărturisindu-şi păcatele, cerşind milă şi iertare. Întoarcerea păcătosului fu privită ca o minune, însuşi Adeodatus îl îmbrăţişa cu drag, mulţumind Cerului că i-a ascultat rugăciunile. Era întâia oaie rătăcită şi scăpătă din ghearele Diavolului.

7

Vremea ploioasă continuă până la sfârşitul lui februarie. Lumea aştepta zăpada. Veniră însă nişte călduri năbuşitoare, parcă, în locul iernii, ar fi sosit vară pe pământ. Câmpurile şi pădurile înverziră. Apoi într-o noapte, în postul Paştilor se porni o ninsoare cumplită. Dimineaţa zăpada era de doi coţi.

— Semnele se înmulţesc! zise Adeodatus către călugării îngroziţi. Chiar vremea şi-a ieşit din făgaşul obişnuit, pentru a deschide ochii oamenilor şi a-i întoarce pe calea pocăinţei.

Prin zăpada aspră coborî în satul Odenhain să propovăduiască mântuirea apropiată şi să întărească sufletele şovăitoare. Ţăranii, speriaţi de schimbarea vremii, îl ascultară cu umilinţă încât inima lui se umplu de bucurie. Îşi puse în gând să meargă zilnic între ei, să-i mângâie. Şi se ţinu de vorbă. Oamenii însă se obişnuiră cu iarna ce începuse când altădată venea primăvara. Murmurau când Adeodatus le zugrăvea în culori strigătoare sfârşitul pământului. În cele din urmă un ţăran bătrân îi şi spuse cu un fel de imputare:

— Aşa ne-au ameţit călugării şi acum peste treizeci de ani şi lumea-i tot lume!

Adeodatus nu se supară de loc, găsi chiar întemeiată

observaţia ţăranului şi îndată se sili să lămurească pe toţi, prin amănunte multe, că atunci s-au greşit socotelile, azi însă nu mai încape nici o îndoială. Nu convinse pe nimeni. Margareta Hippler, văduvă bătrâna şi arţăgoasă, îi strigă în faţă cu dispreţ:

— Dar dacă o fi şi acuma vreo greşeală în socoteli?

Ajunse să nu-l mai asculte nici copiii, ba unii răutăcioşi asmuţeau câinii asupra lui când voia să intre în ogradă cu vestea Domnului. Decepţiile nu-l descurajau; îşi zicea că puterea Diavolului descătuşat e atât de mare că rătăceşte minţile cele mai agere. Trebuie multă răbdare celui ce vrea să-i smulgă pradă din gheare. Aşa, după ce fu alungat din satul său natal, îşi urmă învăţăturile în satele vecine, fără preget, huiduit şi batjocorit şi bucuros că poate suferi pentru mărirea Sfintei Treimi.

Veni Săptămâna patimilor. Adeodatus îşi simţea trupul atât de trudit că trebui să înceteze ieşirile din mânăstire. De altfel era ultima săptămână şi se cuvenea să-şi pregătească sufletul pentru ceasul izbăvirii. Stătu toate zilele în biserică, în genunchi, să fie mai ferit de orice ispită. Se spovedi abatelui descoperindu-şi mii de păcate şi implorând cu lacrimi iertarea.

Vineri noaptea de-abia se mai târî până în chilie. Dorea să petreacă în rugăciuni penultima noapte a lumii. Slăbiciunea îl doborî la pat. Adormi istovit. Somnul îi fu greu, fără visuri, dar cu gemete dureroase. Un călugăr din chilia vecină, care îi auzise vaietele, îl întrebă a doua zi dacă nu e bolnav. Adeodatus zâmbi trist:

— Numai când se îmbolnăveşte sufletul, numai atunci e primejdie.

Toată ziua de sâmbătă o petrecu în chilie, ajunând şi rugându-se. Icoana Fecioarei Maria era pe lectoriu, răzimată de perete. Îl privea şi azi cu ochii de odinioară, blânzi şi iertători. Îşi aduse aminte ispitele trecutului şi se cutremură de ruşine şi de groază. Se uită lung la chipul sfânt, parcă ar fi vrut să-şi încerce inima şi, prin

încercare, să şteargă amintirea păcatului cu gândul. I se născură în minte întrebări pe care însă le izgonea, zicându-şi:

„Ziua de mâine nu va mai fi.”

O întrebare alungată adaogă numaidecât:

„Şi dacă totuşi va fi?”

„Eu sunt pregătit pentru orice va orândui Domnul”, se mângâie, ca şi când n-ar fi luat în seamă îndoiala vicleană. „O viaţa întreagă m-am luptat împotriva Satanei şi l-am biruit.”

„O viaţă pierdută!” îi fulgeră prin ascunzişurile minţii.

Îşi făcu cruce ca şi când ar fi fost sigur că Diavolul îi suflă şoaptele neîncrederii. Se uită chiar împrejur dacă nu s-o fi pitind undeva Necuratul. Şi, ca să-şi redobândească liniştea deplină, aruncă patru cruci spre cele patru colţuri ale chiliei. Întrebările ciudate rămaseră însă ca nişte bondari nevăzuţi, rotindu-se mereu în jurul lui, când mai aproape, când mai departe.

Aşteptă înfricoşat întunerecul nopţii din urmă. Căzu în genunchi, cu faţa spre uşă, să vază cum se va înnegri ochiul de lumină. Cu cât se îngroşa întunerecul, cu atât inima lui se umplea de mulcomirea încrederii. Bătu trei sute de mătănii. Brâul de cuie îi frigea carnea. Mila Domnului se apropia. O simţea. Sufletul i se deschidea s-o primească. Rămase cu ochii în gol, cu inima însetată...

Încet-încet chilia se lumină. Uşa se topi într-un potop de raze trandafirii. Fecioara Maria, albă şi vie, pogora din ceruri, înconjurată de îngeri înaripaţi cu obrajii strălucitori de nevinovăţie şi cu părul de aur ca păpuşile. Adeodatus auzea fâlfâitul aripilor de argint şi o melodie dulce care-i picură în inimă. Cu privirea din icoană, Fecioară, în haină albă, stătea în pervazul uşii şi zâmbea. Călugărul se uita în ochii ei adânci că tainele, dar vedea, în acelaşi timp, şi pieptul rotunjit, vestmântul mătăsos. Îşi dojenea în gând privirea scârnavă. Fecioară, parcă i-ar fi citit gândul, se apropie cu paşi fără zgomot. Numai haina fâşia

mângâindu-i picioarele. Adeodatus întinse capul. Fecioara era acuma în faţa lui, lângă el. Îi cuprinse gâtul cu braţele moi dezvelite şi se plecă încet asupra lui. Adeodatus, într-un extaz de fericire, închise ochii, aşteptând sărutarea mântuitoare. Simţi pe obraji o respiraţie fierbinte, apoi pe buzele-i crâmpoţite de rugăciuni se apăsă o gură voluptuoasă care îi sorbea sufletul, împrăştiindu-i în sângele aprins fulgerele unei fericiri necunoscute...

Un râs batjocoritor răsună deodată în chilie. Ridică pleoapele. Acolo unde văzuse pe Fecioara Maria cu îngerii, rânjea acuma Satana, înconjurat de o ceată de diavoli care se strâmbau şi trepădau într-o lumină leşiatică. Adeodatus încerca să facă semnul sfintei cruci, dar nu-şi putu mişca mâna, ca şi când i-ar fi încremenit-o Necuratul care striga biruitor:

— Mă cunoşti, Hans?... Eu sunt, Hans! Eu, cel mai puternic peste cei puternici, împăratul împăraţilor, stăpânul pământului!

Călugărul izbuti să întoarcă puţin capul spre icoana mântuitoare. Diavolul îi opri mişcarea, rânjind:

— Pe Maria o cauţi, Hans? De ce n-ai căutat-o aievea până azi? Ţi-ai pierdut viaţa împotrivindu-te voinţelor mele, în loc să o urmăreşti numai pe ea. N-ai iubit niciodată, nefericitule, şi doar nimic nu-i mai preţios în lume ca iubirea femeii! Acuma ai să mori şi simţi că ai trăit în zadar.

Un zgomot colţuros întrerupse glasul Necuratului, parcă s-ar fi rostogolit ceva. Chilia se umplu de întunerec ca smoala. Adeodatus, în genunchi, se zvârcolea cu o chinuitoare părere de rău în inimă.

„A căzut icoana”, îi trecu prin gând şi, fără să-şi dea seama, se plecă şi începu a pipăi cu amândouă mâinile, căutând-o.

Icoana căzând, alunecase tocmai lângă dânsul.

„Poate că într-adevăr mi-a sosit ceasul morţii” îşi zise, ridicând icoana. „De altfel tot se sfârşeşte lumea acuma.

Ce-mi pasă mie de lume?”

Părerea de rău îi sfredelea sufletul. Săruta prelung icoana. Era rece ca un cadavru. O strânse apoi la piept, în neştire. O durere ascuţită i se înfipse în inimă, răsucindu-se adânc ca un cuţit. Îi venea să ţipe. Buzele de-abia îngânară:

— Măria...

Glasul se topi în întunerecul chiliei ca o şoaptă de iubire. Se prăbuşi cu faţa la pământ, cu icoana sfântă în braţe. Nasul, izbind podeaua, mai smulse o fulgerare de durere, apoi simţirea se stinse în întunerecul fără margini...

*

Sufletul, ca o tremurare luminoasă, se înălţă vertiginos prin sfere tot mai transparente. Urme de senzaţii străine se răsfirau din conştiinţa pură ca nişte fulgi care îngreuiază plutirea în singurătatea nemărginirilor.

Apoi, peste uşurarea sufletului, se aşternu apăsarea aşteptării dincolo de timp şi spaţiu. Speranţele lumilor se încrucişau în conştiinţă într-un echilibru dureros. Cumpăna destinelor unea şi despărţea existenţele în liniile infinitului...

Capitolul VI
YVONNE

...Linia destinului se întindea între două lumi. Echilibrul tremurător cumpănea în conştiinţa pură speranţele. Şi aşteptarea se lămuri într-o mişcare continuă spre o ţintă nouă.

Sufletul plutea pe linia lumii ce se deschidea în planuri multiple. Nemărginirea spaţiului îl cuprinse în vârtejul timpului. Conştiinţa se zbuciumă în transformări tot mai grele, se răsucea şi se subţia.

Ca o pâlpâire sfioasă, sufletul se mlădia mereu.

Apoi conştiinţa se topi într-o formă nouă, o licărire infimă într-un întunerec năbuşitor...

1

Gaston Duhem deschise ochii asupra lumii în Rue des Rapporteurs, în farmacia L'Etoile Bleue, cea mai mică şi mai cinstită din vechiul oraş Arras. De şaptezeci de ani dăinuia farmacia în aceeaşi casă cu uşă şi fereastră spre stradă, cu coperişul greoi de ţigle, cu poarta monumentală de stejar care mărginea vederea în curtea largă unde se afla gospodăria spiţerului Duhem, grădina

de zarzavaturi şi medicinală, acareturile bogate. Şi copilul crescu printre borcanele cu alifii suverane pe care Duhem, în colaborare frăţească cu doctorul Flavigny, le prepara întru vindecarea mai mult sau mai puţin promptă a diverselor boli ce bântuiau pe pacienţii credincioşi.

Duhem era mare admirator al ştiinţelor în general, citea uneori şi stătea mereu de vorbă cu clienţii şi vecinii care-l socoteau om superior. Naşterea lui Gaston, în al treisprezecelea an de căsnicie, îl îndemnă să studieze în mare grabă şi problema educaţiei, fiind hotărât să-şi crească odorul aşa, încât să-l invidieze toată lumea. Chiar atunci apăruse *Emile.* Spiţerul dibui cartea, o citi şi se umplu de entuziasm, declarând doctorului Flavigny, care n-o cunoştea, că Rousseau e un savant incomparabil. Scandalul ce se iscă în jurul operei îl făcu să şovăie puţin. Totuşi în public se lăuda că, în ciuda tuturor prejudecăţilor, Gaston, atunci de vreo trei ani, va fi educat după preceptele înţeleptului Rousseau. Între timp citi cartea şi doctorul, începură controverse violente. Enciclopedist înflăcărat, Flavigny acuza pe Duhem de inconsecvenţă, spunând în gura mare, în farmacie, că un adevărat spirit ştiinţific nu se poate împăca cu ideile simpliste din *Emile.* Spiţerul, altfel şi el enciclopedist dârz, riposta că doctorul n-a înţeles nimic din cartea proscrisă şi-i demonstra că deosebirea dintre el şi Rousseau e numai aparentă. Discuţiile continuară luni de zile, aruncând chiar o umbră de răceală peste prietenia lor veche, închegată din înclinări şi interese comune.

Duhem se înverşuna numai pentru a-şi spori autoritatea. A fi pentru *Emile* când toată lumea e contra, i se părea o atitudine de efect. În realitate, Gaston creştea subt oblăduirea d-nei Duhem, femeie evlavioasă şi fără învăţătură. De altfel acasă şi Duhem era bun catolic şi, în fiece duminecă după amiazi, citea cu glas tare *Biblia,* spre bucuria soţiei sale. Dădu pe Gaston la şcoala cea mai bună, ţinută de călugării benedictini. Mai târziu, când

un profesor îi spuse că băiatul e plin de speranţe, Duhem se înţelese cu nevastă-sa să-l facă preot. Planul lor fu zădărnicit din temelii de-abia peste câţiva ani, în urma unei pedepse grele ce o primea Gaston pentru că a scris pe tablă cu litere mari: „Ecrasez l'imfame !” cu intenţia vădită de a insulta pe profesorii clerici. Spiţerul se zăpăci, consultă pe nevastă-sa. Îi era frică să nu fie eliminat copilul din şcoală. Avu o explicaţie gravă, între patru ochi, cu Gaston care împlinea cincisprezece ani. Băiatul îi făcu mărturisiri complete. Mai mulţi prieteni şi colegi, având aceleaşi convingeri, au hotărât să-şi manifeste indignarea împotriva profesorilor care încearcă, prin naivităţi popeşti, să le ascundă sau să le ponegrească adevărurile ştiinţei. Fiindcă deviza lor este sentinţa d-lui de Voltaire, cu ea au vrut să protesteze. Au tras la sorţi: Rigouard, Villeneuve-Esclapon, Robespierre, Taillefer... Soarta l-a desemnat pe el. S-a executat cu bucurie.

— Şi nu ţi-e teamă că te va bate Dumnezeu? se cruci Duhem.

— Cum să mă bată cineva care nu există? răspunse Gaston cu o seninătate glacială.

Spiţerul rămase perplex. Apoi îl descusu de aproape şi descoperi că Gaston îi citise în ascuns toate cărţile, cu predilecţie pe cele mai periculoase, şi că, în sfârşit, era un ateu îngrozitor, cam aşa cum se făIea Duhem în lume, dar cum el n-ar fi îndrăznit niciodată să fie aievea, ca să nu-l trăznească Dumnezeu din senin. Bătrânul se simţi vinovat, totuşi îl dojeni aspru, îl ameninţă. Trebuia să-l smulgă dintre prietenii vitioşi. Se plânse profesorilor, le ceru poveţe şi mută pe Gaston în altă şcoală.

Gaston câştiga prieteni noi, păstrându-i însă pe cei vechi. Îl iubeau toţi pentru firea lui deschisă şi-l respectau pentru că era mai inteligent ca toţi. Mai legat se simţea însă de fraţii Robespierre cu care a copilărit împreună, fiind aproape vecini. Când a fost Maximilien bolnav de vărsat, de era să moară, Gaston nu s-a mişcat de lângă

căpătâiul lui. Aveau proiecte de viitor comune; toţi trei se vor face avocaţi şi vor lupta pentru libertate şi umanitate. Prietenia lor avea să fie pecetluită apoi prin căsătoria lui Gaston cu Charlotte, sora celor doi colegi.

Sosind vremea alegerii carierei, planurile tinerilor se încurcară. Duhem, fiindcă trebuise să renunţe la gândul de a-l convinge pe Gaston să îmbrăţişeze taina preoţiei, dorea să-l lase barem urmaş în farmacia părintească. Doctorul Flavigny se amestecă: De ce n-ar studia tânărul medicina, în definitiv o ştiinţă mai nobilă? Iar se născură discuţii între bunii prieteni. Duhem apăra cu energie, nobleţea artei farmaceutice. Flavigny îşi dezvălui intenţiile: voi să dea lui Gaston de soţie pe fiica sa Antoinette, împreună cu pacienţii lui siguri şi credincioşi. Spiţerul se îmblânzi, dar mai şovăi: Cum rămâne farmacia? Doctorul surise şiret: farmacia o va păstra, luându-şi un ajutor ieftin şi harnic. Duhem capitulă bucuros. Gaston, medic şi farmacist, era o culme. Apoi Flavigny are avere şi toată va reveni Antoinettei, adică lui Gaston. Perspective mai strălucite pentru viitorul băiatului nici nu se pot închipui. E certat cu religia, iubeşte ştiinţa — tocmai bine!

Tânărul încercă să-l înduplece, zugrăvindu-i idealul lui de-a deveni emancipatorul celor ce tânjesc în întunerecul robiei. Găsi urechi surde. Se supuse dorinţei părinteşti. Plecă la Paris, îndrăgi medicina. Maximilien era acolo mai de mult. Studia într-adevăr dreptul, dar avea ambiţii literare şi chiar obţinuse câteva premii mediocre. Se întâlneau rar. Gaston rămase franc şi bonom; Maximilien devenea din zi în zi mai grav, mai mohorât. Îşi închidea în inimă invidiile şi visurile. În ochii lui reci apăreau uneori străfulgerări ciudate. Întâlnindu-l odată în Cartierul Latin, şi prinzindu-i o asemenea privire, Gaston îi zise glumind:

— Eşti un fanatic, Maximilien!

— Dar tu? replică Robespierre cu un zâmbet.

— Eu sunt raţional! murmură Gaston.

2

Precum la moartea lui Voltaire purtase cu pietate doliul, tot astfel îi păstrase şi lozinca „Ecrasez l`infame!”. În ea îşi înfăşură chiar diploma de doctor cu care se întoarse acasă după studii strălucite.

Duhem dădu o masă mare în onoarea tinărului doctor. Printre invitaţi, cei dintâi fură Flavigny cu fiica sa Antoinette. La sfârşitul banchetului se făcu, o surpriză aranjată de bătrâni în toate amănuntele, logodna lui Gaston cu drăgălaşa Antoinette. Elocinţa comesenilor se revărsă în numeroase discursuri de felicitare, stropite cu vinuri numai din anul naşterii logodnicului. Un orator indiscret şi neiniţiat îşi îngăduie o aluzie la vârsta Antoinettei, cerând să guste din vinul anului ei care trebuie să fie mai nou şi mai dulce. I se astupă gura cu glume, dar Flavigny şopti spiţerului să-l şteargă din lista invitaţilor la nuntă.

Antoinette era într-adevăr cu cinci ani mai mare ca Gaston. Rămasă orfană de mamă la zece ani, Flavigny o crescuse la călugăriţele ursuline în mijlocul cărora Antoinette s-a umplut de credinţă în Dumnezeu şi de respect adânc pentru manierele nobleţei. Înaltă, slabă, cu figura uscăţivă şi lunguiaţă, cu nasul subţire şi ochii severi, avea înfăţişarea unei abatise înăcrite. În copilărie, Gaston a dispreţuit-o din pricina bigotismului ei încăpăţânat. Mai târziu, când venea în vacanţe de la Paris, s-au ciocnit deseori, totdeauna pe chestii religioase. Gaston n-o ura, nici n-o iubea. Iubiri sentimentale avusese el la Paris, mai mult sau mai puţin durabile, cu fete care vorbeau numai despre inimă. Pentru căsnicie iubirea nu o credea indispensabilă. O potrivire

sufletească, bazată pe o comunitate de idei, i se părea mai raţional. Pe Antoinette o lua numai ca să nu amărască pe tatăl său. De-abia după ce se hotărâse să se însoare cu ea, îşi stabili că scop convertirea Antoinettei la cultul raţiunii.

Tinerii căsătoriţi îşi începură viaţa comună în casa spiţerului. Antoinette se înţelegea de minune cu mama lui Gaston şi amândouă nu se înţelegeau de loc cu el. Încercară să-l convingă să meargă şi el la biserică dumineca; Gaston refuză surâzând. D-na Duhem nu stărui, fiindcă nici Duhem nu era mai bun. Antoinette se înverşună. De altfel ea îşi pusese în gând, din ziua când s-a hotărât căsnicia, să împace pe Gaston cu bunul Dumnezeu. Pentru a ajunge la acest rezultat pios, renunţă, cel puţin deocamdată, chiar la ambiţiile ei de nobleţe. Când trebui să-şi dea seama că toate sforţările directe se frâng de cerbicia lui, îi făcu imputări că-şi pierde vremea cu studii nefolositoare în loc să caute a-şi câştiga o clientelă serioasă. Se plânse şi lui Duhem care, în privinţa aceasta, îi luă partea. În cele din urmă ţinură un consiliu de familie spre a dezbate şi remedia toate greutăţile noilor căsătoriţi. Sfatul fu udat de lacrimile Antoinettei şi ale d-nei Duhem, în faţa cărora toţi trei bărbaţii se dovediră nişte pagini primejdioşi. Avură însă o satisfacţie când cei doi socri convinseseră pe Gaston că trebuie să practice medicina efectiv, hotărând mutarea tinerilor în casa din Place des Espagnols, unde Flavigny îl va introduce printre pacienţii săi statornici.

Nici în casa socrului său, Gaston nu se dădu pe brazdă. Ce-i drept, tânărul spori grabnic clientela doctorului Flavigny, dar în aceeaşi proporţie îi micşoră veniturile, refuzând sistematic onorariul de la pacienţii care nu i se păreau în stare să plătească. În câteva luni merse atât de departe că, în loc să prefere pe bolnavii nobili şi bogaţi, floarea pacienţilor, cum zicea Flavigny, umbla să vindece pe calicii din cartierele mărginaşe. Ba, într-o bună zi,

Flavigny află cu groază că Gaston ducea şi medicamente unor nenorociţi care n-aveau bani să le cumpere. Atunci alergă la Duhem şi-i spuse tot. Spiţerul se spăimânta, încât trebui să-l liniştească doctorul zicând:

— Excelent băiat, dar cu desăvârşire lipsit de simţ practic!

Căzură de acord că ar fi cazul să-i facă nişte mustrări blânde. Nici unul nu îndrăznea să se însărcineze a i le comunica, atât de serios li se părea Gaston, a cărui ştiinţă îi uimise de multe ori. Se gândiră o clipă să recurgă la d-na Duhem care, ca mamă, i-ar putea vorbi chiar despre un lucru atât de grav. În sfârşit, făcură apel la Antoinette să-i atragă atenţia, foarte fin, bineînţeles, că sistemul lui îi va ruina în curând pe toţi şi că medicul adevărat, tocmai spre a servi mai bine interesele bolnavilor, trebuie să-şi îngrijească în primul rând propriile-i interese.

Era de-abia a şaptea lună de căsnicie şi Antoinette se simţea profund dezamăgită. Încă nu-şi pierduse toate speranţele, dar îşi zicea în taină că va trebui să renunţe la multe. O jignea îndeosebi mentalitatea lui Gaston în care predomina o gravă lipsă de deferenţă faţă de tot ce avea ea mai scump: nobleţe, rege, Dumnezeu... Deşi îi sângera inima, nu scăpa nici un prilej fără a-i învedera manifestările graţiei divine în lucrurile cele mai neînsemnate. Răspunsul lui însă era invariabil acelaşi: n-avem nevoie de graţia divină, câtă vreme ştiinţa oferă explicaţii mai plauzibile. Şi urmau lămuririle ştiinţifice, uneori atât de clare că aproape s-o ispitească şi pe ea, dacă n-ar fi avut în suflet rezistenţa solidă a credinţei.

Gaston o ascultă şi acuma cu surâsul care o exaspera, fiindcă într-însul era şi ironie şi încredere, şi chiar o amabilitate deosebită de cea practicată în societatea nobilimei. Când isprăvi Antoinette, el vorbi cu glas blajin şi totuşi hotărât:

— Draga mea, d-ta eşti soră cu Isus şi fiica credincioasă a bisericii catolice, şi cauţi să răstălmăceşti preceptele lor

elementare; eu rămân păgân, dar ţin să-mi împlinesc obligaţiile umanitare faţă de fraţii de azi ai lui Hristos !

Antoinette avu o clipă de ezitare. I se păru că în răspunsul lui ar fi o licărire de dreptate, îşi reveni repede. Urmă o discuţie, întâi calmă şi împestriţată doar cu aluzii ironice. Pe urmă Antoinette se aprinse, îi impută toate vinile trecute şi viitoare, sfârşind prin argumentul lacrimilor. Gaston se înmuie, îi ceru iertare dacă ea crede că a jignit-o, jurându-i că o iubeşte.

— Ce folos că mă iubeşti, cât timp nu mă respecţi? plânse femeia.

Bărbatul îi făcu îndată o declaraţie solemnă de respect.

— Dacă nu respecţi pe Dumnezeu, cum să cred că mă respecţi pe mine? insistă ea, tot nemulţumită.

— Dumnezeu nu există, draga mea, pe când d-ta eşti aici în carne şi oase! zâmbi Gaston, încercând să-i sărute mina.

— Asemenea cuvinte merită Bastilia! strigă Antoinette ferindu-se cu indignare.

— Şi chiar eşafodul! completă bărbatul cu o lucire în ochi care consternă pe Antoinette. Dar nici Bastilia şi nici eşafodul nu mi-ar putea schimba convingerea că Dumnezeu nu există!

Privirea lui ciudată zdruncină din temelie încrederea Antoinettei. În loc să continue străduinţele de a-l converti, se mulţumi de-aci înainte să se roage pentru dânsul, seara şi dimineaţa, să-i ierte Dumnezeu păcatele. Îşi compuse, şi pentru viaţa de toate zilele, o înfăţişare de martiră prin care să-i dea o pildă vie şi mută a superiorităţii virtuţii creştine.

Rezultatul negativ al intervenţiei Antoinettei tulbură puţin pe Duhem şi Flavigny. Se împăcară însă cu speranţa că viaţa are să schimbe pe Gaston în bine. Până atunci farmacia va merge cu Duhem ca şi înainte, iar Flavigny va îngriji singur de pacienţii de seamă, ca în trecut, lăsând pe seama ginerelui numai sărăcimea.

Astfel stima lor pentru Gaston creştea tocmai din pricina ateismului său fără compromisuri. Încercau deseori să discute cu dânsul despre Dumnezeu. El se ferea. Când vorbea, era mai mult în glumă. Necredinţa lor de paradă îl plictisea ca şi bigotismul Antoinettei. Îşi dăduse seama repede că armele lui sunt neputincioase faţă de fanatismul lor inconştient. Flavigny, în fiecare seară, după ce se încălzea în discuţii cu prietenii, se fălea acasă că a părăsit definitiv pe Dumnezeu şi că în ştiinţă găseşte mângâierea supremă. Gaston zâmbea. O singură dată îi aminti că, deunăzi, când o răceală rebelă l-a trântit la pat, a chemat grabnic pe duhovnicul său benedictin. Doctorul se supără, ripostă că atunci a fost vorba doar de împlinirea unei obligaţii sociale fără de care, în caz de moarte, ar fi rămas neîngropat.

Scăpând de bolnavii bogaţi, Gaston se bucură. Putea să-şi dăruiască toată vremea şi munca numai celor oropsiţi. Umbla prin cartierele sărace unde era aşteptat ca Mântuitorul. Se simţea mândru seara când îşi putea zice că a dus o rază de mângâiere măcar într-o singură casă de nenorociţi. Visa o societate în care toţi oamenii să fie deopotrivă de fericiţi. Lumea începu să-l iubească. Deveni repede popular în tot oraşul. Fu poreclit „doctorul calicilor”. Porecla îl măgulea deşi colegii îl batjocoreau cu ea. Nu-i păsa de părerile lumii. În toate îşi consultă numai propria-i conştiinţă care era mai severă cu dânsul decât toţi judecătorii pământului.

— Omul e Dumnezeu! îşi zicea tot mai des cu un entuziasm ce-i dădea ochilor o strălucire deosebită.

Numai pe clerici nu-i socotea oameni. Avea o aversiune bolnăvicioasă pentru haina preoţească. Voia să şi-o explice şi nu găsea motive. Se gândea uneori că poate chiar ateismul lui izvorăşte din ura împotriva castei clericale.

— Preoţii sunt pricina tuturor relelor din lume! spunea atât de amărât parcă ar fi suferit de pe urma clericilor

cine ştie ce nedreptate îngrozitoare.

Într-o seară de toamnă, târziu, după ce se culcase toată casa, Gaston fu deşteptat din somn de zbârnâitul prelung al clopoţelului de la poartă. Afară de cazuri speciale, pacienţii nocturni cădeau în sarcina lui, deoarece Flavigny, dacă îşi tulbura odihna, se resimţea câte două-trei zile. Zbârnâi a doua oară clopoţelul până să se urnească din pat Gaston, să-şi ia halatul şi felinarul. Trecu în odaia de consultaţii care comunica direct cu gangul dinspre poarta cea mare. Înainte de-a deschide, întrebă:

— Cine sună?

— Caut pe doctorul Duhem, răspunse o voce zgribulită.

Gaston deschise poarta. În piaţa întunecoasă ploua cu găleata. Un vânt aspru răbufni în gang. Doctorul ridică felinarul, ferindu-se de stropii ce pătrundeau înlăuntru:

— Ce pofteşti?... Intră mai repede!

Străinul se strecură în gang. Avea în mână un felinar stins. O glugă neagră îl îmbrăca din cap până la genunchi.

— Tatăl meu trage să moară... I-a venit rău adineaori... Numai d-voastră îl puteţi scăpa... Vă rog din toată inima...

Gaston lumină faţa străinului. De subt glugă îl priveau doi ochi cenuşii, înfricoşaţi. Doctorul se dădu înapoi parcă s-ar fi speriat de privirea lui.

— Cine e tatăl d-tale ?

— Dogarul Lebon.

— Bine. Mergem! zise Gaston, stăpânindu-şi neîncrederea.

Îl pofti în odaia de consultaţii, aprinse o lumânare şi-l lasă acolo să aştepte până se va îmbrăca. Înainte de-a trece în dormitor, mai întrebă:

— Cum te cheamă pe d-ta?

— Joseph Lebon, murmură străinul, adăogind îndată cu un surâs de umilinţă şi sfială: Ploaia m-a pătruns până la piele... Mi-e frică să nu se scurgă apă, să murdăresc pardoseala... Mai bine să aştept afară, în gang!

— Nu, nu! Fii liniştit! Vin numaidecât! se ruşina doctorul, dispărând.

Figura străinului îl obseda. I se părea cunoscută, inspirându-i o teamă ciudată. Când reveni, găsi pe Lebon cu gluga descheiată, cu felinarul aprins. De-abia acuma observă, subt glugă, haina preoţească.

— D-ta eşti preot? făcu doctorul, uimit.

— Încă nu, zise tânărul. Sunt în ordinul Oratorienilor. Monseniorul de Talleyrand, episcopul din Autun, mi-a făgăduit însă o parohie pentru sărbătorile Crăciunului viitor.

— Aşa? Acuma înţeleg..., mormăi Gaston, parcă ar fi găsit explicaţia simţământului ciudat de adineaori! Bine! Gata! Mergem!

Pe drum, prin ploaia care-i biciuia, Lebon vorbea numai despre Dumnezeu, cu glas de suferinţă cucernică. Gaston asculta tăcut; prin minte îi şerpuia neîncetat gândul că pe tovarăşul lui de-acuma nu-l va mai putea uita niciodată... Gândul i se părea bizar şi superstiţios, încerca să-l alunge şi nu reuşea.

3

Duhem-tatăl şi Flavigny erau tot mai mult cuprinşi în afacerile publice care se încurcau şi pasionau toată lumea. Flavigny, făcând vizitele zilnice la pacienţii săi de seamă, afla tainele cele mai importante pentru mersul evenimentelor, iar Duhem primea în farmacie multe ştiri proaspete de la călători sosiţi din Paris sau barem de la prietenii prietenilor acelora. Dată fiind însemnătatea vremurilor, Flavigny se ducea după cină pe la cuscrul său. Îşi împărtăşeau noutăţile zilei şi le dezbăteau cu mare aprindere. Fireşte, amândoi erau partizani entuziaşti ai

libertăţii, dar fiecare ţinea să se arate mai generos şi mai înaintat. De aceea convorbirile lor erau animate de cuvinte aspre uneori, iar alteori se întrerupeau brusc prin supărări, care însă se potoleau a doua zi.

— Nu mai există Bastilia! strigă într-o zi Flavigny, năvălind în farmacie, urmat de Gaston şi Antoinette pe care-i adusese fără să le divulge marea veste.

— Nu se poate! se miră Duhem.

— S-a sfârşit! triumfă doctorul. Ieri, poporul din Paris a dat drumul tuturor prizonierilor, a măcelărit gărzile, a dărâmat zidurile... În sfârşit, Bastilia a fost şi nu mai este!

— Cum, a dat voie regele? se amestecă Antoinette, aproape indignată.

— Poporul e suveran! decretă Duhem, solemn, ştergând cu un şervet curăţ un borcan pe care tocmai îl deşertase.

— Atunci avem revoluţie! murmură Gaston mişcat, cu o licărire de satisfacţie reţinută în ochi.

— Revoluţie! Revoluţie! repetară cei doi prieteni.

Se îmbrăţişară. Băură câteva pahare de vin în cinstea revoluţiei.

Peste vreo trei săptămâni, spiţerul alergă la Flavigny:

— S-au dus privilegiile! Libertate, egalitate, fraternitate !

Fiecare zi aducea câte-o veste nouă. Gaston totuşi, după primul moment de bucurie, oftă veşnic:

— Libertate adevărată nu va fi cât timp poporul e lăsat în ghearele popilor.

Flavigny şi Duhem îl aprobau. Avea însă neînţelegeri din ce în ce mai serioase cu Antoinette care rămânea credincioasă regelui şi lui Dumnezeu şi găsea un sacrilegiu profund jignitor pentru sentimentele ei cele mai sfinte, în cuvintele lui. Pentru a restabili pacea în familie, Gaston declară spontan că, până la alungarea regelui, nu va mai deschide gura despre slujitorii Domnului. Antoinette se înfurie mai rău, ameninţă că se va retrage

la o mânăstire... Gaston însă se ţinu de cuvânt. Numai când se află de fuga regelui şi de prinderea lui la Varennes, zise strălucitor:

— Ei, de-acuma pregăteşte-ţi o rochie de doliu! Zilele tiranului sunt numărate!

Citea cu pasiune ziarele ce soseau, cam neregulat şi cu mari întârzieri, din Paris, în *L'Ami du Peuple* găsea însă frazele care-i mulţumeau mai adânc sufletul. Dintre toţi oamenii revoluţiei, Marat i se părea cel mai sincer; îl iubea ca pe un zeu. Îi trimise scrisori de admiraţie şi primi chiar un răspuns măgulitor.

Proclamarea republicii stârni un delir de însufleţire. Flavigny şi Duhem paradau de câtva timp cu cocarda tricoloră. Acuma şi Gaston se împodobi cu insigna libertăţii şi ieşi în oraş, se amestecă în mulţimea zgomotoasă, având simţământul că a început raiul pe pământ.

Antoinette plânse din toată inima când auzi despre condamnarea şi apoi despre ghilotinarea regelui. Flavigny povestea amănunte autentice, mişcat, fiindcă era din fire foarte milos, frecându-şi mereu mâinile şi râzând cu hohote scurte, ca să nu-şi trădeze emoţia. Duhem se mira şi întrerupea:

— Bravo!... Bine i-a făcut!... Să se înveţe minte toţi tiranii din lume să nu mai conspire împotriva poporului!

Gaston tăcea. Pentru el toate zvârcolirile revoluţiei, după proclamarea drepturilor omului, erau bune sau rele numai întrucât ţinteau la stârpirea sacerdotismului din lume. Convenţiunea Naţională i se părea însufleţită de multe intenţii salutare în privinţa aceasta, dar lucra prea încet. Simpatiile lui îmbrăţişau din depărtare cu căldura pe cei ce combăteau fanatismul religios. Toate măsurile împotriva preoţilor şi a religiei îi mângâiau sufletul; în gazete încadra cu roşu pasagiile în care se arătau relele pricinuite omenirii de către reprezentanţii lui Dumnezeu pe pământ. Citi în *L'Ami du Peuple o* frază rostită de un

membru al Comunei din Paris: „într-o ţară liberă orice idee de superstiţie şi de fanatism trebuie distrusă şi înlocuită prin sentimentele unei filosofii sănătoase şi ale unei morale pure”. O învăţă pe dinafară, găsind-o demnă de lozinca lui Voltaire. „Pretutindeni unde se urzesc comploturi contra patriei sau contra raţiunii, trebuie să fie la mijloc preoţii!” scria în gazeta *Revolutions de Paris,* şi Gaston simţea parcă ar fi vorbit cineva din chiar sufletul lui. De altfel, atât în comitetul Instrucţiei Publice cât şi în Comună din Paris, descoperea tot mai mulţi duşmani hotărâţi ai clericalismului subt orice formă şi care propovăduiau adaptarea Cultului Raţiunii. Primea cu strângeri de inimă orice amănunte despre oamenii dragi. Ştia că Romme şi pictorul David îşi pierd sângele rece chiar numai gândindu-se la preoţi, că Fourcroy strigă pretutindeni: „Trebuie zdrobită infama religie!” că pentru Chaumette sutana preoţească e ca postavul roşu, că Lakanal a spus: „Preoţii sunt obiect de execraţie pentru oricine n-a fost transformat în bestie feroce!” Totuşi n-avea răbdare. Convenţiunea chibzuia prea mult până să voteze legile care ar pune capăt tiraniei invizibile a religiei. Îi trebuia un simplu decret care să ordoneze arestarea şi ghilotinarea imediată a tuturor clericilor.

Vestea uciderii lui Marat îl îngrozi. Era sigur că Charlotte Corday a lucrat din îndemnul preoţilor. Scrise un articol fulgerător şi-l trimise gazetei *Pere Duchesne.* Nu apăru. Gaston era convins că manuscrisul s-a rătăcit în mâinile vreunui agent secret al fanaticilor, pripăşit în redacţia lui Hebert.

În aceeaşi vreme Antoinette, deşi rămasă credincioasă regelui asasinat, începu să mustre pe Gaston că revoluţia nu i-a dăruit nici o demnitate când atâţia alţii, fără meritele lui, au ajuns în fruntea republicii. Zadarnic se apăra bărbatul ca el nu doreşte nimic, că el serveşte patria prin exemplul abnegaţiei. Antoinette îi aducea pilda fraţilor Robespierre, prietenii lui din copilărie, pe care el îi

socotise mult inferiori şi care sunt azi stăpânii Franţei.

— Dar Lebas, dar Hermann? Până şi Lebon a izbutit să fie ales în Convenţiune, numai d-ta ai rămas doctoraşul calicimii! se revoltă Antoinette.

Gaston avu şovăiri. Le învinse fără greutate. Conştiinţa lui era împăcată. Nu râvnea nimic, afară de binele obştesc. Nu-şi simţea puteri de luptător şi nici ambiţii de mărire nu-l rodeau, îi era frică de ridicol, de aceea, îşi stăpânea totdeauna chiar entuziasmul. Avea deseori impresia unei zadarnicii chinuitoare, parcă i s-ar fi golit inima. Câte-o dorinţă plăpândă după o iubire mare, visată cândva fără să-şi dea seama, îi răsună brusc în suflet, stingându-se însă tot atât de iute, alungată de răceala chibzuirilor lui nemiloase.

Amintirea lui Lebon i se aşezase în minte ca un motiv de enervare. De câte ori se gândea la întâlnirea lor ciudată, la ochii lui cenuşii, i se încleşta inima subt presimţirea unei primejdii inevitabile. Aflase cum a trecut de partea revoluţiei, când s-a cerut preoţilor să jure pe Constituţie, apoi cum şi-a părăsit parohia şi, intrând în politică, cum s-a ales reprezentant suplinitor pentru Convenţiunea Naţională. Îşi amintea mereu vorbele lui pioase despre Dumnezeu şi-şi zicea că, împotriva tuturor aparenţelor, fiul dogarului Lebon e un fanatic periculos.

Într-o zi apoi Gaston citi despre Clootz, un revoluţionar cosmopolit, poreclit „amicul neamului omenesc”. Tot ce află i se păru extraordinar, dar mai ales că se consideră duşman personal al lui Isus Hristos, a cărui operă demoralizatoare pentru progresul omenirii vrea s-o nimicească prin foc şi sabie.

Îl cuprinse o dorinţa arzătoare să meargă la Paris, să cunoască pe oamenii în sufletul cărora clocoteşte aceeaşi pasiune împotriva obscurantismului clerical, să-şi întărească în apropierea lor convingerile... Nu mai ieşise din Arras de când se întorsese cu diploma de doctor. S-a prăbuşit o lume întreagă şi el nu cunoaşte pe cea nouă

decât din auzite sau din răsfrângerile ei depărtate.

Anii de practică provincială îl moleşiră.

Îi trebuiră câteva săptămâni până să se hotărască şi altele până să găsească un pretext prin care să justifice Antoinettei nevoia plecării. Femeia se spăimânta totuşi. O chinuiau de o vreme visuri urâte şi era sigură că Gaston are să se piardă la Paris unde oamenii au înnebunit şi se omoară unii pe alţii, ca o pedeapsă a Domnului pentru crimele fără număr săvârşite de către revoluţionarii sângeroşi. Temerile ei fură împărtăşite deplin de soacră-sa şi chiar de Flavigny şi Duhem, al căror entuziasm republican se topea, transformându-se în groază, cu cât se înmulţeau veştile lugubre despre activitatea tribunalului revoluţionar.

În sfârşit, la l noiembrie plecă, însoţit de rugăciunile Antoinettei, de lacrimile bătrânei şi de urările timide ale lui Flavigny şi Duhem să se întoarcă în curând cu noutăţi bune.

4

Avu decepţii la Paris. Nu izbuti să pătrundă, multe zile, la nici unul din cei doriţi. Se duse la Tuileries, unde se ţineau şedinţele Convenţiunii. Stătu înghesuit între oameni gălăgioşi, ore întregi. Văzu pe capii revoluţiei, ascultă discursuri bombastice rostite de reprezentanţi obscuri... Se plictisi. Nu nemerise o şedinţă interesantă. În ziua următoare merse la Palatul Justiţiei. Se judecă procesul lui Philippe-Egalite. Era atâta lume că nu putu străbate nici măcar până la scările palatului. Un necunoscut, văzându-i desperarea, îl mângâie îndemnându-l să vie mâine mai devreme, că e procesul d-nei Roland, mai de seamă chiar decât cel de azi.

Gaston, a doua zi, încercă iar să ajungă la Chaumette. Îl aşteptă la primărie. Aflase că, pe la ora unu, are să se întrunească consiliul general al departamentului împreună cu mai mulţi delegaţi ai Comunei. Din fericire, Chaumette sosi printre cei dintâi. Gaston îi vorbi cu atâta însufleţire şi admiraţie încât Chaumette, deşi bănuitor faţă de necunoscuţi, îl îmbrăţişa şi-l introduse în sala de şedinţe, zicându-i triumfător:

— Vei avea fericirea, cetăţene, să vezi prăbuşirea finală a sacerdotismului şi zorile cultului măreţ al raţiunii!

Gaston se simţea despăgubit pentru toate nemulţumirile. În sală era o mulţime nerăbdătoare, ca la spectacolele de zile mari. În sfârşit, şedinţa se deschise şi numaidecât apăru episcopul Gobel, urmat de patrusprezece vicari şi de un grup respectabil de preoţi, toţi cu insignele demnităţii lor. Se făcu tăcere adâncă şi episcopul rosti o cuvântare lungă în care, renegând rătăcirile religiei creştine, preamărea puterea filosofiei. Îi răspunse Chaumette. Gaston acuma îl văzu mai bine şi-l îndrăgi mai mult. Era palid la faţă, cu părul lins, cu înfăţişarea modestă; doar uneori avea în ochi scăpărări în care ţâşnea o energie violentă. Gaston nu înţelese bine cuvintele, atât de mult îl fermecau inflexiunile ciudate ale glasului.

— La Convenţiune! La Convenţiune! răsună din toate părţile, când isprăvi Chaumette.

În faţa Palatului Primăriei un cortegiu se formă în grabă. Câţiva membri de-ai Comunei, cu Chaumette în frunte, conduceau mulţimea. Preoţii veneau în urma lor, cu capetele în pământ, parcă s-ar fi dus la ghilotină. Ici-colo se auzeau strigăte de pe trotoare:

— A bas les calotins!

Conducătorii cortegiului explicau în dreapta şi în stânga că nu e vorba de nişte preoţi fanatici ci dimpotrivă, de ecleziastici cumsecade care merg să se răspopească în faţa Convenţiunii Naţionale. Gaston de-abia acum pricepu

rostul procesiunii. Tinerii cu bonete roşii, cu obrajii înflăcăraţi, cântau *Ca ira* şi *Carmagnole.*

Tribunele Convenţiunii erau mai ticsite ca totdeauna. Un murmur de uşurare se încinse în sală imensă:

— Au sosit!

Deputaţii au pătruns în hemiciclu. Episcopul citi ceva de pe o foaie, cu glas stins. Din tribună porniră strigate:

— Mai tare!

Gobel ridică glasul. Foaia îi tremura în mina. Fu aclamat cu frenezie de toată lumea. Preşedintele Adunării improviză un răspuns patetic, glorificând cultul raţiunii, singurul cult naţional al viitorului. Un deputat oferi episcopului o bonetă roşie. O puse în cap, în aplauzele furtunoase ale tribunelor. Apoi lepădă crucea pectorală şi inelul de păstor sufletesc, oferindu-le ca omagiu Convenţiunii... Mai mulţi reprezentanţi cerură preşedintelui să onoreze pe vrednicul cetăţean cu acolada republicană. Gobel se urcă pe estradă biroului şi fu îmbrăţişat pe amândoi obrajii de către preşedintele asudat de entuziasm. Sala clocotea de aplauze şi răcnete de bucurie.

Istovit de emoţiile zilei, Gaston se simţea în culmea fericirii. În sfârşit i-a fost dat să vadă capitularea superstiţiei milenare în faţa raţiunii victorioase! S-a împlinit visul şi de-acuma, orice s-ar întâmpla, fericirea nu i se mai poate smulge din inimă... Se gândi să se odihnească două zile, până la Sărbătoarea Raţiunii, care fusese fixată pentru 20 brumaire. N-avu răbdare. Alergă la Chaumette care îl duse la Clubul Jacobin unde cunoscu şi pe Clootz, şi pe Lakanal, şi pe Fourcroy, şi chiar pe Fabre d'Eglantine care îi explică îndelung şi pasionat calendarul republican... Numai pe Maximilien Robespierre nu-l întâlni. Dar nu se mai nelinişti. Are să-i găsească negreşit înainte de-a se întoarce la Arras.

Era tocmai duminecă. O zi mohorâtă, ceţoasă. Ploaia măruntă, plictisitoare, cernea neîntrerupt... Totuşi pe

străzi furnica lume multă, figuri voioase... Gaston se înfiinţa de dimineaţă în faţa Palatului Primăriei. La ora zece alaiul porni. Toţi membrii Comunei erau aici, în haine de sărbătoare. În frunte mergea un şirag de fecioare în alb, cu centuri tricolore. Urmau cântăreţii Operei şi muzicanţii, apoi autorităţile. Serbarea însăşi se desfăşura în catedrala Nôtre-Dame, transformată în mare grabă în Templul Raţiunii. În faţa altarului principal s-a ridicat, cu ajutorul unor schele combinate, o colină verde în vârful căreia tronează Templul rotund al Filosofiei, iar ceva mai jos, pe un soclu de argint, urna de aur din care se înalţă Flacăra Adevărului. O cărare şerpuitoare, străjuită de busturile lui Voltaire, Franklin, Rousseau, urcă pe colină până la Izvorul Raţiunii.

Cortegiul defila pe subt marele portal al catedralei. Cocarde albe fură oferite tuturor la intrare. În vreme ce lumea umplea nava, fecioarele în alb urcară pe cărare, ocoliră Templul înţelepciunii, aprinseră la Flacăra Adevărului fiecare câte-o torţă, coborâră în public, dăruiră torţele aprinse muritorilor, apoi se suiră pe colină şi se aşezară pe două rânduri... Urmară discursuri pioase slăvind binefacerile raţiunii suverane. Apoi artistele de la Operă, ca nişte îngeri păcătoşi, cântară Imnul Libertăţii. Drept răspuns la imnul scris anume pentru sărbătoarea aceasta de către poetul Chenier. Din Templul Filosofiei apăru Zeiţa Raţiunii, în vestmânt alb, lung, cu o mantie albastră pe umeri, cu boneta roşie în cap, şi cu o suliţă în mina. Zeiţa, o actriţă frumoasă, avea o înfăţişare impozantă şi graţioasă, inspirând respect şi iubire. Coborî câţiva paşi, se odihni pe un tron de lauri, în vreme ce mulţimea extaziată, cu braţele întinse, cânta imnuri de slavă... Pe urmă zeiţa se scula şi se urcă spre templu, aruncând înainte de-a dispărea, o privire recunoscătoare amicilor ei de la poalele colinei.

După ce se termină aici ceremonia, cortegiul refăcut se îndreptă spre Tuileries să se închine Legii, precum s-a

închinat Raţiunii. Incinta Convenţiunii fu năpădită de grupuri de muzicanţi şi de republicani de toate vârstele. Toată lumea începu să cânte ariile scumpe revoluţiei până ce apăru în sală Zeiţa Raţiunii, înconjurată de o ceată de fete frumoase, şezând într-un fotoliu purtat de patru cetăţeni.

— Fanatismul a murit! strigă Chaumette când se făcu o clipă de tăcere. Nu mai există popi, nu mai există zei! Trăiască Republică! Trăiască Raţiunea!

Preşedintele zdrobi, de asemenea, într-o cuvântare vijelioasă, hidra superstiţiei şi la sfârşit îmbrăţişa cu foc pe Zeiţa Raţiunii. Ceea ce nu întârziară a face şi secretarii biroului spre mai marea mulţumire a zeiţei.

Un deputat propuse îndată că, unindu-se cu poporul, Convenţiunea să meargă la Templul Raţiunii. Propunerea fu primită cu entuziasm... Cortegiul porni înapoi, prin ploaia mai deasă şi ceremonia se repetă în catedrală, împovărată de alte discursuri, isprăvindu-se de-abia după ce se înseră de-a binelea.

Gaston era frânt de osteneală de cât umblase, cântase şi se entuziasmase. Totuşi ziua cea mai înălţătoare din istoria omenirii, cum îi zicea dânsul fermecat, vru s-o încheie frumos, printr-o emoţie de artă. La teatrul din Rue Favart se Juca *Marat în subterană.* Acolo se duse.

De-acuma se putea întoarce acasă. Inima îi era plină pentru tot restul vieţii. Se gândi însă că e dator să vadă pe Maximilien. Au fost atât de buni prieteni odinioară, că ar avea dreptul să se supere, aflând că a umblat prin Paris şi nici măcar n-a venit să-i stingă mina. Chiar a doua zi se repezi în Rue Saint-Honore, unde îl mai căutase şi cunoştea casa tâmplarului Duplay care găzduia pe Robespierre. Norocul îi surâse. Era acasă. Stătea într-o odăiţă aproape sărăcăcioasă. Îl primi cu bucurie. Gaston îi povesti cu însufleţire emoţiile de la Sărbătoarea Raţiunii, îi arătă şi cocarda albă pe care o păstra ca o relicvă nepreţuită. Încet-încet faţa lui Robespierre se mohorî, iar

în ochi îi apăru o lumină rece, puţin ironică. După ce se mai potoli avântul lui Gaston, gazda îi zise cu glas tăios ca cuţitul ghilotinei:

— Ai rămas acelaşi ateu înverşunat... Ateismul e duşmanul republicii şi al omenirii!

Gaston râse zgomotos, răspunzând:

— Şi tu ai rămas tot fanatic, Maximilien!

Întâlni privirea rece a lui Robespierre. Râsul i se curmă brusc, parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în gât.

5

Ajunse acasă atât de schimbat la faţă că Flavigny îl întâmpină voios:

— Uite cum s-a înviorat, Antoinette! E alt om, în sfârşi, e revoluţionar!... Ei, degeaba, Parisul e inima libertăţii! Numai în Paris îţi poţi scălda sufletul în baia încrederii revoluţionare!... Noi aici nici măcar o ghilotină n-am văzut!

Vorbea patetic, cum de altfel vorbeau toţi adevăraţii republicani revoluţionari.

Săptămâni avu pe urmă Gaston să le povestească, până în cele mai mici amănunte, tot ce a văzut la Paris. Toţi regretau, chiar şi Antoinette, că Gaston n-a căutat să asiste la nici o execuţie sau măcar să vadă de aproape ghilotina.

Aveau şi ei noutăţi. Cinci zile în timpul cât a lipsit Gaston, a fost în oraş Lebon ca reprezentant al poporului, în misiune. A fost foarte nemulţumit de cele ce a descoperit şi, la plecare, a declarat că aici e un cuib primejdios de contrarevoluţionari şi fanatici, ameninţând că se va întoarce curând să întroneze stăpânirea reală a republicii. Au fost arestaţi vreo două sute de oameni, mai

cu seamă clerici. A întrebat de Gaston. De ce o fi întrebat?

Apoi Duhem, ca să dea o pildă republicană, se gândi să schimbe firma farmaciei. „L'Etoile Bleue” mirosea a vremuri de tiranie regală. Şi nu găsea o numire potrivită. Flavigny îi bătea capul să adopte „Geniul lui Marat”. Duhem dorea ceva cu Brutus ori cu Mucius Scaevola, în sfârşit, ceva răsunător, încât toată lumea să ştie că e vorba de o spiţerie republicană. De la el porni ideea să se transforme şi numele străzii în „Rue de la Liberte”. Nu se primi. Linguşitorii se gândeau să-i zică mai târziu „Rue Robespierre” în cinstea marilor bărbaţi care s-au născut şi au copilărit pe uliţa aceasta.

Pe urmă veni decretul cu calendarul republican care le dădu mult de lucru. Flavigny şi Duhem se luară la întrecere să-l întrebuinţeze corect. Se încurcau, se corijau, se certau, Gaston era arbitrul, ca unul ce avusese onoarea să stea de vorbă cu însuşi creatorul calendarului. Totuşi Duhem respecta duminecile citind biblia, ca şi mai înainte, soţiei sale, dar acuma într-ascuns.

Gaston îşi continua viaţa obişnuită, cu mai multă râvnă, considerându-se servitorul umil al Republicii şi al umanităţii. Amintirea Sărbătoarei Raţiunii se păstra în sufletul lui ca o floare minunată care nu se ofileşte niciodată. Cocarda albă o închisese într-o casetă împreună cu diploma de doctor şi câteva hârtii pe care însemnase sentinţele dragi despre triumful raţiunii. Deseori le scotea, le mângâia cum un avar îşi alintă o comoară ascunsă. Chiar veştile din Paris puţin îl mai interesau. Citi discursul lui Robespierre care se sfârşea cu butada lui Rousseau că, dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat. Gaston zâmbi şi-şi zise: „Sărmanul Maximilien, tot fanatic!”; îi veni în amintire privirea cea sfredelitoare. Iar i se strânse inima, dar pe urmă se gândi cu compătimire: „Privirea fanaticului!”

Pe la sfârşitul lunii nivose se răspândi vestea că Lebon,

trimis de Convenţiunea Naţională, vine a doua oară la Arras, cu puteri nemărginite, să organizeze aici regimul republican şi să combată fanatismul. Sosi. Fu primit cu mare solemnitate. Flavigny a fost de faţă.

— Iată un patriot strălucit! povesti doctorul acasă. A îmbrăţişat pe toţi reprezentanţii autorităţilor, ca un adevărat fiu al libertăţii. M-au năpădit lacrimile!... A stat de vorbă cu toţi cunoscuţii de odinioară. Nu i-e ruşine de rudele sărace. Poporul strigă cu însufleţire: Trăiască Lebon! Trăiască Republică!

Arestarea suspecţilor de toate categoriile, aristocraţi, moderaţi, patrioţi reci, începu chiar a doua zi. Într-o decadă se umplură temniţele. Fură improvizate în grabă altele noi în clădiri clericale, încât adunarea proscrişilor să poată continua fără stânjenire.

În aceeaşi vreme reprezentantul poporului în misiune transformă tribunalul criminal în tribunal revoluţionar, îşi alese judecători de încredere, în frunte cu preşedintele Daillet. Puse pe o veche cunoştinţă, Darthe, în funcţia de acuzator public. Numai şasezeci de juraţi, cu salariu bun. Aştepta de la Paris o ghilotină nouă, perfecţionată, însoţită de un călău experimentat.

Flavigny era speriat. Până în cele din urmă se temea să nu-l scrie şi pe dânsul vreun duşman pe lista suspecţilor. Mai ales de când află ca Lebon socoteşte vinovaţi nu numai pe cei ce-au greşit în contra republicii, dar şi pe cei ce n-au făcut nimica pentru ea. Îşi căuta merite republicane şi nu-şi găsea. Spiţerul, prietenul lui, avusese grijă să se pună totuşi la adăpost, adoptând firma „Leş Triomphes de la Raison”... Nu mai ştia ce să facă. Se gândea să rostească un discurs patriotic undeva, ca să-şi manifesteze în public sentimentele republicane. Nu îndrăzni; câţiva oratori fuseseră arestaţi pentru că n-au avut expresii demne de orgoliul patriei. Dar şi tăcerea era primejdioasă şi putea fi luată ca semn de dezaprobare a regimului republican... Invidia liniştea lui Gaston, care îşi

vedea de vizitele lui gratuite, parcă nici n-ar fi vrut să ştie că în oraş s-a instalat domnia Teroarei.

Într-o zi Gaston se pomeni cu o invitaţie de la Lebon. Flavigny îngălbeni. Antoinette începu să plângă cu hohote de groază. El îşi păstră sângele rece şi surâsul conştiinţei mulţumite.

În piaţeta cu arcade, în piaţa Palatului Primăriei, văzând mulţimea de oameni spăimântaţi care se milogeau să pătrundă şi pe care îi bruftuluiau sentinelele gărzii naţionale, Gaston avu o clipă îndoieli. Îi reapăru privirea seminaristului de odinioară, fanatică, stranie, ca un avertisment. Îşi redobândi repede calmul. Un gardist îl conduse la ofiţerul care examina invitaţia şi îl îndreptă spre cabinetul reprezentantului. Alt gardist, la uşă, îl opri:

— Cetăţeanul Lebon are de vorbă acuma cu cetăţeanul Duquesnoy din Bethune!

Pe uşă, Gaston văzu, scris cu litere mari, un aviz: „Cine va cere eliberarea vreunui arestat, va fi trimis imediat la închisoare!”

Peste un răstimp se deschise uşa cu zgomot. Gardistul încremeni.

— Azi nu mai primesc pe nimeni!... Absolut nimeni!

Gaston recunoscu glasul, înăsprit, umflat. Lebon era în cămaşa decoltată, pantaloni albi şi cizme înalte, cu sabie trenantă şi, la centură, cu două pistoale, iar în cap un bicorn cu panaş înalt. Reprezentantul îl văzu, faţa i se lumină; îi întinse amândouă mâinile, stigînd bucuros:

— Cetăţeanul Duhem!... Doctorul calicimii!

Îl luă de mijloc şi-l duse înlăuntru. În jurul unei mese lungi şedeau vreo opt inşi cu pălăriile în cap, îmbrăcaţi aproape ca şi Lebon, încinşi cu săbii. Vorbeau foarte tare.

— Nu cunoaşteţi, prieteni, pe cel mai vechi republican din Arras? făcu Lebon, vesel, încântat. Iată-l!... A smuls din ghearele morţii pe tatăl meu!... E doctorul Duhem!... Sunt fericit că am onoarea să-i dau, în faţa voastră şi în numele Convenţiunii, acolada patriotică!

Îl îmbrăţişa călduros. Ceilalţi, de asemenea, pe rând. Lebon îi prezenta emfatic:

— Cetăţeanul Duquesnoy, *ci devant* călugăr, inimă fierbinte de republican şi prietenul meu scump!... Substitutul Caubirere, om de treabă, servitor devotat pentru binele patriei!... Celestin Lefetz, vice-preşedintele districtului, mâna dreaptă a mea şi a republicii!... Juraţii mei de mâine, duşmanii neîmpăcaţi ai fanatismului superstiţios: Gouillard, Leroux, Clement...

Apoi, fără ceremonie, îi dădu afară, spunându-le că doreşte să rămână singur cu Gaston.

— Îţi mai aduci aminte de mine? întrebă Lebon cu o duioşie în glas cam exagerată. Noaptea aceea ploioasă, urâtă, rece?... Au trecut şase ani, sau aproape!... Îmi era frică de d-ta! Aveai reputaţia de păgân şi eu aveam atâta încredere în bunul Dumnezeu cu care mi se împuiaseră urechile!... Îţi aminteşti cum ţi-am vorbit pe drum, prin ploaia mânioasă, numai despre Dumnezeu! Ei bine, află acuma că înfăţişarea d-tale blinda mă încurajase să încerc a te readuce în sânul bisericii, ha-ha-ha!

Avu un râs atât de strident că Gaston tresări. Lebon urmă:

— Revoluţia a desţelenit minţile prostite de obscurantismul trecutului! Revoluţia e mama mea adevărată! Revoluţia... Revoluţia!

Faţa lui frământată, rasă, fu inundată de extaz. Cu braţele ridicate, cu ochii în gol, plini de o strălucire stranie, părea că îşi înalţă sufletul spre un geniu luminos. Îşi reveni şi, ruşinat că s-a pierdut, izbi cu pumnul în masă:

— Dumnezeu a creat o lume de sclavi, revoluţia a zdrobit lanţurile sclaviei!

Vorbi apoi despre duşmanii revoluţiei, despre regii coalizaţi împotriva republicii, despre suspecţi care complotează pretutindeni împotriva patriei.

— Nicăiri însă fanaticii nu sunt mai periculoşi ca aici, în

oraşul meu natal! zise pe urmă scrâşnind furios. Arras a dăruit revoluţiei servitori credincioşi, pe Maximilien Robespierre şi pe Joseph, pe Herman, pe Lebas, pe atâţia alţii... Dar în Arras s-au cuibărit şi duşmanii cei mai îndărătnici ai republicii... Trebuie să-i dibuim şi să-i zdrobim! Şi am să-i zdrobesc eu, chiar dacă ar fi să ridic ghilotine în toate pieţele oraşului!

Cuvintele învăpăiate însufleţeau şi îngrijorau pe Gaston în acelaşi timp. Se întreba mereu de ce-i spune Lebon toate acestea şi unde vrea să ajungă?

— Dar îmi trebuiesc oameni, cetăţene! strigă Lebon înfigându-şi privirea în ochii lui. Oameni de încredere, oameni care iubesc republica mai presus de toate... De aceea te-am chemat!... D-ta eşti un om!

Gaston se roşi. Lebon îi oferi să fie jurat, sau judecător, sau acuzator, sau chiar preşedintele noului tribunal revoluţionar.

— Îl alung pe Daillet, dacă primeşti d-ta locul! stărui reprezentantul.

Gaston nici măcar nu şovăi. Refuză. N-a dorit şi nu doreşte decât să servească republica prin munca lui liniştită; Nu simte nici o chemare pentru locuri care cer aptitudini speciale. Apoi prin meseria de medic s-a obişnuit să păstreze viaţa oamenilor, nu s-o scurteze. Un doctor care să rostească sentinţe de moarte, chiar contra ticăloşilor, ar fi ceva bizar, în orice caz, el s-ar crede umilit.

— Republica are nevoie de d-ta! îl întrerupse Lebon.

— Fiecare cetăţean numai la locul lui poate servi aievea republică! făcu Gaston liniştit.

— Şi totuşi, cine refuză un serviciu pe care i-l cere republică, săvârşeşte o crimă împotriva ei! rosti acuma Lebon, mai apăsat, cu o privire în care luceau bănuieli şi imputări.

— Decât să servesc rău republica într-un loc nepotrivit cu puterile mele, prefer să fac crima de-a o servi bine

acolo unde m-a găsit! declară doctorul cu un surâs în care înfloreau urme de orgoliu.

Lebon se înfurie. Porni cu paşi mari în jurul mesei. Sabia zdrăngănea, izbind pardoseala. Strângea pumnii şi, printre dinţi, morfolea vorbe murdare.

— Când oamenii de treabă se încăpăţânează să stea deoparte, republica ajunge pe mâinile sceleraţilor! îi şopti Lebon, oprindu-se brusc în faţa lui, cu o mustrare aproape dureroasă.

Mai umblă un răstimp de ici-colo, mormăind, chibzuind. Apoi scoase pălăria din cap, o zvârli pe masă răsturnând călimări şi răvăşind hârtii, şi răcni către Gaston:

— Pleacă!

Îi întoarse spatele cu dispreţ. Gaston porni spre uşă, buimăcit, ruşinat. Lebon se repezi după el, îi luă mâinile şi i ie strânse, murmurând:

— Iartă-mă!... Nu vreau să fii supărat, deşi d-ta m-ai jignit refuzând să serveşti Franţa!

Schimba iar tonul, adăogind cu nişte priviri aprinse:

— Şi totuşi, fără d-ta, împotriva d-tale, am să stârpesc fanatismul, chiar de-ar fi să iau în fiecare zi câte-o baie de sânge spurcat!

6

Ghilotina se ridică într-o zi în faţa Palatului Primăriei. Piaţa se umplu de curioşi. Bureala aspră, de sfârşit de iarnă, străbătea prin haine. Călăul, cu mânecile suflecate, umbla de ici-colo în jurul maşinii de ucis, dârdâind, mormăind cine ştie ce... Apoi se făcu o mişcare în mulţime. Capetele se întoarseră în aceeaşi direcţie. Se auzeau răcnete voioase amestecate cu cântece, apropiindu-se. Careta înaltă apăru înconjurată de soldaţi,

venind de la închisoarea Baudet, precedată de câteva zeci de entuziaşti în bonetă roşie, urlând parcă ar fi mers la o petrecere de carnaval. Condamnatul, în picioare, se sprijinea cu o mina de loitra umedă. Era un călugăr de peste optzeci de ani, gârbov. De-abia se putu urca pe cele cinci trepte ale eşafodului. Călăul îi făcu repede toaleta, dezvelindu-i bine gâtul şi legându-i braţele la spate. Doi ucenici potriviră capul în gaura deasupra căreia atârna satirul greu. Zece tobe uruiau împrejur, acoperind chiar cântecele entuziaştilor. Apoi călăul zmuci sfoara şi cuţitul căzu. Capul se rostogoli în coşul de nuiele. Sângele ţâşni din gâtul retezat, roşi braţul călăului care apucă de păr capul tăiat şi-l arătă mulţimii. Câţiva slabi de înger se înfiorară. Buzele însângerate parcă se mai mişcau. Un spectator din primele rânduri se cutremură, parcă l-ar fi cuprins ameţeala, gata să se prăbuşească. Vecinii îl sprijiniră. Era Flavigny care, prin prezenţa lui la execuţia unui fanatic bătrân, osândit pentru că dosise scripte incendiare, voia să-şi demonstreze în public sentimentele republicane şi să se pună astfel la adăpost de orice suspiciune.

Zăcu trei zile. Avu călduri şi vedenii. Gaston îl îngriji. Antoinette aduse în taină un duhovnic să-i citească rugăciuni, îndată se simţi mai bine. Îşi scuză apoi slăbiciunea:

— Execuţia în sine n-a putut să mă zdruncine, nu! Sunt doctor şi moartea nu mă sperie, nici sângele... Numai femeile leşina când văd un cap tăiat!... Dar eu, republican până în măduva oaselor?... Cred însă că am răcit. A fost un frig viclean cum nu s-a mai pomenit... Multă lume trebuie să se fi îmbolnăvit.

Totuşi nici nu mai trecu prin piaţa primăriei, parcă acolo l-ar fi aşteptat şi pe el ghilotina. Îşi potrivi treburile aşa încât să iasă cât mai rar şi mai puţin în oraş. Pretextând că a obosit, cedă lui Gaston chiar şi floarea pacienţilor. Veştile însă soseau acasă, zilnic, despre cele

ce se petreceau. Află că numărul arestaţilor a trecut de o mie, că tribunalul reorganizat de Lebon condamnă mereu-mereu, că ghilotina lucrează neîncetat. Apoi auzi că ghilotina s-a mutat în Place de la Comedie, că alături s-a ridicat o gheretă de scânduri unde spectatorii entuziaşti găsesc băuturi ieftine, că însuşi Lebon priveşte execuţiile din balconul teatrului. De altfel reprezentantul poporului în misiune parcă şi-ar fi pierdut minţile. Se zicea că toată noaptea o duce în chefuri cu judecătorii şi juraţii tribunalului revoluţionar. Bătrânul Duhem povesti cazul marchizului de Vieux-Fort care, legat de scândură fatală, cu satirul deasupra capului, a trebuit să asculte aşa o cuvântare a lui Lebon, anunţând victoria de la Menin, ca să poată comunica tuturor fanaticilor din lumea cealaltă triumful republicii.

Gaston parc-ar fi fost de piatră, devenea tot mai tăcut. Ascultă şi el povestirile despre faptele lui Lebon. Uneori avea remuşcări. Poate, dacă ar fi primit propunerile reprezentantului, nu s-ar vărsa atâta sânge în numele republicii şi al libertăţii. Se întorcea. Cine ştie dacă ar fi putut împiedeca el singur cele ce se întâmpla şi dacă n-ar fi azi şi el altul? Nu mai întâlnise pe Lebon de-atunci. Scenă din cabinetul lui îl însoţea însă mereu, pretutindeni. Şi, din ce în ce mai mult, i se părea că a vorbit atunci cu doi oameni deosebiţi, deşi cuprinşi într-o înfăţişare exterioară unică.

Cu cât se înfrumuseţa vremea, cu atât activitatea tribunalului revoluţionar se înteţea. Pe la sfârşitul lunei germinal începură furneurile: într-o zi douăzeci de oameni, în altă zi doisprezece, apoi douăzeci şi opt... Călăii, ca să nu-şi piardă entuziasmul, luau masa împreună cu reprezentantul poporului în misiune.

În primele zile de messidor se răspândi zvonul că se pregăteşte un proces extraordinar. Şasesprezece preoţi, călugări şi călugăriţe vor fi judecaţi pentru fanatism. Spre mai mare solemnitate, tribunalul va ţine şedinţa aceasta

în catedrala transformată în templul Raţiunii. Acuzaţii au şi fost mutaţi, din diferite închisori, la Baudet, anticamera morţii.

Ştirea tulbură pe Gaston, mai mult decât toate celelalte. Se gândi să meargă şi el la proces. N-a fost niciodată. Măcar de curiozitate face să meargă. Apoi acuzaţii sunt toţi clericii urâţi. Chibzui mai bine şi hotărî să-şi vadă de treabă ca şi până acuma.

În dimineaţa de 13 messidor ieşi, ca de obicei, pe jos, să viziteze pe pacienţii care nu puteau veni la consultaţie. Era cald, plăcut. Soarele, pe cerul curat, râdea. Gaston se uită la ceasornic. Mai avea vreme. Vru să facă o plimbare, să-şi liniştească gândurile. De-abia ici-colo întâlnea câte-un om, parcă oraşul ar fi fost subt călcâiul unui duşman de a cărui frică nimeni nu îndrăznea să iasă din casă. Cotea dintr-o stradă în alta, la întâmplare, fără ţintă. Prin minte, oricât se silea să se stăpânească, îi umbla neîncetat, ca o chemare obsedantă:

„Azi e procesul...”

Se pomeni în faţa primăriei. Turnul se înalţă spre cer ca un braţ ameninţător. Gaston nu-l văzu, precum nu vedea nici faţada gotică a palatului. Ochii lui căutau însă ceva cu înfrigurare.

„Unde-o fi fost aici ghilotina?” îşi zise deodată.

Întrebarea îl spăimânta, atât i se păru de curioasă. Plecă repede, parcă ar fi vrut să scape de o urmărire. Străzile se schimbau. Nici nu-şi dădea seama pe unde trece. Ajunse la Place de la Comedie. Clădirea teatrului îl ademenea, îi veni în minte că n-a mai fost de loc la teatru de când s-a întors de la Paris. Ar trebui să meargă. Dar întâi să vază ce se joacă? Se apropie. De dincolo de scară îi apăru ghilotina. Uită de teatru, ocoli scara, cu ochii la pervazul înalt pe platforma largă, făcută parcă să cuprindă zeci de condamnaţi. Satirul lipsea. Un soldat plictisit păzea, răzimat de un colţ. Mai încolo, în ghereta coperită cu pânza, nişte oameni vorbeau tare.

„Am întârziat! îşi zise Gaston, ca şi când s-ar fi scuzat că pleacă. Mă aşteaptă bolnavii”.

Porni pe o stradă şi nimeri la catedrală.

„La urma-urmelor de ce n-aş intra? se gândi păşind hotărât pe treptele largi şi făcându-şi loc printre cetăţeni, să pătrundă. De ce mi-ar fi frică? Republica trebuie să pedepsească pe vinovaţi”.

Se strecură până lângă băncile juraţilor. Procesul începuse. Acuzatorul public cerea pedeapsa cu moartea pentru şase călugări vinovaţi de-a fi fanatici în toată puterea cuvântului. Îşi împodobea rechizitoriul cu glume şi sentinţe. Publicul râdea cu hohote. Preşedintele râdea indulgent. Un jurat strigă ironic:

— Dacă acuzaţii sunt în stare să ne arate infernul, să fie achitaţi!

Acuzatorul sfârşi patetic cu o peroraţie asupra binefacerilor republicii. Juraţii votară pe faţă. Preşedintele rosti sentinţa de moarte, adăogind grăbit:

— Alţii!

Fura introduşi doi carmeliţi desculţi, apoi trei preoţi. Atunci intră Lebon. Preşedintele îl salută ceremonios. I se oferi un fotoliu şi Lebon se aşeză grav, fără a mulţumi aplauzelor care nu voiau să înceteze.

Apoi preşedintele ordonă să vie altă serie de acuzaţi. Intrară cinci călugăriţe. Gaston privea parcă n-ar fi înţeles nimic. Ascultă cu mare atenţie şi totuşi nu se dumirea de loc. Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba de viaţa şi moartea oamenilor sau se judecă doar o glumă sinistră? Se uita când la judecători, când la juraţi, când la acuzator, căutând explicaţii; îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decât o ură atât de grea încât îi schimba faţa întreagă, dându-i o înfăţişare sălbatecă.

Se citea actul de acuzare a călugăriţelor şi Gaston auzi:

— Yvonne Collignon, optsprezece ani, necăsătorită...

Tresări. Numele i se agăţă în minte că o verigă într-un cârlig potrivit de mult. Cunoştea numele, deşi era sigur că

nu l-a mai auzit niciodată, îşi răscolea amintirile cu o stăruinţă ce-l chinuia. Şi în aceeaşi vreme se uita la grupul acuzatelor, toate în negru, să ghicească pe Yvonne. O recunoscu. Micuţă, plăpândă, cu părul castaniu-deschis, cu obrajii ca varul. Se ţinea ca un copil de braţul unei bătrâne, şi, din când în când, se cutremura parcă nu şi-ar fi putut stăpâni o înfiorare.

Un răstimp, Gaston iar nu mai înţelese nimic. Tocmai într-un târziu îi răsună în urechi glasul preşedintelui:

— Alta!... Collignon... Numele tău?

— Yvonne Collignon de Gargan, auzi Gaston foarte limpede.

Preşedintele se înfurie, răcni că republica nu permite s-o sfideze aristocraţia fanatică, ameninţă pe acuzată că o va exclude de la dezbateri. Toată sala fu indignată. Acuzata se agăţă mai înfricoşată de braţul bătrânei şi se uită împrejur parc-ar fi întrebat ce a greşit? Gaston îi urmărea mişcările, îi întâlni ochii. Făcu doi paşi spre Yvonne, uluit. Privirile lor rămaseră o clipă încrucişate. Avu şi ea o tresărire ciudată, ca şi când ar fi zărit un apărător căutat. Dar interogatorul continuă.

— Crezi într-un *ci devant* Dumnezeu? întrebă preşedintele.

— Da, părinte! murmură acuzata.

Publicul izbucni într-un hohot de râs. Râseră juraţii, judecătorii, până şi Lebon. Yvonne îşi roti privirea desperată, întâlni iar ochii lui Gaston. Preşedintele reluă:

— Aici nu suntem la mânăstire, înţelegi?... Răspunde la întrebare!

— Da, domnule! făcu acuzata, stârnind o nouă năvală de râsete.

Preşedintele îi explică, blajin, că republică, decretând egalitatea tuturor, nu cunoaşte decât cetăţeni, aşa că el nu e decât cetăţean-preşedinte.

Interogatoriul se încheie şi acuzatorul începu un discurs fulgerător, subliniat pe-alocuri de aplauzele publicului şi

de aprobările lui Lebon. Gaston stătea pe jăratec. Ochii lui priveau pe Yvonne şi inima îi spunea că are s-o piardă. Iar simţământul acesta îl umplea de o groază fără margini. Se gândea că trebuie să o scape negreşit. Mii de planuri fantastice îi răsăreau în minte şi se stingeau. Apoi, câte-o clipire, uita tot, parcă ar fi dispărut lumea şi ar fi rămas numai el cu Yvonne. Era o undă de fericire, ca o ispită din infinit, care se risipea înainte de a se putea închega. Teama că va trebui să se despartă de Yvonne îi copleşea inima, îndemnurile s-o salveze reveneau mai poruncitoare.

— A bas leş calotins! urlară deodată sute de glasuri în sală.

Rechizitorul se sfârşise. Pe faţa lui Lebon se vedea un surâs de mulţumire. O acuzată încercă să vorbească. Preşedintele strigă tăios, imitând pe acuzatorul din Paris:

— Tu n'as pas la parole!

Voturile juraţilor străpungeau inima lui Gaston ca nişte pumnale. Yvonne întoarse capul spre el. În ochii ei era o rugăciune plină de taine, îi sorbi privirea, pierdut. Apoi se reculese ca trezit din vis şi se repezi, printre soldaţii de gardă, în faţa preşedintelui, strigând:

— Yvonne e nevinovată!

Judecătorii înlemniră pe scaunele înalte, în sală se încinseră murmure. Un soldat îl înşfacă de umăr, oprindu-l pe loc. Lebon sări în picioare, îl recunoscu. Şovăi o clipă, parc-ar fi crezut că e nebun. Apoi răspunse tare, cu o privire pătrunzătoare:

— E o fanatică mai periculoasă ca toţi ceilalţi!

— Tu eşti fanatic, Lebon! Şi asasin!... Asasin! răcni, desperat, zvârcolindu-se să se smulgă din mâinile soldatului.

Lebon îngălbeni, în ochi i se aprinse o lucire sângeroasă. Rumoarea în sală se potoli, încât glasul lui, deşi răguşit de mânie, răsună ca vâjiitul unui paloş care cade:

— În numele Republicii, una şi indivizibilă...

Gaston fu judecat imediat. Lebon citi, pentru luminarea juriului, un pasagiu dintr-o scrisoare primită de curând în care însuşi Robespierre îi atrăgea atenţia asupra doctorului Gaston Duhem, ateist primejdios. Acuzatorul improviză un rechizitoriu încărcat de indignare. Doi juraţi se abţinură, declarând patetic că acuzatul le-a redat odinioară sănătatea, îngrijindu-i frăţeşte. Fu condamnat la moarte considerând că a apărat o fanatică osândita de tribunal, a insultat republica în persoana reprezentantului ei inviolabil, a tulburat cu insolenţă şedinţa, s-a dovedit a fi propagatorul unui ateism feroce care periclitează sănătatea morală a patriei.

Şedinţa fu ridicată. Lebon luă de o parte pe acuzatorul Darthe, îi spuse că ţine mult să-şi arate recunoştinţa faţă de condamnatul care a salvat, acum şase ani, de la moarte pe tatăl său, şi deci să pună, pe lista de ordine a execuţiilor, întâia pe Yvonne Collignon şi imediat după ea pe Gaston Duhem. Adaogă melancolic:

— Poate că se iubesc... Barem să treacă împreună în lumea cealaltă...

7

Careta cu două roţi aştepta de mult la poarta catedralei. Calul alb, cu spinarea ascuţită, se apără alene de muştele ce bâzâiau în jurul lui.

Apoi toţi cei şaptesprezece condamnaţi fură scoşi pe scările bisericii. Lumea se îmbulzea să-i vadă de-aproape. Unii le aruncau sudălmi sau ocări de care alţii făceau haz. Ucenicii călăului se tocmeau:

— N-au să încapă toţi în caretă!

— Careta asta poate duce şi treizeci de persoane... Am

dus odată douăzeci şi opt şi mai era loc.

Se pierdu timp până se urcară toţi. Careta era înaltă. Bărbaţii ajutau pe femei. Gaston luă în braţe pe Yvonne ca s-o poată sui, iar în caretă ramaseră alături.

Porniră. Multă lume se duse după cortegiu. Un ucenic bătea calul cu codirişţea biciului. Roatele uruiau. Careta se hurducă încât condamnaţii trebuiau să se sprijine unii pe alţii. Yvonne se lipi lingă Gaston. Se priveau ca şi când s-ar fi regăsit după o despărţire; îşi citeau în ochi taine vechi pe care le simţeau din licăriri ascunse. Inimile lor vorbeau şi se înţelegeau mai desăvârşit decât prin cuvinte. Gaston îi cuprinse mijlocul şi ea îi mulţumi cu un surâs în care flutura un regret.

Careta şerpuia din stradă în stradă, agale ca un dric. Când dădură în piaţa ghilotinei, un carmelit începu să cânte psalmul morţilor, cu glas cald de credinţă. Ceilalţi îl întovărăşiră cu o însufleţire pioasă. Cântecul răsuna în văzduhul însorit, tremura şi unduia ca o chemare fierbinte. Soldaţii se uitau pieziş la condamnaţii cu ochii spre cer, parcă le-ar fi fost frică de o pedeapsă. Calul, speriat, iuţi mersul.

Yvonne zări ghilotina şi se cutremură. Închise ochii. Gaston îi simţea bătăile inimii. Şopti cu buzele uscate:

— Yvonne...

Muzica militară, lângă intrarea teatrului, porni să cânte *Carmagnole.* Mulţimea se însufleţi şi îngroşă urletele. Văzduhul clocotea de vâltorirea glasurilor omeneşti cu sunetele tobelor şi instrumentelor de alamă. Cântecul condamnaţilor se îneca întocmai ca un strigăt de ajutor în pustiu.

Careta străbătu prin cordonul dublu de soldaţi şi se opri.

— Jos! Jos! răcni un ucenic către condamnaţii care cântau mereu, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că au sosit.

Gaston sări din caretă ca să ajute pe Yvonne să

coboare. Apoi acelaşi ucenic strigă, arătându-le scara, să se urce toţi pe platformă. Muzica însă cânta şi poporul urla încât nu se auzea nimic. Sus, condamnaţii se îngrămădiră în colţul cel mai depărtat de ghilotină care părea pervazul unei uşi spre un lăcaş tainic. Gaston de-abia acuma o văzu şi îi fulgeră prin gând:

„Adineaori lipsea satirul şi sfoară...”

Yvonne era lângă el şi-i strângea mâna atât de tare că i se înfigeau unghiile în carne. Substitutul Daillet, uscat, înalt, urcă în fugă treptele platformei cu o foaie de hârtie în mină, se duse drept la călăul care, în cămaşă, cu gulerul deschis şi mânecile suflecate, cu boneta roşie în cap, potrivea al doilea coş de nuiele pentru adunarea capetelor tăiate. Substitutul îi dădu hârtia, spunându-i ceva. Atunci Gaston, văzându-i, îşi aduse aminte că a plecat de acasă fără să vestească pe nimeni. Se întrebă ce va face familia când va afla vestea morţii? Poate c-au şi aflat şi acuma aleargă să-l scape, ori sunt undeva în mulţime, pe-aici, ascunzându-şi durerea şi neîndrăznind măcar să se apropie? Simţi mâna fierbinte a Yvonnei şi imediat se gândi că tot ce-a fost nu mai are nici o importanţă şi că viaţa lui a început numai în clipa când a cunoscut pe Yvonne.

Călăul mai aruncă o privire asupra ghilotinei, apoi se apropie de grupul condamnaţilor şi strigă:

— Yvonne Collignon!

Ea se desprinse dintre ceilalţi parcă nici n-ar fi ştiut despre ce e vorba. Din ochii călăului înţelese, scoase un ţipăt de spaimă şi se aruncă în braţele lui Gaston, murmurând:

— Nu vreau să mor... nu vreau...

Dimprejur auzi acelaşi cuvânt, rostit de buze tremurate:

— Curaj... curaj...

Gaston o îmbrăţişa desperat. Călăul făcu semn din ochi ucenicilor care se repeziră să-i despartă. I-o smulseră din

braţe, îi legară mâinile, îi răsfrânseră gulerul, o târâră pe scândura ghilotinei. Condamnaţii reîncepură cântecul morţilor. Muzica militară acoperea toate zgomotele. Călăul smuci de sfoară, satirul luci ascuţit căzând. Gaston, cu ochii ieşiţi din orbite, auzi răbufnitura cuţitului şi simţi o lovitură cumplită în inimă. Nu mai avea nici o putere. Ridică fruntea. În balconul teatrului, răzimat în coate, văzu pe Lebon. Îi întâlni ochii şi se cutremură. Era întocmai privirea din noaptea ploioasă şi rece. Întoarse ochii cu spaimă. Un ucenic scotea capul Yvonnei din coşul mic de la căpătâiul scândurii şi-l zvârli în coşul cel mare de-alături. Alţi doi luară corpul de mâini şi de picioare şi-l trântiră la marginea platformei, să nu încurce locul, în vreme ce călăul însuşi ridica satirul însângerat.

Acuma Gaston îşi simţea inima atât de goală parcă i s-ar fi scurs toată viaţa şi ar fi rămas un cadavru fără rost în lume. Dorea să moară mai repede, să sfârşească, să ajungă din urmă pe Yvonne. Ieşi din grup, făcu câţiva paşi spre călăul care tocmai se apropia.

— Tu eşti Gaston Duhem? auzi dânsul foarte clar.

Nu răspunse, dar îşi descheie haina maşinal, o lepădă. Ucenicii îi întoarseră braţele la spate. O durere îi strânse încheieturile mâinilor. Se pomeni pe scândură. Pe gâtul gol simţi o umezeală caldă. Îşi zise că trebuie să fie sângele Yvonnei. Ochii vedeau numai un coş împletit din nuiele Era stropit cu pete roşii, iar pe fund sângele închegat se înnegrea. Se gândea că acuma trebuie să cadă cuţitul. Aşteptarea îl supară. I se părea că aude un zgomot ciudat şi-i trecu prin minte:

— Poate că totuşi n-am să mor...

Gândul îl duru. Dacă a murit Yvonne, el nu mai are ce să... Simţi un început de lovitură tăioasă pe gât. Apoi simţământul se curmă înainte de a se lămuri vreo durere...

*

Sufletul se lumină ca smuls dintr-un întunerec înăbuşitor. Conştiinţa uşurată de cătuşele spaţiului şi ale timpului îşi întindea stăpânirea peste planurile despărţitoare de lumi. Singurătatea se împletea cu razele speranţelor într-o pânză de aşteptare...

Capitolul VII
ILEANA

...Pânza aşteptării era străvezie. Palpitaţiile lumilor se răsfrângeau într-însa, se încrucişau în esenţa sufletului că într-un centru mobil al infinitului. Şi sufletul avea strălucirile conştiinţei atotcuprinzătoare în preajma marii mântuiri.

Apoi pânza începu să se destrame şi sufletul îşi recunoscu iar singurătatea în coborârea bruscă pe linia transformării supreme. Conştiinţa îşi pierdea mereu luminile amestecându-se în şuvoiul timpului, rostogolindu-se în îmbrăţişarea spaţiului.

Întunerecul primi scânteia spirituală a sufletului că o sămânţă de eternitate...

1

Petre Novac aduse trei profesori, şapte doctori şi mai multe moaşe iscusite. Plângea cu hohote văzând zvârcolirile femeii. Toate fură în zadar. Femeia se prăpădi. Cu mari greutăţi medicii izbutiră să salveze cel puţin copilaşul.

Durerea bărbatului nu cunoştea margini. Săptămâni de zile fu urmărit de gânduri de sinucidere. Pierderea acestei

femei parcă i-ar fi înjumătăţit sufletul. Se mira lumea şi nu înţelegea. Cu doisprezece ani în urmă îi murise întâia nevastă şi oamenii îşi aduseră aminte că Petre Novac nu s-a prăpădit cu firea, deşi se ştia că trăiseră împreuna foarte bine. Cu a doua nevastă a avut două fetiţe şi totuşi a alungat-o acum un an, din senin, încât mulţi spuneau că trebuie să se fi cam smintit, mai ales când se află că se însoară a treia oară cu o servitoare. Indignată, fosta nevastă ameninţă pe unde putea că îl va pune subt interdicţie ca să nu irosească moştenirea copilelor. Prudentă, rămase la ameninţări.

Pe urmă toată dragostea lui Petre Novac se concentră asupra copilului. În Toma i se părea că supravieţuieşte femeia iubită.

Copilul era plăpând. Îl îngrijea ca ochii din cap. Doici, guvernante, doctor, profesori roiau în jurul micuţului. Petre Novac spunea mereu tuturor că, dacă ar pierde şi pe Toma, nimeni şi nimic nu l-ar mai putea opri să-şi facă seama.

Trecea drept mare bogătaş. Era aievea. În cartierul Făgădău, o stradă întreagă era proprietatea lui. Moştenise de la părinţi numai cârciumă din colţ. A apucat vremuri bune şi a avut noroc. Ştia puţină carte, dar toate i-au ieşit din plin. A mărit cârciumă, a adăogat o băcănie, a cumpărat casa vecină, a dat bani cu camătă grasă. Acuma mai ţinea un restaurant pe Bulevardul Carol, un hotel în apropierea Gării de Nord, o fabrică de apă gazoasă în Şoseaua Viilor şi un magazin de galanterii pe Calea Victoriei. Locuia într-un palat, cumpărat de ocazie, pe strada Transilvaniei, unde ridicase, alături, o clădire specială pentru administraţia centrală a „Întreprinderilor Petre Novac”. Era om voinic, înalt, rumen la faţă şi cu nişte ochi culoarea oţelului în care sclipea o cuceritoare deşteptăciune firească.

Pentru copil ar fi fost în stare să dea foc Bucureştilor. Când Toma, ajuns de vreo cinci ani, se rătăcea prin

birourile întreprinderilor, era sărbătoare, căci Petre Novac uita toate afacerile de dragul lui.

În fiecare seară, înainte de rugăciune, îi vorbea despre maică-sa. Şi, vorbind, se înduioşa şi mai totdeauna plângea bolborosind pierdut:

— A fost sfânta!... A fost singura bucurie a vieţii mele!

Când se făcu mai mărişor, îi poveşti cu de~amănuntul tot. Îi era frică să nu afle copilul de la străini şi să se ruşineze de maică-sa. A văzut-o întâia oară în curtea unei case, pe strada Toamnei. Trecea întâmplător. Ea spăla rufe, suflecată, aproape de poartă. Se oprise o clipă să-şi odihnească spinarea. Şi-a aruncat privirea spre stradă şi a întâlnit ochii lui. A fost o încrucişare fulgerătoare. El a mai mers câţiva paşi, apoi s-a întors parcă l-ar fi tras cineva înapoi, şi s-a apropiat de ea: — „Cum te cheamă, fetiţo?” — „Florica!” — „De câţi ani eşti?” „De optsprezece”. — „De unde eşti?— „Din Valea Mare, de lângă Piteşti”. — „Eşti la stăpân aici?” — „La stăpân...” — „Vrei să slujeşti la mine? — „Vreau bucuroasă!”... Întrebând, citea în ochii ei o poruncă tainică a soartei. A plecat de-abia smulgându-se de lângă ea. Până acasă a trebuit să facă sforţări să nu se întoarcă iar, cel puţin s-o mai vază. Era atunci de patruzeci şi opt de ani, însurat cu a doua nevastă, avea doi copii. Se zbuciumă toată noaptea. Servitoarea nu-i ieşea din suflet, parcă ar fi fost acolo de când lumea. Ceva îi şoptea neîncetat că asta e perechea lui adevărată. Se împotrivi încă două zile. În a treia se hotărî. Cheltui o avere şi, în şase săptămâni, fu divorţat, iar peste alte şapte zile Florica fu doamna Novac. Inima nu l-a înşelat. Florica a fost un înger coborât pe pământ. Zece luni, cât le-a hărăzit Dumnezeu să fie împreună, au cunoscut fericirea întreagă. Au fost un singur suflet în doi oameni.

Precauţia bătrânului nu fuse de prisos. Fetele lui din a doua căsătorie, bune de măritat acuma, veneau câte o dată pe săptămâna să-l întrebe de sănătate, să-i

vorbească de proiectele lor şi să mângâie pe frăţiorul Toma care împlinea zece ani. Copilul simţea că ele nu-l iubesc şi le necăjea cât putea. De faţă cu bătrânul se stăpâneau, zâmbeau şi făceau haz de Toma. Într-o zi însă, fiind singure cu el, iar el obrăznicindu-se mai rău, cea mai mică izbucni cu ură:

— Astâmpără-te, neghiobule! adăogind dispreţuitor către cealaltă. Se vede că e pui de slujnică!

Toma auzi, se repezi, îi sfâşie rochia, îi zgârie braţele. Lacrimi, ţipete. Trebui să vie bătrânul s-o scape de furia copilului.

În curând se măritară amândouă. Petre Novac le înzestra boiereşte şi oftă uşurat. De-acuma îi rămânea numai Toma, grija lui cea mai dragă.

Îi luă profesorii cei mai buni. Îi împlinea toate dorinţele. Căuta să i le ghicească pe cele neexprimate. Nu mai râvnea decât să-l vadă bărbat. Atunci, îşi zicea, se va putea duce liniştit în lumea cealaltă, să se unească pentru totdeauna cu Florica.

Nu-i fu îngăduit să i se împlinească dorinţa. Căzu la pat, într-o zi, din senin. El era de şasezeci şi trei de ani, Toma de cincisprezece, îi zise îndată:

— Acum am să mor, Toma! N-am fost bolnav niciodată, se vede că mi-a sosit ceasul. Tu să n-ai grije şi să nu mă plângi! Am trăit destul şi am cunoscut fericirea pământească. Eşti mare şi poţi înfrunta viaţa!

Înainte de a chema doctori, trimise după Costică Brebenaru, om cu stare, foarte de treabă şi cel mai bun prieten al lui, deşi mai tânăr cu aproape douăzeci de ani. Avea şi un băiat de vârsta lui Toma. Se încuiară o întreagă după amiază, împreună, se sfătuiră. Pe seara avocatul lui Novac sosi cu un magistrat. Bătrânul îşi făcuse testamentul, lăsând toată averea pe seama lui Toma şi dăruindu-i, până la majorat, ca tutore, pe Brebenaru.

Pe urmă veniră medicii, îl asigurară că nu-i nimic

serios, îi prescriseră diferite prafuri şi zămuri. Petre Novac surâdea necrezător.

Zăcu şapte zile. Începu agonia. Medicii se mirau:, ,Un caz excepţional”! Muribundul ceru să vie Toma lângă pat, să-l vadă până va închide pe veci ochii. Copilul îi sărută mâna şi rămase în picioare, privind ultimele clipe ale tatălui său. Îl podidiră lacrimile. Brebenaru îi şopti să se stăpânească, altfel îi îngreuiază moartea. Petre Novac respira din ce în ce mai rar şi mai horcăit, ridicând şi scoborând pleoapele peste bulbii în care lumina se răcea mereu. Apoi gura i se strâmbă puţin şi trupul încremeni. „A murit! Dumnezeu să-l ierte!” murmură Brebenaru apropiindu-se şi închizându-i ochii. După o clipă însă muribundul mai oftă o dată prelung, deschizând larg pleoapele ca şi când ar fi vrut să soarbă toată lumina lumii. În ochii lui se aprinse un briliant care străluci îngrozitor o secundă. Strălucirea aceasta i se păru lui Toma o chemare din altă lume. Izbucni într-un hohot de plâns, căzu în genunchi şi-şi lipi buzele de mina rece a mortului.

2

Brebenaru îi descoperi o vagă mătuşă bătrână, ca să nu rămâie Toma singur în casa părintească. Mai târziu, părându-i-se că totuşi e cam melancolic, îi dădu de tovarăş pe fiul său Mihai, cu care era bun prieten mai de mult. „Întreprinderile Novac” prosperau neîntrerupt subt conducerea lui Brebenaru, ambiţios să binemerite marea încredere a răposatului şi recunoştinţa copilului.

Când aflară cuprinsul testamentului, cele două surori vitrege ale lui Toma se revoltară. Găsiră degrabă avocaţi care să le aţâţe mânia. Cerură dărâmarea actului,

propunând să dovedească tribunalului că tatăl lor a fost nebun şi când s-a însurat a treia oară cu slujnică, dar mai ales când şi-a formulat ultimele dorinţi. Procesul ţinu patru ani, făcu senzaţie în lumea judecătorească şi testamentul rămase neatins.

Toma Novac era acuma student. Urma filosofia, deşi Brebenaru îl povăţuise să înveţe dreptul ca şi fiul său, în interesul întreprinderilor pe care va avea să le administreze în curând. Era o fire potolită. Simţea o adevărată repulsie faţă de zbuciumările pătimaşe ale oamenilor de drept şi de afaceri. O singură dată a intrat în Palatul de Justiţie şi atmosfera de-acolo l-a îngrozit. Iubea cărţile. Citea mult şi cu plăcere. Avea o bibliotecă bogată şi aleasă pe care o sporea neîncetat; îl urmăreau întrebări răscolitoare. Şi întrebările se înmulţeau de îndată ce i se părea că a găsit un răspuns. Încerca uneori să-şi deschidă sufletul cu Mihai Brebenaru. Trebui să renunţe. Mihai era plin de siguranţă în toate direcţiile. Necunoscutul, care trăia ca un mister în inima lui Toma, pentru Mihai nici nu exista. O formulă sau chiar un simplu cuvânt îl mulţumeau deplin, în vreme ce Toma arata în dosul lor certitudini şi descoperea acelaşi gol ameninţător ca o prăpastie. De altfel Mihai, gălăgios, întreprinzător, dispreţuia în sinea lui sentimentalismul intelectual, cum îi zicea dânsul, care încurcă zadarnic pe om şi-l abate din calea vieţii adevărate.

Majoratul nu-i schimbă întru nimic traiul. Fiindcă nu se simţea în stare să se ocupe de afaceri, se înţelese cu bătrânul Brebenaru să continue a conduce „Întreprinderile Novac”, ca el să se poată dedica studiilor.

Îl chinuiau atâtea îndoieli, că deseori îl cuprindea deznădejdea. Profesorul îl liniştea, repetându-i într-una patetic:

— Îndoiala e zeiţa filosofiei!

Profesorul era om între două vârste, încântat de propria-i ştiinţa, mândru de catedră lui universitară. Se

plimba prin toate sistemele filosofiei ca într-un apartament străin cu multe odăi, în care nu putea zăbovi prea mult. Filosofia i se părea o meserie minunată. Îndemna pe Toma să stăruie, îl asigură că are „cap filosofic," şi-i făgăduia, pentru viitor, că ar vrea să-l aibă de urmaş la catedră. Acelaşi lucru îl spunea însă mai tuturor elevilor săi, socotind că astfel stârneşte mai mare emulaţie între dânşii.

Avea doruri vagi de călătorii lungi, parcă i-ar fi fost dat să găsească negreşit ceva în lume. Se gândea să înconjoare pământul şi să se oprească mai mult în India, unde spera să afle cheia înţelepciunii. Luni de zile l-a pasionat gândul acesta încât a început să înveţe limba sanscrită ca să poată citi în original *Mahabharata.* Voia să vadă imensa câmpie de ruine de la Delhi, să descopere urmele cetăţii străvechi Hastinapur şi pe ale legendarei Indraprastha.

Îşi luă licenţa şi apoi vru să trăiască tihnit, ca toată lumea. Nu mai citi nimic. Se interesa de mersul întreprinderilor. Se plictisi repede, începu o viaţă de petreceri, cu prieteni şi femei. Iubirile lui nu ţineau mai mult de câteva zile. Toate femeile îl decepţionau. Dorea o anume femeie şi, fiindcă nu-i ieşea în cale, i se părea că nu merită s-o caute. Chefurile îl scârbiră. După trei ani de asemenea viaţă, se simţi sătul de lume şi se întoarse, ca un fiu rătăcit, în mijlocul cărţilor părăsite, unde se putea regăsi pe sine însuşi.

Gândul morţii îi apărea din când în când ca o întrebare care cerea dezlegare. Moartea nu poate fi sfârşitul sfârşitului. Ar fi o absurditate. Atunci pentru ce ne-am născut! Întâmplarea oarbă nu explică un necunoscut. Cel mult complică. Dincolo de moarte trebuie să fie ceva, precum şi înainte de naştere trebuie să fi fost ceva. Sufletul nu poate începe şi nici sfârşi într-o întâmplătoare viaţă părintească. Concluzia îi plăcea dar, chibzuind mai bine, o înlătură că prea puţin ştiinţifică.

„Cine se naşte, trebuie să moară!” îşi zise într-o zi, bucuros parcă ar fi descoperit o taină mare.

De-aci înainte, de câte ori îl cuprindea neliniştea, îşi repeta fraza cu o mulţumire care izbutea să înăbuşe sau să alunge îndoielile, măcar pentru un răstimp.

În sfârşit, se hotărî să plece în străinătate, să-şi continue studiile, să dobândească adevărata ştiinţă mântuitoare.

Şapte ani petrecu în Germania. Deveni doctor în filosofie, tot atât de stăpân pe sistemele altora, ca şi profesorul său de la Bucureşti. Îndoielile însă îi rămaseră înmulţite. Din ele alcătui *Filosofia necunoscutului.* Cartea fu primită cu interes, nu pentru soluţia sceptică în care culmina, ci din pricina preciziei în fixarea semnelor de întrebare ce mărginesc raţiunea omenească.

Pe urmă se duse la Paris. Se simţi mai acasă. Dintru început avu impresia limpede că a mai umblat cândva pe aici. De altfel aceeaşi impresie îi mai strânsese inima, cu câţiva ani în urmă, când se oprise în Mainz o săptămână.

După patru ani trecu în Anglia. I se urî şi, peste opt luni, se gândi să se întoarcă în ţară. În clipa când era mai hotărât, îşi schimbă planul. Are să meargă în America, să cunoască şi civilizaţia lumii noi, iar de acolo va porni mai departe, în jurul pământului, să-şi împlinească dorinţa care-i înflorise odinioară în suflet.

În New York stătu două luni şi se satură.

Îşi făcu itinerariul pentru călătoria de mai departe. Avea să dureze cel puţin doi ani, cu popasuri mai lungi în India, în Mezopotamia, în Egipt, în Italia. Izbucni războiul european şi-i răsturnă gândurile. În loc să meargă spre apus, se întoarse spre răsărit, acasă.

Găsi pe Mihai Brebenaru aşezat, cu trei copii, cu clientelă mare, fruntaş al baroului. Bătrânul Brebenaru împreună cu noră-sa îl luară de a doua zi să-l însoare.

— Eşti de treizeci şi cinci de ani, băiete! stărui bătrânul. Trebuie să-ţi faci cuib! Pe urmă îmbătrâneşti şi nu mai

găseşti fata! Unde mai pui că am bătut şaptezeci şi doi, mâine-poimâine închid ochii, şi nu vreau să mă întâlnesc pe lumea cealaltă cu tatăl tău, fie iertat, până nu-i voi putea spune că are şi el un nepoţel!

Toma se codi că întâi vrea să aibă o meserie serioasă.

— Ce meserie!? se înverşună Brebenaru. Se poate mai bună meserie că „Întreprinderile Novac”? Dar în sfârşit, dacă vrei şi meserie neapărat, să te facem mare profesor, că doar ai destule diplome şi învăţătură!

Brebenaru alergă, se zbătu, îşi mobiliză toate cunoştinţele şi prieteniile, în cele din urmă *Filosofia necunoscutului* dobândi catedra universitară.

Noul profesor însă nu mai apucă să-şi inaugureze cursul, cu atât mai puţin Brebenaru să-l vază însurat. Veni războiul. Toma Novac era ofiţer de rezervă. Brebenaru încercă să-l ferească de front, cum făcuse pentru Mihai al său. Toma se împotrivi categoric. Ţinea să-şi îndeplinească datoria întreagă.

3

Toma Novac se întoarse din război cu o urmă de rană şi mai multe decoraţii. N-a mai găsit însă pe bătrânul Brebenaru; închisese ochii pentru totdeauna în a treia lună a războiului, cu singurul regret de a nu fi apucat căsătoria lui Toma pe care îl iubise ca pe copilul său. Mihai, rămas în teritoriul ocupat, a îngrijit cât s-a putut averea prietenului.

Războiul reînviase în sufletul lui Toma încrederea copilăriei. Dumnezeu şi îngerii, care îi înfrumuseţau odinioară visurile şi pe care îi spulberase cântarul ştiinţei, îşi reluară locul de veghe şi de mângâiere din prima clipă când primejdia morţii i s-a arătat întreagă. Îşi făcea cruce

şi implora ajutorul lui Dumnezeu înaintea fiecărei bătălii, cu atâta credinţă că i se stingea în inimă teama şi, în loc, se aprindea însufleţirea.

După ce trecu primejdia, scepticismul, ca o haină de purtare, îi reveni, îi era chiar ruşine că el, cogeamite filozoful, tot în Dumnezeu a căutat mângâiere, fără măcar să se gândească la luminile ştiinţei. Se consolă că aceasta s-a mai întâmplat şi altora, şi o explică prin legile psihologiei mulţimilor.

Nevasta lui Brebenaru socotea drept obligaţie pioasă faţă de memoria socrului ei să continue insistenţele pentru însurătoarea lui Toma:

— Trebuie! Trebuie ! Trebuie!

În cele din urmă îşi zise şi el că trebuie.

Era acum de patruzeci de ani. Părea mai tânăr. Părul negru şi lins n-avea nici urme de fire cărunte. În ochii mari, negri, obosiţi, răsăreau deseori scântei ca dintr-un foc ce mocneşte de mult. Purta o mustaţă subţire, tunsă englezeşte, înalt, zvelt, avea totuşi o uşoară timiditate care-i şedea bine.

Doamna Brebenaru spera să mai aibă un copil şi dorea să i-l boteze Toma, dar numai dacă va fi însurat până atunci. Se oferi să-i găsească o mireasă după pofta inimii. Îl introduse în toate familiile cu fete de măritat. Toma şovăia mereu, deşi era convins că trebuie. Când doamna Brebenaru îşi epuiza cunoştinţele, Toma mărturisi că ar prefera o ardeleancă. Bănuind un subterfugiu, doamna luă energic apărarea bucureştencelor printre care se găseau destule fete, şi modeste, şi cinstite, şi încântătoare, şi bune gospodine. Pretendentul nu se lasă convins. Atunci, din ordinul soţiei ambiţioase, trebui să intre în joc Brebenaru. Prin prieteni, prin clienţi, descopereau fetele bune în diferitele colţuri ardelene. Cutreierară multe oraşe, de la Sighetul Marmaţiei până la Timişoara şi de la Oradea Mare la Braşov, în zadar.

— Mai bine spune drept că nu vrei să te însori, decât

să-l porţi degeaba pe drumuri pe bietul Mihai! zicea doamna Brebenaru după fiecare întoarcere.

— Ba vreau, dar nu mă pot lega pe viaţă cu cine nu-mi place! răspundea Toma invariabil, cu un zâmbet în care zeloasa doamnă nu ştia dacă e ironie sau tristeţe.

În sfârşit doamna Brebenaru nu mai putu aştepta. Copilul veni. Toma se oferi să-l boteze. Doamna refuză ca să-i arate cum înţelege o femeie să-şi respecte cuvântul. Spre a împăca pe mama supărată, Toma Novac dărui copilului, de botez, un loc de casă pe Bulevardul Carol. Mama se înduioşa şi plânse gândindu-se că locul face aproape o jumătate de milion, cu toate că la averea lui nu înseamnă mare ştirbire. Primi cadoul şi, vrând să-i dovedească deplin că i-a trecut mâhnirea, îl tocmi să fie naşul întâiului copil pe care trebuie să i-l mai dea Dumnezeu.

Făcură botez cu alai. Toma iar supără pe mama fericită, venind cu mare întârziere. Şi doar îi pregătise o surpriză: copilul avea să se numească Toma.

— Aşa eşti d-ta, îţi face plăcere să mă necăjeşti, îi impută doamna Brebenaru de mai multe ori în cursul serbării.

Toma se scuză că a avut curs la universitate, dar nu se mai prăpădi de grijă ei. Îl preocupa o cunoştinţă nouă ce o legase aici, Tudor Aleman. Descoperise în ochii lui strălucitori de iluminat şi chiar în vorbă, cu toate că spunea naivităţi, ceva neobişnuit.

După ce se despărţi de bătrânul ciudat, Toma crezu că i-a dat o importanţă exagerată, îi păru rău că s-a grăbit a-i primi invitaţia. Ce poate să-i spună deosebit un om care întoarce ochii pe dos, sporovăind misterios despre Dumnezeu ca un călugăr dornic de minuni? Poate să se facă şi de râsul colegilor dacă s-ar afla că s-a lăsat ademenit de cine ştie ce sectator nenorocit şi fanatic. Mai are patru zile răgaz să se gândească, dar chiar mâine îi va scrie două rânduri politicoase, anunţându-l că nu poate

merge la întâlnirea făgăduită. A doua zi îi fu lene:

— Nu-i scriu, dar nu mă duc.

Pe urmă îşi zise că, neducându-se, înseamnă a-şi mărturiei frica sau cel puţin inferioritatea faţă de un om care se lauda cu înţelegerea adevărată a tainelor lumii. Omul poate să fie un simplu sectator, precum ar putea fi şi un înţelept căruia experienţele vieţii i-au revelat orizonturi noi. Un convins face cât doi îndoielnici. Gânditorul n-are de ce să se sperie de o idee, oricât ar fi de curioasă.

Şovăi până în clipă din urmă, dar se duse.

Aleman îi dezvălui o construcţie în care el găsea explicate fără rost tainele necunoscutului. Toma îl ascultă cu toată atenţia şi nu se dumeri. Ajuns iar în stradă, i se părea că a visat, că Tudor Aleman e doar o născocire a lui, deşi numai adineaori se despărţise de el.

Senzaţia îl enerva. Toate câte i le înşirase Aleman, parc-ar fi dormit de mult în adâncimile sufletului lui, îi răscoliseră gânduri proprii.

Merse de-a dreptul la Brebenaru. Trebuie să afle precis cine-i în definitiv acest Tudor Aleman? Avocatul surâse:

— Aleman te interesează? Te-am văzut la botez cum vorbeai cu el şi chiar îi spusei nevestei mele. Credeam că-l cunoşti mai de mult. Întâi şi întâi e un om foarte cumsecade, dintr-o familie bună, cu relaţii multe. E bine primit pretutindeni. A fost prieten cu tata şi venea uneori, rar de tot, pe la noi. Sunt sigur că şi pe tatăl tău l-a cunoscut. Să-l întrebi numai! A fost mult timp profesor la liceul Lazăr. Era şi pe vremea noastră, dar tu, ca particular, n-ai prea cunoscut pe profesorii noştri. Nu cred totuşi să nu fi auzit de Aleman. Poate că ai uitat. Era foarte iubit şi stimat de toţi elevii. Se purta blând şi ştia multă carte. Mi se pare că a fost de filosofie sau aşa ceva. Trebuie să aibă peste şasezeci de ani, da, da, negreşit... Auzisem odinioară că ar fi avut multe şi grele nenorociri de îndurat. A fost însurat de vreo trei ori şi, dacă nu mă

înşel, n-a avut parte de fericire în căsnicie, căci nici una din nevestele lui n-a murit de moarte naturală. Lumea vorbeşte multe. Sunt chestii delicate în care un străin n-are să se amestece. În orice caz pe Aleman suferinţele parcă l-au oţelit şi i-au sporit încrederea în viaţă sau în Dumnezeu, nu mai ştiu bine, că pe mine asemenea lucruri încă nu mă interesează. Poate când voi mai îmbătrâni. Sunt mulţi oameni foarte serioşi, care îl consideră un apostol şi cred fanatic în învăţăturile lui, deşi el e zgârcit şi nu-şi destăinuieşte înţelepciunea decât celor pe care îi găseşte capabili şi dornici să-l înţeleagă. Se vede că pe tine te apreciază deosebit, dacă te-a poftit şi acasă la dânsul. Dar ce să mă mir! Sentimentalismul intelectual a fost şi slăbiciunea ta încă din copilărie!

4

Toma Novac nu voia să se mai gândească la Aleman şi la naivităţile lui grămădite într-un sistem cu aparenţe serioase. Se gândea totuşi neîncetat. Descoperea goluri, crăpături tot mai multe.

„E un joc de fantezie şi nimic altceva!” îşi zise la urmă. O clădire în vânt, de vreme ce toată construcţia e fără posibilităţi de verificări reale.

Când credea că a terminat, îi apăreau alte obiecţii, numai obiecţii. Presupunând admisibilă existenţa unei lumi spirituale şi alteia materiale, admiţând chiar interpenetraţia bizară, de care vorbeşte Aleman, şi geneză sufletului omenesc ca o simplă transformare a unui principiu spiritual pentru nevoile unei regenerări reclamate de esenţa eternităţii, rămâne totuşi întrebarea: de ce şapte vieţi pământeşti, tocmai şapte? De ce nu mai puţine ori mai multe? Declarând pe şapte număr sfânt

sau misterios, nu se rezolvă nimic.

Apoi într-o zi, înarmat cu argumente zdrobitoare, bătu iar la uşa lui Aleman pe neaşteptate. Bătrânul, parc-ar fi ştiut pentru ce vine, îi zise îndată:

— Îndoiala e bună, dar cu măsură! Căci, să nu uităm, îndoiala e totdeauna începutul negaţiei şi negaţia înseamnă distrugere! Numai credinţa întăreşte sufletul şi-l deschide pentru adevărurile eterne!

— Atunci fericiţi cei săraci cu duhul, căci ei sunt mai plini de credinţă şi de prostie, făcu Toma fără a-şi ascunde o decepţie dispreţuitoare.

Aleman se înflăcără numaidecât:

— Da, domnule profesor! Da! Fericiţi! D-ta îţi închipui că cel ce ştie mai mult, înţelege neapărat mai mult? Sau că ştiinţa merge mina de mâna cu fericirea? A, cum te înşeli! Dar ce are a face progresul ştiinţelor cu sufletul omului? Toate invenţiile şi descoperirile din lume au fost oare în stare să netezească pentru vreun om calea fericirii adevărate, să-i dăruiască o merinde pentru clipa când trece poarta necunoscutului? Şi crezi că ar fi mai multă fericire în omenire dacă toţi oamenii, printr-o minune, ar deveni filosofi ca d-ta sau savanţi ca, să zicem, colegii d-tale de la universitate?

Toma Novac zâmbi îngăduitor.

— Adică înapoi, la caverne!

— De ce atâta ironie? urmă Aleman, mai potolit. A nu te bizui pe infailibilitatea ştiinţei, poate că nu e tocmai o crimă, când ştiinţa însăşi îşi recunoaşte neputinţa de a pătrunde acolo unde sufletul ar avea nevoie de sprijinul ei.

Rechizitoriul bătrânului nu-l interesa. Erau lucruri rezolvate de mult pentru dânsul. Îl asculta totuşi, nevroind să-l umilească prin afişarea unei superiorităţi nerăbdătoare. De altfel Aleman vorbea cu atâta foc că-i plăcea să-l asculte. Numai când încerca să treacă la altă ordine de idei, Toma îl opri:

— D-ta eşti mulţumit cu soluţia pe care ai găsit-o. Se poate. Dar soluţia e nefolositoare câtă vreme nu poate servi şi altora aceeaşi mulţumire. Orice religie oferă credincioşilor măcar motivele generale care pot lămuri puţin mântuirea şi care astfel devin convingătoare. Sau soluţia d-tale e atâta de hermetică încât trebuie să rămâie inaccesibilă celor mulţi?

Tudor Aleman stătu câteva clipe pe gânduri, apoi vorbi cu o răceală aproape respingătoare:

— Soluţia mea, cum zici d-ta, mereu cam ironic, s-a născut din dureri sufleteşti şi numai sufletului se adresează. Savanţii pot s-o numească naivitate, ca d-ta, sau chiar mai rău. Cine însă vrea s-o pătrundă, poate găsi într-însa mângâiere. Viaţa nu mai e zadarnică. Sufletul e pregătit să îndure toate durerile, căci îi rămâne veşnic înainte râvnă şi speranţa de a întâlni perechea sa spirituală. Moartea însăşi devine un accident în viaţa adevărată a sufletului şi nu mai poate îngrozi pe omul care are credinţa renaşterii şi, la sfârşitul liniei pământeşti, a eternităţii în lumea cealaltă!

Toma îşi dădu seama că a atins o rană în inima bătrânului. Îi păru rău. Aleman protestă. Schimbară vorba. Toma îi povesti îndoielile care au făcut dintr-însul, fiul unui mare om de afaceri, un profesor preocupat de combinaţii mintale condamnate să rămâie mai mult sau mai puţin sterile.

— Bietul tată ştiu că s-ar cruci, văzându-mă veşnic cu gânduri despre alte lumi, în loc să mă interesez de „Întreprinderile Novac”! adaogă Toma.

— Te înşeli! strigă Aleman. Eu am cunoscut puţin pe tatăl d-tale, adevărat, dar pot mărturisi că nu era tocmai aşa de insensibil pentru problemele sufletului, cum îţi închipui!

Ajunseră să vorbească despre moartea lui Petre Novac. Aleman ţinea minte că a avut o înmormântare impozantă. Toma îi spuse cum s-a îmbolnăvit, cum şi-a presimţit

sfârşitul. Îi zugrăvi ultimele momente şi mai ales lucirea stranie ce i s-a aprins în ochi în clipa când şi-a dat sufletul. Tudor Aleman se făcu deodată roşu, sări de pe scaun şi, cu o solemnitate neobişnuită, declară:

— Iată o verificare, domnule profesor!

Toma Novac îl privi nedumerit. Solemnitatea bătrânului îi apăru cam ridicolă.

— Ce verificare? mormăi dânsul după o pauză.

— Nu cereai d-ta verificări? făcu Aleman grav. Ei bine, una ai avut-o d-ta însuţi şi n-ai priceput-o: briliantul care spui c-a strălucit în ochii părintelui d-tale în clipa morţii!

Îi dădu explicaţii mai ample. A şaptea viaţă pământească e sfârşitul carierei materiale a sufletului. În viaţa a şaptea deci bărbatul trebuie să întâlnească pe femeia care întrupează perechea lui sufletească şi să se unească negreşit cu ea. Rodul material al acestei uniri va fi animat de asemenea de un suflet care îşi începe a şaptea existenţă materială. Moartea ce încheie ultima viaţă pământească înseamnă însă izbăvirea cea mare a sufletului. De aceea în clipa despărţirii de învelişul material, sufletul dobândeşte conştiinţa pură atotcuprinzătoare prin care, ridicându-se deasupra timpului şi spaţiului, poate contempla simultan toate vieţile sale în afară de lumea spirituală. Contemplarea fiind preludiul eternităţii, se manifestă în ochii muribundului ca o străfulgerare de lumina incomparabilă. E culminaţia vieţii pământeşti în revelaţia fericirii veşnice.

— Toate acestea mi le-ai spus data trecută, zise Toma cu ton glumeţ, dar nu ştiam că vrei să mi le aplici chiar mie şi tatălui meu!

Necredinţa lui supără pe Aleman. Îi făcu imputări, adăogind la urmă:

— Am acuma un mare regret: că sunt prea bătrân şi voi muri înaintea d-tale. Sunt sigur că strălucirea pe care ai văzut-o în ochii tatălui d-tale în clipa morţii, se va constata şi în ochii d-tale când vei muri !

— Moartea nu cere certificat de vârstă, aşa că nu se poate şti dacă n-ai să-ţi poţi verifica teoria şi asupra mea! vorbi Toma cu acelaşi glas.

Se pregăti să plece. Era mai înviorat, parcă explicaţia lui Aleman, prin extravaganţa ei, i-ar fi alungat gândurile serioase. Strângându-i mâna, mai întrebă totuşi:

— De ce tocmai şapte, domnule Aleman?... De ce numărul sfânt?

— Crezi că numărul are o importanţă atât de mare? răspunse bătrânul neclintit. Eu cred că şapte, fiindcă şapte e un număr considerat sfânt în toate timpurile, la toate popoarele şi în toate ocaziile. D-tale nu-ţi ajunge explicaţia asta? Nu te obligă nimeni s-o primeşti. Adoptă orice număr vrei! Nu numărul, ci principiul e totul! Numărul nu-l poate verifica decât fiecare om în clipa când s-a despărţit definitiv de ceilalţi oameni. Principiul însă se poate verifica din strălucirea pe care ai văzut-o şi d-ta, care ţi-a tulburat sufletul, de vreme ce ai păstrat-o vie, şi pe care acuma, din vanitate, vrei s-o ridiculizezi puţin. Aşa, domnule profesor. Şi la revedere!

Plecând Toma Novac recunoscu în sine că are dreptate Aleman. Îi era chiar ruşine că a venit cu asemenea obiecţii ridicole, când ar fi putut să respingă temelia construcţiei fantastice pe care un filosof ca el nici n-ar trebui să-şi piardă vremea s-o asculte. Pe urmă îşi zise că ridicol e însuşi interesul ce-l arată lui Aleman şi se hotărî să sfârşească şi să-şi vază de ocupaţiile obişnuite.

Cu toate acestea continua să combată în gând, mereu, pe bătrânul Aleman şi găsi o întrebare care îl îndemnă stăruitor să-i facă o nouă vizită:

— Mai este ceva, domnule Aleman... Încă nu mi-ai spus. Se vede că ţi-a scăpat sau că nici d-ta nu eşti lămurit. Ce se întâmpla cu sufletul omului între sfârşitul unei vieţi şi începutul celei noi, între moartea trecută şi naşterea viitoare? Tudor Aleman, parc-ar fi aşteptat de mult întrebarea, îi servi o explicaţie foarte amănunţită: planul

lumii materiale, planul lumii spirituale, planul intermediar... Toma îşi pierdu răbdarea:

— Planuri, mereu planuri! Dar de unde iei certitudinea existenţei planurilor d-tale? Un cuvânt explică alt cuvânt...

— Certitudine nu există, fireşte! răspunse bătrânul, liniştit. Nici chiar în planul lumii materiale în care trăim acuma! Ai d-ta barem certitudinea propriei existenţe? Simţurile singure le avem ca dovezi ale existenţei. Dar arată oare ele realitatea, când însăşi materia din care sunt alcătuite are o realitate problematică, de vreme ce esenţa ei e energie, adică un cuvânt, adică nimic? Mai reală existenţă au ideile răsărite din suflet, deci dintr-o esenţă spirituală. Ele nu cer dovezi palpabile, fiindcă nu poţi dovedi spiritualitatea prin materialitate. Dovada realităţii lor o oferă ele însele prin apariţia lor spontană.

— Tocmai spontană nu s-ar putea zice, întrerupse Toma Novac. Ca să apară o idee, se cere mai întâi un creier, deci tot o materie.

— Crezi d-ta că ideile n-ar putea avea o existenţă independentă de vreun creier oarecare? întrebă Aleman repede.

— Dar atunci ce nevoie mai ai de suflet? Atunci între suflet şi idee ar fi identitate!

— Şi n-ar fi oare mai realistă explicaţia complexului sufletesc? se bucură bătrânul. Închipuieşte-ţi şi judecă: celula iniţială să fie temniţa unei idei. Cu cât se dezvolta trupul material, cu atât ideea creşte, se complică, se ramifică, până ce redobândeşte conştiinţa existenţei sale proprii independente sau până ce se ridică din nou la ideea pură ce a fost înainte de unirea cu materia. Nu se poate? Ţi se par mai plauzibile explicaţiile materialiste care, când dau de vreo dificultate, o lichidează cu o strângere dispreţuitoare din umeri, ca d-ta acuma, sau cu o vorbă magică: subconştient, eu, transformări?

Toma nu se putu stăpâni să nu-i spuie:

— Bine, dar d-ta nu bagi de seamă că, ironizând fiinţa care lucrează cu noţiuni, nu încetezi totuşi a-ţi demonstra înţelepciunea tot prin cuvinte, că toată construcţia d-tale nu e în realitate decât o cetate de cuvinte?

Aleman se roşi parcă l-ar fi pălmuit. Tăcu. Târziu zise:

— Dacă d-ta te-ai oprit numai la cuvinte, atunci ţi-am vorbit în zadar şi-mi pare rău că ne-am pierdut vremea!

Se despărţiră într-o atmosferă de răceală.

Toma Novac însă n-avea păreri de rău. Îşi zicea că nu se putea lăsa până la capăt amăgit de nişte fantasmagorii de bătrân fără ocupaţie. Ar fi fost şi umilitor pentru un profesor de filosofie. Şi nici măcar nu are să-şi impute nimic, deoarece i-a arătat o indulgenţă excesivă, l-a ascultat, a încercat să-l convingă fără a-l jigni. Dar fanaticii aşa sunt, egoişti!

Peste câteva zile însă se pomeni cu Tudor Aleman. Venea ca un pocăit. Toma se înduioşă şi se gândi că a fost brutal cu bătrânul.

— Să nu mai vorbim despre lucruri care!... murmură Aleman, ridicând ochii în sus fără a sfârşi gândul.

Totuşi vorbiră mereu. Se supărau, când unul, când altul, reveneau, reîncepeau. Se vedeau din ce în ce mai des. Erau prieteni. Aleman îi povesti cum a ajuns să creadă în ceea ce dispreţuise totdeauna. De multe ori plângea, socotind că viaţa i-a fost zadarnică şi va trebui s-o reia cine ştie unde şi când.

— Asta înseamnă că nici soluţia d-tale nu fericeşte pe om! triumfă Toma.

— Nu fericeşte, dar cel puţin consolează! ripostă bătrânul, înviorându-se îndată parcă ar fi încercat să-i smulgă pământul de subt picioare. Dacă n-am putut avea parte de fericire în viaţa aceasta, am cel puţin siguranţa că fericirea mă aşteaptă negreşit într-o viaţă viitoare. A recunoaşte şi a plânge zădărnicia unei vieţi întâmplătoare e tocmai încrederea în dreptatea providenţei divine! În orice caz moartea nu mai are nici o putere asupra mea şi

o pot privi în faţă fără strângere de inimă!

Toma Novac îi vorbea despre zbuciumările tinereţii, despre călătoriile făcute şi plănuite. Aleman şi aici descoperea posibilităţi de verificare:

— Ai dorit să călătoreşti prin India, Mezopotamia, Egipt, Italia... Ei bine, ai dorit fiindcă unele din vieţile d-tale trecute le-ai trăit pe acolo! De ce ţi se pare aşa curios?

— D-ta în toate găseşti dovezi fanteziste pentru sistemul d-tale! zâmbi Toma. Am dorit să cunosc anume ţări pentru că mă interesează şi mă interesează pentru că am citit despre ele, despre trecutul lor, mai mult decât despre tine.

— Bine, bine, dar nu te gândeşti: de ce ai citit mai mult despre unele decât despre altele?

— Aşa s-a nimerit, întâi, şi pe urmă fiindcă ştiinţele noastre s-au ocupat până azi mai de aproape de piramidele din Egipt decât de cele mexicane de la Teotihuacan, de pildă!

Nu se înţeleseră, fireşte. De altfel Aleman, când nu răzbea cu argumentele, îi preciza tot mai des că se va convinge în clipa morţii şi a verificării supreme. Toma socotea cam tardivă verificarea dar, pentru salvarea armoniei, o admitea şi chiar îi făgăduia că are să-şi aducă aminte neapărat atunci de sistemul Aleman. Apoi râdeau amândoi, împăcaţi.

Veni primăvara. Toma Novac parcă întinerea. Nu mai avea răbdare să stea în casă. Toată ziua hoinărea ca un ştrengar. Şi mereu i se părea că trebuie să se întâlnească cu cineva, încât uneori se gândea înveselit:

— Te pomeneşti că-mi găsesc mireasa şi fericesc pe d-na Brebenaru.

Într-o dimineaţa de început de mai ieşi de-acasă pe jos. Era aşteptat de nişte colegi, la universitate. Pornise însă cu o oră mai devreme, să aibă răgaz să se plimbe, îi bătea inima.

— Parcă m-aş duce la o întâlnire amoroasă! îşi zise,

ajungând în Calea Victoriei. Şi doar nu mă aşteaptă decât nişte discuţii plicticoase.

În piaţa palatului avu o tresărire ciudată, îşi aruncase ochii pe celălalt trotoar şi zărise o femeie necunoscută la braţul unui bărbat necunoscut. O vedea numai din spate şi totuşi simţea că o cunoaşte. Iuţi paşii, trecu dincolo, pe urmele perechii străine. Un val de ruşine apăru şi se stinse într-însul:

— Parc-aş fi copil... Unde-i demnitatea?

În aceeaşi clipă, ca şi când ar fi făcut-o înadins fiindcă îl simţise, femeia opri pe bărbatul ei, se întoarseră înapoi la o vitrină.

Toma Novac o văzu mai bine. Era într-o haină albă, cu pălărie albă. Sânii rotunzi tremurau ca de o bucurie neaşteptată. Cârlionţi blonzi îi gâdilau obrajii. Buzele surâdeau. Privirea însă îi alergă de ici-colo, iscoditoare. Toma ştia că pe el îl caută. Oameni nepăsători îi despărţeau, treceau, se îmbulzeau. Totuşi privirile lor se găsiră. Ochii ei erau verzi, mari, cu o lumină tainică, moale şi învăluitoare ca o îmbrăţişare. Sufletul lui se înfiora până în temelii, parcă i s-ar fi lămurit deodată o lume în care până azi a bâjbâit ca orbul fără călăuză. Pe faţa ei se ivi o umbră de uimire. Era semnul că în inima ei s-a petrecut aceeaşi revelaţie.

Ciocnirea privirilor ţinu mai puţin de o secundă. Femeia cu bărbatul se apropiau. Toma, în neştire, se opri la aceeaşi vitrină, lângă ea. Îi auzi glasul, dulce şi mătăsos, tremurând. Vorbea o limbă străină. Bărbatul răspundea rar, gros, indiferent. Era înalt, ras, cu figura tăbăcită şi blândă. Toma îl ura.

Apoi perechea porni înainte. Novac mai rămase la vitrină până se depărtară câţiva paşi. Îi urmări. Lumea era tot mai deasă pe trotoar, încât trebuia să dea din coate ca să se poată ţine după ei. Din când în când îi vedea silueta, cu şoldurile legănându-se ritmic, chemătoare. Nu îndrăznea să se apropie prea tare. Îi era frică să nu facă o

prostie, îşi surprindea uneori gândul de a o smulge de la braţul străinului, cu orice risc. Se stăpânea zicându-şi într-una:

— Şi totuşi o cunosc de undeva... Am mai întâlnit-o...

Se pomeni iar lângă ei. Trebuia să-i mai soarbă privirea. Voia să-i întreacă şi apoi să se întoarcă, să-i încrucişeze. Deodată însă auzi la doi paşi:

— Domnule Novac!... Toma!... Ce Dumnezeu! Nici nu mai vrei să-ţi cunoşti prietenii de treci aşa?

Era d-na Brebenaru, zgomotoasă, încălzită. Tocmai ieşise dintr-un magazin. Toma trebui să stea pe loc, mai aruncând o privire spre necunoscută care, auzind glasul d-nei Brebenaru, întoarse capul, parcă ar fi vrut să profite de un pretext. În ochii ei era aceeaşi lumină caldă, acum însă muiată într-o tristeţe.

— Mi se pare că eşti strengar? îl dojeni d-na Brebenaru, prinzând privirea lui pierdută. Şi eu care mă zbat mereu să te însor! Va să zică de aceea fugi d-ta de ofiţerul stării civile ca dracul de tămâie! Îţi plac mai bine strengăriile, nu-i aşa? Uite, cum înşală aparenţele. Eu te credeam nevinovat ca o fată mare! Dar acuma bine că te-am prins! Să pofteşti să-mi faci curte şi mie şi să mă însoţeşti până...

Toma stătea pe spini. Zâmbi de nevoie, se scuză că are o conferinţă şi chiar a întârziat.

— Atunci du-te, du-te, se milostivi doamna. O fi conferinţă, o fi vreo cucoană, iacă te las. Să nu zici că din pricina mea...

Îi sărută mâna parcimonios, blestemând în gând ceasul când a cunoscut-o. Alergă până în colţ, uitându-se îngrijorat în toate părţile... Oamenii se îmbulzeau, râdeau gălăgioşi, veseli, mereu alţii şi parcă mereu aceiaşi. În mijlocul lor, Toma Novac, cu ochii umflaţi de spaimă, era ca un naufragiat care pierde, clipă cu clipă, orice speranţă de salvare. Se repezi pe Bulevard în sus şi în jos, apoi iar pe Calea Victoriei, revenind tot în acelaşi loc, tot mai

deznădăjduit. Se învârti acolo până târziu. Ajunse acasă zdrobit. Izbucni în plâns zguduitor. I se părea că şi-a pierdut inima.

5

O zi întreagă îşi măcină durerea în taină, încercă toate şireteniile să-şi înşele sufletul. A fost o femeie ca atâtea mii de mii. A dispărut? Îi va ieşi în cale alta, cum i-a ieşit asta. Dar ca asta nu e nici una în lume! Era frumoasă? Sunt altele mult şi mult mai frumoase. N-are decât să întindă mâna. Dar tainele din ochii ei!

A doua zi veni Aleman, de dimineaţă, parcă ar fi bănuit ceva. Toma îl îmbrăţişa, plânse şi-i mărturisi desperarea, îl înăbuşea taina iubirii. Bătrânul îşi freca mâinile, vesel, încântat şi numaidecât începu să-i explice că poate să fie chiar femeia pe care trebuie s-o întâlnească într-una din cele şapte vieţi.

— Domnule Aleman, izbucni Toma îndurerat, te rog, te implor, nu mă mai chinui acuma cu vieţile d-tale! Lasă-mă! Crede-mă! Ce vieţi!? O iubesc, înţelegi? E singura femeie pe care am iubit-o, e...

— Asta spuneam şi eu! întări Aleman, netulburat. E perechea divină...

— Trebuie s-o găsesc, chiar de-ar fi să răscolesc toate casele din Bucureşti! jură apoi Toma.

Două zile nu făcu însă decât să se tânguiască. Aleman venea să-i ţie isonul şi, profitând de ocazie, amesteca pe necunoscută tulburătoare în reţeaua concepţiei lui asupra lumii, întrebuinţând apariţia şi dispariţia ei ciudată ca motive demonstrative pentru anume amănunte complimentare. Tom se îmblânzea îndată ce în vorbele lui prindea speranţa de a o revedea. Atunci îi punea şi

întrebări care pe Aleman îl umpleau de bucurie fiindcă în ele simţea în sfârşit începutul credinţei.

Evident că trebuie să fie o soluţie a sufletului ascensiunea celor şapte vieţi terestre! se înflăcăra bătrânul. Dar, firește, nu una conformă cu logica umană, ci potrivit legilor divine pe care mintea noastră numai în momente rare le poate simţi. Astfel diferitele vieţi alcătuiesc una singură cu suişuri şi coborâşuri, cu bucurii şi suferinţe puse în slujba aceleiaşi râvne supreme. De aceea, peste secolele sau mileniile ce despart în timp şi spaţiu vieţile pământeşti ale aceluiaşi suflet, scântei de amintiri înnoadă fire care vibrează uneori în inima omului. Reminiscenţe stranii răsar brusc, doruri vagi, visuri ciudate, uri inexplicabile, toate mărturii ale existenţelor vechi din noi. Experienţele grele dintr-o viaţa nu rămân fără efecte în alta următoare. O decepţie adâncă trebuie să aibă repercusiuni în privinţa caracterului general al vieţii viitoare...

Toma Novac îşi dădu seama că, stând cu mâinile în sân şi visând, n-are s-o mai găsească niciodată. Poate, dacă ar fi mers a doua zi şi ar fi aşteptat pe acelaşi drum, ar fi şi întâlnit-o!

Se înfiinţa în Piaţa Sărindar şi stătu la pândă, răzimat de bara unei vitrine, între tineri spilcuiţi şi fără rost care cochetau cu femeile uşoare ce-şi plimbau, neobosite, fardurile şi decoltajele pe trotuarul înţesat de lume. De câte ori zărea o pălărie albă, tresărea. Plecă de-acolo cel din urmă, deşi venea cel dintâi.

Erau şase zile de când o pierduse. Seara veni acasă mai abătut. Aşteptarea, în acelaşi loc, i se părea că a fost o copilărie. Cum să iasă ea, ca o funcţionară comercială, la aceeaşi oră, pe Calea Victoriei? A trecut o dată? A fost o întâmplare. Cine ştie când va mai trece? Ar trebui să încremenească în faţa vitrinei de dimineaţă până seara ca să se mai repete întâmplarea, dacă cumva n-o fi plecat undeva chiar de-atunci.

Se culcă târziu şi adormi îndată. Avu visuri numai cu ea. I se arătă subt înfăţişări diferite, ca o ademenire, şi se pierdea mereu în clipa când era s-o dobândească. Alerga după ea prin ţări necunoscute, în epoci bizare, aci păstor indian, aci mare dregător egiptean, apoi scriitor într-un templu atenian, sau cavaler roman, călugăr medieval, revoluţionar provincial... Şi ea îi apărea mereu, îl chema, îl îndemna.'„

Iată efectele fanteziilor lui Aleman! se gândi când se deştepta, simţind totuşi în inimă mai vie icoana ei, parcă visurile l-ar fi purtat prin lumi reale.

Deşi nu mai avea încredere în aşteptarea înşelătoare, deocamdată până va găsi un mijloc mai bun, se duse tot acolo, chiar mai devreme ca-n zilele trecute. Stătu. După-amiază răbdarea îl părăsi din ce în ce. Se înseră. Lumea se rărea. Se hotărî să plece şi nici să nu se mai întoarcă în piaţa blestemată. Mai aşteptă totuşi un răstimp. Apoi porni într-o doară, până în colţ. Şi deodată îi apăru atât de aproape că îi atinse rochia albă cu pulpana hainei. Se opri, fulgerat, îi întâlni ochii, în care văzu clar aprinzându-se o fâlfâire de bucurie. Era tot la braţul străinului. La marginea trotoarului îşi încetiniră mersul, aşteptând să treacă nişte maşini, pe urma traversară Calea Victoriei, repede, şi coborâră pe Bulevard. Toma Novac îşi reveni şi se luă după ei, cuprins de o fericire care-i fierbea sângele. Se ţinea la o distanţă potrivită, să nu bage de seamă că-i urmăreşte şi totuşi să nu-i piardă din ochi. Intrară într-un restaurant. Toma se plimbă de câteva ori prin faţa uşii. Îi veni în minte că sala poate să aibă şi altă ieşire, încât în vreme ce el aşteaptă aici, ei vor dispare fără să-i zărească. Năvăli înăuntru, desperat. Se uită împrejur, îi văzu. La câţiva paşi găsi o mescioară liberă. Se aşeză, trăgând cu coada ochiului spre ea. Îl privea cu o uimire plină de mulţumire. Un chelner îi puse o listă dinainte.

— Dă-mi ce vrei, orice, indiferent!

Chelnerul stărui, îl goni. Îi aduse mâncări. De-abia le

atinse. O vedea numai pe ea, deşi nu se uita într-acolo de loc.

Apoi deodată simţi că ei s-au ridicat de la masă. Se îngrozi. Strigă răguşit:

— Plata!... Iute, iute!

— Imediat vine, imediat! îl linişti chelnerul, mângâind nota.

Toma îi văzu la ieşire, întâlni privirea ei. Se socotea pierdut. Nici măcar n-avea bani mărunţi. Aruncă o bancnotă de o mie şi alergă, bolborosind:

— Opreşte restul!

Chelnerul se înclină până la pământ, mulţumi fericit. Îl credea nebun.

În stradă, Toma se potoli. Pertractau cu un şofer, care nici nu catadicsea să-i privească. Porniră tot pe jos, pe unde veniseră. Toma Novac binecuvânta indolenţa şoferului.

Din Bulevard apucară pe strada Batiştei, apoi pe nişte ulicioare scurte, tăcute. Toma, ca să nu fie observat, mergea mereu pe celălalt trotoar, ascultând uneori ecoul paşilor lor. Dispărură iar într-o stradă. Toma alergă până la colţ. Se opriseră în faţa unei case. Se apropie tiptil. Auzi scârţâit de chei în broască şi pe urmă poarta trântindu-se cu zgomot de fier.

Peste drum era o băcănie cu cârciuma. Toma trecu într-acolo, hotărât să întrebe cine şade în casa unde a intrat ea. Două ferestre se luminară deodată. O văzu scoţându-şi pălăria, zâmbind, apoi veni la geam să tragă transperantul. Braţul ei se înălţa şi se cobora parcă ar fi făcut semn de chemare către Toma pe care îl simţea în întunerecul nopţii. Lumina se mai filtră gălbuie prin perdelele închise poate o jumătate de oră. Pe urmă se stinse.

Toma Novac se gândise să vegheze aici până a doua zi, să nu se întâmple s-o piarză iar. În clipa când se întunecară ferestrele îşi luă seama. De-acum i-a găsit

cuibul. N-are nici un rost să-i păzească. Mai bine să vie mâine dis-de-dimineaţă, odihnit. Casă o cunoaşte: două ferestre în stradă, poarta de fier împletit îngrădind o curte cât palma, în colţ, un felinar lumina tăbliţa indicatoare: Strada Albă.

A doua zi, Toma Novac fu primul client al băcăniei din Strada Albă. Se aşeză lângă fereastră să poată observa orice mişcare în casa de peste drum. Târgui lucruri la care nu se gândise niciodată, bău câteva pahare de vin acru şi înghiţi diverse gustări rămase de ieri. Trebuia să-şi justifice şederea îndelungată în prăvălie.

În sfârşit pe la zece poarta se deschise. Străinul cu pălărie de paie şi baston apăru. Toma îl recunoscu şi se înfricoşă. Încă nu se hotărâse ce are să facă, deşi avusese atâta timp. Îl văzu pornind spre colţul străzii, pe unde au venit aseară. Peste drum un transperant se ridică într-o fereastră. Nu se zărea însă nimeni.

Toma se sculase în picioare. Plăti, îi tremurau mâinile. Apoi se repezi afară, parcă ar fi întârziat de la o întâlnire. Făcu câţiva paşi pe trotoar, şovăi, în sfârşit trecu grăbit strada, intră pe poartă de fier, urcă scara şi bătu la uşă. În aceeaşi clipă se deschise, parcă ar fi fost aşteptat şi nici n-ar mai fi fost nevoie să bată. Se trezi într-un vestibul puţin întunecos. Auzi în urma lui învârtindu-se cheia de două ori, dar nu se uită înapoi. Simţea că trebuie să fie ea şi parcă nu îndrăznea s-o privească. Fâsâit de stofă mătăsoasa alunecă pe lângă dânsul şi un parfum discret de verbină.

După singurul transperant ridicat, Toma recunoscu odaia dinspre stradă. Apoi toate gândurile îi pieriră şi sufletul lui rămase gol în faţa ei. Numai pe ea o mai vedea, parcă ar fi dispărut lumea întreagă. Şi ea stătea, sprijinită de spateaza unui fotoliu, dreaptă, uimită, înfăşurându-se cu amândouă braţele goale în haina uşoară, de frică să nu-i alunece. Un val de soare o încadra într-o aureolă viorie. Pieptul alb se zbuciumă.

Se priveau. Privirile lor vorbeau. Aşteptări, doruri, deznădejdi şi bucurii străvechi înviaţi în sufletele lor, înseninându-le fericirea. Se cunoşteau dintru începutul-începuturilor şi cunoştinţa era pentru eternitate.

— Tu! murmurau buzele ei cu glas dulce ca un strop de miere proaspătă.

— Tu! şopti Toma, înăbuşit, ca dintr-o altă lume. Apoi braţele ei se deschiseră într-o aşteptare mare. Haina alunecă în jos de pe umerii ei rotunzi, mângâindu-i corpul ca o sărutare prelungă. Toma Novac îi cuprinse mijlocul. Ea, cu braţele calde, îi înfăşură gâtul.

6

Ileana!... Ileana!... murmură Toma îndurerat de fericire.

Îşi aflaseră numele, de-abia după ce, într-o îmbrăţişare vijelioasă, sufletele lor s-au topit într-unul singur, îşi povestiră trecutul şi povestirea o întrerupeau prin sărutări care le opuneau mai mult decât toate cuvintele născocite de mintea omenească.

Ileana era de douăzeci şi patru de ani şi de şase ani măritată cu Ştefan Alexandrovici Poplinski. Mărturisi că l-a luat din dragoste şi l-a iubit numai pe el până ce a zărit deunăzi pe Toma. E un om foarte bun, blând şi sentimental. A fost ofiţer în garda imperială şi, în vremea războiului aghiotant al ţarului. Avea mari proprietăţi în Ucraina apuseană şi e unicul descendent al unei familii nobile de origine poloneză. S-au căsătorit în al doilea an al războiului, la Moscova, unde Ileana, orfană, trăia în casa unor rude bogate, moldoveni. Când a izbucnit revoluţia, a început calvarul lor. Poplinski fusese ameninţat mereu cu moartea, în sfârşit, după ce au ajuns bolşevicii la putere, au trebuit să fugă în străinătate. S-au

oprit la Berlin. Au trăit trei ani cum a vrut Dumnezeu. Din toată averea lor rămăseseră numai cu bijuteriile. Rând pe rând, în aşteptarea vremurilor mai bune, s-au dus colierele, inelele, brăţările. Nu mai aveau nici o speranţă. Atunci s-au hotărât să vie în România. Ileana se născuse în Basarabia. Moşia părintească din judeţul Bălţi era zestrea ei. Deşi tatăl său fusese funcţionar superior, în casă au vorbit moldoveneşte. Dacă ar izbuti să salveze măcar o parte din pământurile strămoşeşti, viitorul lor ar fi asigurat. Sosiră la Bucureşti să se intereseze de soarta moşiei. Se gândeau să se stabilească aici, mai ales: dacă ar avea noroc să-şi redobândească averea.

Erau acum de două luni în Capitală, fără a fi ajuns să-şi descurce lucrurile. Moşia fusese împărţită la ţărani, afară de conac şi câteva zeci de hectare primprejur. Poplinski, prin emigranţi ruşi, făcuse oarecare legături, dar dificultăţile păreau de neînvins. Neştiind decât ruseşte şi nemţeşte, se înţelegea anevoie, deşi altfel câştiga iute simpatii. Ar fi trebuit să se repeadă pe la Chişinău, chiar la moşie, să pornească de-acolo firul afacerii. Se izbea de greutăţi băneşti şi nici pe Ileana nu se îndura s-o lase singură. Aici trăiesc foarte cumpătat. Nu au nici un servitor. Ea singură îngrijeşte apartamentul mobilat.

Pe urmă Toma se oferi să le fie de ajutor.

Ileana îi ceru să facă întâi cunoştinţă cu Poplinski. Toma refuză şi-i spuse că-l urăşte. Ea insistă:

— Aveţi să vă împrieteniţi, ai să vezi! E o inimă de aur.

Îi făcu ea planul cum să intre în vorbă fără să-i trezească bănuieli. Toma se încăpăţână. I se părea o nedemnitate ceea ce i se cerea. Se gândea cum s-o smulgă din mâinile lui, nu să se apropie de el.

În sfârşit trebui să plece. Când ajunse acasă îşi aduse aminte că nici cel puţin nu s-a înţeles cu Ileana când s-o mai vază. Despărţirea de ea îl chinuia, îi venea să se întoarcă, să înfrunte pe Poplinski.

Seara nu se mai putu stăpâni. Se duse la restaurantul

de pe bulevard. Nu intră până nu se convinse că Ileana cu Poplinski sunt înlăuntru. Întâlni în treacăt privirea ei care îl îndemna. Se apropie, ceru voie să se aşeze. Apoi se prezintă. Planul ei se împlinise.

Poplinski era într-adevăr simpatic. Vorbeau nemţeşte, dar Ileana nu înţelegea bine. Cu ea vorbea româneşte. Râdeau. Toma îi invită să-i vadă casa, să prânzească o dată împreună. Poplinski primi numaidecât, mărturisind fără înconjur că ar fi fericit să scape de restaurant măcar o zi.

Se împrieteniră, precum prevestise Ileana. Se ducea şi Toma pe la ei, veneau şi ei pe la dânsul. Cu cât se legau însă, cu atât Toma îşi vedea nădejdea mai întunecată. Cu ea singură de-abia se mai putea întâlni. Trebuia să umble cu Poplinski pe la ministere, pe la avocaţi. De câte ori i se plângea, ea zâmbea şi şoptea:

— Lasă, Toma, fii răbdător...

Avea glasul moale şi îndulcea cuvintele moldoveneşte. Toma era ca un câine care, când se uită în ochii stăpânei, pierde orice îndârjire.

În sfârşit, după cinci săptămâni, îi ceru energic să se despartă de Poplinski. Ea se înduioşă şi plânse. Îi mărturisi că n-are curajul să-l părăsească tocmai acuma când e atât de nenorocit. Poplinski s-ar sinucide, dacă cumva n-ar omorî-o mai întâi pe ea. E blajin, dar desperarea cine ştie ce-ar face dintr-însul?

Toma cunoscu iar ceasuri de chinuri, ca în zilele când o pierduse întâia oară. Îndoieli îi rodeau inima. Dacă Ileana îl ţine în cumpănă cu celălalt, înseamnă că el nu e mai mult pentru ea decât Poplinski. Atunci toate închipuirile lui despre o iubire extraordinară au fost deşertăciuni bolnave.

Peste câteva zile însă găsi pe Ileana veselă, zburdând ca o pasăre:

— Acuma îl las, Toma, pe Poplinski! Acuma trebuie să-l las! Îmi pare rău că va suferi din pricina mea, dar nu se

mai poate!

Toma se zăpăci de bucurie. Nu mai voia să-i dea drumul. Să vie în casa lui şi se însărcinează el să se descurce cu Poplinski. Nu-i pasă nici de scandal, dacă ar fi să fie! Ileana îl mulcomi cu o vorbă care îl făcu mai fericit:

— Pentru copilul nostru trebuie să fii cuminte...

Până azi Toma Novac îşi tăinuise iubirea chiar faţă de Aleman. Acuma sufletul îi era atât de plin de mândrie că nu şi-o mai putea ascunde. Bătrânul nu se miră de loc. Bănuise că a întâlnit-o, tocmai fiindcă nu i-a mai vorbit despre ea.

— Dacă e într-adevăr perechea d-tale şi v-aţi unit, înseamnă că vi s-a împlinit destinul divin! declară Aleman cu ochii înlăcrimaţi. Fericirea d-voastră e fericirea adevărată!

Toma râse şi-l bătu pe umăr:

— Veşnic cu sistemul d-tale! Veşnic! Eşti un romantic incurabil, domnule Aleman!

— Pe d-ta nici fericirea nu te poate convinge? întreba, serios, bătrânul.

— Să mă convingă? se minună Toma. Adică îţi închipui că omul fericit trebuie să se gândească la moarte? Parc-ai fi dricar, prietene!

— Atunci, în ciuda tuturor dovezilor, nu crezi?

— Cred, cred tot ce vrei! strigă Toma Novac deodată cu o strălucire în faţă. Fiindcă vreau să-ţi fac plăcere, vreau să fii şi d-ta fericit, să fie toată lumea fericită! Iubirea e taina tainelor, domnule Aleman!

Poplinski trebuia să plece negreşit la Chişinău. Numai ziua urma să se hotărască. Planul lui Toma era gata. Îl făcuse Ileana, îndată ce va porni el în Basarabia, ei vor pleca în străinătate pentru o vreme, până se va împăca Poplinski cu situaţia.

În sfârşit se hotărî: Poplinski va pleca în seara de 6 iulie. Mai erau trei zile. Toma Novac obţinuse paşapoartele. Fierbea. Ileana mai avea o teamă: dacă

Poplinski se va înverşuna s-o ia şi pe dânsa la Chişinău?

În ajun ţinură toţi trei sfat. Poplinski părea posomorât şi avea tremurări ciudate în priviri. Se plângea că vor fi mari cheltuieli, dar arăta multă încredere. Toma, cu discreţia cuvenită, îi oferi un împrumut până se vor aranja cu moşia. Ileana protestă, dar Poplinski primi cu un surâs amar:

— Emigrantul poate să împrumute de la prieteni. Altfel ar trebui să piară.

Se uită la Toma, lung, scrutător. Toma plecă ochii şi spuse repede că, între prieteni, nu se cuvine să fie neîncredere ori sfială, că e fericit să poată face un serviciu atât de neînsemnat lui Poplinski, un om încântător...

— Încântător, exact! mormăi Poplinski, întunecat.

Ileana aştepta acuma întrebarea de care îi era frică. Veni, dar atât de moale, parcă însuşi Poplinski ar fi făcut-o numai de formă. Ea începu să explice că nu se simte tocmai bine, că o călătorie lungă ar îmbolnăvi-o de tot. Poplinski se împăca îndată şi nu mai stărui. Toma se înfricoşa de bătăile inimii sale, îşi muşcă buzele să-şi stăpânească bucuria.

Pe urmă Poplinski îşi aduse aminte că nu poate pleca la drum fără nici o armă. De la Chişinău va trebui să meargă pe la Bălţi, pe la moşie. Cum să umble cu mâna goală? Toma crezu că e un pretext prin care vrea să amâne plecarea, să le răstoarne toate planurile. Se înfiora, îi dădu dreptate şi-i spuse că el are arme acasă.

— Dacă ai vrea să-mi faci o plăcere, ţi-aş aduce eu un revolver bun, urmă dânsul, frecându-şi încurcat mâinile. De altfel mă gândeam să te însoţesc până la gară...

Poplinski îi mulţumi, strângându-i mâna şi îmbrăţişându-l:

— Eşti un prieten adevărat!

Toma n-avea nici o armă, afară de o carabină nemţească stricată pe care o păstra ca amintire din

campanie. Trebui să alerge, să cumpere un revolver. Se felicită pentru ideea ce a avut-o. Petrecându-l la gară, va fi sigur că a plecat.

Veni mai devreme. Ileana pregătea geamantanul şi plângea. Toma vru să-i arate lui Poplinski cum se mânuieşte revolverul.

— Mulţumesc... cunosc! râse emigrantul. Suntem prieteni vechi!

Se apropia ora trenului. Ileana se aruncă în braţele lui Poplinski, hohotind parcă i-ar fi cerut iertare. Poplinski o strânse la piept, mişcat, bolborosind:

— Ileana, Ileana... Fii cuminte!... Nu plec departe... Şi apoi nu mai eşti singură...

Tom a se simţi obligat să murmure:

— Dacă doamna îmi dă voie, am să mă interesez din când în când...

— Te rog eu, mult! zise Poplinski, fără să se uite la el, mângâind spatele femeii.

Apoi coborâră în curtea mică, pavată. Din uşă, Ileana striga blând, făcând semn cu mâna:

— Să nu stai mult, Saşa! Să te întorci numaidecât!

— Da, da... Mă întorc numaidecât! răspunse Poplinski.

Se înserase. Până la gara se întunecă. Trenul era încărcat. Poplinski de-abia găsi un loc pe coridor:

— N-are a face. Pot sta şi în picioare.

Se îmbrăţişară şi se sărutară. Toma rămase pe peron până ce trenul dispăru în noapte. Atunci fu cuprins de remuşcări. Se simţea umilit şi ticăloşit. Purtarea lui faţă de Poplinski i se părea murdară. Regretă că a ascultat pe Ileana şi a legat cunoştinţă şi prietenie cu el.

— Acuma e prea târziu! Acuma ce-mi mai pasă de Poplinski? zise apoi scuturându-se de gândurile negre. Ileana mă aşteaptă!

O găsi puţin întristată, parcă şi ea ar fi avut remuşcările lui.

— Bietul Saşa! murmură Ileana. Ce mâhnit are să fie

când se va întoarce şi eu nu voi mai fi aici!

Se priviră adânc în ochi şi uitară îndată pe Poplinski. Simţeau că nimic nu are importanţă în lume afară de iubirea lor. Se vedeau, unul în ochii celuilalt, ca în oglinda veşniciei.

Toma îi spuse că vor pleca mâine dimineaţă, deocamdată în Italia. Dar nu mai vrea să fie despărţit de ea nici noaptea aceasta. Să-şi strângă ce doreşte şi pe urmă vor merge la ei acasă. Ileana se apucă bucuroasă să-şi adune nimicurile la care ţinea. El îi ajută. Se opreau deseori şi se îmbrăţişau mereu, parcă s-ar fi văzut întâia oară. Îşi împrospătau amănuntele trecutului.

— Sunt tocmai şapte săptămâni de când am intrat aici, necunoscut! zise Toma, suspinând de bucuria amintirii.

— Te aşteptam, deşi nu te cunoşteam, îngâna Ileana. Inima mea te dorea de mult, parcă de când lumea!

Şedeau pe divanul larg care adăpostise întâia lor îmbrăţişare. Se doreau ca şi atunci. Toma îi înlănţui mijlocul şi ea se lăsă pierdută pe spate, cu buzele însetate.

— Ileana, iubirea mea divină! şopti Toma, sorbindu-i respiraţia într-o sărutare dureroasă.

Odaia se umplu de suspinele iubirii, încât nu se mai auzi zgomotul uşii care se deschise şi se închise. De-abia într-un târziu, Ileana văzu în pervazul dormitorului, încremenit ca o stafie, cu ochii ieşiţi din orbite, pe Poplinski. Groaza îi înăbuşi glasul o clipă, Toma înţelese din privirea ei primejdia. Săriră amândoi în picioare. Poplinski mormăi atunci calm, parcă şi-ar fi pregătit de mult vorbele:

— Bănuiam. Adică nu, ştiam!... De aceea m-am întors.

În mâna dreaptă atârnata în jos, Toma zări revolverul pe care i-l dăduse el cu câteva ore în urmă. Şi, într-o secundă, pricepu că Poplinski a simţit de mult iubirea lor, că plecarea în Basarabia a fost născocită înadins ca să-i surprindă. Întâlni privirea lui şi acolo îşi văzu osânda. N-

avea putere să rostească nici un cuvânt, dar buzele i se mişcau neputincioase.

Când Poplinski ridică arma, Ileana strigă frângându-şi mâinile:

— Nu-l omorî, Saşa!... Nu-i el vinovat!... Eu sunt vinovată... Îl iubesc, Saşa!... Iartă-mă, Saşa!

Toma Novac, parcă nici n-ar fi auzit strigătul ei, se gândi cu groază că muscalul ar putea să omoare pe Ileana. Se repezi desperat înaintea ei, acoperind-o cu corpul lui. În aceeaşi clipă odaia răbufni cumplit de patru împuşcături în care se amestecă ţipătul femeii, ascuţit de spaimă, ca şi când i s-ar fi sfâşiat sufletul.

„A lovit pe Ileana!” îi trecu lui Toma prin minte.

Vru să se întoarcă spre ea, să vadă, dar se simţi deodată clătinându-se pe picioare, parcă i s-ar fi îngreuiat corpul şi i-ar fi slăbit genunchii.

„Pe mine m-a izbit!” se gândi atunci. „Unde m-a izbit, unde?”

I se tulbură înaintea ochilor. Se prăbuşea, îşi dădea seama, voia să se împotrivească şi nu era în stare, îşi pierdu cunoştinţa.

7

Se deşteptă într-o odaie străină. Numai când văzu sora de caritate înţelese că se află într-un sanatoriu. Îşi simţea zdrobit tot corpul. Nu era în stare măcar să-şi amintească ce s-a întâmplat şi cum a ajuns aici, parcă şi amintirea i s-ar fi sfărâmat.

Pe urmă, încet-încet, se reculese. Din haosul minţii i se dezvălui întâi Ileana, apoi răbufniturile de revolver. Odată cu gândul morţii îi apăru şi Aleman, vorbindu-i despre sistemul lui, numai despre sistem, ca un moment

funebru.

Când se mai linişti, auzi intrând pe Ileana cu Aleman şi doctorul. Ascultă cu mare atenţie explicaţiile doctorului. Ei îl credeau pierdut, în vreme ce dânsul era plin de speranţe. Glasul Ilenei îi mângâia inima. Nu se putu stăpâni. Trebuia să deschidă ochii să-şi vindece durerile citindu-i în priviri iubirea. Fericirea însă îl osteni într-atât că nu mai putu închide pleoapele. Vedea pe perete calendarul şi pendula.

„Numărul sfânt!” se gândi cu înfiorare blinda în inimă.

Pe urmă Ileana şi Aleman vorbiră ceva, în acelaşi timp, dar cuvintele lor i se înjumătăţiră în urechi parcă i s-ar fi smuls brusc rădăcinile auzului.

Pe urmă limba pendulei rămase suspendată în stânga, parcă în ochi i s-ar fi stins izvorul luminii.

Pe urmă se gândi că poate a venit momentul verificării supreme despre care îi tot vorbise Aleman, dar şi gândul se frânse, parcă sufletul i s-ar fi întunecat făcând loc unei conştiinţe în afară de timp şi spaţiu...

SFÂRŞITUL

„...Şi totuşi nu se poate asemenea verificare!... Ar fi absurdă!”

Toma Novac îşi dădu seama că e completarea gândului care i se frânsese. Geana de lumină i se aprinse iar în ochi şi limba pendulei coborî încet, trecu greoi în dreapta, ca şi când ar fi vrut să-i demonstreze că într-adevăr timpul nu s-a oprit în loc. Apoi auzi glasul Ileanei şi pe al lui Aleman sfârşind cuvintele întrerupte:

— Scapă-l doctore, scapă-l!... Te implor!

— ... Ai văzut ce imensă fericire izvorăşte din contemplarea eternităţii?

Cadranul pendulei, lucios de alb, arăta aceeaşi oră, parcă minutarele nici nu s-ar fi clintit.

„Asta ar însemna că n-a trecut nici o secundă, poate nici o miime de secundă de când...

Gândul îl supără, în minte îi reveneau desfăşurările de vieţi, despărţite între ele de secole. Le simţea şi nu înţelegea, îşi aduse aminte cum se zice că, în clipa morţii, omul îşi retrăieşte, într-o străfulgerare, întâmplările vieţii.

„Da, ultima, da! îşi zise istovit. Am fost eu, Toma, Novac!... Dar Mahavira şi Unamonu, şi Gungunum, şi Axius, şi Adeodatus, şi Gaston?... Tot eu? Acelaşi eu? Atunci Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne ar fi tot Ileana?... Adică precum spunea Aleman?... Şi dacă toate-astea sunt închipuiri care s-au smuls acuma din subconştientul meu?... De ce însă tocmai acuma?”

Întrebările roiau în creierii lui ca scânteile dintr-un cărbune peste care a căzut un strop de ulei. Îl dureau şi-l oboseau. Mişcă puţin bulbii ochilor parcă privirea ar fi căutat singură pe Ileana. Zgomotele amuţiră împrejur ca retezate cu briciul. O tăcere rece îl înfăşură, înţepată doar de tic-tacul pendulei, rar, înăbuşit. Mişcarea îi risipi întrebările, dar îi aprinse o durere în inimă, ca şi când un cleşte greu ar fi strâns-o din ce în ce mai aspru. Auzi alături plâns înfundat şi recunoscu sufletul Ileanei. Plânsul era ca o chemare la care nu mai poate răspunde. Chemarea îi picură în suflet o fericire nemărginită, o merinde pentru o cale necunoscută şi nesfârşit de lungă.

Ochii lui încremeniţi priveau acum numai pendulă şi calendarul din perete. Vedea minutarele care însemnau ora şapte şi foaia albă cu un şapte roşu roman şi altul negru arab.

„Numărul sfânt al lui Aleman” — se gândi Toma Novac.

Şi îndoielile cu şiraguri de întrebări începură iar să-l chinuiască. Limba pendulei se strâmbase în forma unui semn de întrebare.

Apoi din adâncurile sufletului îi răsări, ca o mântuire, un val de credinţa naivă, vrăjindu-i în minte pe Dumnezeu aşa cum îl avusese în copilărie, înainte de a se fi ivit întrebările scormonitoare. Şi deodată o uşurare mare îi umplu inima. Compasul minutarelor se şterse pe cadranul pendulei şi în ochii lui Toma Novac rămase numai albul din ce în ce mai lucitor, ca o lumină mare, blânda, mângâietoare.

Ileana se prăbuşi lângă pat, gemând desperată:

— Doctore... moare! Scapă-l, doctore!... Doctore!

Tudor Aleman strângea în palma stângă măciuca de argint a bastonului şi se uita ţintă în ochii lui Toma, aşteptând un răspuns. Dincolo, sora de caritate Dafina, îşi ştergea mereu lacrimile, cu o privire de compătimire spre Ileana.

— Ia vezi, doctore, vezi! murmură Aleman, după o

tăcere lungă.

Doctorul Filostrat tresări încurcat. Se apropie de pat şi apucă uşor mâna lui Toma. Era rece. Parcă nu i-ar fi venit a crede, se plecă şi se uită adânc în ochii mari ai pacientului. Clătină din cap, nemulţumit. Apoi cu vârful degetului, încercă să coboare pleoapa ochiului drept. Era rece şi ţeapănă.

— Ce zici, doctore, spune? întrebă Aleman, înfrigurat.

Filostrat ridică din umeri în semn de nedumerire. Ţinea să arate că lucrurile nu s-au petrecut după toate bunele reguli ale ştiinţei medicale, care ar fi prescris lui Toma Novac să mai trăiască cel puţin câteva ceasuri. După ce astfel îşi îndeplini datoria faţă de ştiinţa lui, îşi lua cuvenita poză de întristare şi rosti grav, aproape teatral:

— S-a sfârşit.

Aleman se cutremură parcă ar fi primit o veste din altă lume şi, uitându-se iar în ochii sticloşi ai lui Toma, bolborosi ceva cu buzele crispate încât nu se înţelese decât începutul:

— Dumnezeu...

Doctorul auzi cuvântul şi avu un surâs îngăduitor. Ileana cuprinse mina rece a mortului, o acoperi cu sărutări, suspinând în neştire:

— Toma!... Toma!...

---- Sfârşit ----

Volumul 6

Adam și Eva

(1925)

Volumul reproduce textul integral al romanului, stabilit pe baza coroborării tuturor versiunilor antume și consultării variantelor manuscrise. Sub titlul: Din istoria romanului sînt publicate numeroase pagini de „laborator" datînd încă din anul 1909. Între aceste documente se află și proiectele romanului *Șarpele* (1918), însoțite de capitolele publicate în revistele *Cetatea literară* și *Universul literar*.

Textele sînt însoțite de un amplu aparat critic, grupat în următoarele secțiuni: Geneza romanului *Adam și Eva*; Referințe critice; Variante.

Rezultat al unei îndelungate cercetări în biblioteci și arhive particulare, ediția valorifică un bogat material inedit, consemnînd contribuțiile criticii și istoriei literare pe parcursul a cinci decenii.